

સ્વ. શ્રીમંત સયાશરાવ ગાયકવાડ

" શ્રીમંત કૈલાસવાસી મહારાજ સચાણરાવ ગાયકવાડના ગયે
 વયે થયેલા અકાળ અવસાનની વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળની આ
 પરિપક્વ મજેઢ નોંધ લે છે. અને જાહેર કરે છે કે તેમના અવસાનથી
 વડોદરા રાજ્યની પ્રજાને જારે દુઃખ થયું છે. શ્રીમંતે પોતાની
 લાંબી કારકિર્દી દરમ્યાન લોકહિતના જે જે કાર્યો કર્યા છે તેની આ
 પરિપક્વ સલાહ નોંધ લે છે: અને તેમના આત્માને કાયમની શાંતિ
 ધરે છે. અને આ અવસાનથી થયેલા અપાર દુઃખમાં રાજકુટુંબને
 હિલાસો આપે છે. પ્રભુ મહાગતના આત્માને શાંતિ આપે.

(મહેસાના અધિવેશનના કાગળ)

વડોદરાના વર્તમાન નરેશ

શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડ

શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ શ્રી. પ્રતાપગિરિ ગાયકવાડ વડોદરા રાજ્યની ગાદી પર બેઠા તે શુભ પ્રસંગથી વડોદરા રાજ્ય પ્રજા-મંડળના મન્યોને ઘણો આનંદ થયો છે. અને તેઓશ્રીએ પોતાના મહેશામાં વડોદરાની પ્રજાના કન્યાશુ માટે જે સહભાવના બતાવી છે તે માટે આ પરિષદ તેઓશ્રીનો ઉપકાર માને છે.

વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળના જવાબદાર રાજતંત્રની માગણી જેમ બને તેમ વહેલી તકે તેઓશ્રી પૂર્ણ કરે તે અર્થે અને રાજ્યના ઉત્કર્ષ અને ઉન્નત્યના ભાવીનું કાર્ય પૂર્ણ થાય તે માટે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબને પૂર્ણ તંદુરસ્તી અને લીધાયું બક્ષે અને રાજ-કુટુંબને પણ સદા આબાહ રાખે એવી આ પરિષદ પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરે છે.

(મહેસાણા અધિવેશનનો દરાર)

પ્રસ્તાવના

૨૦

અમરેલીમાં ભગચેની પ્રજામંજી પત્રિકા હાલ યુ હતુ કે તાગીખ ૧-૧-૪૦ ના દિવસે પ્રજામંજીની સ્થાપનાને પચીસ વર્ષ થતા હોવાથી તેનો સ્વતંત્ર મહોત્સવ ઉજવવો

ગત્ય પ્રજામંજીની નિર્ધારિત મલાએ આ પ્રસંગે પ્રજામંજીના શ્રવન નાય અને નિમ્મલનો ઇતિહાસ મનાગ પાનાનુ ગ યુ હતુ અને એ નામ પ્રજામંજીની મુખ્ય એજીને મોપાયુ હતુ

સમય થોડા હોવાથી, નડાની અસામાન્ય મનોગો હોવાથી, આ ઇતિહાસગ્રંથ માટે જોટનુ મારિત્ય એન્ડ થન લેઈએ, તદન ની ગદ્યાયુ નથી એનુ અમને દુઃખ છે પરંતુ સર્વમાન મનોગો અને પરિસ્થિતિ જોતા અમે આ ગ્રંથગ્રંથ માટે જોટલુ એમ્ત્ર ની ન થા ડીએ, એનાથી નાયકો મતોર પામશ એવી આશા

પ્રજામંજીના પચીસ વર્ષના શ્રવણમાં એના નિર્ધારની સફળતા માટે તન મન અને ધનથી જ જે બાઈમિહેનોએ મ દ ની છે તે મૌનો જાહેર રીતે ઉપનાગ માનનાની ન નહી

પ્રજામંજીના જૂના નવા નાન ના મુખ્યમાં એને પ્રજામંજી તરફ પ્રમ અને સમમાન ગમ્મનાર મિત્રોએ આ નર્સ તરફ જે સક્રિય સલામજૂતિ જનારી છે તે માટે તેમનો અત નરણપૂરક આમાન માનુ છુ

આ ગ્રંથગ્રંથની પ્રસિદ્ધિમાં અમને સ્થાપિતજન નવજુજરાત શાગદા, તથા ખગાયતામિત્રતા તત્રીઓએ પોતાના જ્ઞાન-સ વાપરના આપીને જે સર્વાર મના થો છે તેની સામાગ નોધ થી ર છુ

ખૂબ સુસ્કેનીઓ હોના જતા ઘણા જોગ સમરમાં આ સ્માગ્રંથ સમયસગ પ્રસિદ્ધ રીને સાધનાત્રેસે જે સર્વાગ આપ્યો કે તેને માટે આમાનની નાગગી વ્યક્ત જતા આનદ થાન છે

જાગભાગ મુતમીઆ

૨૦

મરદાગ્રીનો મદેશો

વડોદરા ગાંધી પ્રજામંડળનો ગજત મહોત્સવ મફત થાય એ હેતુ હું પ્રજામંડળે છેલ્લા ૨૫ વર્ષોમાં પ્રજાની સ્વાચ્છતા નેવા કડી છે અને પ્રજાનો પ્રેમ સ્પાદન થયો છે પણ પોતાના ક્ષેત્રને પ્રાપ્ત કરવામાં હજી મફતતા મેળવી નથી મારી ઉમેદ છે કે પ્રજાને જવાબદાર ગજત પ્રેમવાદના એના પ્રયત્નમાં એને જવડી મફતતા મળશે

૧૪ ૪ ૪૨

વડલમભાઈ પટેલ

પ્રજનમંડળના પચીસ વર્ષ

પ્રજુનો આખાર માનીએ છીએ કે પ્રજનમંડળની સ્થાપના થયે પચીસ વર્ષ પૂરાં થયાં છે અને પ્રજુની કૃપાથી આ મંડળે પ્રજાની યથાશક્તિ આહી-પાનળી સેવા કરી છે. આ મેવાના કારણે પ્રજાનો કોઈ વર્ગ પ્રજનમંડળ નામથી અગત્ય નહિ હોયઃ જ્યારે જ્યારે તે ચૂંટાય છે, જ્યારે જ્યારે એને આગના રાગતંત્રથી સંતોષ નથી મળતો, જ્યારે તે મસ્કેલીમાં સપડાય છે, ત્યારે ત્યારે તે પ્રજનમંડળને યાદ કરે છે. પ્રજનમંડળ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તે બાઈની સેવા કરી પોતાને કૃત્યકૃત્ય થયેલું માને છે.

પ્રજનમંડળમાં બરતી તથા ઓટ આવે છે. તેના મોઝાં ફેટલીક વખત આકાશ મુઘી ઊંચે ઊછળે છે અને ઓટ વખતે કસકસ આવાજ કરતી નદીના શાંત જળ પેડે વળા કરે છે.

૧. પ્રજનમંડળે શું આપ્યું ?

” પ્રજાને રાજકીય દષ્ટિ આપી—તેનો વિકાસ કર્યો. પચીસ વર્ષ ઉપર પ્રજા શું ખોલી શકતી હતી, શું વિચાર કરી શકતી હતી, શું લખી શકતી

તતી ગુ હક્કો ધગવતી હતી આ મધાનો વિચાર કરે તા પ્રજનનના તા પ્રશ્ન નહીં હતા

પ્રજનનના એક પ્રજનન મહત્ત્વના દૈવ વિચાર મેનનાગ તને પેપે-
ના સખામત થાય-તની ગોવણી જે તેની પામે થેસા નથી તેની પામે
મતા નથી તેની પામે અમન ગાનુ જૂથ નથી તેની પામે હ નવ્યમેવડા
તની પામે છે પ્રજનો પ્રેમ તેની પામે છે મેવા ગ્વાની વત્તિ

પ્રજનનના આ તા ગ તા તને વધારે ઉલ્લાસવાની આ તા ગ તા તને
પ્રજનના માથા ઉપર જે બાજેખમ થકને મેગી છે તને લગવા બનાવવાની
આ તા ગ તા પાતાઉપ ગણના અમનદારોને પ્રજનના સાચા મવમે મનાવ
વાની અને આ તા ગ તા તને વધાર ને વધારે પ્રજનન માનનાગી મનાવવાન
મ ગ્વા માગે છે

પ્રજનનના માગે છે શ્રીમતના હવવાયા નીચે જવામતાર ગ તા ત
પ્રજનન માગે છે મજે ઉપરનો મજૂ, પ્રજનન માગે છે મજૂ ગ્વાની
મતા પ્રજનન માગે છે પ્રજનનના સગમ-પ્રજનના મજૂ માગે સગ -
પ્રજનના પ્રતિનિધિઓની સગ -

પ્રજનન જથી ગુ મારા થયા એમ પ્રજ પૂજનાગને એજ તા જ જવામ
છ કે પ્રજનની દૃષ્ટિમા મજૂ ગ્વા તનો જન્મ થયો છે' લાગ્યામનવા ની
બાવના માગે તેની ગ્યાપના થઈ અને તા થઈ તથા થઈ આગે બિન
જવામતાર નો ગ્યાકી કે જે ૧૦ ગગમતારીના મવાવ ગ્વાના ગદ્યમા થા
વડોગમ ગ્વા દગે.

કેજ તા ખાનામા સનાદ તવા માગે ગીલી થયવી થા સખા આગે માય ।
ગ્વાનાર મહત્ત્વ જ મમે કે થા મેમ મત । ને મ ને મે લાખ ગ્વા વધાર
નવગને અધિ । મજૂ ૮ મ ગ્વાની મદુમતિને મ ત પ્રજની મદુમતિ
થઈ છે જાગે ઉપર મજૂ ગ્વા થોગ અધિ । મજૂ છે આગવાથી
આપણને સનો નથી વધારે મેગવવા આપણમા આમા ને થઈ છે

પ્રજનનનામા અને મ વગેરે મુધ જ મા પ્રજુષ અને ઉપપ્રજુષ મજૂ
છે થોડો ખચ ગ્વા વધાર મ ની છે દા ગામપથાને અને મ
વગેરે મુધ જાગે એ જ ગાગિયા ગાગી ૧૧૧ છે

જામીન મહેસુલના પ્રશ્ન-આખી પ્રજાને આ પ્રશ્ન-૧૯૨૬ થી આપણે
આ બાગીચી નામના-જ્યાં જ્યાં પ્રજામંજળની મના કોષ ત્યાં એક જ રાત
કે મહિના એક દિવસે-છેવટે પ્રજાની આ માગણીને થોડો સત્તાર થયો ત્રીસ
નાખનો મોત્તે એકો થયો. પ્રજાના શ્વાસો થોડો-શાંતિ મળે છે પ્રજા
જાની પાછળ પ્રજાએ એક સાખ રૂપિયા અત્યાગ્રમી નહિ ખર્ચેલા હોય
પણ આજે ૬૦ વર્ષ ત્રીસ નાખનો ફાયદો મળ્યા ને છે

પેનાદ તાતુનો અત્યાગ્રહ-નોટિફિકેશન એગ્રીઆ-ધનીયાવી શિનાગખાના
-આપતવેગમાથી જાગૃતો છૂટ રો-પીડિત અમલારો તરફથી ગદત-
આવા નાના મોટા પ્રજાનો પ્રજામંજળ પામે હજારો આન્યા તાતુના પ્રજા
કેનાથે જાગૃત-આ બધા પ્રજાનો પ્રજામંજળે અબ્યામ પ્રજા-પ્રજા સમક્ષ તે
અબ્યાસ ગમ્યુ થો-પ્રજાએ બરી-પ્રજામંજળ સખત બતા મો-મગજનો હુદર
પત્રો-થો-પ્રજાનો નિશાન ની પ્રજાને સત્તાર આપ્યા

જેન સજ આ પુત્રે પ્રજામંજળ મદદ-રસા દાડે છે દિમસજ આવે
છે, પ્રજાને તે આશ્વાસન આપે છે ગરસા પના નથી મેડુનાના આસુઓ ને
નહે છે નાવ મેગી ગયા છે પ્રજાને ન દિમસ આવે

પ્રજામંજળ મહુતાનુ મન છે વેપારીઓનુ મિન છે મજુરોનુ હોસ્ત
કે પછાત ગતની મેવા પ્રજામા તતને ધમી નાખનામ માને કે અપ્રધ્યતાને
તે માનતુ નથી તને કોઈ શત્રુ નથી સગરી અમન તને હુદમન નથી
મુસનમાન જોડે તને વેગ નથી મનાગ દીધેતાનુ ન સકો કે તો નાત નથી
જાત નથી ધર્મ નથી. મધુ એશમા જ મમાય છે સાડીઅ નીમ નાખ પ્રજાની
ગજામીર મના ગાની તેની મગદ છે નધારે ધામિશ્તા નધારે સમ ગિતા
નધારે ગાજીયતના નધારે મધુત લાવના તે પ્રજા ને છે પ્રજાની ગરી રાજ
અને અજાનતાની નાગચૂડમાથી પ્રજાને દૂર પ્રજા તે જા આચરી ગ્ય છે

પ્રજામંજળના માણુઓ દેવો નથી સાતુઓ નથી દુનયી મનુષ્યો ત
નમગાધઓ નેમનામા હજો-અગમિત હજો-નાચોને તોડી નાખનાની શક્તિ
થોડી હશે પણ તા પ્રજાની મેરા રસા માગે છે ની રપણે મતલબ ગમ્યુ
પ્રજા માગે છે તુની ફૂગી બાનામા પ્રજાની માગણીઓ જાહેર રસા માગે

છે. એવા કન્યાની કાંઈક નબળાઈ છે. પ્રત્યક્ષ વિકાસ થાય ને ગેરેવા તેની આંખો નાચી રહી છે. "

પચીસ વર્ષમાં મું એવા કરી તે વિગતવાર સજ્જ કરનાં કરાઈ શકે. આમને એ એક જ માગણી કરે છે. કોઈને આગળના નૃકાન મળે દોષ, અન્યાય થયે દોષ, કોઈ દાગળા દોષ, કોઈને અન્ય કંઈ પડે દોષ તે તેની આંખો આગે છે. પ્રત્યક્ષ રાજ્યની-મદારાજ્યની-તેમના કર્મચારીઓની પ્રત્યક્ષ શૈલી એવા આંખો જાણે છે. તે જ્યારે જાણે એવા કરવા-વધારે નિઃસાર્ય એવા કરવા, વધારે જાણે કરવા અન્ય પામે તે તત્કાલ આગે છે; વધારે સારું એરકોની ગદ્ય આગે છે. ગાજીય દરિયા વધારે વિકાસ આગે છે. બધાના આંખોની આગે છે. પ્રત્યક્ષને તે કરવા અર્થે બધા અને શુદ્ધિ અન્ય આંખે એ જ અનુપ્રાપ્તિ.

શ્રીનીલાસ શાસ્ત્રી

પચ્ચીસીના પ્રજાજીવનનું રેખાદર્શન

પૂર્વરંગ

દેવદાસી વાર ઐતિહાસિક અકસ્માતો બને છે, અને એ અકસ્માતોની તેજાયામાં પ્રજાજીવનના નાના નાના પ્રસંગો પણ મળી જઈને નાનીશી પરંતુ અનોખી મહત્તા ધારણ કરે છે. વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળનો જન્મ થયો ઈ. સ. ૧૯૧૬ માં. એ વખતે ઇંગ્લાંડ અને જર્મની વચ્ચેનું મહાયુદ્ધ અડધી મંડળે પહોંચ્યું હતું. આજે પ્રજામંડળ પચ્ચીસ વર્ષ પૂરાં કરીને એના રજાત-મહોત્સવને પ્રસંગે જ્યારે પોતાના પૂર્વરંગ બહુ રમરણયાત્રા કરી રહ્યું છે ત્યારે એ જ ઇંગ્લાંડ અને બદશાયશા જર્મની વચ્ચે ફરીથી મદા વિકરાળ યુદ્ધ મચ્યું છે. ગયા મહાયુદ્ધ વખતે તો વિનાશના સાણસા માત્ર યુરોપના જ રાષ્ટ્રોને જઠરાતા હતા પરંતુ આજના અમાનુષી મુદ્દના સાણસામાં જનજીવ આખું વિશ્વ સપડાઈ રહ્યું છે. ઈ. સ. ૧૯૧૪-૧૯૧૮ ના મહાયુદ્ધથી માંડીને ૧૯૩૬-૧૯૪૨ ના ચાલતા વિશ્વયુદ્ધ સુધીના સમયમાં જીવેલી અને જીવતી દુનિયામાં વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળે પોતાની પહેલી પચ્ચીસીનું વિદ્ય જીવન વિતાવ્યું છે.

વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળના પચ્ચીસ વર્ષના જીવનની તવારીખ એટલે વડોદરા રાજ્યના પ્રજાકીય જીવનના વિકાસનો કૌતુકપ્રિય ઇતિહાસ, વડોદરા

ગાંધીજીની પીઠેદહ કે પ્રતિનિધિના અવધાન આપણે જાણે અને સદગત થીમત સ્વાયત્તતાની ઉત્પત્તિ પશ્ચિમીની જીવનશૈલીની સીમાચિન્હ. એક રીતે કહીએ તો આ અમર્યાદા વડોદરાની પ્રજાકીય અગ્નિના જ્વલન અને ગિરોઈ અને આજે એની વ્યાપકતા દિવસે દિવસે વધતી જાય છે.

પશ્ચિમીની પ્રજાજીવનની અવધાન આપણે આરંભીએ તે પહેલાં વડોદરા રાજ્ય પ્રજાસંઘના જન્મઅમર્યાદા આપણે સમગ્ર દેશનાં અને ખાસ કરીને વડોદરા રાજ્યનાં વાનારણ, પગિચિત્તિ અને સંતોષોનું કિર્ગાન કરી બધાંએ એ જરૂરું છે.

પશ્ચિમી પહેલાંની પગિચિત્તિ

ઈ. સ. ૧૮૮૧ના ડીસેમ્બરની ૨૮મી તારીએ સદગત થીમત સ્વાયત્તતાને માગીના સંપૂર્ણ અધિનિગે મળ્યા. એટલે ઈ. સ. ૧૮૯૬માં એમના શાસનો મધ્યાહ્નકાળ હતો. આ તપના મધ્યાહ્ન સ્વાયત્તતાના ગાંધીજીનાં એક મતલબો બનાવ બન્યો. ઈ. સ. ૧૮૯૬ની સરકારમાં થીમત કામગીરીમાં હતા ત્યારે તે વખતના દિવાન સર વી. પી. માધવગર વિદાય થયા અને દિવાની સર મનુભાઈ નંદશંકર મહેતાને મળી.

આ રીતે પ્રાચીનગ્રામી દિવાનોની પેઠીના છે'ના અવગણ જેવા વી. પી. માધવગર થયા અને અર્વાચીનતાના આરંભ જેવા સર મનુભાઈ મહેતાને અમલ મંડાયો. દેશમાં પડાખનુ વાનારણ થોડું બનતું હતું હતું અને 'પશ્ચિમી' નામનું ઇન્ડિયાનું જંગી જહાજ પૂર્વ જૂમધ્યમાં ફૂટી જવાથી પગિચિત્તિ નિમે લોકો ચિંતા કરતા થયા હતા. ગાંધીજી મદામમા તે વખતે લગાઈમાં સરકાર આપતી હતી અને અત્યારે વાણીજ્યાનંત આટે પડતા માંધોઈ પોતે થઈને નવા મિનિસોટાની બગીચા કરતા હતા.

દેશની આત્મી પ્રિય અને અગ્નિ પગિચિત્તિમાં ઈ. સ. ૧૮૯૬ના જુન માસની પહેલી તારીએ નવસારીથી એક પત્રિકા પ્રસિદ્ધ થઈ :

“મેવામાં વિનિતિ કે આપણા પ્રજાસંઘ રાજધાની થીમત મદાગત માટેની પ્રજા સંસ્થાની કિર્ગાના પ્રમાણે અપાયેલી આ ગાંધીની પંચાયતો, વિશિષ્ટ પંચાયતો, સુધગાઈઓ વગેરે પ્રજાકીય સંસ્થાઓ કે જે સોડાને ધ્યાનિત અગત્યનું કિર્ગાની સિદ્ધિ આપવામાં મદદરૂપ થઈ પડી છે અને તેથી

એ સરથાએને દિન પર દિન વધારેને વધાર હક્કો આપી રાજદાગભાગમાં તેવી
મરથાઓની પ્રત્યક્ષ મદદ લેવાનો શ્રીમત મદારાગળ સાહેબનો હેતુ અપ્પ
દેખાના વાળ્યો છે તેથી શ્રીમત મદારાગળ સાહેબનો એ ગુત્ય હેતુ બર આવે
તે માટે, જેમ જેમ મદારાગળ સાહેબ તરફથી પ્રગળે એના દિ મતી હક્કો
મળના જાય, તેમ તેમ પ્રગળે પણ એવા હક્કોની ઓળખાણ કરાવવી એ
ગાજના દરેક આગેવાનની ફરજ છે તે માટે આ ગાજની પ્રગળે કેળવના
અને આ ગાજના અમનદારો સાથે સંનિર્ણયથી પ્રગળે નાતી અડચણે અને
ગેસમને દૂર કરના આ ગાજની તમામ પચાવતો, સુધરાઈઓ અને પ્રગળ
કીય સરથાઓનું સમેનન બગામા આવે તો, આ ગાજની પ્રગળે મજેના
હક્કો ભાગવવામાં પાતી અડચણોનો એન વિચાર કરી તે દૂર કરવા ઘટતા
એન ઈલાને લેવા તેમજ આ ગાજની પ્રગળે એન ખીજ સાથે સમાગમમાં
વાની તેઓમાં ભાઈચારો વધારના માટે આના સમેનનો મોટે ભાગે ઉપયોગી
થઈ પડનાનો સબબ છે તેથી દર વર્ષે આ રાજની પચાવતો અને સુધરાઈના
સભાસદોનું તેમજ એ ગામતમા ભાગ લેનારા ખીજ પ્રગળનેનાનું એન મળ
સ્થાપન કરી, રાજના જુદા જુદા અંગે ભેગા મળવાની શરૂઆત કરવા અને એ
મળની પડેની બેઠક નડેની સગવડનાએ નવસારીમાં ભોનાવના ગામત વિચાર
કરના માટે હમે આપ સાહેબને તા ૧૨ માંડે જુન સને ૧૯૧૬ના રોજ
દિવસે દમ નાકે લક્ષમણ હોનમાં પધારવા નિતી કરીએ છીએ માટે આપ
સાહેબ આ હમારી નિતીને માન આપી આના મળની સ્થાપના માટેની
આપની દિ મતી સલાહ અને મદદ આપી મેરગને આભારી રહેશે એવી
હમેને ઉમે છે છે ૧ ૧-૧૯૧૬ નવસારી

દમે છીએ

આપ સાહેબના આજ્ઞાબિત મેરદો,

દીનશાહ ર. ફ. દાખુ

જેરામજી મનચેરજી દેસાઈ

ખંડુભાઈ વસનજી મરોદીઆ

ખીજના મજલેમીયા બળામીયા

હરી રાવજી ચાંદોરીક

વામનરાવ રામચંદ્ર તામ્હનકર

આ પત્રિકા જેવી છે તેવીને તેવી અહીં ઉતારવાનો એક આશય એ છે કે તે વખતે આવી સંસ્થા સ્થાપવાની પાછળ પ્રજાની કઈ મનોદશા કામ કરી રહી હતી. અને બીજું કારણ એ કે આપણને આગળ જતાં પ્રજાનાં પલટાતાં માનસને નીરખવામાં આ હકીકત સહાય કરશે.

બારમી જુને લક્ષમણ હોલમાં ધારાસભાના કામરેજ વિભાગના સભાસદ રા. મકેનડા ડાહ્યાભાઈના પ્રમુખપણા હેઠળ નિર્મત્રીત સદ્ગૃહસ્થાની સભા મળી હતી. અને એમાં ચચેલા નિર્ણય પ્રમાણે ૩૧મી ડીસેમ્બરે ‘વડોદરા રાજ્ય પંચાયત પરિષદ’ ને નામે પહેલી બેઠક સદ્ગત રાજબહાદુર હરગોવિંદાસ કાંઠાવાળાના પ્રમુખપદે મળી હતી.

પ્રજામંડળનો જન્મ

આ વડોદરા રાજ્ય પંચાયત પરિષદમાં જ વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળની સ્થાપનાનો કરાવ કરવામાં આવ્યો અને એનું બંધારણ તથા નિયમો તૈયાર કરવા માટે સદ્ગત હરગોવિંદાસ કાંઠાવાળાના પ્રમુખપદે ચારે માંતના સત્તર સદ્ગૃહસ્થાની કમિટી નીમવામાં આવી. આ કમિટીએ ઈ. સ. ૧૯૧૭ ના ૮મી જાનેવારીએ મળીને વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળનું પ્રથમ બંધારણ ધરી કાઢ્યું.

એ બંધારણમાં પ્રજામંડળનો ઉદ્દેશ નીચે પ્રમાણે રાખવામાં આવ્યો હતો.

“આપણા પ્રજાવતસત્ત રાજપિતા શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની પ્રજાકલ્યાણની હિમ્મત લાગણીના પ્રભાવે સ્થપાયેલી આ રાજ્યની પંચાયતો, મુધરાઈઓ, વગેરે પ્રજાકીય સંસ્થાઓ કે જે લોકોને સ્થાનિક સ્વરાજ્યનું કિંમતી શિક્ષણ આપવામાં મદદરૂપ થઈ પડી છે. અને એ સંસ્થાઓને દિન પર દિન વધારે લક્ષ્ય આપી રાજ્યકારભારમાં એ સંસ્થાઓની પ્રત્યક્ષ મદદ લેવાનો શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો અભિનંદનીય હેતુ બર આવે તે માટે આ રાજ્યની પ્રજાને કેળવવાનો, આ રાજ્યના અમલદારો સાથે સહકાર્યથી પ્રજાને નડતી અડચણો તથા આ રાજ્યની પ્રજામાં થયેલી ગેરસમજાણીઓ દૂર કરવાનો અને પંચાયતો તથા મુધરાઈના પ્રશ્નો ઉપરાંત આ રાજ્યની પ્રજાને હરકત કરતી આવતો ઉપર પાઠાપાઠ કરીને હરકતો દૂર કરવા માટે ઘટના અને કાયદેસર ઇલાજો લેવાનો આ મંડળનો ઉદ્દેશ છે.”

આ ઉદ્દેશનાં સ્વરૂપ અને ધ્યેય નવસારીથી પ્રથમ પ્રગટ થએલી પત્રિકાને લગભગ મળતાં છે. એટલે નવસારીમાં મળેલા અમણીઓના મનમાં જે વાત ધોળાતી હતી અને જે ચર્ચવા માટે નક્કી કરી હતી અને જેની ઇલાવટ થઈ હતી તે જ મનોદશા ઉદ્દેશમાં સ્વરૂપ પામી છે. આ પ્રથમ અધિવેશને એક સીસો એ પણ સર દર્શો કે ઠરાવો નિવેદન કરવા માટે શ્રીમંત પાસે એક વગદાર પ્રતિનિધિમંડળ મોકલવું.

સરકાર ચેતે છે

સામાન્ય રીતે કોઈ પણ સરકાર પોતાની પ્રગ્નના સંગઠનને ઉદાર દષ્ટિએ જોવાનું પસંદ કરતી નથી. વડોદરાની સરકારના મનમાં પણ નવસારીમાં એકલી થએલી પ્રગ્નના સંગઠને સળવળાટ જનમાન્યો, અને એનો પડોયો વડોદરામાં મળેલા પ્રગ્નમંડળના બીજા અધિવેશનને સમયે આપ્તાદ રીતે પડોયો. વડોદરાની પ્રગ્નના શુભાગ્યે આ બીજા અધિવેશનનાં પ્રમુખ તરીકે સ્વર્ગસ્થ દેશભક્ત વિદ્વત્તમાર્જ પટેલ મળ્યા. ભારતીય રાજકારણના તેજસ્વી અને સમર્થ અમણી તરીકે વિદ્વત્તમાર્જનું નામ તે વખતે પણ શોકપ્રિય હતું. એમની પ્રમુખ સેષેની વરણી જોઈને વડોદરા રાજ્યની પ્રગ્નમાં ખૂબ ચેતન આપ્યું પણ વડોદરાની સરકારમાં બચનો સંચાર થયો. પારકા બ્રિટીશ-હિંદમાંથી આવીને આ ચાલુક્યજીવિવાળો પુરુષ જો વડોદરાની પ્રગ્નને ક્ટવી દેશે તો? આવા પ્રગ્ને સરકારને વિચાર કરતી કરી મૂકી. આ મુંઝવણનું પરિણામ એ આપ્યું કે અધિવેશનના થોડા સમય પહેલાં જ સરકારે એક જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કર્યું. વડોદરાનું બીજું અધિવેશન ઇ. સ. ૧૯૧૮ના મે ની ૨૫-૨૬ અને ૨૭ મીએ મળવાનું હતું. પરિપક્વ તકમાર તૈયારીઓ ચાલતી હતી. વડોદરા રાજધાની હોવાથી તથા કેળવણીની દષ્ટિએ પણ વિચાર કરનારો વર્ગ આ શહેરોમાં વધારે હોવાથી પ્રગ્નનાં જીવનમાં એક નવોજ રાજકીય રંગ દેખાવા લાગ્યો હતો. એટલામાં તા. ૩-૫-૧૯૧૮ ના રોજ સરકારે આજ્ઞાપત્રિકામાં હુકમ નં. ૨૪૮૧ પ્રસિદ્ધ કરીને પ્રગ્નને પોતાની લાલ આંખ દેખાડી. આ જાહેરનામાની મતલબ એવી હતી કે સરકારી નોકરો તેમજ નિવૃત્તિવેતન મેનારાઓએ સરકારી રાજનીતિ અથવા સરકારની કાર્યપદ્ધતિ વિરુદ્ધ કશી ટીકા કરવી નહીં. જાહેર ચર્ચામાં બાપજુથી, લખાજુથી કે બીજી

ગીતે ખાતાઓના દરાવો. ૫૦ ટીકા દરવી નહીં તેમજ કોઈ પણ ગાંડીય મળ્યા. પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રીતે બાગ લેવો નહીં અગર મદદ કરવી નહીં.

તરત જ સરનાગી નોખરો અને પેન્શનરો જેઓ સ્વાગત સમિતિમાં બેઠાયા હતા તેમણે પટોપટ ગાંડીયામાં આપી દીધા એ અગ્નિસ તૈયમજી અને સારગપાણી જેવા સ્વતંત્ર માનસનાના પ્રજાજનો પણ અધિવેશનમાં બાગ ન વર્ક શરૂ કર્યા અને પ્રજાના અમનદારપ્રિય અગ્રણીઓ પણ એના કાર્યો કે વિઠ્ઠનભાઈના સ્વાગત વખતે ગેરસને સાચ નહીં મળ્યા હતા રહી.

સરનાગી નહેરુનામાથી મનાઈ થયેલી હોવા છતાં અધિવેશનમાં ડે. શુભન્ત મહેતા, શ્રી સત્યનંત સુરજી અને શ્રી પીનાડીપ્રસાદ દેમાઈએ હાજર ગેરનાની નૈતિ- હિંમત દેખાડીને પોતાની સ્વતંત્રજીવિનો પરિચય આપ્યો હતો. એટલું જ નહીં પણ પરિવહને પહેલે દિવસે દિવાન સાહેબે હા નહીં આપીને તથા પ્રમુખ શ્રી વિઠ્ઠનભાઈ પટેલને પોતાને જગતે ચઢાવણી માટે બોલાવીને સરનાગીની દિશુખી રાજનીતિનો અંછો પરિચય કરાવ્યો હતો.

પ્રજાનો જવાબ

પ્રમુખ તરીકેના શ્રી વિઠ્ઠનભાઈ પટેલના બાલણે સ્વતંત્ર વાણીના નવા જ સ્વરૂપનું દર્શન આપ્યું હતું. એમાં બ્રિટીશ હિંદમાં આપની હોમરૂની ચળવળનો વિશિષ્ટ અનુભવ હતો અને દેશી ગાંડીયાની પ્રજાના સમૂહનું ચિરંબેરદાર અર્થપૂર્ણ હતી આ બીજી પરીકા પહેલાં અધિવેશને સ્વીકારેલા અંધારાના સિદ્ધાંતને જાગૃત્વનું ધક્કો મારીને આગળ લીધો. એ પરીકામાં થયેલો ગીતે રંગત એની માફકી પૂરો.

• “આ પ્રજામાં શ્રીમત સરનાગી મહાગા ન સાંભળે વિનંતિ કરે છે કે તેઓ નાનકારે આ રાજમાં જેમ અને તેમ સત્તર પ્રજાને જવાબદાર રાખવા આપવેલો પોતાનો હેતુ છે એ મતપૂર્ણ નહેરુનામું બહાર પાડવાની કૃપા કરવી અને શ્રીમત સરનાગીને તે ઉદ્દેશ માટે વાવવાને નીચેના ચૌદ નુધાનઓ ગાંડીયામાં સત્તર દાખલ કરવા કૃપા કરવી.”

આ પત્રની ની સૌથી મોટી સિદ્ધિ એ જવાબદાર નાગરિકની માન્યતાનો દાવો છે તે પ્રેરણા પ્રજાગીય બાવનાના વિનાશનું પ્રથમ મીમાચિન્દ અર્ધી રોપાયું એમ પ્રેરણામાં અનિગયોગિત નથી.

બંધારણીય મનોદશા

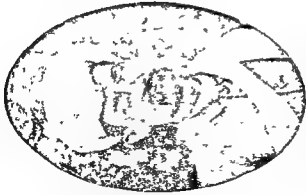
સ્વ. શ્રી વિદુલભાઈ પટેલના પ્રમુખના ભાષણમાંથી સરકાર અને પ્રગતને જનગૃતિના જે થોડાક આંચકા લાગ્યા તેને પરિણામે જન્ને સચેત થયાં. અને જન્નેની કાર્યદિશાએ પણ નોખાં નોખાં સ્વરૂપો પકડ્યાં. સરકારને લાગ્યું કે જે પ્રગતમંડળની મનોદશા સ્વતંત્ર મીઠાઈ થઈ જશે તો સરકારને સાથે જ ભારે પડશે. માટે સરકારે આડકતરી રીતે એવી બ્યુટરચના કરી કે પ્રગત-મંડળની લગામ વિનીત મનોદશાવાળા પણ સ્વતંત્ર શહેરીઓ અને સરકારના વકાદાર માણસોના હાથમાં સચવાઈ રહે. સરકારની આ ઇચ્છાની સામે મોટામાં મોટી નડતર હતી તે સમય. પ્રગતમંડળનું ત્રીજું અધિવેશન ભરાયું એ સાત ૧૯૨૨ની હતી. ૧૯૨૨ ની સાતમાં સમગ્ર દેશ અને ખાસ કરીને ગુજરાત, અસહકારની અસરનાં રંગે રંગાઈ રહ્યા હતા. પ્રગતની મનોદશા સ્વાતંત્ર્યની ભાવના ભણી વધારે ને વધારે આકર્ષાતી હતી. અને લોકોના મનમાં નાગરિક આઝાદીનો ખ્યાલ અને હજી વધારે સ્પષ્ટ અને બળવાન બનતાં હતાં. આમ છતાં પણ વડોદરામાં ૧૯૨૨ ના માર્ચની ૧૭ અને ૧૮ મીએ મજેસા પ્રગતમંડળના ત્રીજા અધિવેશને એ સિદ્ધ થયું કે પ્રગતમંડળની લગામ બંધારણીય મનોદશાના તાબામાં છે, ઉદામવાદીના હાથમાં પ્રગતમંડળ હજી સરકાયું નથી. આ અધિવેશનના પ્રમુખ હતા અમરેલીવાળા શ્રી. હરિલાલ ગોવિંદજી પરીખ. રાષ્ટ્રીય મનોદશાવાળા આ રાજ્યસભાને પસંદ કરવામાં સરકારની ઇચ્છા અને પ્રગતનાં મન જન્ને સચવાયાં હતાં.

જવાબદાર રાજ્યતંત્ર માગવાનો ઠરાવ પ્રગતમંડળ ગયા અધિવેશનમાં કરી ચુક્યું હતું. એટલે એ ઠરાવ પડતો મુકીને પ્રત્યાધાની નીતિ સ્વીકારાય એમ હતું નહીં. એટલે એ ઠરાવની પુનર્ધોષણ કરવી જ પડી. આ અધિવેશને શ્રીમંત મહારાજને દીર્ઘાયુ ઇચ્છવાનો ઠરાવ કયો તેની સાથે સાથે જ મહાત્મા ગાંધીજીને પણ સ્વરાજ્યની લડત ચલાવવા દીર્ઘાયુ ઇચ્છવાનો ઠરાવ થયો. સ્વદેશી ચીજો વાપરવાનો અને ખાસ કરીને શુદ્ધ ખાદી વાપરવાનો તથા રચનાત્મક કાર્યક્રમ અપનાવી લેવાનો ઠરાવ પણ થયો. આમ પરીપદના કાર્યવાહકો અંદરથી બંધારણીય રહ્યાં છતાં પ્રગતમંડળ રાષ્ટ્રીય સ્વરૂપ ધારણ કર્યા વિના રહ્યું નહીં એટલી અને એવી પ્રગતજનગૃતિની

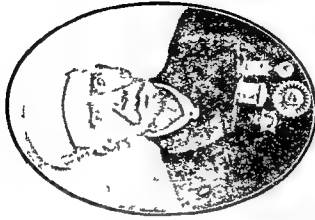
અસર હતી. જળવાન અને વ્યાપક પ્રજનમંડળ પરત્વે સરકાર વધારે સાવધાન બની તેનું બીજું પણ એક કારણ હતું. સને ૧૯૧૮માં પ્રજનમંડળના બીજા અધિવેશન પછી વડોદરામાં ‘ ખેડુત પ્રજનમંડળ ’ ને નામે એક મોટી સભા મળી હતી. એના પ્રમુખરચાને અમદાવાદના જાણીતા રાષ્ટ્રવાદી બેરીસ્ટર મગનભાઈ ચતુરભાઈ હતા. રાજકારણમાં એએા નિપ્ણાન અને વિચારશીલ અભ્યાસી તરીકે જાણીતા હતા. એમણે પોતાના ભાષણમાં પ્રજનને તુરત જ જવાબદાર રાજતંત્ર આપીને રાજકારનાર સોંપી દેવાનું કહ્યું હતું. આ ભાષણથી સરકાર ચોંટી ઉઠી હતી અને પ્રજનને પણ જાગૃતિનો એક વધુ વ્યાપક આંચકો લાગ્યો હતો. જે કે પ્રજનમંડળને આની સાથે સીધો સંબંધ ન હોય છતાં સરકારે ખાસ તકેદારી રાખી હતી કે આ બંને પ્રવાહો એક ન થઈ જાય. અને સરકારને એમાં સફળતા પણ મળી. પહેલા ઉદ્દામ પ્રવાહને એણે પૃથ્વીમાં સદાને માટે સમાવી દીધો અને બીજા ઉદ્દામ થવા મથતા પ્રવાદને બંધારણીય નેતાશ્રીરીની લગામ પહેરાવી.

જાગૃતિના નેજા હેઠળ

વડોદરાના ત્રીજા અધિવેશનમાં બે બંધારણીય મનોદશાવાળા સરંકારપ્રિય મંત્રીએ શ્રી. મણીભાઈ વસનંત દેસાઈ અને શ્રી. માણિકનાથ અંબારીમ ડૉક્ટર ઉપરાંત સ્વતંત્ર મનોદશાવાળા શ્રી ગણેશ બારકર સાનેની પણ નીમણુંક થઈ હતી. આ રીતે શ્રી સાનેની નીમણુંક અને ગઈ પરીણે દરેકે રચનાત્મક કાર્યક્રમ ને અપનાવી લેવાનો દરાવ એ બેના મુમેથે ઇ. સ. ૧૯૨૪ ના ૨૩-૨૪-૨૫ માર્ચના દિવસોએ પાટણમાં ચોથું અધિવેશન મળ્યું ત્યાં મુખીમાં પહેલી વખત કંઈ વ્યવસ્થીત કાર્ય થયું. સાને સાહેબે પ્રજનમંડળની સ્વતંત્ર કચેરી શરૂ કરી, નિયમીત કામચોરા રાખવા માંડ્યા અને પ્રજનની સમરપાઓ અને કુસ્કેસીઓના સમવાવથી ઉત્તરો આપવા માંડ્યા. શ્રી સાને ટિળકસંપ્રદાયના રાજકારણી પુરુષ હતા છતાં ગાંધીજીમાં તેમને અદ્ભુત શ્રદ્ધા હતી. ધીરજ, ખંત અને સામાન્ય અકક્ષ (common sense) આ એમના પ્રમુખ સદ્ગુણો હતા. નિયમીત કામકાજમાં ખર્ચ થવા માંડ્યો અને ખર્ચ કરવા માટે પૈસાની તંગી રપટ અને ઉગ્ર થવા માંડી. સાને સાહેબે પ્રવાસ ગર ક્યો. રાજ્યના ગામડાઓનો નિકટનો સંપર્ક એમણે સાધ્યો અને પૈસા

સ્ત્ર. હરિલાલ ગોવિંદજી પટેલ
પ્રમુખ ત્રીજી પરિષદ

સ્ત્ર. રા. બ. હરજોવિંદાસ કાંઠાવાળા
પ્રમુખ પહેલી પરિષદ

સ્વ. ગાધાભાઈ સદ્ગુભાઈ પુરોહિત
૧. ૨૮. પ્રજામંડળ ચોથા અધિવેશનના પ્રમુખ

સ્વ. મહાભાઈ કાંટાલાળા
૧. ૨૮. પ્રજામંડળ ચોથા અધિવેશનના પ્રમુખ

મેળવવાની સાથે સાથે એમણે તોડેના હૃદયમાં શ્રદ્ધા અને જ્ઞાતિ જન્મ્યા તા આ તો જ્ઞાતિને શુ દ્રાવની સમગ્ર અને સમર્થ પ્રજ્ઞા જ્ઞાતિએ પણ આપ્યું પગિણામે ખાલીનું વેચાણ વધ્યું, રાષ્ટ્રીય સક્ષાહો ઉત્પાદા અને અમનદાગે દોરમાં જલ્દાની અને મુજાની જનતાની બીડતા ઓળંગના મા

આ તો જ્ઞાતિના મગજમાંથી જેવા જે મનાવે ૧૯૨૦ના પ્રારંભમાં બન્યા નાગીપગના સંદેહ દૂર કરવા અને એમને ઉંચે લાવવા પ્રગર્ભ સાગપાણી સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે નાગીપગ સંદેહ નિરાશર અભિનિ નીમાં અને પ્રજ્ઞામાં નીડની તરીકે દૂર કરવા માટે મધ્યપાન નિરોધમળની પણ સ્થાપના થઈ આ બંને મળેલી ગઢવાનમાં જ સારગપાણી સાહેબો દેહ પૃથો એક નાગી પગ ના શુ ના સભાગરની જરામગરી પ્રજ્ઞાએ ડો મુખન મહેનાને માથે ના સી આ સમિતિએ નાગીપગમાં ખુબ નામ ન્ય આને પગિણામે સગ સાથે અથામણ થરા માડી ઓ નાન્યમાં નદાના સર્વિત્ત ભગનો સનાન ઉમે થયો પણ એવામાં શ્રીમત પદ્મશ્રી પાગ દર્શ અને પ્રજ્ઞાના પ્રતિનિધિમ જે એમની મન ના લીની અને તરીકાની મમાધાની થઈ છે એ ૧૯૨૦ માં નાગીપગ દર્શિત સગ સાથે પ્રજ્ઞાના સનાદોની ચર્ચા કરના નાગીપગનો નામ થયો આ પતના જન્મથી પ્રજ્ઞાના એવા જાગીરની ઓળખના માત્ર સગ સાથે નીમણકા અને દેગ દનીઓના સમાચાર સાચી સાચીને થાકી નાગે છે ગાત બનમરી

નવો શીલો

પાટણના ચોથા અધિવેશને એક નવો નીના પાડ્યો ૨૧ શ્રી મહુમાં ૧૯૨૦ના આ પરીક્ષા પ્રમુખ દત્તા નામેના મુજાના પણ દગવો શ્રીમતના અને ગાંધીજીના દીવાલુખના અને જરા દાગ નાન્યત્ર માગના ઉપગત બીજા જે દગવો પણ રૂમિતથી ઉડી ગયા એ દગન તા બન્યું ના નિરાશરનો દત્તા પ્રમુખશ્રીએ આ દગન મુજા દત્તા આ વિગાધમાં એક નાગી કે મધ્યપાણી સિદ્ધાની નિરૂદ્ધ થઈ પ્રમુખો આ રાન ઉપગ મન તરા પળા ઓ આખરે ગગ્ય અને દગ પા ની ચર્ચા પડી ૮૪ નિરૂદ્ધ ૮૦ મને એ દગન ઉડી ગયો અને મીને દગન દત્તા દગવો નિવે ના માટે શ્રીમત

ગાંધીજી તથા સરદારશ્રી વડદબબાઈ પટેલે ખાસ હાજરી આપી હતી. આ વખતે પ્રજાએ જે જીરુસો અને ઉત્સાહ દેખાડ્યા તેનો સરકાર ઉપર ખૂબ પ્રભાવ પડ્યો. પણ આ પ્રભાવની અસર સરકારના મન ઉપર કેવી પ્રત્યાઘાતી નીવડી તેનું ઉદાહરણ પ્રજામંડળે ત્યારે શ્રીમંતને સુવર્ણમહોત્સવ વખતે માનપત્ર આપ્યું તેના જવાબમાંથી મળે છે. પ્રજાના એ પ્રેમ અને શ્રદ્ધાના પ્રગટીકરણને શ્રીમંતે ખુબ જ અભાવ અને ધૂણાથી લાન મારી. એમણે સ્પષ્ટ સંભળાવ્યું કે: 'પ્રજામાં વધારે હક્કો મેળવવાની અને ભોગવવાની ક્ષાયકાત નથી. ક્ષાયકાત આવશે ત્યારે મુધારાએનો વિચાર કરવામાં આવશે.' હમોટીએ ચટ્ટેલી જનતાને આ થપાટે નવો પદાર્થપાક શીખવ્યો.

સ્પષ્ટ થતું ધ્યેય

ઈ. સ. ૧૯૨૨માં વડોદરામાં પ્રજામંડળનું અધિવેશન બરાધું ત્યારે સરકારે જે વસ્તુની ખાસ દરકાર લીધી હતી તે વસ્તુ ઉપરથી સરકારનો કાણુ ઢીંસો થતો ગયો. પ્રજામંડળની લગભગ ધીરે ધીરે સ્વતંત્ર મનોદશાવાળા કાર્યકરોના હાથમાં આવવા માંડી. પાટણમાં મંત્રી તરીકે શ્રી મહાગુપ્તભાઈ આવવાથી શ્રી માળે-કલાક ડોક્ટર ખરી પડ્યા. અને અમરેલીના અધિવેશન વખતે શ્રી છોટાભાઈ ચુતરીઆના આગમનથી શ્રી મણિભાઈને સ્પષ્ટ સેવી પડી. સાને સાહેબ પ્રમુખ થયા હતા એટલે એમની ખાલી પડેલી જગ્યાએ ભુલંદ અવાજવાળા અને કારમી વાણીના વક્તા શ્રી બાઈલાલ જોરાભાઈ આવ્યા હતા. રાજ્ય પ્રજામંડળની કારોબારીમાંથી પણ પામડીઓ એકી થઈ ને ખાદી ટોપીઓ વધવા માંડી હતી. અને આ રીતે પ્રજામંડળનું જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર વિસ્તૃત થવા માંડ્યાં હતાં.

ઈ. સ. ૧૯૨૬ના માર્ચની ૧-૨-૩ તારીખે અમરેલીમાં શ્રી ગણેશ ભારકર સાહેબ પ્રમુખપણા નીચે પ્રજામંડળના પાંચમા અધિવેશને સૌથી પ્રથમ અને આવશ્યક કાર્ય હયું તે પ્રજામંડળના ધ્યેયમાં સ્પષ્ટતા કરી. અમરેલીએ સ્પષ્ટ રીતે જાહેર કર્યું કે પ્રજામંડળનું ધ્યેય શ્રીમંત ગાયકવાડ સરકારના રાજ્ય-હત્ર નીચે પ્રજાને જવાબદાર રાજ્યતંત્ર મેળવવાનું છે. વડોદરાના ત્રીજા અધિવેશન વખતે પ્રજાને જવાબદાર રાજ્યતંત્ર દાખલ કરાવવાનો પ્રજામંડળનો ઉદ્દેશ એ અમરેલીમાં જવાબદાર રાજ્યતંત્ર મેળવવાનું ધ્યેય બન્યું. આમ પ્રજાએ

પોતાની માગણીની પાળ પોતાના હક્કનું જાન અને જળ મર્યા અને સાધે
 સાથે અમરેલી અધિવેશને એ પણ જાહેર દ્રવ્ય કે માન માગણીથી મશુ નહીં
 મળે એને માટે પ્રજાનું સમર્થન નહીં જોઈએ, અને આને માટે પ્રજામંડળે
 પોતાનો મનન અનામત કાર્યક્રમ વડો અને એના કાર્યની શરૂઆત કરવાનો
 નિર્ધાર જાહેર થયો

પ્રશ્નોત્તર

પાટણ અને અમરેલીના અધિવેશનોના સમય દરમિયાન સાને દાદાએ
 સમય, શક્તિ અને પૈસા ખર્ચીને જે તનનોડ હામ કર્યું હતું તેને જોઈ આપે
 એના મની અમરેલી અધિવેશને મેળ પાડતા સાને દાદાના પ્રમુખપદ સાથે
 શ્રી હોદાભાઈ શુભરીઆના મનીષદનો મુખેળ થયો અને પ્રજામંડળની કાયમી
 અને વ્યાપક પ્રવૃત્તિએ નધારે સંજ્ઞાન સ્વરૂપ ધારણ કર્યું પ્રાન અને તાનુનામા
 નાખાએ સ્થપાના અને ગ્રિય થવા માડી હતી

પહેલા તારા રાંના અને પછી જે રાંના ગામના ગામ બનાવું પ્રજામંડળનું
 અધિવેશન દલે દરેક બનાવું થયું હતું અને આ રીત પ્રજામંડળે પ્રજામંડળની
 પ્રવૃત્તિઓમાં રસ જોઈ ઉત્સાહ જતાવવા માડ્યા હતા મી ૧૯૪૭ના જુન
 માસની રમણી અને અગિયારમી તારીખે પેટનાદમાં મળેલા અધિવેશનને
 પ્રમુખની જે મરજી નહીં હતી તે પ્રજામંડળના દસરારનાં જીવનમાં માન નહીં
 હતી આ પંચના પ્રમુખ તરફે રડોનાના મૌજાનમૂર્તિ જે ચિમનનાન
 નામગયેશની નબી થઈ હતી પરંતુ તેઓના અચાનક અવમાનથી પેટનાં
 મદામુખનાઈ પર પમદગી હિતારી એઓ પમ કુટુંબની ગિમારને માનું
 પ્રમુખનાન વર્તનને એમ ન હોવાથી નગરના દર્શિભક્તિને પસંદ કરામાં
 આ રા પણ એમને ઘોડા પંચી પગી જવાથી શીખાને પડતું પડતું આખરે
 હરની ધડીએ રડોનાના આગેવાન વચ્ચે અને તત્કાલીની શ્રી હોદાભાઈ
 વડનાઈ પુરોહિતો પ્રમુખની મારીએ એમા આ આ ગ્રિય મરજીઓએ
 પેટના ના અધિવેશને એમ અજવાળબંધ, ગિનતની ન અને વ્યાપક રાજનીય
 દષ્ટિવાળું મુદ્દા પ્રમુખના બાદ્ય અપાન્યુ અને આજ અધિવેશને માન્ય
 પ્રજામંડળના પ્રતિનિધિઓને અખિત નિર્ણયેની નાના પ્રતિપતિ મા મોડા

વાનું દરાવીને ભારતની એક રાષ્ટ્રીય સંસ્થા સાથે પોતાનો સંબંધ બાંધ્યો અને સંસર્ગ શરૂ કર્યો.

પ્રજામંડળની શક્તિનો સ્વીકાર

કુદરત એ એવું વિશ્વકર્તા બળ છે કે મોટા મોટા બળવાનોને પણ ધડીના છટા ભાગમાં નાબૂદ બનાવી દે, અભિમાનીનો ગર્વ ખાળી દે અને નિર્બળને શક્તિશાળી બનાવી મુકે. વરસોના અભોક્ષા હોય એવાઓને મેળવી દે અને મૂનાં મૂંઝવે તોડીને નવાં મુદ્દાંકનોની પ્રજાને બેઠાં બેસાડે.

ઈ. સ. ૧૯૨૭માં આવેલા રેલસંકટ સરકાર અને પ્રજા બન્નેને પોતા પોતાના બળની કસોટીનો અવસર આપ્યો. આજ સમયમાં ગુજરાતે અને ભારતે એક નવો વિજય મેળવ્યો હતો. બારડોલીના સત્યાગ્રહના વિજયે પ્રજામાં નવાં પ્રાણ, બળ અને શ્રદ્ધા પૂર્ણ હતાં. પ્રજામાં જાણે કે નૂતન જીવનની પ્રતિષ્ઠા થઈ રહી હતી. ગુજરાતે તો બારડોલીના વિજયી સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલના નેતૃત્વ નીચે રેલસંકટનું કામ જોરશોરથી કરવા માંડ્યું હતું. એટલે વડોદરાની સરકારે પહેલાં તો પ્રજામંડળની શક્તિનો અસ્વીકાર કરવાનો પ્રયત્ન કરી જોયો. પણ પાછળથી બૃહ સમજનાં પ્રજામંડળ સાથે સહકાર કરીને રાજ્યની પ્રગતિ ગરૂ કરી. પ્રજામંડળની શક્તિનો આ પ્રથમ સ્વીકાર હતો.

વડોદરાનું બારડોલી

ખેડેા બધ અને પોતાના બળમાં વધારે પડતી શ્રદ્ધા એ બન્ને તત્ત્વો જીવનમાં ધણી મુશ્કેલીઓ જન્માવે છે. વડોદરા સરકાર પણ આ અણુસમઝણનો ભોગ બની. કરજણ તાલુકામાં એણે નોટીફાઈડ એરીઆ નામનો કાયદો લાગુ કર્યો; એટલે મોખરાના કરની તલવાર કરજણ ઉપર ઝીંકાઈ. બારડોલીમાં પ્રજાનો વિજય તાજે હતો. પ્રજાની શ્રદ્ધા હજી સજીવન હતી. અને આ કટકાએ યુવાના ખેડૂનોને મરણિયા બનાવ્યા. કરજણ તાલુકાએ આ કર સામે લડત આરંભી અને શ્રી ચુનીલાલ શાહને પોતાના સરદાર બનાવ્યા. આ લડતનો પ્રચાર અને એના તત્ત્વો એટલા જોરદાર અને વ્યાપક બન્યા કે આખી ગાંધીની પ્રજાનું અને સમસ્ત ગુજરાતની પ્રજાનું ધ્યાન કરજણ પર મંડાયું. પોતાનો પાટોશી ધર્મ અનુવવા ગુજરાતના નેતાઓએ પણ મદદ કરવા માંડી.

ગંગાજી વિનામમાથી ચુટારી આવેના વધીત શ્રી વસ્તુનાર્થ ધાગસખામાં આ ને ને ગંગાનો મગ ની આ ના દગલુના ખેડુનો ધાગતનાના હોત કુધી પડેલ્યા મગને પોતાની જૂન સમજારી અને આખરે એ અગખામળો મોખળનો ને નાજુક થયો વડોદરાની પ્રજાના વિદાસની નવારીખમા અને પ્રજામજાના ઇતિહાસમા મગજી વડોદરા નાન્યના ગાગડોવી તરીકે અમર થઈ ગયું

ગુજરાતના મુખાની મહાલુભૂતિ

આરા સમયના ને મ ૧૯૦૮ના માર્ચ માસની ૪-૫-૧ તારીખોએ વડોદરામા પ્રજામજાનું સાતમું અધિવેશન નજી દર્યાન ગોપાળદાસને પ્રજાએ એમને અધિવેશનના પ્રમુખ બનાવી તેમના ત્યામની મદદ મગી અને વડોદરાએ શ્રી શાન્દાયદેવ મટેનાને આગત પ્રમુખ બનાવીને ખીશમિને નમ્રતાની અજાનિ અર્પણ મગી

આ પતિમા ગાગડોવીના વિદારી મગાન શ્રી વસ્તુનાર્થ પડેત પોતા ॥ માફેશ અને મગદુર અગરો સાથે દાગ ન્યા દત્ત મગાને વડોદરા ના નતી બો વડોદરાની પ્રજાએ હયાના ઉમળાનએ આવમગ આપીને એમનું ભાવબીનું આગત મ્યુ દગુ માનપત્રોની સખ્યાનો પાગ ન દત્તો અને પ્રજા વિદ્યાના આનદમા સામે ને મગ દત્તી મગારે પોતાના આગીરાંદ પ્રજા મગને આપ્યા બો નગર પે મદાર મદવાનું વચન આપ્યું

પ્રગતિશીલ માનમના પ્રથમ દર્શન

ઈ ન. ૧૯૦૦નું ની દિફુચાતના ફનિદાસમા યાદમાગ મગી નયુ ઇ દારીકુચવાગુ ગામી માર્યના મદામા ગામી ના અખિનિ ફનએ સમજન રેશના નનનાની બન્ટી આ ની દત્તી ના દીપ અખિનનાની આપમના આ મગનના મગે મરૂષ ધારી ન્યા દત્ત મદાનાટની દારીકુચના દિવસેમા એમને ૧૮મી અને ૧૯મી માન નવસારીમા પ્રજાનગનુ આમમ અધિવેશન મગુ દગુ આ મના બના નુગારના પ્રમુખદત્ત ના ને રફનના પદમ પનુ એએ પ્રમુખ થાત તવા આવે ને પડેત તગારે એમને પદ્મિને નેમના

મહેમાન ગનાત્રી લીધા હતા. નવસારીની સરહદો બારડોલી તાલુકા સાથે મળેલી છે. જનતાના પરંપરના સંજ્ઞો પણ જુદા ન પાડી શકાય એવાં સંકળાયેલા છે. એટલે બારડોલીની લોકજનગૃતિની પૃત્તી અસરમાં નવસારી પ્રાંતની જનતા પણ બિંબાઈ હતી. એટલે નવસારીના આ અધિવેશનમાં એ જનગૃતિનો સંપૂર્ણ જમાવ હતો અને એ પ્રભાવથી આખું અધિવેશન બધું બધું લાગતું હતું.

ઈ. સ. ૧૬૨૭ના રેલસંકટ પછી ૧૬૨૮નું દિમસંકટ પ્રગતે માથે પડ્યું હતું. અને એક સંકટથી ઝડપાયેલી પ્રજા બીજા આફતમાં ફસડાઈ પડી હતી. સંકટ અને દુઃખ પ્રજામાં સંગઠન અને સમભાવ પેદા કરે છે એ માનવ-સ્વભાવની એક હકીકત છે. પ્રજામંડળે આ દિમસંકટ માટે પણ કમર કરીને બેઠોતે સહાય કરવા માંડી હતી. આ ઉપરાંત ખતીઆત્રી શિકારખાનાનો પ્રશ્ન પણ હવે લોકોનું ધ્યાન ખેંચતો ચલેો હતો એટલે વડોદરાથી નવસારી સુધીની મજલ પ્રજામંડળે ખૂબ ઉત્સાહભરી સેવાથી પરી કરી હતી. લોકોના મનમાં અને હૃદયમાં પ્રજામંડળ પોતાની સરેલા છે એ ભાવ અને વિશ્વાસ સ્થિર થયાં હતાં. આવા ચેતનામય વાતાવરણમાં નવસારીનું અધિવેશન મળ્યું હતું. એમાં સુંદાયલા પ્રમુખ શ્રી સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલને પકડીને સરકારે લોકોમાં વધારે જુસ્સો મૂક્યો હતો.

સરદાર વલ્લભભાઈની જગ્યાએ કામચલાઉ પ્રમુખ તરીકે નવસારીએ ડૉ. સુમન્ત મહેતાની વરણી કરીને પોતાને આંગણે નોતરેલા પ્રસંગના રંગને બરાબર જાળવી રાખ્યો. આ અધિવેશનમાં પ્રજાના પસંદાના માનસને પ્રગટ થવાની ખૂબ મોકળાઈ તક મળી હતી. નવસારીના આ અધિવેશનને એ વર્ષના રાષ્ટ્રપતિ પંડિત જવાહરલાલ નહેરૂએ પોતાનો ખાસ સંદેશો નીચે પ્રમાણે મોકલ્યો હતો.

“આપની પરિપદમાં હું હાજર રહી શકેનો નથી પણ પરિપદ ઉપર સંદેશો મોકલું છું. હિંદી રાજ્યનો ગાકીના હિંદથી કંઈક જુદાં જ છે અને ખ્રિસ્તીશ હિંદ આ રજવાડાઓ વિના ચલાવી શકે છે એ જાતના વિચારો સત્તરે અદસ્ત થતા જાય છે. આપણે હવે એ સમગ્રી લેવું જોઈએ કે આપણું હિત એક સરખું, અરસપરસ સંકળાયેલું અને અભેદ છે. ખ્રિસ્તીશ હિંદ કે રજવાડા એક

બીજા ગિયાય ચલાવી શકે નહીં. રાજસ્થાનોની વધતી જતી પ્રગતિ જોઈને સંતોષ પેદા થાય છે. દિંદ આજે રાષ્ટ્રીય લડતની મંદાન કરોડી પર ખડું છે. એ લડતમાં ડાઈ અક્ષિત ખિટીશ દિંદમાં રહે છે કે એ લડતથી નિરાળા પડીને રાજસ્થાનમાં રહે છે એ મણુત્રી કરવી એ સંભવી શકેલું જ નથી. આપની પરિવદને હું સંપૂર્ણ ફોલોઈઅપ્સ હું.”

નવસારી પ્રાંતના રાષ્ટ્રીય વાતાવરણ અને મનોદશાને રાષ્ટ્રપતિના સંદેશથી વધારે તાકાત મળી. આનું પરિણામ એ આન્યું કે નવસારી અધિવેશને રાષ્ટ્રીય લડતમાં રાજ્યમાંથી માણુઓ મોકલવાનો ઠરાવ કરીને દેશી રાજ્યની પ્રજા ખિટીશ દિંદથી જુદી નથી એવી અબેદ સાગણી સાબીત કરી.

કાયદાનો સવિનય ભંગ

ઇ. સ. ૧૯૩૦-૩૧નું વર્ષ વડોદરાના પ્રજાકીય હવનમાં ઘણી રીતે રમરણીય બન્યું છે. રાષ્ટ્રીય અસ્થિતા અને ગૃહીય કાર્ય એ બન્નેની વ્યાપક અસર પ્રજામાનસ ઉપર ગર થઈ ચુકી હતી. પરંતુ આ વર્ષમાં તે સધન સ્વરૂપે દેખાવા માંડી. રાષ્ટ્રમેનનાની ભરતીથી અને આઝાદીની તમજાથી પ્રજાકીય માનસ રંગાર્ધ મણુ હતું. વડોદરા પણ આ ભરતીથી બિંદનવા વિના કેમ રહી શકે ? વડોદરા રાજ્યમાં પણ અદેશી, હાડનિર્મથ, પરદેશી કાપડ ઉપરની ચોકી, સભાસરઘસ, પ્રભાનફેરીઓ, વાનરમેના અને માંજરસેના વગેરે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ આરંભાઈ ચુકી હતી.

વડોદરાની પ્રગતિશીલ મણુત્રી સરકારને પણ પ્રજાની આ ચેતના વધારે પડતી લાગી. અને વંશપરંપરાગત મનોદશા પ્રમાણે એણે એમ માન્યું કે કાયદો કરીને આવી અગવજની વ્યાપકતા અટકાવેવી જોઈએ એટલે એક જાહેરનામું પ્રસિદ્ધ કરીને સભા-સરઘસ પરવાનગી વિના ભરવાં-કાઢવાં નહીં એવો દુક્રમ કર્યો. પ્રજામાનસ ઉપર આ દુક્રમે કુદાડાનું કામ થયું. પ્રજાને એમ લાગ્યું કે એની નામરિક અવંતના ઉપર આ અણુઘટતો કાપ મુકાયો છે અને આ રીતે પ્રજાસમ્મતનું અણુગમન અપમાન કરવામાં આવ્યું છે. એ વખતે ‘વડોદરા યુવકસંઘ’ એ નામની એક મંથા પણ વડોદરા શહેરમાં આસની હતી. પ્રજામંડળની સરકાર સાથે સદકા કરીને

ડૉ. મુમતા મહેતા
વડોદરા રાજ્ય પ્રશ્નમંડળ આદ્યા અધિવેશનના પ્રમુખ

ગૌ. શાસ્ત્રબેન મહેતા

વ રા પ્રજ્ઞમંજી સાનભા અધિવેશનના સ્વાગત પ્રમુખ

ચાલવાની નીતિની ખબર હોવા છતાં જીવાનો નાગરિકતાનું આ અપમાન સહી શક્યા નહીં. એટલે સ્વતંત્ર રીતે યુવકસંઘે સરઘસ કાઢીને કાયદાનો ઉધાડે છોગે સવિનયભંગ કરવાનો નિર્ધાર કર્યો. આ નિર્ણય પ્રમાણે યુવકસંઘના ત્રણ મુખ્ય કાર્યવાહકો શ્રી નાનુભાઈ મળલાલ પટેલ, શ્રી મગનભાઈ પુરષોત્તમ પટેલ અને શ્રી સુરેન્દ્ર ઝવેરીના નામથી સરઘસ કાઢવાની પત્રિકાઓ પ્રગટ થઈ. પત્રિકા પ્રમાણે મોટું સરઘસ નીકળ્યું. આ સરઘસને જીખીલીબાગ અને અમદાવાદી પોળ વચ્ચે પોલીસે રોક્યું અને ત્રણે સહી કરનાર આગેવાનોને પકડી લીધા. આખું સરઘસ જામીન પર ખેસી ગયું. આ નિર્દોષ અને અહિંસક સરઘસ ઉપર રાત્રે નવેક ત્રણે પોલીસે વિખેરાવાની આજ્ઞા આપ્યા વિના લાડી-માર કર્યો. આ હકીકત છે. પછી તે લાડીમાર કેમ થયો એની તપાસ સમિતિ નિર્માઈ અને આખું પ્રકરણ બીનું સંકેતાયું. ત્રણ આગેવાનોને થોડા દિવસ પછી સરકારે છોડી દીધા. પરંતુ આ લાડીમારે વડોદરા રાજ્યની પ્રજામાં એક નવી જાતનું બળ મૂક્યું, નવા પ્રાણની પ્રતિષ્ઠા કરી; એટલે એક રીતે આ લાડીમારનો પ્રસંગ વડોદરાની પ્રજાના વિકાસના ઇતિહાસમાં સીમાચિન્હ બની ગયો. ખીજ બાજુ નવમારીમાં પોકેટીંગની પ્રવૃત્તિને રૂંધતો સુખાસાહેબનો હુકમ પ્રગટ થયો હતો. આ હુકમનો અનાદર કરવાની આજ્ઞા પણ તે વખતના પ્રજામંડળના પ્રમુખ શ્રી ડૉ. સુમન્ત મહેતાએ આપી હતી પણ બીજું કંઈ બને તે પહેલાં એ હુકમ ગળા જવામાં આવ્યો.

દરમિયાન મથહર ગાંધી-અરવિન સંધિ થઈ. આ સંધિના સુખદ વાતાવરણમાં કડી મુદ્દાએ માર્ચની ૭-૮ અને ૯મી તારીખે પ્રજામંડળનું નવમું અધિવેશન શ્રી છોટાભાઈ સુતરીઆના પ્રમુખપદે મળ્યું. આ કડી અધિવેશનના પ્રમુખ થવા માટે સ્વ. શ્રી અખ્યાસ તૈયબજીને વિનંતિ કરવામાં આવી હતી. પણ એઓ બ્રિટીશ દિલ્લી લડતમાં જોડાયા હતા એટલે એમણે ના પાડી. ડૉ. સુમન્ત મહેતાને વિનંતિ કરતાં એમણે પણ ઉપજા કારણે જ ના પાડી. એટલે તરત જ સૌની નજરે નિરબિમાની અને મૃગા સેવક શ્રી સુતરીઆ પર પડી અને એમણે મંત્રીની જોખમદારી ગદલીને પ્રમુખની જવાબદારી સ્વીકારી.

મહેસાણા પ્રાંતના શેરયા ગામે શ્રી સુમન્તભાઈની આગેવાની નીચે શેરયા-આશ્રમનો પ્રયોગ શરૂ થયો હતો એટલે ડૉક્ટર સાહેબ અને એમના સાથીઓએ

લાભ લઈને આખા રાજ્યમાં પ્રજામંડળની શાખાઓ અને કાર્ય વ્યવસ્થિત કરવાનો જખરજરત પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો. શ્રી અખ્યાસ સાહેબે પણ જીવનનો શરમાવે એવી રીતે આખું વર્ષ રાજ્યના દરબા અને ગામડાંઓમાં રખડીને પ્રજામાં પ્રજામંડળ વિષે અજાણ થદા અને ભકિત ઉત્પન્ન કર્યાં. આ ઉપરાંત પ્રજામંડળ જે માત્ર પોતાના સ્થાનિક પ્રશ્નો સંબંધી જ ખાસ વિચાર કરતું હતું, તેણે હવે પોતાના વિચારોની મર્યાદા વટાવીને સમગ્ર દેશીરાજ્યોની પ્રજાના દૃષ્ટિબિંદુથી પણ કેટલાક સનાયોને જોવા માંડ્યા. પાડોશના બિટીશહિંદની પ્રજાની પક્ષટાની મનોદશા અને બીજા રાજસ્થાનોમાં ચાલતી, ઉગતી અને ગળ પકડતી પ્રવૃત્તિઓને લીધે વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળને પણ પોતાની દૃષ્ટિના વિસ્તાર આવશ્યક લાગ્યો. આનું બીજું પરિણામ એ પણ આવ્યું કે રાષ્ટ્રીય મહાસભા તથા બીજા રાજસ્થાનોની પ્રજાકીય હિંસચામોના નેતાઓએ વડોદરા પ્રજામંડળની આ ઉદાર, વ્યાપક અને સમભાવી નીતિને ખુબ પ્રેમથી વધાવી લીધી અને પ્રજામંડળને એક નવી જાનની વ્યાપક પ્રતિબ્ધ મળી.

જીવનની અને જરાની હરિદ્ધ

અમરેલીના અધિવેશન પછી અખ્યાસ સાહેબે જાંખીને નદી બેસવાનો નિર્ણય કર્યો અને એમણે તરત જ પ્રજામંડળના મુખ્ય કાર્યવાહકોને હાકલ કરી. અમરેલી અધિવેશને દસહજાર સભાસદો નોંધવાનો અને પ્રજામંડળના કામ માટે રૂ. ૧૫૦૦૦૭ ભેગા કરવાનો હરાવ કર્યો હતો. આ હરાવના પાયાન માટે અખ્યાસ સાહેબે આખા રાજ્યનો પ્રવાસ કરવાનો નિર્ણય જાહેર કર્યો. દરેક પ્રાંત અને તાલુકાઓમાંથી દેરણીના કાર્યકર્મો તૈયાર થઈને આવ્યા અને અખ્યાસ સાહેબે દેરણી શરૂ કરી. વડોદરા રાજ્યના ગામડાંઓમાં એક નવો જ ઉત્સાહ અને નવી પ્રેરણા જનતામાં દેખાયાં. શોકોએ સંકોચ વિના પોતાનાં દૈર્ઘ્ય ઉધાડીને પોતાના મુખદુઃખની વાતો કરી. અને પ્રજામંડળને પોતાનું માનીને પૈસા પણ આપ્યાં. અખ્યાસ સાહેબના આ ઐતિહાસિક પ્રવાસે પ્રજાના મનમાંથી બપોને દૂર કર્યો અને નિર્ભયતાની સ્થાપના કરી. અમલદારોના પ્રવાસોથી ગબરાતી, હુટાતી અને રીયાતી પ્રજામાં નવા પ્રાણ આવ્યા, એને નવો સમભાવ મળ્યો અને એને ખાતર એના જીવનમાં નવો રસ આવ્યો. અખ્યાસ સાહેબે જીવનનો પણ શરમાવે એટલા જોમથી અને ઉત્સાહથી પોતાની પ્રમુખ

૨૧. અભ્યાસ નૈયમો

૧૩૦૬૨૦ રાજ્ય પ્રજામંજી ખારમા અને તરમા અધિવેશનના પ્રમુખ

પહિત જવાહરનાથ નહેરૂ

તરીકેની જવાબદારીને અદા કરી એક નવું ઉદાહરણ બેસાડ્યું. આને કારણે વડોદરામાં ત્યારે હોળીના તહેવારોમાં ઇ. સ. ૧૯૩૫ના માર્ચની ૨૩-૨૪ અને ૨૫મી એ વડોદરા પ્રજામંડળનું બારમું અધિવેશન મળ્યું. ત્યારે પ્રજાએ કરીથી સર્વાનુમતે અગ્રણી સાર્વજનિક જ પ્રમુખ તરીકે પસંદ કર્યાં. વડોદરા પ્રજામંડળના ઇતિહાસમાં આ બનાવ અત્યંત કહેવાય એવો હતો.

માનનીય મહેમાન

વડોદરામાં મળેલા બારમા અધિવેશનનો ખીજો આકર્ષક અને અપૂર્વ પ્રસંગ એ સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ અને દરબાર ગોપાળદાસની હાજરી હતી. આ પરિપક્વ જનતાને સરદારની વીરવાણી સાંભળવાનો અવસર મળ્યો. અને આ વાણી દ્વારા સરદારે વડોદરાની પ્રજાને તરફ પડે પડે ઉભા રહેવાનું આશ્વાસન આપ્યું. હીમસંકટને કારણે સરકારે જે મહેસૂલ મારી આપી હતી તેની તેમણે કદર હતી અને સાથે સાથે જવાબદાર રાજતંત્ર નહીં આપવા વિશે ટકોર પણ કરી હતી.

પ્રજામંડળનો વિસ્તાર

વડોદરાના અધિવેશન પછી પ્રજામંડળનું કાર્ય ખુબ વ્યવસ્થિત થઈ ગયું હતું. પ્રજામંડળ પત્રિકાના નિયમીત પ્રકાશનથી પ્રજાની મુશ્કેલીઓ જાહેરમાં ઢિંમતપૂર્વક મુકાની થઈ હતી અને સરદારી વલ્લભે ઉપર માનપૂર્વકની પણ સચોટ ટીકાઓ પણ થવા માંડી હતી. સરકારે પણ ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ પ્રજામંડળના સંગઠનને મથક આપવા માંડી હતી. આમ ધીરે ધીરે પ્રજામંડળનું કાર્ય વિસ્તરતું જતું હતું અને જાતે જ તે સમયમાં એટલે ૧૯૩૬ના મેની ૫-૬ અને જુની તારીખે ડૉ. સુમન્ટ મહેતાના પ્રમુખપદે નવસારી પ્રાંતમાં આવેલા ટકોરમાં પ્રજામંડળનું ત્રીજું અધિવેશન મળ્યું. આ અધિવેશનમાં ડૉ. સુમન્ટ મહેતાના પ્રમુખપદે એક ખેડૂત તપાસ સમિતિ નીમાઈ. આ સમિતિના મંત્રી શ્રી ચુનીલાલ શાહ થયા. આ સમિતિનું કાર્યક્ષેત્ર એવું હતું કે ખેડૂતોનું જીવન સંગઠન કરવું કે પ્રજામંડળમાં ખેડૂતો વિશે આખો નવો વિભાગ ઉભો કરવો એની વાટાઘાટ કરી નિર્ણય કરવો. ઉપરાંત પાંત્રીસ ટકા જમીન મહેસૂલમાંથી માફીના દરખાસ પણ બાર મુકવામાં આવ્યો. અને બે વર્ષ સુધી

તત્તો- મહેતા કરીને રોગની પ્રતમા જે તામણ આપ્યું તેને માં
અમામ માટેની પ્રતએ આમ હવા કરીને -૬૨-

રોગથી વિમળગનો પ્રસાસ એ પ્રતમ-ગની શાન મુસાફરી હ વિલ
નમ-મા હ' સ ૧૬૩ આ માર્યની ૫૬ ૦ અને ૩૧૩એ શ્રી પ્રાણુવાન
મુનનીના પ્રબુખપણા નીચે પ્રતમ-ગનુ નીચે અધિવેગન ૨૫ આ અધિ
વેગનમા થએના હોડા હવા પ્રતને એક નરી-૪ જનનુ આદાન આપ્યું
એ હવામા એવો આપેલ હતો કે પ્રતમ-ગનો ઉદ્દેશ સિદ્ધ હવા, પ્રતમ-ગ
આ ૮ મુની જેના પ્રયત્નો તરફ થીમત સગમ તરફથી નેર્યતુ હામ આપનામા
આવતુ નથી, તેની આ પ્રતમ-ગ ખેલ સાથે નોવ તે છે અને ગાંધે છે
પ્રતમ-ગનો હેતુ સિદ્ધ કરા હવે સદત કરવું પડે તો તેમ કરીને પણ વડોદરા
નાત્યની વનતાએ નરોમારી સમિતિ હવા તે નાર્યકમ અમદમા મુકવે આ
હવા પ્રબુખ-થાનેથી મુવામા આ થો હતો, આ અવા-મા 'રાવે' -ગી -રીને,
માગી માગીને થાપી ગએની અને હવે તેવા તૈયાર થએલી પ્રતનો મહત્તમ નિ-
ધાર હતો એમાથી એવો મુર પણ ની-ગનો હતો કે જે પ્રતમ આવે અને નરો
બાગી મ-ગ સગમ સામે અમદનાગની નીતિસ્વીકારે અથવા અત્યામદ આદે
તો તે વખતે ભોગ આપના પ્રતએ તૈયાર રહેવાનું છે ગયે વર્ષે રોગના જે
ખેત તપાસમિતિ નીમાર્ હામ નેના ઉપર મનાર્ હ-મ ફરમાવીને સગ રે
તેને ૧૫ મારા નીચુ નરોત્તુ આથી પ્રતને એમ વાગ્યું હતુ કે પ્રતના નમ અને
અદારી નવલુનો સગ ૧૨ અનર્થ અને દુરુપયોગ કરે છે એવે ન - ૧ ૧ ૧ ના
અમાની પ્રતમાનઅનો પડ્યો ઉપગના 'રાવે' મનામ પા થો

મગદાગનો મધવાગે

નિસા ૧૨ના અધિવેગનમા શ્રી મુનીવાન નાદને મદામત્રી નુદરામા
આ ૧૧૧ના એવે એમણે આપ્યું નમ પોનાની આગની રીતે સનન અને
મુરુ હા વાપર અને અમર ૧૦૩ ગમ થો ન્યુ આ એ મામનો હવાન
હાપીને એમણે આ ગમ અધિવેગનમા સબગા થો આ દેવાનમા સગમ
તરની મુખ્ય અભિનવીદ મામન ૧૧ ને જગીનમ-મુનની ગત નારી
જેની ૨ મની મારી આપીને શ્રી ૨ ૧૨ પ્રતને સગમ કરી તેની -૬૨-

પ્રજ્ઞામંડળે ની જે પદ્મ પદ્મ ૧૯૩૮ ની સાતના તે મનાવોએ વડોદરા ગાંધી પ્રજ્ઞામંડળના જીવનમાં નવો પ્રાણ અને નવી પતિધા આપ્યા છે પહેલાં મનાવે છે સગર વદનમંડળ પોતે પ્રજ્ઞામંડળને પ્રમુખ તરીકે મળ્યા અને ખીન્ને મનાવે પડિત જનાદરના નેત્રનું વડોદરા અને નવમાર્ગનું સ્વાગત વડો ગના દહો નાન ને છે કે પડિત જનાદરનાને માન મળ્યું એવું બાદશાહી માન હતું સુધી વડોદરામાં ઠાકુર પ્રજ્ઞામંડળ નેત્રને મળ્યું હોય તેનું જાણુરામાં નથી અને વડોદરાની પ્રજ્ઞાએ પણ ૩ દસ હજારની થેની આપીને અને અંગે ભ ૧ મારગ નીને પડિત તરફ પોતાના પ્રેમ અને નામગી બનાવ્યા ના

હા સ ૧૯-૮ ના ઓકોગરની ૨૮-૨૯ અને ૩૦ મી તારીખે ભાગ લેના મરદા પ્રજ્ઞામંડળ પોતેના પ્રમુખપદે પ્રજ્ઞામંડળ પદમ્બ અધિવેશન મળ્યું આ અધિવેશન ધારી રીને વડોદરા રાજની પ્રજ્ઞાના જીવનનિનાસમાં મરદાની જાતી ગે તેમ છે સરદારનું પ્રમુખ તરીકેના બાણ્ય તેજસ્વી, મચો, સમતોન અને તત્ત્વપક્ષી હતું વડોદરાની સરનારને સબળાવેના રીખનચનોએ સગરને નિચાર ન્તી ની દીધી અને પ્રજ્ઞાના મનમાં પણ નરી દિંમત અને નવી શ્રદ્ધા પેલા કથા જનાથો સગર વદનમંડળ પોતેના નામ પ્રમુખ તરીકે સર્નાનુમતે રાજ્યની પ્રજ્ઞાએ પસદ ન્યું હતું અને સગરે એ પસદગી નધાવી હતી ત્યાગથી આખા ગાંધીની પ્રજ્ઞા અને ખાસ નીને પેનાદ અને ભાદરણ તાનુમાંની પ્રજ્ઞાએ એ નીત કીએ તા નવજીવન આ યુ હતું વનજી, ગિજી અને નેલની દષ્ટિએ તા ભા રણનું અધિવેશન ઐતિહાસિક મની મળ્યું હતું આ પરિદશમાં ઘણા જૂના મીનાઓનો ત્યાગ રામાં આ થો હતો તેમાં મુખ્ય ધ્યાન મથે એવી બામત હતી તે દર વા થની દરાવેની હારમાળાનો સગર ત્યાગ અને એને મદને થયેના મુદ્દાસરના માન દસ હજાર આ દસ હજારમાંથી હજાર તો પ્રમુખમથાથી મના ને બાણ્ય નિના પસાગ થમા હતા અને બાનીના ચાગ હગવો ઉપર અધિકારી અને અબ્યામી રોનકે તથા નર્તીઓએ સચો અને મુદ્દાસરની વાતો હુ મામાજ નકી હતી ખીજી ધ્યાન મેચની મામત એ દરાવેની ભાસ હતી અત્યાગ મુધીના અધિવેશનોમાં થયેના દરાવેની ભાસ ચાનતા આવેના રિના પ્રમાણે

રગશીઆ ગાડા જેવી સામાન્ય અને પરંપરાગત હતી. બાદરણની પરીપદે બાપામાં જે તાકાત મુકી હતી તે પ્રગ્નબળના આત્માની હતી. દાખલા તરીકે જ્વાળાદાર રાત્યતંત્ર માગવાનો દરાવ પ્રગ્નમંડળ વર્ષોથી કરતું હતું અને સરકાર સાંબળતી હતી પણ બાદરણે એજ વાત સાવ જુદી રીતે કહી આ રણી એ આખો દરાવ:

“શ્રીમંત સરકારની છત્રછાયા નીચે પ્રગ્નને જ્વાળાદાર રાત્યતંત્રની પ્રાપ્તિ વગર પ્રગ્નનો વિકાસ થઈ શકતો નથી એમ પ્રગ્નમંડળ માને છે. એટલેજ પ્રગ્નમંડળે તે પ્રમાણેનું ધ્યેય ધણા વર્ષોથી રાખેલું છે. પ્રગ્નમંડળ બંધારણ-પૂર્વક આ માટે છેલ્લાં વીસ વર્ષથી પ્રયત્ન કરી રહ્યું છે.

“જ્વાળાદાર રાત્યતંત્રની રક્ષાત તરીકે પ્રગ્નમંડળે કેટલીક માગણીઓ કરી હતી. અને હીરક મહોત્સવ પ્રસંગે શ્રીમંતને ચરણે હળદો માણસોની સહીથી એક અરજ કરી હતી, તે છતાં એના ઉપર કંઈ જ લક્ષ આપવામાં આવ્યું નહોતું.

“આ સભા શ્રીમંત સરકારને આખરી વિનંતિ કરે છે કે શ્રીમંતના રાત્યછત્ર નીચે પ્રગ્નને જ્વાળાદાર રાત્યતંત્ર રક્ષાપત્રું એ રાત્યનું ધ્યેય છે, એવું જાહેરનામું વિના વિનંતે કાઢવું. અને સાથે સાથે એ ધ્યેયને પડોંચવાને યોગ્ય બંધારણ ધરી કાઢવાને એક સમિતિ નીમવી, જેમાં રાત્ય અને પ્રગ્નમંડળના સરખી સંખ્યાના પ્રતિનિધિઓ હોય. અને એ સમિતિએ મુકર કરેલી મુદતમાં યોતાનું નિવેદન રજુ કરવું.

“આ માગણી મેળવવા માટે પ્રગ્નએ પોને પણ કટિબદ્ધ થવું પડશે. અને તેથી શ્રીમંત સરકારને આ છેલ્લી વિનંતિ ક્યાં પછી પણ જો તે માગણી અીકારવા શ્રીમંત કૃપારંત ન થાય તો જ્વાળાદાર રાત્યતંત્ર મેળવવા કારોબારી મંડળ જે પગલાં લેવા દરાવે તે પગલે ચાલવા વડોદરા રાત્યની પ્રગ્નને આગ્રહ કરે છે. અને તે માટે જે ત્યાગ કરવો પડે અને ભોગ આપવો પડે તે સદર્પ પ્રગ્ન આપને એમ પ્રગ્નમંડળને ખાતરી છે.”

પ્રજામાનમનો પડેલો

વડોદરા રાત્યની પ્રગ્નની જ્વાળાદાર રાત્યતંત્ર માગવા માટે નહીં પણ મેળવવા માટે કેટલી નૈયાળી હતી તેનો આ દગવ એ ગમત અને આમાન

પુરાવો છે. આ ઉપરાંત કદોર પરિષદમાં ડૉ. સુમન્ત મહેતાને પ્રમુખ તરીકેના બાળ્યુમાંથી જે ફરરા ચાંચવાની મનાઈ કરવામાં આવી હતી તે કેટલા નિર્દોષ હતા એ બતાવવા સરદાર સાહેબે એ ફરરાઓ ફરીથી પોતાના બાળ્યુમાં ટાંક્યા હતા. અને આ જ વક્ષણથી પ્રેરાઈને પરિષદે સરદારને સલાહ આપી હતી કે પ્રજામંડળ આવી તપાસસમિતિ ફરીવાર નીમે છે અને જે તમે એના કામમાં નડતર ઉભી કરશો તો એનો ચોકખી અને જાહેર રીતે ભંગ થશે. માટે અસ્તિત્વમાં હોય તે હુકમે પણ પાછા ખેંચી લેવા અને તપાસસમિતિને સંપૂર્ણ સગવડો આપવી. આ ઉપરાંત ધનીઆવી શિક્ષારખાતાનો પ્રજાને જે ત્રાસ હતો તેનો સલાહ પણ વધારે ગંભીરનાપૂર્વક હાથ ધરવામાં આવ્યો અને ૩૧મી ડીસેમ્બરની મુદત પહેલાં એ શિક્ષારખાતું ઉઠાવી તેવાની સરદારને નમ્ર વિનંતિ કરવામાં આવી. અને આ વિનંતિના અસ્વીકારથી પ્રજાને અસરકારક ઉપાયો યોગ્યવાની સલાહ પણ આપવામાં આવી. પ્રજામાનસના આ નિર્ણયાત્મક અને બળવાન અવાજનું શું પરિણામ આવ્યું એ આપણે આગળ જોઈએ.

૩૬મું પરિણામ

ભાદરણમાં સરદાર વક્ષભભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે પ્રજામંડળ પરિષદ ભરાઈ તે પહેલાં પ્રજા અને સરદાર બન્નેની આળસ ઉડી ગઈ હતી. તે વખતના સરસુખા શ્રી સત્યજીત મુકરજીએ પોતાના પ્રવાસ પછી શ્રીમંત સરદારને મહેસુલ-માશી આપવી જોઈએ એવો પોતાનો સ્પષ્ટ મત તથા ટકા પણ જણાવ્યા હતા. એ ઉપરથી શ્રીમંત સરદારે સરસુખાના પ્રમુખપદે એક સરકારી કમિટિ નીમી હતી. એક તરફથી આ કમિટિની ભલામણો અને બીજી તરફથી ભાદરણ પરિષદનો સંગીન પોષાર, એ બન્નેના એકત્ર પગલાનું પરિણામ આખરે ૩૬મું જ આવ્યું. જનતાનો પોષાર ઉગ્ર થયેલો જોઈને અને સરકારી કમિટિની ભલામણો ઉપરથી નામદાર દીવાન સાહેબે પણ રાજ્યનો કેટલોક પ્રવાસ કર્યો. પ્રજાની માગણી અને એનું દુઃખ બન્ને વ્યાજબી હતાં. એટલે પ્રજાનું મન મનાવવા સરદારે આખરે મહેસુલની પાંચ વર્ષની રાહત આપી. સરદારની આ રાહતનો પ્રજામંડળે અડેસાન માન્યો અને પ્રમાણમાં એ રાહત અપૂર્ણ છે એવો પોતાનો પ્રમાણિક અભિપ્રાય પણ પ્રગટ કર્યો.

વડોદરાને શરમાવનારૂં

ભાતગણુ પરિવહન પત્રી પ્રગ્નમા અપૂર્વ જનશ્રુતિ આવી તાતુ મહાગો અને પ્રાતિ મહાગો વધારે જનશ્રુતિ થઈ ગયા અને સમાસોની સખ્યા પણ દૂદડે જે જૂસડે નધતી આવી. ૧૪ નાંઓનું સંગઠન જનમના નાગુ તેમ જનશ્રુતિની આ ભરતી જોઈને સરદારે મુઝરણુ ઉની થઈ એનામા ૧૮૭૮ના ૧૧-યુઆરીની ૨૦મી તારીખે સરદાર વડોદરા પધાના પ્રગ્નમ જે એમના ભાનભીના મનાગત માટે જાર ત્ત તૈનાગીઓ. રી હતી અને ન હરની સમગ્ર પ્રગ્નમો એમા પ્રેમપૂર્વકનો સાથ હતા. પ્રગ્નમો પચીસ હજારની થેતી પોતાના આ પ્રિય નો પોતાને આપવાનો નિશ્ચય થઈ હતો. સરદારે નવસારી પ્રાત જે નાનનીનો આર આપો હતા એ પો સિદ્ધ થઈ હતુ કે પ્રગ્નમા હૃદય ઉપર સગદારનું કાલુ પ્રજુલન છે.

ખાંડ તરફથી પ્ર નમહાગના વિરોધીઓએ એના મપગોના ઉડા ના હતા કે સરદારે શ્રીમતને માગો દીધી છે અથવા મુજબન ગાડીને આ પા જવાની દમદાની આ રી છે અને આમ અદ્વતી વાતોને માગી માનીને સરદાર વધારે વડોદરા આ પા ત્યારે વડોદરાને શરમાવનારૂં ગમખાણુ થયુ. હિંદુ મુમનમાનના રમખાણો તેમ મનમીય હિંદુ પ્રગ્નમો માબખ્યા અને જોયા હતા પણ આ દક્ષિણી અને શુદ્ધ રાત્રી ગમખાણુ વડોદરાના હિતિદામમા તત્તન નહુ હતુ આ એવેજ વડો ગ જેના પ્રગતિશીલ રાજને માટે અનિશ્ચય ગમખાવનારૂં હતુ.

તેજની તારે ખર્ચો

જે સમયે આ ગમખાણુ થયુ તે વખતે શ્રીમત સયાજીગાની તરીયન ચિનાગત હતી અને જાણે પોતાના જીવનની સખ્યાએ વડોદરાના આ અતિ અમાનુષી મનાવથી હુ ખી થઈને પોતાની જીવનના સંકેતી હોય તેમ તેઓ તા. ૧૬ ફેબ્રુઆરીએ અવસાન પામ્યા. વડોદરા ઉપર નોત્તર વર્તન ના ત્ય ભોગવી દિ ના એક શાણા રા ભીતિન અને માનની મનાગત અમત થઈ ગયા એનુ હુ ખ વડો ગની પ્રગ્નને તેમજ અમત દિ ની પ્રગ્નને થયુ એ લખીમ્મન ન જનાય તરી કે.

નવા રાજ

શ્રીમત સયાશાનના અસાનને બીજે દિવસે જ નિયમાનુસાર શ્રીમત પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડ ગાદીનશીન થયા એમણે પોતાની ગ્રિય પ્રજાને જોઈને દેરે બહાર પાડ્યો તેમા બાપ, બાસ અને ગ્રેમ એક ઉદાર પિતામહના ઉદાર પૌત્રને છાજે એવા હતા સાથે સાથે જન્યુઆરી માસમા તૈયાર થએનો ધાગ સભા હક્ક રિત્તાજ તથા તેને લગતા પ્રશ્નોનો ચિચાગ જના નીમાયત્રી સમિતિની ભલામણો પાશુ પ્રસિદ્ધ થયા એગ્રિન માસમા નવા રાજ શ્રીમત પ્રતાપસિંહ મહારાજનો દમદમાજરી રીતે ગજ્યારોહણનો સમારભ થયો આ સમારભ પછી શ્રીમતે જે દેરે ગદાર પાડ્યો હતો તેને જનુવર્ષીને મગદારે નવા નાય દાની અને નવા નિયમોની તૈયારીઓ જના સાડી.

ગાજ્યશાસન નિમધ

શ્રીમત સરના તરફથી આખરે 'ધી ગવર્નમેન્ટ ઓફ બરોડા એક્ટ' નોટાગ ગાજ્યશાસન નિમધ ૪ સ ૧૯૪૦ના પહેલી ડેબ્રુઆગીના દિવસે પ્રસિદ્ધ થયો આ દાયદો બગબગ ૮ માસ પછેના તૈયાર થઈ ગયો હતો પાશુ સમગરે કોણુ જાણે કેમ પ્રસિદ્ધ જગમા આગે સમય લીધા આ નિમધ ઉપર ચિચાગ દરીને, એની જણાવટ નરા તથા નિર્ણય માધરા નોટાગ રાજ્ય પ્રજામજાની દાગેમાગી સમિતિ તા ૧૪-૨-૮૦ને ગાજ નોટાગમા મળી એ મલાએ એવો નિર્ણય ઉચ્ચાર્યો કે શ્રીમતના તા ૨૦-૨-૩૯ના સદેનામા જના યા પ્રમાણના હકો પળુ આ નાયદાવી આપનામા આ યા નરી તેની આ મમા સો નોધ તે છે અને આ નરા તરફ પ્રજામજાન નવળ કેન જેનુ નેરોએ ત ગાજ ચર્ચા કરી જગવરામા આવે છે કે નરોમાગીની સભા આ ર્થી એ મામની અદર મરાએ મોનારી આ મ ન આખર નિર્ણય જનારી નવા

ધનિયાવી ગિજાગખાનાની સુઝવણી

ધનિયારી ગિજાગખાના નિા પ્ર નમજા નાર્થી દગવો જુ આ જુા જુ પળ એની અસર મગમના મા ઉપર પથગ ઉપર પાગી જેરી થઈ હતી પશુ સદાર પછેના પ્રમખનથાને આપા પછી જેમ નવા દગવોનો નાદમાલિએ અમન થો નરી નોન ધનિયાના નિાગખાના નિા પળ પ્રજાને ગાજ મળી

આ વિરે શ્રીમત સરકારનો ઉપમા માનના સુદગમતા તા ૧૪મી ફેબ્રુઆરી
એ જે બંધ સભા સગદાર પડે નના પ્રમુખપણા નીચે મળી તેનુ દમ્ય અનુપમ હતુ

પ્રજામંડળનો અંતિમ નિર્ણય

વડોદરામા મગેલી સભાના હગાર પ્રમાણે નવસાગીમા તા ૧૦-૧-૪૦ને
રોજ વડોદરા રાજ્યના નારાયારી મંજળની સભા મળી એ સભાએ એવો
નિર્ણય એ કે સુધારા તો અમલોના નજરે એવો ગઈ સભાનો જે મત હતો
તેને આ સભા બગાડે માન્ય ગણે છે પરંતુ દેશની વર્તમાન પરિસ્થિતિ જોતા
અને પ્રજામંજળની રાજ્ય પ્રત્યેની નીતિ વિરે કાર્ડ પણ જાતની શાને આન
ન ગહે તે ખાતર, તથા પ્રજામંજળને પ્રજાનો મનો સાથ છે તે સિદ્ધ રી દેવાની
ત- શુભારનાથી ગેરસમજ ઉત્પન્ન થનાનો સભર ન ગહે તે ખાતર, તેમ જ આ
શુભારના ખરા સ્વરૂપ વિરે બ્રહ્મા ન ગહે તે ખાતર અને હાનતા શ્રીમત
મદારગજ સાહેબની શરૂની નાસ્તીદિ લક્ષમા રાખતા આ સુધારાનો રાન તુરત
સાધો બાલિ ન મના ચુટણીમા ભાગ લઈ જોટલી અને તેટની જગ્યાએ
મનને રવી અને મદારોને જાહેર વિનિતિ રી કે પ્રજામંજળમા પોતાનો
વિશ્વાસ દેખાડી તેઓ એમ પૂનાર રે કે પ્રજામંજળ પા બે પ્રજાનુ કેટલુ
પીનામ છે આ ચુટણીનુ મર્ધ વ્યવસ્થિત કરના માટે મદાર સાથેના
પ્રમુખપદ એ નાની સમિતિ પણ નીમાર્

મહેસાણાનુ અધિવેશન

નવો મધારપૂર્વ સમામ બડી તેના માટે નવસાગીમા મગેના ગેનારી
મળે જે સમિતિ નોમી હતી તેણે ધારાસભા માટે ઉમેદવારો પસંદ કરાવુ
તથા મદારોમા પ્રચાર રવાન વ્યવસ્થિત રીતે આબની દીધુ હતુ અને આ
નિર્ણયને સમિતિની રીકો મારી આપના વડો ગ રાજ્ય પ્રજામંજળનુ મોગમુ
અધિવેશન મહેસાણા મુકામે ૬ સ ૧૯૪૦ના એપ્રિલની ૨૭ અને ૨૮મીએ
મનુ મગરંધ અમાસ તૈનામને જેમ પ્રજાએ આપદ જેને બીજે વર્ષે પણ
પ્રમુખપદે આપ્યા તેવી જ રીતે સરદારે માટે પ્રજાએ આપદ અને પ્રેમદર્શ
મીનાર મહેસાણા અધિવેશનના પ્રમુખ મના થા મહેસાણાના અધિવેશન
પહેલા દરેક પ્રાનમા જુલ જુલ ૧૫ તાંઓએ ફરીને ખૂબ પ્રચાર મા વધુ

૮૭ એટલે મહેસાણામાં નહીં હાજરી આપનાની વિરોધીઓની પત્રિકાઓની જના છતાં અને સખત પ્રચાર થયા છતાં હોમિએ ઘણી મોટી સખ્યામાં મહેસાણામાં હાજરી આપી હતી અને પ્રતિનિધિઓની સખ્યા તો જૂત ાળના બધા અધિવેશનોથી ચઢી જાય તેટલી હતી સરદારનુ પ્રમુખ તરીકેનુ ભાવજી ગભીર, સમતોન, તેજસ્વી અને તત્પરશીલનુ એમણે પ્રજામજાના ધ્યેન, નીતિ વિશે એની બની ગ્રપ્ત ચોખ્ખા કરી હતી, પોતાને વિશે હજી ગપગોળા વિશે એના વિશદ નીચા આધ્યા હતા કે મુરખના મનમાં પણ શંકા ન ગહે હંગાવો પણ ગના અધિવેશન જોટના અગિયારજ થયા હતા તેમાં નજીક તો શો દર્શનતા અને ત્રણ હોદ્દાઓ નીમનાના હતા એટલે મુખ્ય કરારો તો પાચ જ નેનામ તેના હતા આ અધિવેશનની વિશિષ્ટતા એ હતી કે એણે પ્રજામજાના માર્ગ પણ સખ્યે ગમન તરફથી ઠાકપણુ ખિતા ર અથવા જુમાનનો ગ્રવી ૧૦ ન રવો એવો કરાર થો

ચુ ટણીજ ગ અને પ્રજાનો વિજય

નના બધારણુ પ્રમાણેની ધાગસભા માટેની ચુ ટણીનો જગ મહેસાણા અધિવેશન પત્રી બમણા જોરથી શરૂ થયો પ્રજામજા પોતાની નીતિની રપષ્ટતા પ્રગટ રતુ નિવેદન જાહેર સુ આ નિવેદનથી અને પ્રજામજાના વનગિયત પ્રચારથી તથા પ્રજામજાને મળતા પરિણામથી પ્રજામજાના વિરોધીઓ પણ બધા માથા અને વનગિયત થયા નાથા કેટલાક ભાગમાં તો સરમરી અમન દારોએ પણ પ્રજામજાના વિરોધી હિમેશ્વરોને સીધી મલ પોતાની હાગનગ નાપરીને રના માડી આપુ બધુ છતાં આખરે પ્રજામજાનો વિજય થયો તેનીચ સામાન્ય વગ્ગોમાંથી કે જના ચુ ટણી શ ચ હતી તમાથી રપ જગાઓ પ્રજામજા સર રી પોતાની પાળ પ્રજાનુ કેટલુ પીઠમળ છે ત સિદ્ધ રીને તા સુ આ સગીન પગિણામથી સરમગને પણ પ્રજામજાના બળ વિશે ચોક્કસ જાણનાનુ મળ્યુ

બારણીય પ્રગતિ

ધાગસભા પ્રજામજા પક્ષનો વિજય થયા પછી એ પક્ષના હોદ્દાઓ નીમારા આ તમા થી ડોળાબાર્ડ સુનરીઆની પક્ષના નેના તરીકે પસંદગી થઈ

પ્રજાના સવાલો પ્રજાકીય દષ્ટિએ

લેખક :

ચુનીલાલ પુ. શાહ

અનુક્રમ

પગિ રો

ધારાસખા

જમીનમહેમુન

આર્થિક ૨૧૨-૧૫

પ્રજોત્તમી

અમામુખ

વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળના આ રજતમહોત્સવ પ્રસંગે પ્રજામંડળને અડતાં કેટલાક વિષયો ઉપર લેખો તૈયાર કરી પ્રજા આગળ મુકતાં આનંદ થાય છે.

પ્રજામંડળનો મુખ્ય સલાહ જવાબદાર રાજતંત્રનો છે. અને તેથી ૧૯૧૬-૧૭થી માંડી અત્યાર સુધીમાં ધારાસભા, પ્રાંતપંચાયત, ગામપંચાયત, મુધરાઈઓ વગેરેમાં પ્રજા અવાજનો કેવો વિદાસ થયો છે તે જનાવવા તથા રાજ્યનો મુખ્ય પ્રશ્ન જમીન મહેસુલ એ વિષયો વધારે વિસ્તારથી ચર્ચ્યા છે.

પ્રજામંડળ સંબંધી કેટલીક વિગતો-તેના અધિવેશનો-તેની કામ કરવાની રીત એ પણ સમજાવવા આ લેખોમાં પ્રયત્ન થયો છે.

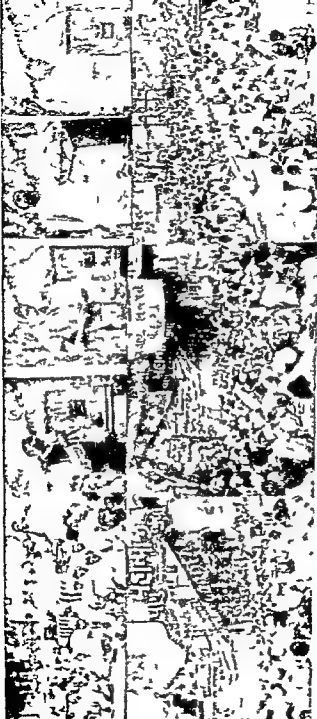
પ્રજાના મોટા ભાગને ચર્ચાતો આપખતવેરા નથી ચર્ચ્યો. કારણ કે શ્રીમંત સરકારે રૂ. ૭૫૦ ઉપર આવક વેરો લેવાનું જે ધોરણ હતું તે રદ કરી રૂ. જે હજાર ઉપર લેવાનું થવાથી ગરીબ પ્રજાજનો આ ત્રાસમાંથી છુટ્યા છે. તેમ જ પચ્ચીસ હજાર ઇન્કમેટેક્સ ભરનારમાંથી ૮૩૩૧ના માથે ભરવાનું થવાથી ધણાં વર્ગને રાહત મળી છે. આજે જે ભરનારા છે તેને માટે પણ વિગતોમાં રાહતો આપવાની વ્યવસ્થા થતી હોવાથી આ પુસ્તકમાં તે સંબંધી જગ્યા રાહતી નથી.

છેલ્લાં થોડા વર્ષોથી ખેડુને રાહતો આપવાની જરૂરીઆત પડી છે. અને જે પ્રમાણે અપાય છે તે ધોરણથી પ્રજાને સંતોષ થયો નથી પણ ધારાસભામાં આનાવારીનું તથા રાહતનું ધોરણ નહીં થવાનું હોવાથી તેમ જ આ તો દાણનો પ્રશ્ન હોવાથી આમાં ચર્ચ્યો નથી.

આશા રાખવામાં આવે છે કે આ સાથેના લેખો પ્રજાને માહિતી અને સંતોષ આપશે.

ચુનીલાલ શાહ

વરણામામાં મળેલી વડાદત્ત તાલુકા પરિષદ

પરિષદો

પહેલી પરિષદ —તા ૩૧-૧૨-૧ ને ૧-૧-૧૭ મ્થળ નવસારી
હાલો ૨૦ —પરિષદના પ્રમુખ શ્રી હરિજોર્નિદાસ ડાંગરાલા ત્રા પ્રમુખ
પેસ્તનજી રતનજી કરામજી ડાણુ મત્રી નજીભાઈ વાધજીભાઈ

બીજી પરિષદ —તા ૨૫-૨ -૨૭ મે ૧૮૧૮ મ્થળ વડા રા
હાલો ૨૦ —પરિષદના પ્રમુખ નામદાર વિદ્યનાઈ પટેલ ત્રા પ્રમુખ
નગરશેઠ મગનભાઈ હરિભક્તિ મત્રીઓ માણેનાન અમારામ ડોકડા
નજીભાઈ વાધજીભાઈ પટેલ

ત્રીજી પરિષદ —તા ૧૭-૧૮ માર્ચ ૧૮૨૦ મ્થળ નડોદરા
હાલો ૨૦ —પરિષદના પ્રમુખ શ્રી હરિનાન જોર્નિદજી પરીખ ત્રા પ્રમુખ
ગેક ચિમનનાન શામળબેચર મત્રીઓ મણીનાઈ વસનજી દેસાઈ, ગ સાને
ગ માણે નાન અમારામ ડોકડા

ચોવી પરિષદ —તા ૨૦-૨૪-૨૫ માય ૧૮૨૪ મ્થળ પાગણુ
હાલો ૨૫ —પ્રમુખ શ્રી મદુભાઈ ડાંગરાલા ત્રા પ્રમુખ નગરશેઠ
પોપનાન હેમચંદ મત્રીઓ ગ સાને ગ મણિભાઈ વસનજી દેસાઈ
ગ મદાસુખનાઈ ચુનીનાન ગે

ખાસ પરિપદ —તા ૭-૮-૯ દેસુઆરી ૧૯૨૫ સ્થળ બીનીમોરા
દરાવો ૧૦ —પરિપદના પ્રમુખ ડૉ સુમત મહેતા આ પ્રમુખ શ્રી ગંગેશ
ઉપપ્રમુખ શ્રી કીશનાથ વૈદ્ય

પાંચમી પરિપદ —તા ૧-૨-૩ માર્ચ ૧૯૨૬ સ્થળ અમરેલી
દરાવો ૪૦ —પ્રમુખ શ્રી ગણેશ બાપુર સાને આ પ્રમુખ ચતુર્ચંદ
જગજીવનદાસ ડોશી મત્રીઓ બાઈનાનભાઈ જ્ઞેદાભાઈ, છોગાભાઈ
ઝવેરભાઈ સુતરીઆ, મહાસુખભાઈ સુનીનાન.

છઠ્ઠી પરિપદ —તા ૧૦-૧૧ જુન ૧૯૨૭ સ્થળ ચેટનાં દરાવો ૪૮
પ્રમુખ ગ ડાહ્યાભાઈ નયુભાઈ પુરોહિત, આ પ્રમુખ છોગાનાન નરો
તમદાસ શ્રોધ મત્રીઓ છોગાભાઈ ઝવેરભાઈ સુતરીઆ, મહાસુખભાઈ
સુનીનાન, બાઈનાનભાઈ જ્ઞેગભાઈ અમીન

સાતમી પરિપદ —તા ૪-૫-૬ નવેબ્ર ૧૯૨૮ સ્થળ રડોદરા
દરાવો ૩૧ —પ્રમુખ દરબાગ ગોપાળદાસ આ પ્રમુખ શ્રીમની શાગદામેન
મહેતા મત્રીઓ છોટાભાઈ ઝવેરભાઈ સુતરીઆ, મહાસુખભાઈ સુનીનાન,
તથા રા જગજીવનદાસ નારથુદાસ મહેતા

આઠમી પરિપદ —તા ૧૮-૧૯ માર્ચ ૧૯૩૦ સ્થળ નનસારી
દરાવો ૧૨ —પ્રમુખ શ્રી ડૉ સુમતભાઈ આ પ્રમુખ શ્રી બીમભાઈ નાયક

નવમી પરિપદ —તા ૭-૮-૯ માર્ચ ૧૯૨૧ સ્થળ રડો
દરાવો ૨૦ —પ્રમુખ શ્રી છોગાભાઈ સુતરીઆ આ પ્રમુખ શ્રી મહમદ
ઉમર બોયરાનાગા

દસમી પરિપદ —તા ૨૧-૫-૩૨ સ્થળ ડબોઈ દરાવ ૨૦ —
પ્રમુખ વામનરાવ તામ્હણુ ર સ્વા પ્રમુખ મગનનાન સાસ્ત્રી મત્રીઓ
છોગાભાઈ સુતરીઆ, પ્રાણુનાન મુનશી

અગીઆરમી પરિપદ —તા ૨૩-૨૪-૨૫ ઓગસ્ટ ૧૯૨૩
સ્થળ અમરેલી દરાવ ૩૧ —પ્રમુખ અગ્યાસ સાહેબ સ્વા પ્રમુખ
ગોહનભાઈ વીરજીભાઈ પટેલ મત્રીઓ પ્રાણુનાન મુનશી, મશીભાઈ
ઝવેરભાઈ, અગ્યાનાન શિનનાન

બારમી પરિષદ:—તા. ૨૩-૨૪ માર્ચ ૧૯૩૫. સ્થળ: વડોદરા.
હરાવ ૪૩.—પ્રમુખ: શ્રી અબ્બાસ સાહેબ. સ્વા. પ્રમુખ: શ્રી મગનભાઈ
શંકરભાઈ પટેલ. મંત્રીઓ: પ્રાણુલાલ મુનશી.

તેરમી પરિષદ:—તા. ૫-૫-૩૬. સ્થળ: કોટાર. હરાવ ૨૯.—પ્રમુખ:
શ્રી સુમંતભાઈ. સ્વા. પ્રમુખ: શ્રી છોટાભાઈ વનમાળીદાસ પટેલ. મંત્રીઓ:
છોટાભાઈ સુતરીઆ, શ્રી શિવપ્રસાદ ઠાકર, શ્રી મગનભાઈ શંકરભાઈ.

ચૌદમી પરિષદ:—૨૯-૩૦ માર્ચ ૧૯૩૭. સ્થળ: વિસનગર.
હરાવો ૧૭.—પ્રમુખ: પ્રાણુલાલ મુનશી. સ્વા. પ્રમુખ: જયશંકર ભોજક.
મંત્રીઓ: મુનીલાલ પી. શાહ, શિવપ્રસાદ ઠાકર, મગનભાઈ શંકરભાઈ.

પંદરમી પરિષદ:—તા. ૨૯-૧૦-૩૮. સ્થળ: બાદરણ. હરાવો ૧૦.
પ્રમુખ: સરદારશ્રી વલ્લભભાઈ પટેલ. સ્વા. પ્રમુખ: શ્રી તુલસીભાઈ અમીન.
મંત્રીઓ: પ્રાણુલાલ મુનશી, શ્રી મગનભાઈ શંકરભાઈ, શ્રી મુનીલાલ શાહ.

સોળમી પરિષદ:—તા. ૨૭-૨૮ એપ્રિલ ૪૦. સ્થળ: મહેસાણા.
હરાવો ૧૧.—પ્રમુખ: સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ. સ્વા. પ્રમુખ: મોગીલાલ
નાથાલાલ શેઠ. મંત્રીઓ: ઉપર મુજબ.

સત્તરમી પરિષદ:—તા. ૧૦-૧૧ મે ૧૯૪૧. સ્થળ: અગરેલી.
હરાવો ૧૪.—પ્રમુખ: શ્રી છોટાભાઈ સુતરીઆ. સ્વા. પ્રમુખ: રામજી
દંસરાજ, મંત્રીઓ, ઉપર મુજબ.

ધારાસભા

૧૯૦૮-૧૯૧૬-૧૭

“આ રાજ્યમાં કેટલાક દામોમાં—જેમકે કાયદાઓ વગેરે થકવામાં અનુ-ભવી શોકોની સલાહ લેવી દિનાવડ થશે એમ ધારી તેમની એક ધારાસભા રચાવી જોવી.” શ્રીમંત મદારાજ સાહેબના ૧૯૦૭-૦૮માં થયેલા આ વૃકમંથી ધારાસભા અસ્તિત્વમાં આવી.

૧૯૦૭-૦૮માં ધારાસભામાં ૧૭ સભાસદો હતા. ૭ શોકજ સભ્યો, ત્રણ સરકારી નીમેલા પ્રજામંથી સભ્યો, આઠ સરકારી સભ્યો મળી કુલ અસર સભ્યો હતા.

૧૯૦૭-૦૮ના રાજ્ય કારોબારી રિપોર્ટમાં જણાવ્યું છે “આ ધારાસભાની રચાવના એ એક ઐતિહાસિક ખીના (mark an epoch) ગણાશે. આ ધારાસભામાં પ્રજાપ્રીય પ્રમાણ નક્કી કર્યું છે. પણ આ પ્રજાપ્રીય સભાસદોનું પ્રમાણ અમલદારી પ્રમાણ કરતાં વધવાનો સંભવ છે.

પ્રજાપ્રીય સભ્યોએ પોતાના દાર્થી સૌને સતોષ આપ્યો હતો. ૧૯૦૭-૦૮ના રિપોર્ટમાં જણાવે છે. “રાજ્ય અને પ્રજા માટે કાયદાની

જરૂરિયાતોમાં આ પ્રજાપ્રીય સભાસદોએ ખૂબ ઉત્સાહ અને રસ, સગદાર નેડે વધારાગીરી સદકાર કાવ્યામાં બતાવ્યો છે. ”

પ્રજાએ દાખવેલો ઉત્સાહ

૧૯૦૮-૦૯મા ધાગસભાની ચાર વખત બેઠક ભરાઈ હતી અને રિપોર્ટ જણાવે છે તે પ્રમાણે “ હૃદયમેળ પ્રમાણે પ્રજાના પ્રતિનિધિઓએ ખૂબ રસ (Keen interest) અને ઉત્સાહપૂર્વક સદકાર (Diligently cooperated) બતાવ્યો છે. પ્રશ્નો પૂછવાનો જે હક્ક આપ્યો છે તે બહુ જરૂરી રીતે ઉપયોગ થયો છે અને બધાએ શક્તિપૂર્વક અને સદ્દાનુભૂતિથી દામ દ્યું છે. (and they all worked smoothly and sympathetically)

૧૯૦૯-૧૦ની સાન આની આ સાનમા બે બેઠક થઈ ૧૯૧૦-૧૧મા વર્ષમા પણ બેઠકો ભરાઈ “ આ રીતે જણાવતુ જરૂરી છે કે ધાગસભાના નમદાત્મા ખૂબ રસ (lively interest) વધ ગયા છે પ્રશ્નો પૂછવાનો હક્ક જે અત્યવશ્યરે તેઓ નાપરી ગયા છે તેમજ ધાગસભામા ફરાવો લાનનાના દાર્પ ઉપનથી તેમજ ખાનગી મુસદ્દો લાખ્યા છે તે ઉપનથી આ સહેજે જણાય છે. ”—(૧૯૧૦-૧૧ના રિપોર્ટ ઉપરથી)

પણ ૧૯૧૧-૧૨મા ધાગસભાની બેઠક બોનાવનામા ન જ આવી ૧૯૧૨-૧૩મા ધાગસભાની જે બેઠકો ભરાઈ પહેલી બેઠક તો એટલા માટે જાણીતી થઈ કે તેના બધારણુનો વિગ્નાગ થયો અને ૭ સભાસદોને બદલે પ્રજાપ્રીય દસ સભાસદો ફરાવ્યા શ્રીમત મદાગમ્ન સાહેબ ધાગસભાના દામમા ખૂબ રસ લઈ ગયા છે અને તેઓથી પ્રજા ગજનકીનદમા ભાગ લેતી થાય તે માટે પ્રજાને મફતે લાથે અધિનરો આપના માગે છે અને તેથી તેમની આજ્ઞાથી જ આ વિગ્નાગ કાવ્યામા આપ્યો છે. [under the orders of His Highness the Maharaja who evinces a keen interest in the working of the council and is ever ready to freely confer upon his subjects privileges to participate in the administration of the state]

પણ જે નવું મધારણુ ગુણુ રૂપામા આપુ તેમા દસ લોહિત સભાસદો, પાચ સરકારનિયુક્ત પ્રમુખનો, છ સરકારી અમલદારો અને ચાર દોડાની ડાકે એટલે પચીસ સભાસદો એટલે પ્રથમ છ લોહિત સભાસદો સામે ૧૧ હતા. હવે દસ બોન્ડ સભાસદો સાથે ૫૬૦ થયા, કેટલી સરસ પ્રગતિ !

આ વર્ષમા એ સભા ભરાર્થે “ગિરોટ” કહે છે કે “આ વિરૂદ્ધ મરેલી ધારાસભામા સભાસદો બુદ્ધિપૂર્વક રસ (intelligent interest) લઈ જતા છે અને પોતાના પ્રશ્નો પૂછવાની ની સત્તા નવ વિનયપૂર્વક (Moderation) ઉપયોગ કરી જતા છે ૧૯૧૪-૧૫મા ધારાસભાની એક એક વખત મળી ધારાસભાના સભાસદોને પ્રશ્નો પૂછવાના, દરાવો લાવવાના અને મુખદ્વા લાવવા માટે પગલાનગી આપવાનો અધિકાર મળ્યો છે આ થતુ મામ સન્માનને બધનમગ્ન નથી તેણુ પણ કંત સનાદ જેવું જ ગણાય છે

પ્રત્યે તે પોતાનુ કામ કર્યે જ ગમ્યુ “ખૂબ રસમય વાત તો એ કે ક પ્રતિનિધિઓ પ્રતિનિધિઓ બાગમનનો કાપદો સુધારવા માગણી ની હતી જેમા ડોક્ટરની ઉમર અઢાળ વર્ષની હોવી લેઈએ અને બાગમન કરવાની પગલાનગી આપવી નહિ એવો મુસદ્દો જૂઠું કર્યો અવાવિકલ્પ બધ મરવાનો પણ બીજ એક સભાસદ મુસદ્દો લાખ્યા”

૫૫૧ે તે ૧૯૧૫-૧૬ આવી હવે ધારાસભાના પચીસને અઢે સભાસદ થયા દોડાની રૂઢએ ત્રણુ એમતા હતા તેના ચાર મ્યાં.

ધારાસભા મે રખત મળી “ધારાસભાના ચૂટાયેલા સભાસદો પટેના જેવો જ રસ નઈ ગયા છે (continued to evince great interest) પ્રશ્નો પૂછવામા મુધાગ લાવવામા, દરાવો જૂઠું દરવામા અને મુસદ્દા લાવવા ઉપરથી તે જણાય છે” — (ગરદારોના ગિરોટમાથી.)

૫૫૨ી આગમ વરતા ૧૯૧૬-૧૭ આવી તે પણ સભાસદોની ધારાસભા એક વખત મળી તેના કામના વિશે મનની મરેલાની ગિરોટ જણાવે છે “આપણને સતોત થાય છે (It is gratifying to note) કે પ્રતિનિધિ ચૂટાયેલા મળ્યો ધારાસભાના નમમા ખૂબ રસ (live

interest) નહિ જણા છે અને તે તો પૂજાતા પ્રત્નો અને ધારાગતમા આનંદ મુસદ્દાઓ ઉપરથી જણાય છે

ઉપર પ્રમાણે કાંઈ જનતનો પ્રગ્નદીય વિતાર ન હોનાથી પ્રગ્નનો સ્પષ્ટ અને સાચો પ્રગ્નમન જણાવના સાડ પ્રગ્નમડળની ન્યાયના ચર્ચ

૧૯૧૬-૧૭ થી ૧૯૨૬-૨૭

૧૯૧૬-૧૭મા પ્રગ્નમડળે નધાએ જગ્યાની માગણી કરી

૧૯૧૭-૧૮મા પ્રગ્નમડળની બીજી બેઠકમા ના નિર્દેશભાઈ પટેલ વડીધારાસભાના શુભરાતના સભ્ય-ના પ્રમુખપણાનીચે મળી અને તેમણે પ્રગ્નમડળને સ્પષ્ટ દોરવણી આપી જનામદાર ગજતની હાન પોતાના બાપણમા કરી જનામદાર રાજતત્ર આપનાથી ગત્ય-રાજન અને પ્રગ્ન સૌ મળનાન કરી રીતે બનશે તે સમજાવ્યું પ્રગ્નમડળના દરારમા જનામદાર ના તતની નિગતો નક્કી થઈ

દેગીરાજયોનું બંધારણ : ને. ના. દીવાન સાહેબની નજરે

પણ આના ઠરાવો અમનદારને શાના ગમે ? ને ના દીવાન સાહેબે આ જનતની પ્રગ્નપ્રીય માગણીને હસી ઢાઢી તેમણે જણાવ્યું કે "દેગીરાજયનું બંધારણ, રાજ્ય સત્તાનો પાયો, ગજ-અકિતઆતમ- છે કે અકિતવિહીન છે, એ તરવોનો નિચારપૂર્વક નિચાર ક્યાં વિના પરદેશની સમ્માઓ દેશી ગત્યમા અનુ-રણુ માટે આગળ ધરવી તેમા વિવેચ્છુદિની શન્યતા જણાશે તેથી લોડ મેનેરેના હટાદાર વામ્યમા કહીએ તો 'રેનડીઅરને અરમત્તાનના રેતીના રણુમા અને સાહણીને લેપતેડના બરફના મેદાનમા મૂકના જેના' પરિણામ આવે. પારના દેશની વનસ્પતિ આપણા દેશમા ઉગાડવી શક્ય નથી " અમન દારશાહી કોઈ દિવસ ઇતિહાસ રીખી નથી આજે પણ એજ દયગાપેગીમા નાખના જેવી પુરાણી દરીતો પોપટના વાક્યો પ્રમાણે ક્યા બોળાતા નથી ? આપણે ૧૯૧૮નો ન્યારે વિચાર કરીએ ત્યારે એ ઇતિહાસ અને તર્કશાસ્ત્રના પ્રોફેસરમાથી બનેના દીવાન સાહેબ માટે પણ અનુસ્થાપક દર્શી રહી.

૧૯૧૮-૧૯માં ધારાસભાના છવીસ સભાસદો હતા. ધારાસભાની ત્રણ સભાઓ મળી. અને આપણો કારોબારી રિપોર્ટ જણાવે છે: "It is gratifying to note that the members always continued to take lively interest in the proceedings of the council as may be seen from the number of interpellations, resolutions of general public interest and motions for permission."

પ્રજા તો તૈયાર હતી

સૌ કોઈ આથી જોઈ ચકે છે કે જોએ એમ કહે છે કે પ્રજાને આપવાની સૌની ઇચ્છા હતી. ખોલે ખોલે ભરીને આપવાની ઇચ્છા હતી. વેનાર હોય તેની કોયળા ભરાઈ જાય તેટલી આપવાની મરજી હતી; પણ પ્રજા લાયક ન હોય તો શું કરે? પ્રજા પછાત હોય તો શું થાય? એ જાનની જે અમલુ વડોદરાની પ્રજા માટે બીજાઓ રાખના હોય કે પ્રજામાં પણ એવો વસવમો હોય ને આ ૧૯૦૬ થી ૧૯૧૬ સુધીના રિપોર્ટ ઉપરથી જોશે કે પ્રજા તો જીવવા તૈયાર હતી, પ્રજા આગળ વધવા માગતી હતી, પ્રજાને વિકાસ પ્રિય હતો; પણ તે પ્રમાણે કોઈ ને આપવાની ઇચ્છા ન હતી. પ્રજા આગળ વધતી હતી. પણ આગળ વધારવાના પ્રયાસને જાદે તેના માર્ગને ઈધનારાજ મળના હતા.

નિયત ઘરેડે ગાડું દોડતું

આપણી સરકાર નિયત યોગ્ય ઘરેડે પ્રમાણે ગાડું દોડાવ્યા કરતી હતી. ધારાસભાના સભાસદો છવીસ તો ગણ્યા પણ પાછો તેમાં કેરકાર કર્યો. સરકાર નિયુક્ત પ્રજાજનમાંથી એક એકો કર્યો અને સરકારી અમલદાર એક વધ્યો.

તે વખતનું કામકાજ જોનાં જણાય છે "સભાસદોએ પ્રશ્નો પૂછ્યા અને દરાવો મૂક્યા. જેમાં મુખ્યત્વે માગણી ધારાસભાના વિચાર મારે હતી પ્રેસનો કા'ટે ૨૬ કરવાનો અને દારપ્રતિબંધનો હતો. મી. કાલીદાસ નારાયણ દાસ પ્રતિબંધનો દરાવ લાવ્યા પણ After a hot and lively discussion the Darkhast was disallowed.

પ્રજા બેવડા હતી જ ક્યાં ?

૧૯૨૩-૨૪મા ધારાસભાની બે બેઠકો હતી પેટનાફ તાલુકાની જમીન મોરબુલ સેટલમેન્ટ સંબંધી જે હિલચાલ ચાલતી હતી તે સંબંધી ને ના દીનાન સાહેમે બાંધણું કર્યું હતું. અને પ્રજાને શ્રીમતને વફાદાર રહેના જણાવ્યું હતું. પણ પ્રજા કયે દિવસે બેવડા હતી ? પોતાની માગણી જરા જોરથી કરે ત્યાં ત્યાં બેવડાની વાતો કરી પ્રજાની ચળવળ મારી નાખના આ અમલદારો હમેશાં ક્યાં તૈયાર નથી ?

ધારાસભામાં પહેલીવાર રજૂ થયેલું બજેટ

પણ પ્રજાની ગંઠિત જોનાથી ધારાસભામાં પહેલી નખત વડોદરા ગાંધી બજેટ ૧૯૨૪મા ચર્ચા માટે આપ્યું અને સભાસદોએ તેને ન્યાય પણ આપ્યો અને ગાંધીદારોગારને ૧૯૨૩-૨૪નો ગ્રિપોર્ટ આ વિષે કહે છે કે ચર્ચા બહુ નિનયથી અને સમજદાર હતી (The tone of the discussion was moderate and reasonable) ૧૯૨૪-૨૫ની સાન આવી ધારાસભાનો નિર્ણય થયો કે સભાસદોના સત્તાવીસ થયા સગદારી અમલદારો બાગના તેજ થયા

ધારાસભામાં પ્રેસ એક્ટનો નામદો આવ્યો. પ્રેસ કાઢતા પહેલાં ઈશરતો ગમવી તેની ખૂબ ચર્ચા થઈ બહુમતી આવી કોઈ જાતની શરતો ગમના ખુશી ન હતી.

ધારાસભામાં બજેટ રજૂ થયું સારી ચર્ચા થઈ ને ના દીનાન સાહેમનું પ્રમુખ નગીકેનું બાંધણું બજેટની ચર્ચા વખતે ખૂબ નિર્મારથી થયું ૧૯૨૫-૨૬ની સાન આવી ધારાસભાની ત્રણ નખત બેઠક બગાઈ અને આ વખતે પણ બજેટ મુશ્યુ

બજેટની રજૂઆત બંધ થઈ

૧૯૨૬-૨૭ વર્ષે વડોદરાની પ્રજાને માટે મહત્વનું હતું ધારાસભાની ચાર બેઠકો બરાર્ડ, પણ હવે બજેટ રજૂ કરાવું બંધ થઈ ગયું.

વડોલના દીવાન સર મનુભાઈએ ડીસેમ્બર ૧૯૦૬માં ગાંધીના આપ્યું અને તેમણે દાખલ કરેલી આ મજેટની પ્રજ્ઞાનિના તેમની સાથે બધ થઈ મજેટ ચર્ચવાનો દક્ષ શ્રીમત મળાગત સારેમની ન્યુબિની ૧૯૦૬ના જાનેવારીમાં ઉજવાઈ ત્યાસુધી તે જ્યો ૧૯૦૬ના ૪૧ ફેબ્રુઆરી અને એ ૧૯૦૬ અદ્યય સયો !

એની પાછળના મૂળભૂત ગણેશ

આ બજેટની ચર્ચા સરમરી અમનદારોને ગમતી નહોતી, અને તેણે નારણ એ હતું કે ધારાસભા મંચ, મુખ્યમંત્રી, નીચીની વગેરેમાં નાપ મંચાનું દેતી હતી તે વખતે ધારાસભાના બીજા સરમરી અમાસદોની અને સરમરી અમનદારોની સમિતિ નીમાર્ફ હતી અને એ મિત્રીએ રેની સર્વ મુખ્યતા સરમરી અમનદારોને નાપમદ પડી હતી અને એથી મંચ મનુભાઈએ મુખ્ય હતું “Still I may say that the council is not inclined to accept all the suggestions of the committee વળી મી. ખજી નાન એ પણ હતી કે જે રીતે બજેટ મૂકાયું હતું તેના ગતિ નધારે વિચિતરથી બગચું આપના મંદુ નવા વિનિતિ થતી હતી આજે ૧૯૪૧માં પણ તેરીજ માગણી છે અને આ વાન તો તે રખતના દીવાન સાહેમે એ રીતે ઉભી ને ‘ It is no use preparing a detailed scheme in this respect so long as there is no provision in the rules for placing the annual budget before the Dhara Sabha આ ઉપરાંત એમણે એમ પણ મુખ્ય કે “ You ask to be allowed to discuss every detail pertaining to every department and that can only be done by a committee working on the system on which the Budget Committee was working properly’ આમળ ઉપર નજાવે છે “ The precedents in the legislative assemblies of British India are not applicable to the circumstances prevailing here અને ઉચેરે તેમણે આમાસન આપ્યું કે, “ When the rules

are amended to provide for the discussion of budget in the Dhara Sabha it will be convenient to fix the details permanently.”

તે નિયમો ગયા, તે બજેટ પણ ગયું. આ ગ્રંથને કહેવું જોઈએ કે ધારાસભાના સભ્ય શ્રી મજબાર વાઘજીભાઈ નગેરે ખૂબ સગમ ચર્ચા બજેટ ઉપર કરતા હતા.

સીધી ચૂંટણી માટે માગણી

૧૯૨૬-૨૭ ના વર્ષમાં ધારાસભાની ચૂંટણી થઈ અને આ ચૂંટણી વખતે મતદારોની નાનીસરખી સંખ્યા—મહાવપચાયતના સભ્યો જ મતદાર—આથી આ ધારાસભા ઉપર થોડો જ દાવો પણ આવ્યો અને તેથી ધારાસભા વિષેના પ્રજામંડળના હિતમાં સ્પષ્ટ માગણી કરી કે પ્રતિનિધિની ચૂંટણી સીધી રીતે (Direct election) થી કરવી ‘ શ્રીમત સગરને આ પ્રજામંડળ વિનંતિ કરે છે કે ધારાસભાની ચૂંટણી હાલ માત્ર મહાવપચાયતના સભાસદોનો જ મત લેવાઈ થાય છે તે ધારણુ ગ્રંથ કરી મહાવપચાયત અને મુધગારની માફક મતદારોના મત લઈ આથી ચૂંટણી કરવાની તુરત ને તુરતજ તજવીજ કરવી ”

સર્જન માગતાં વિનાશ મળ્યો.

પ્રજામંડળે જ્યારે આ માગ્યું—અને તને બદલે મળ્યું—આ મનાવ પચાસતોનો નાશ અને આશરે ૨૫૦ હજાર નધારે મતદારોને મદને ૫૦ મતદાર—વડોદરા પ્રાંતમાં રહ્યા પ્રાન્તપચાયતોને હવે ચૂંટનાના અધિનાગ મળ્યા.

આ ઉપરાંત આ પ્રજામંડળે એક માગણી નધારી અને ન એ હતી કે, “કોઈપણ મંત્રી મંડળના સભાસદ સામે નાપચાલકનાની દગખાસ્ત પચાર થાય તો તેને મંત્રીપદથી શ્રીમત ચરનારે દૂર કરવા નિયમ કરવો અને બે વખત જુદી જુદી બેઠકે એ-જ મંત્રી નિરુદ્ધ એવો હિત થાય તો શ્રીમત સગરે તેને દૂર કરવો જોઈએ ”

તેમજ “ચૂંટાએના ગભામનની જગો ખાની પડે તો તે ચૂંટણીથીજ બરવી જોઈએ ”

પ્રજાના દિવસે દિવસે રાજકીય માનસનો વિકાસ થતો જતો હતો, પણ સરકારની ગતિવિધિની પીઠેઈ થતી આવી. અને છતાં પ્રજાને ધ્યાને લેવાનો ટીકો દેનાતો હતો કે પ્રજા લાચર નથી. આથી સરકાર તો રાજકીય હક્કોની કાયળી છોડી દેવા તૈયાર હતી.

૧૯૨૮-૧૯૩૮

૧૯૨૮ ની ધારાસભાની બેઠકમાં આયપતવેરાનો પ્રશ્ન આવ્યો. સીનેટ ઇમિનીનો રિપોર્ટ રજુ કરવામાં આવ્યો અને બીજી બેઠક માટે ફરીથી વિચારણા સારૂ રાખ્યો. તા ૨૫ મી જુનાઈના રોજ મગેવી બેઠકમાં એ આયપતવેરાનું બીજું મજુર નવામાં આવ્યું.

પણ આ ધારાસભાએ સર્વાનુમતે-સરકારી અમનદારો અને હોદ્દાની રૂબરૂ બેઠકના સરકારી સભ્યો-તો-નેઃ કરીને-એકમતે હગવ કર્યો-અને છતાં આ આયપતવેરાનો કાયદો તે ધોરણે મજુર કરવામાં ન આવ્યો. ધારાસભાના સભાસદોને આમાં સમજ ન પડી. સૌ બેગા રહીને - મુમતીએ નહીં પણ સર્વાનુમતે - હગવ કર્યો - જેમાં કાઈ મતભેદ દોષ તે મતભેદ સૌએ બેગા રહીને દૂર કર્યો - અને જાણે થોડાક મહિનામાં આ કાયદો અમનમાં આવશે એના આનંદસહ મધ્ય બદલ નીચા અને આ સરકારે એ કાયદાને અંગ પેગીની દોષરીમાં નાખ્યો. જૂની ઘરેડ પ્રમાણે જ સાડીમાન સોના કાચાનો અમન ચાલુ હતો આ નર્તનથી ધારાસભાના અભામદો અને પ્રજાજનોનો ઉજાળ જુન વધી ગયો.

હીમાં પ્રજામંજની પગિ બનાઈ શ્રી ઠોળબાઈ સુતરીઆ જેનાથી આ અપમાન ન સહેવાયુ અને પોતાના બાળકમાં એ મધ્ય રોડ માન થો અને મી પગિ નીચે પ્રમાણે માન થો.

"હેરાની ધારાસભાના મિત્રતા ગુહરો પ્રજાના પ્રતિનિધિ નથી અને તેમજે પ્રજા નરૂથી મ પિણ માર્ગ નુ નાદિ અને જે તેમજે સમાન જેવું માર્ગ દોષ તો નાહનામ આપી મુકા થન નેવ આ પગિદ જાહેર - રે કે "

પ્રજનમતનો ચઢતો જુવાળ

પ્રજનમતના ચઢતા જુવાળ આગળ કોઈ ટકી શક્યું નહિ અને તડાતડ રાજીનામા પડના માડ્યા. આ ધારાસભામાં શું છે તેનો અભ્યાસ પણ સૌ કરના માડ્યા — સત્તાવીસ જણની અનેલી ધારાસભામાં ભવે ૨૯ સભાસદો થયા હવે સગદારી અમલદારો ૧૫ થયા

બેઠક વિનાનાં વર્ષો

છટી નવેમ્બર ૧૯૩૦માં ધારાસભાની બેઠક મળી તે મળી અને ૫ઠી ધારાસભાની બેઠક ૧૯૩૧માં મળી જ નહિ. કારણ કે રાજીનામા આપ્યા પછી તેટલા સભ્યો નહોતા કે જેથી ધારાસભાની બેઠક મળે

૧૯૩૧ ની સાન પૂરી થઈ તેમા બેઠક ન મળી ૧૯૩૧-૩૨ માં પણ ધારાસભા ન મળી

તરછાડેલી અને ત્યજેલી એ ધારાસભા

બીજી બાજુ આ પ્રાન્તપચાયતોને આ જાતનો સક્રિય અધિકાર આપ્યો ને પ્રજનમતના હક્કો લઈ લેનામા પ્રાન્તપચાયતોને બચિઆર મનાવી તેથી પ્રાન્ત પચાયતોમાંથી ઘણા ખરી ગયા અને એ ધારાસભાની ઉમેદવારીનો અહિંકાર પોતાગણે અત્યાગ મુધી જોયો દામ દરી ગકે એના હતા તે બધા ખરી ગયા અને મદામહેનને ખૂન જ ખટપટ દરીને રડોદરા રાજ્યમાંથી ફસ સભાસદો ગિલા ન્યાં પ્રજનમત દર્શાવના નીચે પ્રમાણે ૧૯૩૧ ફસમી પરિપદમાં તા ૧-૫-૩૨ના રોજ પસાગ થયો

“પ્રજનમડળની હાન નિરુદ્ધ તેમજ પ્રજનમડળે ધારાસભાનું જે મધાગણુ માગેનું છે તેના બધારણુ વિનાની ધારાસભામાં જે પ્રજનમડળે ગયા છે તેઓ પ્રજનના ખરા પ્રતિનિધિ નથી અને તેમના ઉપર પ્રજનનો વિશ્વાસ નથી, એમ આ પ્રજનમડળ જાહેર દરે છે અને સગદારે પ્રજન મડળની માગણીની અવગણના દરી નામની ધારાસભા ગિલા નરી છે તે માટે પ્રજનમડળ પોતાનો વિરોધ જાહેર શ્રે છે”

ધાગસભાએ નો પોતાનો ૩૪ હાકે ૪ રાખ્યો

૧૯૩૨-૩૩માં ધાગસભાના સભાસદો ત્રીસ થયા સરકારનિયુક્ત પ્રજાના ચાગના વલુ થયા અને ૨૦-૨૧ અમદાવાદે ૧૭ થયા

આળખાણની નીતિ

વડોદરાની પ્રજાને એમ ન લાગે કે આ ધાગસભા અર્થે વગ ની છ એટલે જમીનમુક્તિ જેવા પ્રયત્ન માટે મિત્રી નીતી. પણ એ ૧૯૪૧ની બારમી જુનાઈ એ નિમાયલી મિત્રી નિયોટ્ ઈયો વગર હમણા મરી ગઈ અને તેના મનુષ્યના સનાવાળ વલુ માર્કેટ એ આવે નહીં. માર્કેટના નામ ઈયો વગર તે મુર્તિ માર્કેટ

પ્રજાસેવકોનો પુનઃપ્રવેશ

૧૯૩૩ના ઓક્ટોબર માસમાં શ્રી અમ્બાસ લેયમનના પ્રમુખપણા નીચે અગિઆગી પત્રિકા બર્ગર્ ૧૯૩૪માં ધાગસભાની મરી સુદરની આવી. પ્રજાને આ ધાગસભામાં ૩૪ નહોતો ગ્યો પણ જે Parliamentary Mentality ના છે તેઓને લાગ્યું કે જાગરૂઓનો મરિનન દરેનો હોવાથી પ્રજાના માગમે જઈ રાખ્યા નથી. માગ્યું કે જાય નો તેઓ પ્રજાનો દોષ જાના ગનાય ખીડ માગ્યું જેઓ જાય છે તેઓ પ્રજાના માગમે નથી નવાઈ છે અને તમ નામે જ પ્રજાના જિતી નુમ્યાન થાય છે જેઓ પ્રજાને તૈયાર હોવાની નામિવાગા જોત તેઓ બત ન જાય, પણ આ જાગરૂઓથી ખમી જરાથી પ્રજાને નુ જાન થમ્લ મંગાને જાગરૂવાનુ દતુ ને જાગરી આપ્યું કે આ ધાગસભાની કેવી મિત્રી? જાગ ના તાકોએ મરુ આ ધાગસભા પ્રજાને નુ મરુ છે ને જાગી સીતુ જ? અને તમ માગ્યુંનો નો આખા ગાજમારી પ્રજાનામે ગયા વગર નથી જેવાના એમને “અમેને જરા દો થાય તે મેરા મરુ દો પ્રજાની મરુ મેરા મરુ દો” આ જાગરૂ માગ્યું થતા જાગના અધિરેશનમાં મરુ થયો કે ‘વડો ના ના જાગી ધાગસભાના જરા મરુ મરી અધિરેશનના જે પ્રનિષ્ઠ નમ્યામ આ યો દત્ત ન પાછા ખની તવામ આને જ

ધારાસભાના મધારણુમા ફેરફાર કરના શુ કરવુ જોઈએ ? હીર-મહોત્સવ પાસે આવે છે લાવો ત્યારે આપણે પ્રજાજનોની સહીથી એ અરજ તૈયાર કરીએ આ અરજમા પ્રજા જનામના રાજત ન વગેરે માટે શુ માગે છે તેનો મુસદ્દો પ્રજામંડળે તૈયાર કરી નોકો પાસે સહીઓ કરાવના તે અરજ મોની આપી પ્રજાજનોએ સહીઓ કરના માઢી અને આગરે આળીસહજા મા શુસોની સહીઓ સાથે આ અરજ સરનાર તરફ મો લી આપી

આ અરજમા નીચે પ્રમાણે માગણી હતી

“ હાનની ધારાસભા જે માન સત્તાહીન સનાહનાર મંજૂ છે તેને તેની ન રાખતા તેને વિનૃત કરી અધિનાર આપના અને તેનુ બધારણુ નીચે પ્રમાણે રાખવુ

- (૧) ચૂંટણીની પદ્ધતિ સીધા (Direct) રાખવી
- (૨) દરેક મહાવમાથી એક એક સભાસદ ચૂંટવો
- (૩) હો ફ સભાસદની બ્વ મ ખયાથી સરમરી અમલદાર અને પ્રજામાંથી નિમાન્નેના સભાસદોની ભે ડી રા ખયા ૧/૨ કરતા વધુ હોવી ન જોઈએ
- (૪) સરખસ (તરતા) બજેટની પદ્ધતિ બધ કરવી જોઈએ
- (૫) દરેક કાયદો ધારાસભામા પસાર કરાવી લેવો જોઈએ
- (૬) શ્રીમત મહારાજ સાહેબને (Veto) નકારનો હક્ક સવ થા નાથમ રાખવાનો છે

આ સમયે-હીર-મહોત્સવ વખતે-તા ૮ ૧-૩૬ના રોજ વડોદરાના ધારાસભાના સભ્યોએ શ્રીમતને નીચે પ્રમાણે માનપત્ર આપ્યુ અને માગણી કરી કે

વય અને લાયકાતની વૃદ્ધિ સાથે તેના કાર્યક્ષેત્ર તથા હક્ક વિસ્તારમા વધારો કરી આ સરજાને પૂર્ણ વિધિસિત યથાર્થ નામ ધારાસભા બનાવવાની શ્રીમતની લાખા વખતની હકદેસ્તી સત્વર સફળ થાય એવી પ્રજાની હા દિંક હમેદ છે ”

પણ આ હિમેદનો જનામ શ્રીમતે નીચે પ્રમાણે આપ્યો છે

“ તમારૂં માનપત્ર મે લક્ષપૂર્વક સાંભળ્યુ છે તેમાં જણાવેલા અમત્યના મુદ્દાઓ મારા પ્યાન કે જાણુ જહાર નથી હુ હમેશા તે બાબતમા વિચાર

મરતો રહ્યા છું મેં ધારણના ન્યાયી ત્યારથી હું તમારૂં કામધાર તથા તમારી પ્રતિ નિદાનનો રહ્યો છું અને તે મળ્યાં ધર્મા મારા વિચારો અને અનુભવો મેં અન્ય પ્રસંગે કહી બતાવી । આ પ્રસંગે એટલું જ કહીશું કે નિયમો યોગ્ય નથી સમય સંજોગ પ્રમાણે પરિવર્તન થાય છે અને યુગ્મો એકબીજાને પ્રમાણે આ સંજોગમાં પણ મુદ્દા । વધા । થયા છે તે યોગ્ય મુદ્દાઓને હેતુ સિદ્ધ થાય એવાં વાનમા ગણીને મુદ્દા । એવો તો તત્ત્વજ્ઞ મુદ્દા માત્ર દેખાદેખી દેખાવની ખાતર મુદ્દા સ્ત્રીએ તેનો વિશેષ અધ્યાય નથી લેવો જોઈએ । મનુષ્ય યોગ્ય ને સત્ત્વ લભે અને પરિણામે લાભ થાય એ હેતુ પ્રથમ જોવાનો છે આપણા પાછલા અનુભવો અને બુદ્ધિથી ટિપ્પણ કરીને પ્રમાણે મુદ્દા । ને સ્ત્રીએ તે સમજે તો પરિણામ ન આવે એવાં વાનમા રાખીને આજળ વધીને સામાન્ય હેતુ અને તત્ત્વનિષ્ઠાથી ।ય સ્ત્રીએ ના પરિણામ સાધી આવે

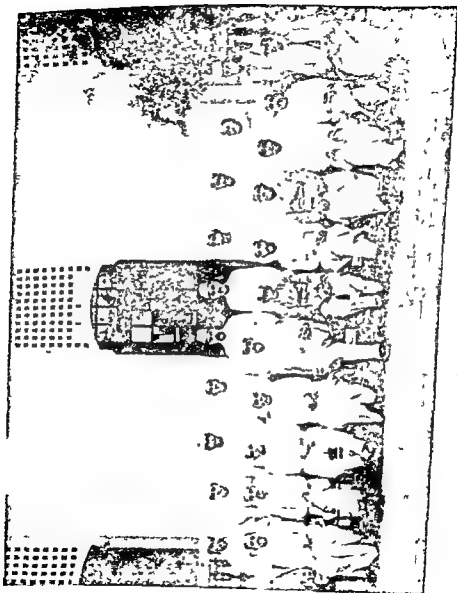
ઉપરનો જવાબ અને પેલી મેનાગીમ દગ્ગરની સહી સાથેની અન્ના ઉત્તર પણ નહિ તેથી તેરમા-૧૦ કડના અધિવેશનમાં નીચે પ્રમાણે : ૧૧

શ્રીમત મટાગલ સાહેબના દીર મહોત્સવ પ્રસંગે વગેરે રાજ્યની પ્રતિ માનનીયોની આજીવ દલર સગીઓ સાથેની અલ્પ ને ના ફિવાન સાહેબને સાદર કૃતિ ઉપરાંત જવાબ દેતા જવાબ નથી આપ્યા પહેલાં નથી મોજી તેથી સમગ્રની આ નીતિ સામે અભિપ્રાય એક બંધે છે ૧૩

૧૮૭૭ ની માનમાં વિમનમ પત્ર બહુ ધાગમનાનો બહિષ્કાર થયો-અગ્રેઓ ગી-ધારાસનાના સભ્યોએ માનવરમાં આજીવ રીતે જાન વચ્ચે ત્યારે શું કર્યું ?

પ્રથમ જોના કલમ સિદ્ધ કરવા પ્રથમ જે આજીવ રીતે પ્રતિ નો તરફ શ્રીમત સમગ્ર તરફથી એકલુ લખ આપવામાં આવ્યું નથી તેની આ સિદ્ધિ એક સાથે નોંધ લે છે અને કમલે છે કે અભિપ્રાય જોના હેતુ સિદ્ધ કરવા હવે સદન કરવું પડે તો તેમ કરીને પણ વગેરે રાજ્યની જનતાએ કારોબારી સમિતિ દ્વારા તે મધ્ય કમ અમલમાં મૂકવો

૧૮૭૬-૭૭ માં ધાગસનાનો વિનાયક થયો હવે ત્રીસના એમ્પ્રીમ થયા પછી જોના તો દસના દસ ગયા

પ્રિ. હિંદમાં કોંગ્રેસ રાજતંત્ર અને તેના

દેશી રાજ્યોમાં પડેલો પડથો

૧૯૩૭ ની સાલમાં આખાથે હિંદુસ્તાનમાં અને ખાસ કરીને મુંબઈ ઈલાકામાં ત્યાંના નવા અંધારણુ પ્રમાણે પ્રાન્તિક સ્વરાજ્ય શરૂ થયું. મહાસભા સ્થળે સ્થળે ફતેહ પામી. સ્વતંત્રતાના હિમાયતીઓની ચૂંટણીમાં મળેલી કોટેહથી પ્રગતિ આપું માનસ પસંદાઈ ગયું. ૧૯૩૭ ના જુલાઈ માસમાં મહાસભાવાદી સરકારે ત્યાંનું રાજતંત્ર ઉપાડી લીધું. પ્રગતિમાં પોતાની લાયકાત માટે અત્યાર સુધી રાજકર્તા અને અમલદારોથી જે હાથેલા રહેવાનું પાતાવરણ હતું તેમાં સ્વતંત્રતા ને બ્રાતૃભાવનો સંચાર થવો માંગ્યો.

દેશી રાજ્યોનું વર્ષ

મૈસૂર તો આગળ વધતું ચાલેલું. વડોદરામાં પણ શું કરવું તેની વિચારણા ચાલતી હતી. જવાબદાર રાજતંત્રની પુસ્તિકાની દળદો નક્કો પ્રગતિમાં વંચાઈ. સરકારી નોકરીમાં વડોદરાની પ્રગતિ સ્થાન શું છે તેનો પણ અભ્યાસ થયો. આ પ્રમાણે ૧૯૩૮ના એપ્રિલ માસથી પ્રગતિમાં તનમનાટ શરૂ થયો હતો. અને ૧૯૩૮ ની પરિપદ આવી. સરકારથી વલ્લભભાઈએ પ્રમુખપદ સ્વીકારવાની હા પાડતાં આખીએ પ્રગતિમાં એક નવીન ઉત્સાહનું મોજું ફરી વળ્યું. અને કેટલાંક કબૂતરખાનામાં કડકડાટ શરૂ થયો. અત્યાર-સુધી જેના અવાજને ઠાઈગણતું ન હતું તેને બદલે પ્રગતિની માગણીએ એક પછી એક સ્વીકારાઈ.

૧૯૩૮ના એપ્રિલ મહિનામાં ધારાસભામાં ધારાસભાના વિસ્તાર માટે એક કમિટી નીમવાનો હરાવ સ્વીકારાયો અને તે સમિતિને શું કામ અપાયું છે તેને લગતી વિદ્તાબરી ચર્ચાઓ ચાલી રહી હતી. એ જ અરસામાં — ઑક્ટોબર ૧૯૩૮માં — પ્રગતિમંડળની એ ઐતિહાસિક બેઠક મળી અને જવાબદાર રાજતંત્ર માટે વડોદરા રાજ્યની વિરાટ જનતાએ એ ઘેર ઘેર બાળીનો થએલો હરાવ પસાર કર્યો.

પ્રગતિમંડળે આ પ્રમાણે વિકાસ થવો જોઈ ધારાસભાએ નીમેલી કમિટીએ ઝડપી ગતિએ કામ શરૂ કર્યું અને પોતાની બક્ષામણો રજૂ કરી,

આ બનામળોએ પ્રગ્નને સતોદન આપ્યો. પ્રગ્નને તાગુ કે “ખોશો
 ડુગર ને નાક્યો ઉદર.” અને આ મનથી ગુરુએ એનો વિચાર કરતા
 પડેના તો શ્રીમત મદાગમન મર મયાગ્રાવ ગાયવાનુ તા ૧૨૩૬ના
 રો ૮ નિવન ચયુ. અને એથી આપુ રાત્ર અન્ધ ચયુ ૬૦ વર્ષ કરતા
 વધારે વર્ષ નાત્ર ગુના અને પ્રગ્નને મુગન્યનો આઠા આગ્રાદ અપારના
 આ મદાગમનના અમાનથી થોડા વખત માટે મર્ પ્રવૃત્તિ બધ પડી તા
 ૭મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૧ના રોજ આપના દાના શ્રીમત પ્રતાપસિંહ મદાગમ
 ગાગીએ મેદા અને તા ૨૦મી ફેબ્રુઆરીએ પોતાની પ્રગ્નને સદેનો આપ્યો
 તેમા જળાન્યુ કે આ મુધાગની બનામળોને અમાગી સમિતિ છે, એ વાન
 નાદે કરતા અમને આનંદ થાય છે અને તેમણે જળાન્યુ ૬

‘તામ અને પ્રગ્ન વચ્ચેના દિલની અને પ્રગ્નના વમામ વર્ષ વચ્ચેના
 દિલની સહાનુભૂતિ કષ્ટ એવાર પીથી આ નવ બધા લ વિશેષ
 બાર મૂરો અને અમાગી સહાનુભૂતિ છે’ લાખા સમયથી ચાલતી આવેલી
 શ્રદ્ધાથી કળાની પ્રગ્ન સહિત ગમારી આખી પ્રગ્નની શ્રદ્ધા અને નૈતિક
 નિષ્ઠિતા પ્રગ્નિ થશે

ઉતાવળે આરોપાયુ

આ આખી ધના એવી ગીતની મની કે પ્રગ્નને આમા મેરાની ત્ર
 ન મળી ને આ મધાગુ-એ મિમેમગમા સમિતિએ પસાડુ યુ હવુ તે જ
 બધાનુ ને થોડા વરેતુ પૂર ગાયુ હોત અને ધાગનનાની મિમેમગની
 માગી તારીએ બગએની એકમા ચર્ચા માટે મૂખી હોત તો પ્રગ્નમન જળાન્યુ
 શમાન પશુ ને કે ધાગસમાની જ આ મિમી હતી—અને ધારાસમાને ગિયોર્
 ગુ ન્વો જોઈએ પશુ તે પ્રમાણે ગવામા ન આન્યુ અને આ આખુ
 બધાગુ ઉતાવળે ધડી ગાવામા આન્યુ, અને આમા મનમે પડે તો
 બવિધ્યમા મુ મગને નહિ એવી મનોવ્તા ઉત્પન ગાવી ઉતાવળે સર્વાનુમતે
 મનુર ગવા આગ્રદ થયો હોત એમ વાગે છે—આ ગિયોર્ની પ્રગ્નને જળાન્યુ
 ન થઈ—અને તા ૨૦મી ફેબ્રુઆરીના સદેશની નેટે આ મિમીનો રિપોર્
 પશુ પ્રસિદ્ધ થયો. પશુ પ્રગ્નને આ બધાનુથી સતોદન થયો

વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળ કાર્યવાહી સભા તા. ૪-૩-૩૯નાં રોજ આ બંધારણની ચોજના પર ચર્ચા કરવા ગળી. અને તે આખો હરાવ મહેસાણા અધિવેશનમાં મંજૂર થયો. આ કાર્યવાહીએ હરાવ કર્યો કે આ સુધારાએ પીછેહઠના, વડોદરા રાજ્યને બંધણેસતા ન થાય એવા અને નિરાશાજનક છે, એમ માનવા તેને ફરજ પડી છે અને છેવટે જણાવે છે કે

“ સુધારાની આ આખી ચોજનામાંથી લવિષ્યમાં કોઈપણ સમયે પ્રજાને જવાબદાર રાજતંત્રની શરૂઆત કરવાનું એક હોવાનો આડકતરી રીતે પણ બોધ થતો નથી. અને જે ચોજના શરૂઆતના અમલના પમદા તરીકે રજૂ કરવામાં આવી છે. તે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે પસંદ કરેલી અને કેવળ તેમને જ જવાબદાર એવી કારોબારી કાઉન્સીલની કારોબારી અને કાયદા વિષયક સત્તા કાયમને ગાંઠે એક હથ્થુ રહે છતાં બહાર ઉઘાડી રીતે એ વાત એકદમ નજરે ન આવે એવા હેતુપૂર્વક થયેલા આવી હોય એમ લાગે છે.”

આ બંધારણ ઉપર ખૂબ ચર્ચાઓ થઈ છે. ખૂબ સેષો લખાયા છે. પ્રજામંડળે તો વડોદરાના રાજકીય સુધારા (તેનું પૃથક્કરણ) એ નામનું પુસ્તક બહાર પાડ્યું અને વડોદરાના પત્રો તથા બહારના પત્રોમાં અને “પ્રજામંડળ” અઠવાડિક પત્રમાં ખૂબ ચર્ચાઈ છે એટલે એ વિષે અહીં પિછોળાણુ નિરર્થક છે.

નવા બંધારણનો મિશ્ર આવકાર

આ આખું બંધારણ તા. ૧ લી ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૦ ના રોજ કાયદા તરીકે બહાર આવ્યું. તા. ૧૦-૩-૪૦ ના રોજ નવસારીમાં ભરાયેલી કારોબારી સમિતિમાં ખૂબ ચર્ચાને અંગે તે બંધારણ સંબંધી પ્રજામંડળે ફરિયાદો કે

આ સુધારાને પ્રથમ દ્રષ્ટિએ તો બહિષ્કાર કરવા ચોક્કસ મણાય છતાં દેશની વર્તમાન પરિસ્થિતિ જોતાં અને પ્રજામંડળની રાજ્ય પ્રત્યેની નીતિ વિષે કોઈપણ બંધાતની શંકાને સ્થાન ન રહે તે ખાતર તથા પ્રજામંડળને પ્રજાને કેટલો સાચ છે તે શિદ્ધ કરી દેવાની આ વડે શુભાવવાથી જેરસમજ હતપન્ન થવાનો સંભવ ન રહે તે ખાતર તેમજ આ સુધારાના અરા સ્વરૂપ વિષે ભ્રમણા ન રહે તે ખાતર અને દાલના શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની શરૂ કારકિર્દી લક્ષમાં રાખતાં આ સુધારાને દાલ તુરત સીધો બહિષ્કાર ન કરનાં

ચૂંટાનીમા બા । લઈ જેટની બને તેટલી જાન્યો ૧૫૭ કરવા કરાવ રહે
 અને મનદાગેને અને બહેર પ્રાને વિનતિ કરે છે ? પ્રજામળને આ કામમા
 સહકૃત સાથ આપી પ્રજામળમા પોતાનો વિશ્વાસ બહેન જે તેનો દાવ
 મે ૧૫૭ બનાવે પ્રજામળનો હોદ્દા શ્રીમત માન નાદ સ્વરના છત્રીને
 રવાબદાર । જાત ન મેળવવાનો છે એ હોદ્દાને પહોંચવાના ગા । મા આવતા
 અતરા રા ૬૦ રવાના હેતુથી જ આ ચૂંટાનીમા લા । લઈ ધારાસભામા પ્રા
 મળ પ્રવેશ રવાનુ કરાવે છે

પ્રજામળની બેઠા બી ન મામમા એને એપ્રિન માસમા હતી પણ
 આ રંગ રવાની આખા મનમા જાણે વીજળીનો ચમગે ફનાયો દોષ
 તેમ થઈ મધુ મહેમાણાનુ અધિવેશ બગધુ રાને તનો યાગમાર કરાવ
 વાચ ને વાચી જવા અને ખાચ વિનતિ મીએ લીએ

પ્રજામળ નિગોધી ચકો ચાલુ થયા

પ્રજામળને પ્રાને પ્રા સાથ જે તે જાનાવા સાથ આ ચૂંટાનીમા
 મુની પગાથી પ્રજામળના નિઝ સખન પ્રચાર સગરી અમનારોએ ન
 મો તા ૮ ૫ ૪૦ ના રોજ મજલુ મુમને એ સદા મી મળીની ઉદ્ધાટન
 ફિરા વખતે એ જા ચરાયેનુ ને ના દાનાનસાનેનુ આદવાનરેગ આપ
 થયુ અને પ્રજામળની ખરી એગીના શ્રીગણેશ તર ચયા દીનાનસાને
 જાણુ

‘હવે જે સામાન્ય જાળનો રિયે થાડા મહો મોલવા ધારુ ૬ ૮ જે
 બોલુ ૬ ને તમારામાંથી ૬ એ બચ્ચિ હોડ એ રીતે પડાદરાના કન્નત
 બિવિધમા વિશ્વાસ રાખનાર તરીકે તેમ ૧ દિંદવા કન્નવજ આપિની આર ।
 મેવનારાઓમા બીજા ૧૦ની પદ પાછળ નહિ મેદનાર તરીકે મોનુ ૬ આપ
 નવ લાજો છે કે બોલવાનુ કર્તવ્ય અનિવાર્ય થઇ પડે છે ત્યારે ૬
 બોલુ ૬

દિંદ માટે જામરાસનની પ્રજા કપચુક નથી એનુ માનનારામા માર
 ન્યા નથી જામરાસનની પ્રજા દિંદને અનુકૂળ નથી એ માનવાથી ૬ બુદ્ધ
 ૫૪ ૫ ૫૨૬ જામરાસનની પ્રજાના ધર્મા પ્રચાર છે જામરા દિંદના પ્રતિમા
 દાખડ મવામા આરેથી જાજાદાર માસન ની ૫ ૫ નો નેમાનો માત્ર

એક જ પ્રકાર છે પ્રજાના પ્રગટ સપર્શના સિદ્ધાન્તને પૂર્ણપણે અમલમાં મૂકીને પણ પોતાપોતાનાની વિગિઘટ જરૂરીઆતોને અનુકૂળ પડે તેવી વલીવરી તેમની વિવિધ પદ્ધતિઓ પ્રયોગ અને અનુભવ વડે વિસ્તારી લેવા સારું હિંદના રાજ્યોને પૂરતો અનમગ છે

“ ખુશા મન રાજીને આપણે સહ્યે આ મર્ચમા એન્ડ્યાનથી પના વાઈ જવુ જોઈએ બ્રિટિશ હિન્દમા રાજકીય અગર કોમી મહોનો આપણા રાજ રાજમા પ્રત્યક્ષ અગર પરોક્ષ પણ પ્રવેશ આ મર્ચમા ઉપદારક બની શે એમ હું નથી ધારતો બિલકે તેવા પર પ્રાતિય રાજકીય અને મમી મહોના પ્રવેગથી આપણી ઝૂચો વચે છે અને આપણે માટે તેમજ તેમને માટે નવી નવી મુશ્કેલીઓ જોવા થાય છે અહીં ના તેમજ અન્ય ગણોના અનુભવે એ વાત માની કરાવી આવી છે ”

“ એન્ડ બીજા મુદ્દા ઉપર પણ હું ભાર મૂકવા ઈચ્છું છું આપણી ધારા સભામા આપણે કહી પણ વિભાગથી અને વાલા બાધવાનો પ્રયત્ન નથી કરે સરકાર નિયુક્ત અને અમનદાર સભ્યોને તેમની ઈચ્છા પ્રમાણે પોતાનો મત આપવાની છૂટ છે જ તેમને કોઈ પ્રકારનો આદેશ નથી અપાતો તેમણે આમ કરવું આમ ન કરવું એવી સ્ત્રી તેમને આજ્ઞા રવામા આવતી નથી તેવી જ રીતે બીજા અમનદારો સભ્યોમા પણ સ્ત્રીએ પક્ષ મારવાની છાપ છપાયેલી જોવામા આવી નથી બલકે તેમણે હંમેશા પ્રત્યે વ્યક્તિગત પ્રશ્નના હુલોહા ઉપર જ સ્વતંત્રપણે વિચારણા રચી પોતાના અભિપ્રાય સ્વતંત્રપણે જ પ્રગટ કર્યા છે આપણા બંદોબસ્તનુ આ સ્વતંત્ર વિભાગથી છાપ રહિત વિચાર પ્રદર્શનનુ અગ્ર અતિમૂલ્યવાન અને મોટું છે અને ગમે બારા છે કે તે અખતિ જળવાઈ રહે

ને ના દીવાન સાહેબના આ બાણુની દગ્ગરો નખો વડોદરા રાજ્યના ગામડે ગામડે ને ખૂણેખૂણે રહેવામા આની અને પ્રગમજી સામેનો સામેનો સખત થયો

અમે તો ને ના દીવાન સાહેબનો ખૂમ આભાર માનીએ ડીએ કે પ્રગમડે પ્રગમની અદર કેવો પ્રેમ મેળ થો છે તેની ખરી બોની દગ્ગરી પ્રગમજીની નિરુદ્ધ અમનદારોએ ખૂમ નામ કર્યું અમનદારોના માણસોએ પગ ખૂમ નામ ઉઘાડ્યો અને કેટલી સમ્યાઓએ પણ પોતાનો સાથ તેમા

સારી ગીતે પૂર્યો અને પ્રભુનો આભાર માનવો જોઈએ કે પ્રજામંડળ એ કમોળીમાથી પ્રતિષ્ઠા સહિત પસાર થયું.

કસોટીનું માપ

ચુંટણીના દાના ઇતિહાસમા આપણે નથી ધિતરતા પણ પ્રજામંડળે કેટલી જગ્યા મેળવી છે તે ઉપરથી પ્રજાનો પ્રેમ જણાશે.

વડોદરા પ્રાંતમા નવ જગ્યામાથી નવ, નવસારી પ્રાંતમા પાંચમાથી નાગ, મહેસાણા પ્રાંતમા નવમાથી પાંચ, અમરેલી પ્રાંતમાથી ચારમાથી બે, વેપાઉલોગમા ચારમાથી ત્રણ, સહ્યાદ્રી સમ્મ્યામાં બેમાથી બે મળી પચીસ સભ્યોની ચૂંટણી થઈ સાડત્રીસ કુલ જગ્યા, જેમાથી મનુષ્ય વર્ગના જગ્યા હજુ થયા નથી તેથી સરકારે બે પોતે પસંદ કર્યા—છનામદાર અને આંકડાદારમાથી કોઈ પ્રજામંડળનો હોર્ડ શકે નહિ એટલે ખરેખર તેનીસમાથી પચીસ સભ્યોની ચૂંટણી કહી શકાય.

મત ગણતરી તો નીચે પ્રમાણે થઈ. ૧૯ બેઠકો માં થયેલી તેમા નીચેપ્રમાણે મતો મળ્યા છે —

પ્રજામંડળ	વિરુદ્ધ
મોહનભાઈ તિજીભાઈ	૧૮૫૪ દરમાર આપરાજ ૨૯૩
જગજીવનદાસ નારાયણ	૧૨૪૬ મોહનભાઈ આધારજી ૧૦૭૩
અ માનાન ગિનનાન	૫૫૬ શકરભાઈ પટેલ ૩૬૪૦
ગમચંદ્ર જમનાદાસ	૨૭૧૨ પોપટનાન મજસુદાર ૩૧૧૩
કાળીદાસભાઈ	૧૯૮૦ કાલીભાઈ અમીન ૨૬૭૮
છાંદાભાઈ પટેલ	૧૯૮૦ ચિમનનાન પચોની ૩૬૬૭
બોળીનાન ગેડ	૮૩૯૪ મયાભાઈ જોડ ૪૪૪૬
નિરાભાઈ પ્રભુદાસ	૮૪૬૧ લક્ષ્મણભાઈ મોહનદાસ ૪૦૫૦
મધુસૂદન મજસુદાર	૩૩૩૦ રામનાન વ્યામ ૧૬૫૦
ડૉ દાદાભાઈ	૨૦૪૭ શાન્તિનાન ગેડ ૯૧૧
	ભાઈવાનભાઈ ૮૯૩
લક્ષ્મણભાઈ મિશ્રભાઈ	૬૨૬૬ } ગમચિંગ દાકો ૦૯૮૦
દાદાભાઈ મધુભાઈ	૫૩૩૬ }

અંગાલાલ છોટાલાલ	૩૮૯૨	હરગોવિંદદાસ પટેલ	૬૪૧
		જેઠાભાઈ વકીલ	૩૭૯
કેનયાલાલ મજુમંદાર	૩૮૨૬	વકીલ કાવક	૭૦૧
દયાળજી મિસ્ત્રી	૩૭૭૨	સાંકળલાલ આત્મારામ	૧૦૨૪
બાપુભાઈ દેસાઈ	૭૯૪	મોહનભાઈ દાગળાયા	૪૬૬
મગનભાઈ શંકરભાઈ	૬૭૦૦		
છોટાભાઈ ભાઈલાલભાઈ	૬૬૩૦		

એખાવાળા ડૉ. જયંતિલાલ સામે પ્રજામંડળ સભ્યની ફરીક્ષામાં દાવો થતાં ડૉ. જયંતિલાલની ચૂંટણી રદ કરવામાં આવી હતી. ફરીની ચૂંટણીમાં પ્રજામંડળ ઉભું રહ્યું નહોતું.

આ પ્રમાણે ધારાસભાની ચૂંટણી થઈ. ૨૫ પ્રજામંડળના હતા તેમાં શ્રી. દ્વારકાનાથ શેઠજી ગુજરી ગયા અને તેથી ફરીથી ચૂંટણી થઈ તેમાં પ્રજામંડળપક્ષ તરફથી છોટાભાઈ બીમભાઈ દેસાઈ ઉભા રહ્યા તે સર્વાનુમતે ચૂંટાયા.

ધારાસભા અંગે મુસ્લીમોનું વલણ

નીચે પ્રમાણે એક પ્રકાશનવાદી ને. ના. દિવાનસાહેબની નીતિ ઉપર પ્રકાશ પાડે છે તે છાપીને આ ચૂંટણી પ્રકરણ બંધ કરીએ:—

“મુસ્લીમ પરિપદ તરફથી શ્રી રસૂલખાન પઠાણે ને. ના. દિવાન સાહેબ સમક્ષ અરજ સાદર કરીને તેઓથીને ખાતરી આપી કે મુસ્લીમ પરિપદની નીતિ સરદાર સાથે સહકારની છે. મુધારા સમિતિના પ્રજામંડળના જે સભ્યોએ મજકુર સમિતિના નિવેદન ઉપર સહી કરી હતી તેઓ પ્રજામંડળને કેએસ સાથે જોડીને પ્રતિજ્ઞાપત્રોનો આગ્રહ રાખીને તેમજ અન્ય રીતે એ નિવેદનના મૂળભૂત હેતુમાંથી ગલિત થયા હતા. તે સંજોગો જોતાં પરિપદને બધા લાગ્યે કે અલગ મતાધિકાર સિવાય ધારાસભામાં મુસ્લીમ કોમના સાચા પ્રતિનિધિઓ ચૂંટાશે નહીં. ચૂંટણીના સંબંધમાં કડીવાળા દરાવ અને તે પછીની પરિપદે અખત્યાર કરેલા વલણનું કારણ પણ એ જ હતું.”

ધારાસભામાં કોમના સાચા પ્રતિનિધિઓને સાથ મળે તે માટે શ્રી રસૂલખાને એવી મુચના કરી કે નિમણૂક માટે એક નામોની યારી પસંદગી

માટે રજૂ રના મુસ્લીમ પરિવર્તને ઝડેતુ મુસ્લીમ પરિવર્ત નામોની યાત્રી રૂઢી
પરે એવી શ્રી રસૂનખાનની સૂચનાનો ગ્રી ૧૨ થયો હતો

મુસનખાનો માટે સાત બેરકો અનામત ગણના શ્રી રસૂનખાને આગ્રહ
કર્યો હતો. ને ના દિવાનસાહેમે ધ્રુ ક સાત બેરકો આપનામા શ્રીમત
સર ૧૨ને મુસ્લીમી પડો પરતુ પૂરતા પ્રતિનિધિત્વ માટેની નિનતિ ઉપર
સનાતનમૂર્તિપૂર્વ વિચાર ગ્વામા આનરો

ઉપરમા ને ના દિવાનસાહેમે ધ્રુ કે મુસ્લીમ પગિવત્તા હગર તથા
વનથુ વિશેની ચોખવ ચર્ચા રી રાગ્યતુ પૂરતુ રિત સધાર એમ મુધારાના
અમન પરલે શ્રીમત સર ૧૨ સાથે પૂરેપૂરો સહકાર ગ્વાનો મુસ્લીમ પગિવત્તા
ઉદ્દેશ જાગીને શ્રીમત સર ૧૨ ગાં થાર છે

મુસ્લીમ કેા હર સ તગ્મથી નિવેલ્ન બડાગ પડ્યુ કે

જે બાઈઓની નિમજ્જ ચર્ચ છે તેઓ પોતે મુસ્લીમ પ્રતના મેનમ છ
અને મુસ્લીમ કોન્ફેન્સ માગ્ત તેઓ ધારાસભામા ગયા છે એ યાદ રાખે
ઓ પોતાની કોમની સેવા તે પોતાની નયમ દરજ છે એવી ને તોશી તેમને
યાચ અને તેઓ કોમની મેના મરવા સખન થાર એમ પા પગરરીગાગ પામે
હુઆ માગીએ છીએ

અમે શ્રી રસૂનખાન પગાતુ માટે હપિષ્ઠ લખરા માગતા નથી અમે
મુસ્લીમ પ્રે કન્સ માટે લખરા માગતા નથી પ્રગ્તમજના મનમા મુસ્લીમ
ગામ કે દિંદુ ગામ ગેતુ માટે નહિ. પ્રગ્તના મેવકો તરીકે ન તઓ આગળ
આવે છે ઓ હર મુસ્લીમ કોમનુ બૂઝ મુર્ નથી મગ્વાની ઈન્લા મરનું
નથી. પણ અમે ને ના દિવાન આડેય ને પણ અને કોમવા થી પગ રહેવા
માગે છે તે પોતે કેવી રીતે કોમવાનો પપાગતા થયા તે જળાવવા સાડ
આ એમજ દાખનો ટામ્બો છે ાગ પ્રગ્તમજ પોતાના પગ ઉપર ઉમુ ગદે
રે દુનિયામાથી વ્યાથી જળજાડ મગતુ હોય તાથી તે નાન મેગવે હ ઓ
પોતાનુ વ્યક્તિત્વ વ્યવ ર રા િ કેઈની પણ નાને રી ગ્રી ૧૨નુ નથી તે
વાન િ ખાનગી ને ના દિવાન આડે િ મગવા હા તેને તેજ વાનનું નુ મુ
મગના ને અમળવનાગ દુનિયામા કોડ ન નમે

છેવટે ૧૯૧૮ ની સાત્તથી પ્રજામંડળે જે માગ્યું છે તે હજી સુધી નથી મળ્યું; સોદશાસન અને જવાબદાર રાજતંત્રમાં ને. ના. દીવાન સાહેબ માનતા હોવા છતાં તે જાતનો અંતીમ હેતુ આ રાજ્યનો છે તેવું જાહેરનામું નથી કાઢી શક્યા; પ્રતિનિધિઓને જવાબદાર અને પ્રતિનિધિઓએ પસંદ કરેલાને જ કાઉન્સિલમાં લેવા જોઈએ તે સૂત્ર હજી નથી સ્વીકારાયું; પણ એક જ વાત સાબીત થઈ છે કે પ્રજામંડળે પ્રજાનો પ્રેમ મેળવ્યો છે — અને તે રીતે પ્રજા શ્રીમંતની છત્રછાયા નીચે જવાબદાર રાજતંત્રની ઝંખના કરી રહી છે, પ્રજાની તે ઉત્કટ ઇચ્છા છે એટલી વાત સૌ કોઈને સ્વીકારવી પડી છે એટલું લખી આ લાંબો લેખ પૂરો કરું છું.

ચુનીલાલ શાહ

જમીન મહેસૂલ

જમીન મહેસૂલનો પ્રશ્ન એ વડોદરા રાજ્યમાં જુગલૂનો પ્રશ્ન છે. વડોદરાની ખેડૂન પ્રજાને એ બોલો-જાદ બારે લાગે છે. ને તે બાર બોલો કરવા-હમરો કરવા પ્રયત્ન કર્યા જ કરે છે.

બ્રિટિશ ધોરણ સાથે સરખામણી

જમીન મહેસૂલ જ્યારે જ્યારે વધતું ત્યારે ત્યારે એની સામે પોકાર થતો હતો.

બ્રિટિશ દિક્કાનની સગોશ્ત્ર આપત્ત રાજ્ય આવેશું છે અને તેથી તેની સાથે સદસ સરખામણી કરવાનું મન થાય અને આપણે વધારે આપવું પડે તેથી મનમાં લાપ્તા કરે.

સેટલમેન્ટ ડેટું દોતું જોઈએ ને સંજ્ઞા ખૂબ ચર્ચા થયા કરતી હતી. જમીન મહેસૂલ એ કર છે કે મલ્કોનું ઉત્પન્ન છે તેના પર વાદવિવાદ થતો હતો. પેટલાદ તાલુકાએ આ મહેસૂલના પ્રશ્ન ઉપર ૧૯૨૫-૨૬માં બારે આદિયન ઉપાધ્યું હતું.

૧૯૨૫-૨૬ પછીના આંદોલનો

મારડોલીની નડત વખતે આ પ્રશ્ન પણ પાછો ખુમ ચર્ચાયો હતો તે વખતે નોટિફિકેશન એરીઆનો પ્રશ્ન ઉઘડ્યો. મોખરાની જમીન ઉપર મકાન ન માધે તો પણ રીધે રૂ ૫૦ જેટલી ગ્રુમ આસતી સેનમેન્ટ વખતે લેનામા આવજે એવી ધમખી મળી પણ છેવટે તે ગ્રુમો સરકારે પાછા ખેંચી લીધા. ૧૯૩૦મા જમીન મહેસૂલ માટે નરણજી, ડભોઈ અને ષ્ટીમા હિન્દુઆન ઉપડેલી

નરસ ખગમ આવતા ગયા ભાનસન્ટ વધતુ ગયું - માન એટો બીતરના માડ્યો. રેનસન્ટ ને હિમસન્ટના પ્રશ્નોએ ખેડૂતપ્રજાની પીડા ભાગી નાખી - 'જમીન મેક્સન ઓછું કરો' એવો પોનાર દિવસે નેર પડતો ગયો.

શ્રીમતનો હીઠ મહેસૂલન આવ્યો. પ્રજાએ ને હિસન્ટ ઉઠ્યો - પ્રજાએ માગણી કરી - હાંબરી નિનતિ આગાસ હજારની સગીથી કરી - કે ૭૫ ટના મહેસૂલ ઓછું કરો.

પ્રજામ ડળના સક્રિય પ્રયત્નો

પણ આ માગણીનો કાંઈ જવાબ ન મળ્યો. ૧૯૩૬ની સાલ આવી આ પોનાર નિષ્ફળ જનાથી વધારે સક્રિય ચરણ લેતો ગયો. આપણી કેટલા ટના માગણી હોની નેષ્ટએ એ માટે કમિટીઓ નીમાર્લ અને પ્રાતમા તાનુન પસંદ કરી ગામડામા જનાનુ-અભ્યાસ કરનાનુ નક્કી થયું.

સરકારે મૂકેલાં પ્રતિબંધો

સરનારને નાચ્યું કે આ જાતની તપાસ થશે-ગામડાના માણસો તેમજ ખેડૂત નેટે સપર્ષ થશે-તો પ્રજામા બળ વધશે ને અટનાના શ્રી નામન આપાજી નિનતે, શ્રી ચુનીનાન શાહ અને શ્રી મગનભાઈ ગંગભાઈ ઉપર નોટિશો ની-ગા શ્રી ચુનીનાન ગાદ ઉપર નીને પ્રમાણે નોટિસ માલનામા આવી —

“ નરણજી તાનુના ગામોમા રા ચુનીનાન જાગે પ્રાસ મરેના નના નાગજમા મેડનાના દેના તથા તેમની મજાના જાણનાનુ નાગા

આગળ આણેલું છે. અત્રે જે હકીકત રજૂ થઈ છે તે ઉપરથી અંદર-ખાનેથી તેઓ ખેડૂતવર્ગ તથા બીજા ધર્તર માણસોને મળી જમીન-મહેસૂલ ઘટાડવા બાબત પ્રવૃત્તિ કરતા હોવાનું જણાય છે. આવી રીતે રા. સુનીલાલ પુરપોત્તમ શાહની પ્રવૃત્તિ ઉપર જે અંકુશ ન રખાય તો આવી પ્રવૃત્તિથી ખેડૂતોના મનમાં ખોટી અસર થઈ આગળ જતાં તેઓમાં વિનાશકારણુ ગેરસમજ થઈ સુમેલનો ભંગ થવાનો સંભવ છે એમ અમેને લાગે છે માટે તેમ થવા ન દેવા ખાતર સાવચેતીનાં પગલાં સેવાં જરૂરી હોવાથી દુકમ કરવામાં આવે છે કે :—

આરમાસ સુધી આ પ્રાંતમાંના કોઈપણ ગામમાં જઈને ખેડૂત-ખાનેદાર વગેરે લોકો સાથે તેમનાં દેવાં, હરકતો, જમીનમહેસૂલમાં ઘટાડો વગેરે જાહેર અગર અન્ય રીતે વાટાઘાટ કરવી નહિ અગર બાપણો કરવાં નહિ અગર કોઈપણ નેની પત્રિકા કાઢવી નહિ.”

આ દુકમ ૧૯૩૬માં નીકળ્યો. રા. મગનભાઈ તથા રા. નિકતે સામેના દુકમ સાદો હતો. અને તેમાં એમ જણાવેલું કે :—

“ આ બાપણોનો મજદૂર જોનાં લોકોમાં આ રાજ્ય વિરુદ્ધ બેદિલી ફેલાઈ, મનમાં ખોટી અસર થઈ આગળ જતાં તેઓમાં વિનાશકારણુ ગેરસમજ થઈ સુમેલનો ભંગ થવાનો સંભવ જણાય છે. માટે તેમ ન થવા દેવા ખાતર અગાઉ પગલાં સેવાં ઇષ્ટ લાગવાથી દુકમ કરવામાં આવે છે કે આર માસ સુધી બાપણો કરવાં નહિ અને પત્રિકાઓ કાઢવી નહિ.”

આ સંજ્ઞાએ રા. નિકતે અને રા. મગનભાઈનું કહેલું એવું દત્તું કે એમણે તો એવાં બાપણુ ક્યાં નથી. આ વાટાઘાટ ચાલનાં ખજર પરી કે સરકાર માગે છે કે આ જમીનમહેસૂલના પ્રશ્ન-ઘટાડવાની વાતો ગામડામાં કરવી નહિ. અને જે પ્રજામંડળ નીચે પ્રમાણે લખી આપે તે રા. સુનીલાલ શાહ ઉપરનો મનાઈદુકમ રદ કરવામાં આવે.

માગણીના સાર

“ જમીનમહેસૂલના ઝઘડા સળધે જાહેર અગર ખાનગી વાટાઘાટો અગર અજાણ ગામડામાં થતી અટકાવના જે વાધો સરકારે લીધેતો તે ઉપરથી આ પગિચિતિ ઊભી થઈ હતી

જમીનમહેસૂલની તપાસના પ્રશ્ન માટે એમ ક્યું કે એ આખાએ પ્રશ્નની અભ્યાસની દૃષ્ટિએ પ્રજામંડળ પોતાના પ્રાતોની મુખ્ય મથકની ઑક્સિસોમા ઠરેલી યોજના પ્રમાણે તપાસ કરે અને આવી તપાસને અગે જે નિર્ણયોપર પ્રજામંડળ આવે તે સરકારમાં સાદર કરે તેમાં સરકારનો વાધો નથી “આ પ્રમાણે સગ્રામ તરફે જે માગણી થઈ તે પ્રજામંડળની મરેામારીએ ના પાડી અને ઠરાયુ કે આ પ્રતિનયો દૂર કરાવના પ્રજા મત ડેળાવેા અને ખેડૂતોની જમીનમહેસૂલની તપાસ સ્વી અને ક્યારે કરવી તેનો નિર્ણય યોગ્ય સમયે કરવો ”

અને પ્રજામંડળ શાત ખેલુ પણ સરકારે લીધેના હમનના પગના તે ન ખૂની ક્યારે પ્રસંગ આવે અને જોખમ વેડીને પણ ગામડામાં જઈ આ મહેસૂલનો અભ્યાસ થાય અને એ ઘડી આવી બાદરણુ અધિવેશન આબુ પ્રજામાં તાનાત ઉઘળી રહી અને પ્રજામંડળે જાહેર ક્યું કે —

“ આની તપાસ કરવી એ પ્રજામંડળનો હક્ક છે અને એવી તપાસ કરનામાં રાજ્ય તરફથી કોઈ પણ પ્રતિનય મૂકનામાં આનજો તો આ મંડળને એના અન્યાયી હુ મનો સનિનય અનાલર કરના ફરજ પડશે પ્રજામંડળ આશા રાખે છે કે આ સળધી જે હુમે થયા હોય તે રદ કરશે અને હવે પછી પ્રજામંડળે નીમેરી સમિતિ રાજ્યના મેઇપણુ નિભાગમાં કે ગામડામાં ખેડૂતોની આર્થિક સ્થિતિની કે જમીનમહેસૂલના હાનના જોખનમાં રાજ્ય આપવાની જરૂર છે કે કેમ અને હોય તો કેટલી અને ક્યા પ્રાગતી એ સળધી તપાસ કરના જન્ય તો તેની આ નિર્દોષ અને જરૂરી અવસ્થામાં કોઈપણ જાનની રોનાવટ કરનામાં નહિ આવે.”

સેનામાટે પદપદી

પ્રજ્ઞામળી મરોનાગી સના મળી અને આ હગર માટે કોમુ કોણ
જ્યા માટે છે એ માગળી થતા યુગ્મેની હારને તાર નીમના લાગી પડ
સગરશ્રીમે જો શુભત, શ્રી કાળાબાર્ધ મુનરીઆ અને શ્રી પગમેનમલામ
પોનો આ માટે પમદ મ્યાં આખા રાજ્યમા આ પ્રજા ખુબ ચર્ચાયો સર ।
૧ ગે ? ત્વિતિ ધોડી નોગિમે ની ગે ? મનાર્ધ મ ના આપમે ? લાગી
આ ન થમે ? આ બધા પ્રજો પ્રજા ચર્ચતી હતી તે પછી તો મુ મુ ?
પ્રજાએ તા એ પાછળ એ નામે તૈયાગ થો તા ૨૭ મિએબરે આ પાગી
વડો મ નેમનેથી પ્રજાના હયા હયા નચે ઉપડી ત આણુદ થકને બામરેન
જ્યાની હતી એને આણુદ મરશને બચ માન મરુ મનાર્ધ મ ના
ની નો નથી પ્રજામન આગળ મો કોઈ નમે છે અને આ તપામ મી
પાય વિમ સમિતિ કરીની જ્યા પાગી નાથી સાધારણ આ ૩૬ ઉપરથી
આગરે ૪૦ ૬ । મહેસુન નધારે છે તમ માનમ પ મુ આ બાજુ આગળ
૧ મુ ન સાગ મરો સારી મડળની સખા રા નીપગામા ગખનામા
આવેની હારણ ક મરહાર સાહેમના પ્રમુખપણે ત્યા તામસલા મગનાની હતી
અને તાર અરસામા ના ૨૬ ૧૨ ૨૮ ના રોજ મગના નગથી ખગીના
મના પડયા

મેતીની પેલાશના બાનમા થતા ઘગડાને લીધ આતની મદીમા
ગ તના ખેડૂત ખાતદારોને ઈ રીને રાહત આપની એ પ્રજા શ્રીમત
મજાગજસાહેમ કે ના સમયથી બુ વિચારી રત્યા હતા અને તએ
શ્રીએ ને ના હીવાનસાહેમને યુરોપથી પત્ર લખી ખાસ આજ્ઞા રી
હતી ? આની ગતતા સ ઇધમા મપદ બનામલો તૈયાગ થાય

ગયા નના છનના બાગમા પ્રાર્થમિ ના થક થઈ ગયુ હતુ
નાજ્યના થતા પા ના જે ત સમનના મગરનાત સમવી વિગતનાર આ ૧
તૈનાર નામા આ ના નો આ સ ઇધમા નિંદુતાનના જુદા જુદા બાગમા
લવાએના છનાગે મળથી વિગતનાર માલિની બેડી મગામા આતી હતી
નય મનાના નમી થના આમ સ ઇધી પત્ર સપૂર્ણ વિચાર ગવામા

આ થો હતો ત્યાર પછી આ પ્રજને વિચારી બનામણે ૨૨ના માટે એ-
સમિતિ પણ નીમનામા આની હતી

સર્વાંશે જાહેર થયેલી રાહતો

મળત જાનના ચોરણ ઉપર ન શી થએના હાન અમનમા છે તે આના
તેના પણ અપર વિભાગે પાડી સનાય

- (૧) ૧૮૦૮-૦૯ સુધી નાણુ કરેતો આના
- (૨) ૧૮૦૯-૧૦ થી ૧૮૧૬-૨૦ સુધી નાણુ કરેતો આના
- (૩) ૧૮૨૦-૨૧ થી ૧૮૩૦-૩૧ સુધી નાણુ કરેતો આના

અને પહેલા નર્ગને રૂપિયે જે આની છૂટ ખીજ નર્ગને રૂપિય ત્રણ આની
છૂટ અને ત્રીજા વર્ગને રૂપિયે આ આની છૂટ આપનામા આની છે એઆ
મડળ, સોનગઢ, પાદરા, શિનોગ, ગણદેવી નનસારી વ્યાગ, દામનગર,
રતનપુર રૂપિયે જે આના ડબોઈ અમરેલી, સ ખેડા, તિનનાના, નામરેજ,
પનસાણા, માગરોજ, ધાની, ખાભા, નરજણુ, સાવતી, મકુના, સિદ્ધપુર, નડોંગા,
આતરમુ મા દહેગામ, હાગીજ પાટણ ખેરાણુ મહેસાણા નિસનગર, નોન,
નિજનપુર, આણુમા ને નીને રૂપિયે પણ આના બાદરણુ, પેટના,
વાધોડિયા, કોડીનાર અને બીમ ડાને આ આના રાહત આપી

આ રાહત ની થાય છે તે જાણના માટે આપણે સરનાગી રિપોર્ટ
જોઈશુ તો માનમ પડશે કે આ રીતે ૨૧,૬૭૦૦૦ રૂપિયા રાહત જાગીન
મહેસૂનમા આપી અને બાગખણી જાગીનમા રૂ ૫૦૦૦૦૦ રાહત મળને અને
આ ઉપરાત તે પ્રમાણે લોન મેસ એધ થયુ આ પ્રમાણે આગરે નીમે-
લાખ જેટની રકમ આછી થઈ

એ રાહતો કાયમનું અવરૂપ લે છે

આ રાહત પાયવ રીને માટે હતી પ્રજાની માગખી હતી કે આ રાહત નાયમ
રેલી જોઈએ અને આપણા મહાગાજ શ્રીમત પ્રતાપગિદના રાજ્યારોહણ
વખને ૨૦ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૩૮ ના રોજ નીચેપ્રમાણે હકેરે જાહેર પ થો -

શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની શુભ ભાવના

“રાજ્યશાસનના કામમાં અમે છેલ્લા દસ વર્ષથી ભાગ લીધો છે. તે ઉપરથી પણ અમને સમજાયું છે કે ખેડૂત અમારા રાજ્યનો રથબ છે અને તેની આર્થિક સ્થિતિ અને સન્માન કલ્યાણ તરફ અમારે વધારેમાં વધારે ધ્યાન આપવું. અમારો પ્રેમ અને અમારી સદાનુજીતિની વાસ્તવિક સાક્ષાત જાહેરાત માટે અમે ફરમાવીએ છીએ કે અમારા પુરોગામી મહારાજ સાહેબે મહેસૂલના આકારના ઘટાડાની જે જાહેરાત કરી છે તે ઘટાડેનો આકાર જ હવે ચાલુ આકાર ગણાશે અને રિવિઝન સેક્રેટરીએન્ટ અર્થાત્ ફેર આકાર વખતે જ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવશે.”

શ્રીમંત મહારાજ સાહેબને ખેડૂતો માટે આટલી બધી કાળજી; અને ખેડૂતોનાં કુખો જાણવા માટે અને તે દૂર કરવા સાથે ત્યારે પ્રજામંડળના માણસો ગામડામાં બટકે ત્યારે તેમના મોં ઉપર અને તેમની હક્ક તેમ જ પ્રવાસ પર અટકાવન મૂકવાના પ્રતિજ્ઞા કરનારી આ અમલદારશાહીમાં કેટલો ફરક છે તે તરત જ જણાઈ આવે છે.

પ્રજામંડળે નો પોતાનો સંતોષ તરત જ જાહેર ક્યો અને બ્રિટિશના પ્રમાણમાં જમીનમહેસૂલ રાખવા વિનંતિ કરી.

એક અર્થશાસ્ત્રીનું મંતવ્ય

પ્રજામંડળે પેટલાદ તાલુકાની તપાસણી કરી. અને આગરે ચાળીસ ટકા ઓછા કરવા જેવા છે તેવો રિપોર્ટ તૈયાર ક્યો હતો. પણ તે જ અરસામાં એક અર્થશાસ્ત્રી જેમને પેટલાદ તાલુકાની આર્થિકસ્થિતિનો અભ્યાસ કરવાનો રસ હતો અને જેને સરકારના કામગીઆં મળી ચક્રવા દત્તા નેમનો પણ તેવો જ રિપોર્ટ બહાર પડ્યો. અને ચોપડી પ્રસિદ્ધ થઈ. તે ચોપડીનું નામ “મધ્યયુગીનના આર્થિક પ્રશ્નો” અને તેના લેખક છે “મણિલાલ દીગસાલ શાહ.”

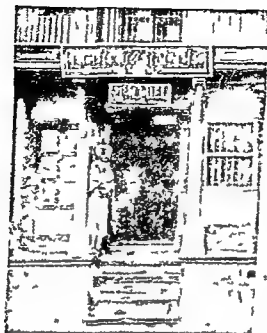
આ પ્રમાણે આંકડા મળતા દોરવાના કારણે પ્રજામંડળે પોતાનો રિપોર્ટ છપાવ્યો નહિ. પેટલાદ તાલુકાના મહેસૂલના પચીસ ટકા ઓછા થયા. એટલે બ્રિટિશના જે મોં કપિયા મહેસૂલ દોષ નો આપણા ૧૪૦ પેટલાદના

અહમદ મહમદ પટેલ

મહેસૂન તપાસ સમિતિ

વિસનગર તાલુકા પ્રજામંડળની પોતાની માલકીની દેરી

વડોદરા ગાંધી પ્રજામંડળની માલકીની મુખ્ય દેરી

ગણ્યા અને તેના પચીસ ટકા એના પાંચ એકરે ૩ ૩૫ માફ થતા રૂ ૧૦૫ મહેસૂલ ગણ્યા અને તેથી પાંચ ટકા એટલે નધારે ગ્લો પહેલાના પ્રમાણમા બેનું ન હોવાય

૧૯૧૮ની સાનથી પ્રજામંડળે જ્યાં ને ત્યાં આ પ્રશ્ન ચર્ચ્યો હતો હરવેલ પશુ ચર્ચા હતા અને તેથી પ્રજામંડળના આ કાર્યને ૧૯૩૮મા જ યગ મળ્યો તેથી પ્રમુનો આભાર જ માનવો ન્હો

એ યેશ પ્રજામંડળને શા માટે ?

ને ના હીનાન સાહેબને આ પ્રજામંડળની ઘણા નખતથી ઠરેની માગણી સતોવાઈ, તેથી પ્રજાનો ગ્રેમ તેના તરફ નધ્યો એમ નાખ્યું અને તે તેમને ની ન નાખ્યું અને તેથી તે ૧૯૪૦ ના મે માસમા ડન્જણમા એના

“૧૯૦૬ની સાનમા તિન્દી સરનાર સાથે જનાતને નગતી તરરાનો નિવેડો આ થો અને તેને પગિણાએ રાજ્યના ઉત્પન્નમા નધારે થના પામ્યો એ ઉપરથી સજગત શ્રીમત મનાગજ સાહેબ અને તેઓશ્રીની સગનારે એવો નિર્ણય ન્યો ૬ આ નધારાનો ઉપયોગ રાજ્યના ખેડૂતોને રા ન આપનામા હવો એ ન તનો પ્રનાર થો હોયો તે સિએ એ પ્રશ્ન ઉપર મુદ્દાનાનપૂન નિચાન નગામા આ થો અને રાજ્યના અનુભવી અગતારોએ જુની જુની ચોગનાઓ પ્રત્યે પસદગી મનાવી અ તે નામદાર મનીમડળની સના અનુસાન ૧૯૩૮ના ડિસેબર મહિનામા મદરે નગામા આવેની નગતની ચોગનાને સજગત શ્રીમત મનાગજ સાહેબે મનૂરી આપી હતી આ માટે વનકિતગત નજદગી અને અન નક સગ્યાઓ યશ ત હે આ અથગે બારદુર્દ હહેનુ જે સિએ કે એ યશના દારા આધાર નગના ૭ તને માટે તો રેડ્ડો ફકા સજગત શ્રીમત મનાગજ સાહેબના જ આનારી છે ”

એલો પશુ વિવેક ન વાપર્યો

પ્રશ્ન ના નેડે ૩ પ્રજા જરૂર શ્રીમતને આનારી હે પશુ ૧૯૩૮ મા નમ મના આ અને જમીનમહેસૂલની તપાસ નગા જતા પ્રજામંડળને-

સ્થાનિક સ્વરાજ

પ્રજના હિત માટે

૧૯૦૪મા શ્રીમતનો નમ થતા સાર્વજનિક નામો ચનારના નોમતની સનાયતા તેની એ ઉતા ના નીતિન એ નુખ્ય તરન માને છ કુલાએ મુધરેના શોમા આ તરનનો નવીનાર થઇ ધ્યાનિ સભાઓના તથે મોગ મોગ નરે તથા પ્રગણાઓની ધ્યાનિ હાજના પૂની પાનામા આવે છે અને એ પ્રમાણે મદરનના નિરન ઉપર નિવાર માધી નિવેર્તન અભિપ્રાય દર્શાવનાની તેની દર પડે ન આજ નજી રાતસ ન બારથી શ્રીમત સંગ ન મલાગત આમે-પોતાની પ્રજના હિત માટે-ગામ પચાસ પ્રાન પચાસ તથા મદાન પચાસોની ધ્યાનના નના નમ ચી એમ શ્રી અમાત સમથનો ખરીના મ ૧૦ પ ૧૦

પ્રજને વ્યાગળ વારવી છે; પણ કમેકમે

૧૯૦૮ થી આજે ૩૮ નર્ થતા અને ના શ્રીમત મળાગ ૧ સાડેમની છ ન પાન પડી નથી પ્રતુ કાળ પ્રતની નાયતની ના હીન માપ ન્યા નુની આન નગે પણ હાનુ ૧૯૦૪મા મરેની દર ના આ વ્યના દગ કીએ

હાથે ચઢી ગયા છે જમીનમથૂના એ- આનાના ખર્ચ નરનાને માટે હજી કોણ જાણે લાગનાના કેટલા પ્રમાણપત્રો જોઈશે અને કાણ જાણે આખા ઉત્પન્નતા અડધા આના માટે આટલી જોખસારી ત્યારે આખા ઉપિયાના નદીરડ માટેની ગમ્તિ નાના માટે કેટલા વર્ગોની નાનીમની નડરીયાત તેમને લાગતી હશે ?

અધાનિક સ્વચાલુ એટલે ?

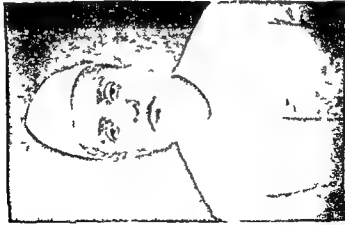
અધાનિક સ્વચાલુ એટલે ગામ પચાસત, ગ્રામ પચાસત અને મદાન પચાસત અને મુધરાઈઓ.

ઉત્પન્ન અને તેના નેના ઇમોની ચર્ચા માટે આ અથો લખવાનું હોત નહિ. તેના નેના નમો માટે તેના નિષેર્ગો નાવરા પડશે પણ આ નામ કનરા માટે પ્રવતને કેટલું મદદર નાપુ ૭ તેજો જ વિચાર કરાનો આને તેપ

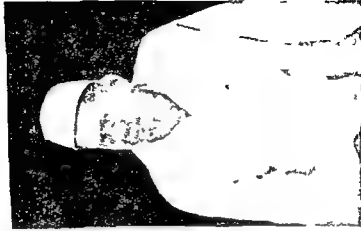
આનો ત્યારે ૧૯૧૬-૧૭ થી જોઈએ તે રખતે ગામપચાસતો ૨-૧૦ હતી ૭ મદાન પચાસતો હતી તે આગ્રાત પચાસત થઈ ગ્રામ પચાસતના પ્રમુખ મુના, મનાન પચાસતના પ્રમુખ નાથમુના, ગામપચાસતના પ્રમુખ ગામનો પતેન ઉપ પ્રમુખો પણ સગારી જ માણસ ૧૯૧૬-૧૭ માં કેટલી-મદાનપચાસતને ઉપાધ્યક્ષ ચૂનાનો અધિનાગ આપ્યો નાથદામા ગ્રામ ને મદાનપચાસતને પ્રમુખ આપરાની સગર- ગમ્તિ અધિનાગ નાપ્યો, પણ નાપર્યો નહિ ગામ પચાસતોને ફીરાની અને ફાન ઈ નમો ચનારવાનો અધિનાગ આપ્યો ગામ સતોનાર- નરી નવા કે તમે સગારી નિષેર્ગ છે નરાઈ જેવું નામશે, પણ પ્રમુખ-જની સ્થાપના વખતે આ અધાનિક સ્વચાલુ નાની સગમી પચાસતની ગામતમા પણ સગારી અમનદારોની નીતિ ન- જ અસતોનાર- હતી તે જોઈ પડેની પરિવતના સગમત પ્રમુખ શ્રી ડાકુ નેવા પણ જણાવે છે

“શ્રીમત અનાગ દનુ- દેના ફસ નરમા પોતાનું દનિષ્ઠ પ્રાપ્ત નરા સાઈ પ્રતમા જે ઉમગ, જે ગ્રિનટ અને જે નામથી પ્રકુનિત થયેલી હતી તે ઉત્સાદ અને ઉમગ મુળ થયા જણાવ છે તેના ફસ નરી નાસાની પ્રાનરી પચાસતો ઉત્સાદ મ અનુજ થો છે નર”

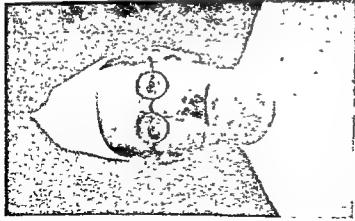
ગ્રાંત પંચાયતના પ્રમુખો

શ્રી ભગતલાલ શંકરલાલ પટેલ
વડોદરા

શ્રી શ્યામદાસ પટેલ
મહેસાણા

શ્રી શિવપ્રસાદ ઠાકર
તેરમા અધિવેશનના મંત્રી

શ્રી વામન આચાર્ય નિકેતે
વ. શહેર પ્રજામંડળના પ્રમુખ

મહાનપચારનો દર સાનો સાન સખ્યા ૧૬ સચનાઓ સગાને દરી
સ્થાનિ-અરાના તરુને પ્રકુતિત નરનાને તપ્ત તી, તે ઉત્સાહ
પ્રજ્ઞમા એટલો તો વાગણી વગરનો અને 'ડો માનમ પડે જાય છે -
જેના થોડા-પરોથી સગા મામાપ પામ પોતાની માગણીઓ રજૂ
ગાનુ પણ એતમાથી કમી થતુ ચાલુ કં નિશી રોજના-ગનાન ચાલુ
સાને મને માનમ પડ્યો છે કે નવસારી પ્રાતની એક મહાન પચારને
લે ની નાચુ છે કે અમારે નર્મ પણ સચના મ્ની નથી આ મોગી
અમોસની નાન છે '

આ મંદો એ-શાન્ત પામી નાર્યની શ્રી ડાણુના ૧૯૧૬ ના ડિસે ૧
માસમા ઉચ્ચારાયેના છે એમો જે અમોસની વાન લાગેની તે નય અમન
નરોને મમગજની ઝખના ગગની હોય- કાષ્ટને સચના ગગા જલુ લવે
જ્યુ નથી નાજુ સાહે । જે ન વાત ખરી જ

"શ્રીમંત સગા હક્કો આપે છે પણ તેના અમનદારો આજે
પ્રકુતિત મનાવના નર્મ ગગા નથી ગગ, મેંધુ મડુ તેના ઉપર
મેધાન સગારી અમનદારો આપે છે કે સૌ મેધ નિગમ થા મેગી જાન છે '

આ નમો જાણે આજે ૧૯૪૨મા જ પોતાના દોર એમ નથી નાગતુ ।
એ તો એમના જેવાએ ગેની રેની આ પ્રજ્ઞમ-ગ સગથા જ એરી જ
કે એ પેધાન એના અમન રોના દાયપગ ગાનીતે હ-જન દેખાતુ
રે ક શ્રીમતના સિચા ગગા રખતની આપણી ગામ પચારના-એ નાના
નાના ગગગના એ-મેનો વિસ ગગાગો દના શ્રીમતનો જિંતી મગ્ધતિ
અને જિંતી મુ ગ ગિધિતના સિચા રી આ ગામ એને તે જ્યી મનાવગો
દના પગ તે ગામ તમના અમન મોરો દુગતુ આ મુ હાર એમ નાગતુ નથી
નાચુ ? પગિ ના પડેના ગમખ ગગી ગગાગા રડા ગ નાચના
કાગારી અને તરુરના એ રખત ના અને નાના રેલી ગગા ગોના
નિના જગાવે છે

"ગામપચારનો મગની ગ મ ૧૯૧૦-૧ મા જા તેવામા આરી ઓ
રેનું મ મુ રારિ જિતેમા એમ નતમા મુ દના ગામપચારનાના નિદુતમાથી

આ અખતરો નિષ્ફળ થયા હતા પણ આ વાત ખોલી કે તે ત્યાંથી જ કે ગામેને મળતી રૂબ મધ થયા ત્યાં માધમ્યો અને આરોગ્યના સુવધા ગામપચાયતો ઉપરથી પોતાની મજાએ આ ને છે અને તે વખતના દિવાન આદેશના મુદ્દો માં છે “ ન્હી અને નવસારી પ્રાંત ખાતે કુલ ૧૧ નિવારણાયે તોફાને પાણી પીવાના મજૂર થયાના સરગા કુના ગામના તોફાએ પોતે મ્યાં તતા અને તે મસાથી જ આગી રીતે ગરામા આન્યા હતા કુદિગામી દોગના હોય તા સામાન્ય નાનના મો તોફા એમ્ત રીતે ગરાને શક્તિવાન છે તેનો સારો દાખનો અર્ધા નાખતી મ તૂર થયેની રૂબ ૫૬ કુવાએને મગમત કરાવતુ નેનરા કુના મનારાવતુ મામ ગામપચાયતોએ ન્યુ ને ૬ અસરેની રૂબ મગતા ૪૩૦ પડી ત્યા વધારે નામ મ્યાંના દરખાતની ખોલ નથી અને એ પછુ ખગામ વામ નાના દાખના નથી આ ખામત તમના નાનમા બાગે અર્થમુચ્ચ ૮

૧૯૧૭-૧૮ના પચાતની આ મિથિ નેર્ડ મન મનુમાર્ મહેના પોતાના નિયોગ મા ધીમતો ચરણે એવી વાત મૂકે છે કે આપણે ચોગનાઓ ધરાતી છે For promoting Local Self Government on a broad bottomed basis for strengthening the units of Village Panchayats improvements of their finances their function and enlarging their franchise હવે એ વાતના ધારાતી તાકી જ અત

તા ૧૯૧૭-૧૮મા એમ ન્યુ કે મદાનપચાયતમા ત્યા સામન ઉપરમુખ આ યાત્ના પ્રમુખ રતીત ૧૭ થયા નાનમુમાનરા રતીત રોરો ઉપરમુખો ૧ તે પ્રમુખનુ પ્રેમોગત મત્ય પ્રત મળે તા ૩ મનામ ના આથી વિમગ થયો ૩ વતીવટતો ૧

ન્યાએ ખર્ચી વાત ઉઘાડી પડે છે

પણ ખર્ચી વાત આ રખત ઉરાગી પરી નકે તમ ૪ છે દેમા થા ૧ આ રખતે મામમ ૫ ૧ કે નકા મગી ખાતી ૨ મ ૬ ન એમવી મધી છે કે મામ ૨ તા માગે પેમા નેના નથી

“જા બિલ્ડી કુત્તેકો માર”ની નીતિ

આગે પણ તેનું તે જ છે. ફેર એટલો જ કે આગે સરકાર કહી શકે છે કે “જા, કુત્તા બિલ્ડીકો માર.” જ્યારે પ્રજા સરકાર પામે ત્યારે સરકાર મોકલે છે પ્રાંતપંચાયત પામે. પ્રાંતપંચાયત પેટ બનાવે છે કે અમારી પામે કાંઈ નથી અને આ પ્રાંતપંચાયતની કચેરી અને સરકારી અમલદારની કચેરી વચ્ચે ગરીબ ભીંસાતો ખેડૂત હજી પણ ધક્કા ખાયા કરે છે. તે વખતે પણ ફરીથી લખવામાં આવ્યું કે ખરી મુશ્કેલી પૈસાની છે (The real difficulty was that of larger funds).

વધતી જતી ચુંટાયલા પ્રમુખોની માગણી

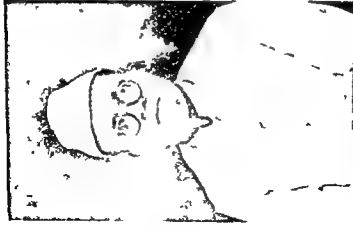
૧૯૧૮-૧૯માં માગણી થાય છે અને નેથી સરકારી રિપોર્ટમાં લખવું પડે છે કે ચુંટાયલા પ્રમુખ માટેની માગણી ખૂબ વધતી જાય છે અને તેમના આવા કામને માટે પણ આ અધીકારો આપવા જોઈએ. (The demand for elected non-official presidents for the Municipalities and local boards is growing and as our acts make adequate provision for this provision, some of these local bodies may now be conceded this privilege as a mark of discrimination and for their zeal and good work)

૧૯૧૯-૨૦ પંચાયત અને મુધગર્ભ પ્રવૃત્તિના કામ કરતી જ રહી. એમના કામથી દિવાન સાહેબની આંખને ફાંડક વળી. અને તે લખે છે : પંચાયત મુધગર્ભ અને બીજી સ્થાનિક સંસ્થાઓનું બધું દિવમેદિવમે વધતું જાય છે તેમને સ્થળાંતરે મેળા વર્ષ થયાં અને સગીર મટવાની હવે થોડીવાર છે. આપણે તેમને વધારે ને વધારે સ્વાવલંબી બનાવીએ છીએ. અને ઉત્પન્નનાં વધારે સાધનોથી અને હિંદુ મંદિરોથી આ સંસ્થાઓ પોતાની પાંખો ખેંચી નિસ્તારી ગઈ છે અને સ્થાનિક સ્વરાજનાં કામો તેની અંદર સમાઈ જશે. છત્રીએ મદાય પંચાયતોને ઉપપ્રમુખ તો મળ્યા છે. અને ચાગને તો પ્રમુખ ચૂંટવાનો અધિકાર મળ્યો છે. પંચાયતોનું બંધાવણ અડધાઅડધ ચુંટાયેલાને બદલે ૨/૩ મોકલ

સભામહોત્સવી સધારે પ્રજાપ્રીય મનાયું છે અને વળી તે મતદારાની નાનકડાં એવી મની સિન્ટી -ની છે કે સીધી ચૂટણીઓ થઈ રહે છે ગામપચાયતોનાં કાર્યો સુધારવામાં આયો છે અને આ અગત્યના એ-એને પ્રતિનિધિત્વ આપી અને નવન મનાવ્યા છે

Panchayats, Municipalities and other local Government bodies are gathering strength year after year. They are now about sixteen years old and will soon enter their age of adolescence. We are making them more and more self-reliant, and with added sources of income and liberal subsidies they will soon be in a position to spread their wings out and cover the whole of field of improvement works. Most of 36 Taluka Panchayats have now elected Vice Presidents and four important Mahal Panchayats have also been allowed to elect their own Presidents. The constitution of these Panchayat Boards has been liberalized by the substitution of a two third majority in place of a half and their franchise has been made more broad bottomed so as to admit of more direct representation. The Village Panchayats Act has been remodelled and will lead to make these elementary Self governing bodies really representative and autonomous.

ગામપચાયતોમાં તે ક્રેડિટ થયો નહિ પણ ૧૯૪૨-૪૩માં ૧૦ ગામ પચાયતોને પ્રમુખ ચૂટી ગયાં અધિકાર આપવાનો અખનગ મહાયો સમગ્રને લાગતુ હતુ કે તેમનામોટાં સાથે મમ આપી નીકે (The local boards did fairly good work)

શ્રી ગિવાલા પ્રસિદ્ધ પટેલ
વિસ્તૃત સંધરાખના પ્રમુખ

શ્રી ગાલનવાલ વિરજલાલ
અમરેલી સંધરાખના પ્રમુખ

શ્રી ભાઈલાલ જે. અમીન
જા અધિવેશના મંત્રી

શ્રી જગજીવન નારાયણ મહેતા
આત્મા અધિવેશના મંત્રી

અમરેલી ને નવસારી મુધગાળને પ્રમુખ ચૂટનાનો અધિકાર મળ્યો.

વડોદરા શહેરને માટે ૧૯૨૩-૨૪ નું વર્ષ જરા ચશરવી નીવડ્યું. તે વખતે ડૉ. તનાડી વડોદરા શહેર સુધારાના કમિશનર હતા અને સુખા પ્રમુખ હતા પણ ૧૯૨૪ ના જાન્યુઆરી માસમા સરદાર આગળ વધી મિ. ગમચદ્ર ગોખલે સુધારાના એક સુદાએના સભાસદ હિપર શ્રી સરદારની નજર પડી અને તેમની સુધારાના પ્રમુખ અને કમિશનર એ બે જગ્યા માટે નિમણૂક કરી.

તે સખતના રિપોર્ટમા જણાવનામા આવે છે —

“ આ અત્યંત મહત્વના કેન્દ્રાર છે અને જો આ આપેન હક્કોનો સારો ઉપયોગ થશે તો બહિષ્ય બદલ શન્ધનાઓથી બરેલુ છે (These are very important changes in the constitutional history of the Municipal government in the state and are fraught with large possibilities for achievement in this field if the benefit conferred is rightly appreciated and the changes offered are properly utilized)

પણ એ શન્ધનાઓ હજુ પાર પડી નથી ધરવેરા હિપર શ્રી. ગોખલેએ ગણનામુ આપ્યું અને શ્રી સરદારને એ સખત આચકો નાગ્યો અને તે આચકો ૧૯૩૯ માં ઈર્ષ્ટ થયો અને શ્રી મોતીભાઈ સુદાએના પ્રમુખ બકેર થયા ત્યાર પછી શ્રી મગનભાઈ શરંગભાઈ સુદાએના પ્રમુખ થયા પણ હજુ કમિશનર નો કોઈ ચર્ચ શન્ધ નથી કમિશનરનો કોઈ હજુ પ્રજાપીય સભાસદને નથી મળ્યો.

૧૯૨૬ ડિસેમ્બરમા સર મનુભાઈએ ગણનામુ આપ્યું અને તે સખતની સ્થિતિ નીચે પ્રમાણે હતી

પ્રાનપ સાથતોમા વડોદરા પ્રાનપચાલનના પ્રમુખ સુદાએના હતા અને શ્રી તુનગીભાઈ બકારભાઈ તે પ્રમાણે કામ કરી ગયા હતા.

મહાન પચાસના પ્રમુખ તરીકે સુગા હતા પણ વડો ગ, પેટલા, બાદગણ, સારની, અમરેલી અને પેટલાલી મનાપચાસને પ્રમુખ ચૂટવી અધિકાર આપેલો હતો.

વહી મહાન પચાસનો પોતાના ઉપપ્રમુખ ચૂટવી હતી

વડાદગ અને નવસારીની ગાન પચાસનાથી યુવા પોતાના પ્રમુખ ચૂટતા હતા. તેઓ દિવાની અને નવસારી અધિનરો ભોગવતા હતા અને કારે ગિપોર્ટ જણાવે છે - આ પોનામોડોનુ કામ મતોનાર હતું (Fairly satisfactory)

વિશિષ્ટ પચાસનો નામ પણ સાદું હતું

નવસારી અને અમરેલી સુધગાને ચૂટાયેલા પ્રમુખો અધિકાર આપેલો હતો.

ધરવેગના પ્રશ્ન ઉપર વડોદગ શહેર સુધગાના ૧૬ સભાસદો અને સરનાનિયુક્ત પ્રમુખને ગાળામ આપ્યું શ્રી ચૂટણી થઈ અને તેઓ ૧ ચૂટાણને આપ્યા શ્રી ગોખતેએ ૧૯૦૫ની બાગમાં સિમેન્ટરે ગાળામ આપ્યું અને શ્રી તનાગી પામે ત્રણે અધિનરો આની વખા પ્રેમીન્ટ, નિશનર, અને ટે થ ઓફિસ

ન્યારે કોન ગામપચાસતમાં લોકસ પ્રમુખ નથી

આપણે હવે એ કદમ આગળ વરીએ ૧૯૦૬-૦૭ના ગિપોર્ટમાં મહાન પચાસનો એ બૂતનાની ચીજે મની ૭ પ્રાન્તપચાસના અધ્યક્ષ સુગા બની ગયા છે વડોદગપ્રાન્તમાં પણ શ્રી ગુપ્તીબાઈએ ભોગવેલા દક્કો અનર્ધાન થયા છે ડાઉપિયુ ગામપચાસનોમાં હવે પ્રમુખ તરીકે ચૂટાયેલા નથી, દીવાની ફોટાગી અધિકાર હવે તે વાપરના નથી. નથી પિગિટપચાસનો કે જે ૪ વર્ગની સુધગાઈ મેદાવ નેમા પ્રમુખ તરીકે રવીવન્ટા છે કુત્ર બા ન્યુ એ એવી સુધગાઈ છે કે બધા સુધગાના અનામદોમાંથી પ્રમુખ નીમાર છે આ મધાના ઉપપ્રમુખ પ્રતિભાથી ચૂટાર કે ૩ વર્ગની સુધગાઓમાં અમરેલી, પાગણ અને નવસારીમાં પ્રમુખ ચૂટાયેલા હતા મારી રડો નમ્ય કમિશનની નામ ચાનુ હતું ચીજે એવે નામ સુગા પ્રમુખ હતા.

૮૫ આપણે ૧૯૩૭-૩૮ નો ગ્રોસ લેઈએ જો ખાસ -ગ્રામ નહિ
૨૧૦૩ ગ્રામપચાલકો તે જ પ્રાન્તપચાલકો, મુખ્યો જ તેના પ્રમુખો,
ગ્રામપચાલકો એના એજ પેરો પ્રમુખપે, મહાનસમિતિઓના પ્રમુખો
નહીનદારો નહીન સુધગર્ભા પ્રમુખ શ્રી મોતીલાલ દેસાઈની નિમણૂક અને
શ્રી નાનુગોની મુનિસિપલ મિશન તરીકેની નિમણૂક અર્ગની સુધગર્ભા
પાળણ નરસારી અને અમરેલીમાં ચુટાવના પ્રમુખ માખી બધે થયો નાયક
મુખા પ્રમુખ અર્ગની સુધગર્ભા નહીનદાર પ્રમુખ ફક્ત નરસારી પ્રાન્તના
તરીકાના આ એ- બીનસગની સભ્યને પ્રમુખ નીમ્યા તે બાદગણમાં
મહાન-રી પ્રમુખ

હા ૧૯૩૮ના પ્રગમળના અધિવેશન પછી તરત જ ફેરફાર થયો તે જ
સાચી પ્રાન્તપચાલકોના પ્રમુખો ચૂટણીથી તેનામાં આવ્યા

પ્રાન્તપચાલકોએ એ- આના યો-નસમાથી ફક્ત એ પાંચ ગ્રામપચાલકોને
આપવાની રહી ઝેળવણી અને આરોગ્યની ગંભીર સરનારે લેવી બધ કરી
નહીનદાર રહે સુધગર્ભાને ચૂટણીનો પ્રમુખ આપ્યો

અર્ગની સર્વ સુધગર્ભાઓમાં ચૂટણીનો પ્રમુખ આપ્યો

પણ અર્ગ સુધગર્ભાઓના પ્રમુખ મ ૧૧ નહીનદાર જ ગયા ઊંઝાની
અર્ગ સુધગર્ભાને ચૂટણીનો પ્રમુખ આપ્યો ઊંઝાના ધન્ય ભાગ

મહાન સમિતિઓ પછી પણ નહીનદારના પ્રમુખપણા નીચે ૧૧-૨૨ છે

૨૦૭૫ ગ્રામપચાલકો પેરના પ્રમુખપણા નીચે ૧૫-૨૨ ૭

૧૯૪૬ સુધી પ્રાન્તપચાલકોને ફેરવણી પાળ અને પગ નાખાના માટે
એમ નીચે ૩ ૭ લાખની જે નામ આપવી પડતી હતી તે ૨ મ પાચ નર્
માટે માફ નવાસા આવી ૭ ૧૧ પણ એની સાથે સાથે માપણે વિચાર
નવાનો કે જમીન મહેસુલનો ઘટાડો થયો એન વા નસેસનો પણ ઘટાડો થયો
પેરના ઉત્પત્તિ આનવુ હતુ આગરે સા ૧ આ નાખ હવે ઉત્પત્તિ આ યુ
આરે સા ૧ નાખ આ આ ઉપરાંત મ ૧૦ ક ગ્રામમાં સાર્વજનિક નામ
ગ્રામપચાલક ૨૨ે તા અત્રાગમુખી સગ ૧ જે અ થી ૧ મ આ પતી હતી તે

બદલે ૧/૪ બાગ સરકાર આપે અને ૧/૪ બાગ પ્રાંતપંચાયત. એટલે ગામપંચાયત કામનો વિકાસ થતો અટક્યો. કારણ કે, પ્રાંતપંચાયત પામે પૈસા નથી અને તેથી વધારે કામો થવાના નહિ.

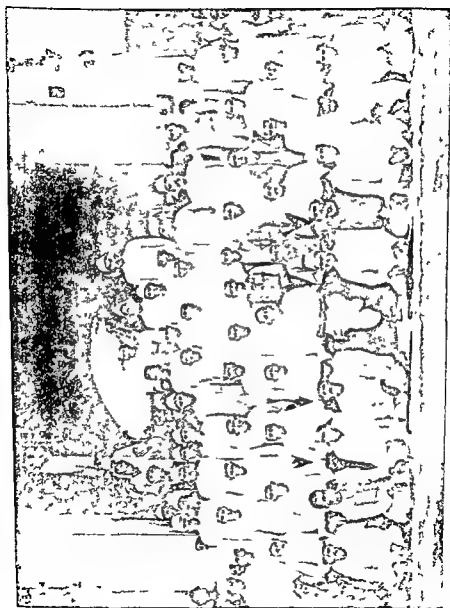
પ્રજાની માગણી પ્રમાણે ગામપંચાયતોને પ્રમુખ મળ્યા નથી અને આગલી સરકારની નીતિ તેની વિરુદ્ધ છે એટલે તે હક્ક નો નથી મળવાનો; તેમજ જ વર્ગની સુધરાઈને પણ તે હક્ક મળ્યા નથી.

પ્રાંતપંચાયતોની સ્થિતિ

આજે જે પ્રાંતપંચાયતમાં ૩/૨ સભાસદો આવે છે તેમાં પણ ખૂબ વર્ગો હોય છે. પ્રાંતપંચાયતના પ્રમુખ સુખા મદયાનેચુંડાચેલા આવ્યા. પણ ને સુંડા-ચેલાના ઉપરી સુખા રહ્યા એટલે પંચાયત એ સુખા સાહેબના હાથ નીચેની સંસ્થા બની. આને પ્રગતિ કેમ મળ્યાની દ્રષ્ટે તે સમજાતું નથી. હા, સુખાની જવાબદારી મહા અને પ્રાંતપંચાયતના પ્રમુખો સુખા સાહેબના હાથ નીચેના આસિરદાઈ બન્યા.

હવે આપણે પૈસાની અગવડતા કેવી છે તે વડોદરા પ્રાંતપંચાયતના બજેટ ઉપરથી સમજાઈ જાય.

તેનું ઉત્પન્ન એક આના બેકલેસ પ્રમાણે રૂ. ૨,૭૫,૦૦૦ છે. તેના ખર્ચમાં નીચે પ્રમાણે રકમ આવે છે: રૂ. ૪૬,૦૦૦ આગરે ગામપંચાયતોને બે પાઈ પ્રમાણે આપવાના, રૂ. ૨૩,૦૦૦ આરોગ્ય મટે એક પાઈ તરીકે, રૂ. ૪૮,૦૦૦ મહેકમ ખર્ચના; રૂ. ૭,૫૦૦ સુધરાઈને કાળાના; રૂ. ૧૦,૦૦૦ હીંગ મહોત્સવના કામોમાં કાળાના; રૂ. ૨૪,૦૦૦ રોડ, ધર્મશાળા વમેરેના નિભાવ ખર્ચના; રૂ. ૧૦,૦૦૦ ચોરાની ફુરસીના; રૂ. ૨૦,૦૦૦ પ્રવ્રદના કામમાં નીચે મદદના આપવા માટે રાખવા, રૂ. ૧૫,૦૦૦ નવીન કુવાઓ અંગેના; રૂ. ૭,૫૦૦ બોરીંગ કુવા માટે; રૂ. ૪૦,૦૦૦ કુવા ફુગ્ગીના, રૂ. ૪૫,૦૦૦ રસ્તામાં નાળા ખડીયાટ, પીચીંગ વગેરે માટે. રૂ. ૨૦,૦૦૦ નળાવના ઓવારો, ગળાના ખડીયાટ વગેરે અને રૂ. ૧૦,૦૦૦ નળાવના જુના ઓવારો વમેરેને ફુરસીના, અરે પણ ઉપર પ્રમાણે મળ્યાના રૂ. ૮,૧૧,૦૦૦ થયા અને ખર્ચ રૂ. ૩૧,૦૦૦ની ખોટ. અને આપણે નો હજુ શીડર રોડ દરવા છે અને સરકાર

દરમાર ગોપાળદાસ દેસાઈ

વડો રા રાજ્ય પ્રજામંજી સભા અધિવેશનના પ્રમુખ

પહેલાના ધોગણ પ્રમાણે ૧/૨ આપતા હતા તે આપે તો રૂા ૭૦ થી ૭૫ હજાર ની રકમ જોઈએ આજે જુની યોજના પ્રમાણે રકમ ખર્ચાય છે અને તે રીઝર્વ ક ખર્ચા અને તે પૃથક થયુ છે રોટર ડાઈરેક્ટની યોજના હાથ ધરેલે છે તેને મદદ સાથે રૂપિયા દરમિયાન ૨૦ થી ૨૫ હજાર જોઈએ એટલે ૧,૩૦,૦૦૦ રૂપિયા ખૂટયા

આજે જે આ પાછ મળે છે તેમજ દોરના દનાખાનાની રકમ જે ખર્ચી તેમાથી પગલ પ્રદેશને દુર્નિક્ષ કરેના પ્રદેશમા રકમ ખર્ચવાનુ કરવુ હોવાથી તે પ્રદેશ વગર ખીજે કોઈ સ્થળે ફના દુરસ્તી રતાના ખડીયાટ નાળા મધ અગર નો તમાનના નના ખડીયાટ ક ઓનાના નધ સનાયા નથી અને જો પાચ નર્વ આ પાઈ નધ તેનામા આનશે તો કાક સ્થા નામ થશે નાં અને તેથી નધારે મનની જરૂર છે

એટલે વડોદરા પ્રાંતને રૂપિયા બે નાખતી મદદ ના નમસની રકમ ઉપ નાત મળે તા જ વડા ગ પ્રાંતપ આપત સાથ નામ નરી જ એ સદે / અમ વતન એમ છે જે તે રકમ નાંખી અપાત તો પરિણામ એ આનરો ક મળેટમા બને પ્ર નને માટે ઉભા નીતિ જાહેર થાત પણ પ આપત પામે રકમ ન હોવાથી તે ઉભાર નીતિ નાગળીઆ ઉપર જ રજે રકમ પાડી જમે અને પ આપતા ફજેત થશે

એટલે પ આપતાને જોઈએ છે નધારે ઉત્પન્ન અન જોઈએ ડીએ પ્રજા પ્રાંત સ્વત નના

પ્રજનમ ડળ આજ સ્થાનિક સંસ્થામા એક પ્રમાણ ની રકા છે પ આપતામા સમાસરો પ્રજનમ જળી ટિન્ટિ ઉપર પણ પ્રાંતમા મો વ્યા છે આજે વડોદરા અને મહેસાણા પ્રાંતમા પ આપતાના પ્રમુખ પ્ર નમ જળી ટિન્ટિ ઉપર આવેના છે મ્યુનિસિપાલિટિમા પણ વડોદરા અને નિસનગન્મા પ્રજનમ ડળની ટિન્ટિ ઉપર સમાસરો મો વ્યા છે પ્રમુખો પપુ તે સ્થળે પ્રજનમ જળના છે પ્રજા મ જળની ટિન્ટિ નગર પ્રજનમ જળને માનનાગઓ ઘણે સ્થળે આજે પ્રમુખપર છે આ પ્રયોગ હજુ માદ્યાસ્થામા છે અને ખાગ પ્રમુખ નના અને મીદા મારો તેના સખાય છે

મ પૂર્ણ લો-સ જનાનો

ઉપરના આખા નિવેદન પછી પ્રજામંડળની જે માગણીઓ તે સમજાવવામાં પ્રજામંડળ માટે આ સમિતીઓ તરફ નો ન મનની જોઈએ માટે જ જે સમિતીમાં પ્રમુખ અને ઉપપ્રમુખો ચૂંટાડીના તે માટે જ મમજના સાથે પૈસાની મદદો એક ધામનેથી મીજે ધામને મોજનાના પ્રજા જોને ૧૫ મંજાનું તે માટે છે અને આ ૧૫ મંજા આગળ આવતા પ્રજાના પ્રતિનિધિઓનું સ્વમાન ન જણાવ તે માટે જ સર્વ મંજા અમનદાર તા નોમરીના સગા છે સમજાવ જ્યાં તેને ચૂંટ્યા ૧૫ મંજાનું જ પણ આ પ્રજાના પ્રતિનિધિઓને તા નમજ પૈમે ધક્કા ખાવાના દોષ છે તેઓ અતીનિમાન દોષ તો જો તેમને શિક્ષા કરે પણ તેમનું સ્વમાન ખીનવે નિન્વાર્યા એને આગળ આવવાની તમ મજે તેનું વાતારજી રે અને આ સમિતી મંજાની સમિતીઓને પૂનતા હક્કો આપે ને જુઓ ૨ મંજાની આ સમિતી મંજાની સમિતીઓ કેવી આગળ પડે છે આજે તો આ સમિતીઓ આગળ દોષ જોવી છે તેનો નાનો ને જૂન વાં હિમાયય જેવો મોજ ગણાય છે, પાનો માગતા અમુકે પમ જો-દમાવી ગખનામા જ પ્રજાનું તેનું છે તે જનની દાવની બારના જ મારે અમનદાર તમજા જનામે ત્યારે જ આ સમિતીઓનો નિમજ થશે અંતે મદ્દાત મંજામંજના સન ૧૮૦૪મા સ્વમાન મેવેના સમજ થશે

ચુનીલાલ નાથ

પ્રશ્નોત્તરી

[જ્યાં જ્યાંથી પ્રશ્નાત્તરી ધણુઓના મનમાં પ્રવલ્લભના મર્થ માટે જે વિચારા હ્રદ્યભવે છે તેના ક્રુતામાં કેવે જાણી જ — સુ પ્ર શાહ]

પ્ર શ્રીમત મહાગજ સાહેબ તરફ તમારૂં વનણુ કેવુ છે ?

ઉ શ્રીમત મહારાગજ સાહેબને સર્વ પ્રવલ્લભડળ વાળાઓ વધારાગ ઇ એટલુ જ નહિ પણ મીઠી કે આડમ્તરી રીતે બારણુ કે લખાણુદ્વારા શ્રીમતના ઉપર ક્રોધપણુ જાતની ની ન થાય તેવા શિસ્તો (convention) સર્વ પાળે છે

પ્ર બ્રિટિશ હિંદની મહાસના કે સર્વ દેસીગજરોની ગ્રેટપીપન કાન્ફરન્સની શાખા તરીકે નમે ડામ -રેા છે ?

ઉ ના અમે પ્રે પિણુ સરથા જોડે એશીનીએટ (નેડાયા) નથી તેમજ અમે કોઈની શાખા તરીકે નામ કરતા નથી અમે તદ્દન સ્વતંત્ર રીતે અમારી હમે ડામ કર્યા નીએ ડીએ

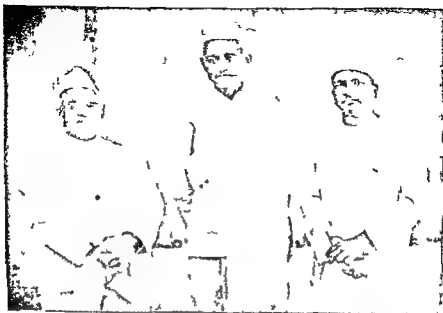
પ્ર ત્યારે તમારી સામે આની વાનો કેમ થાય છે ?

ઉ પ્રજ્ઞમહાની પ્રતિ' । ઘડના ઇમેજમા કહેન ઠ છે *have a dog bad name and hang him* તે રીતે પ્રજ્ઞમહાની કિંમત ઉતારી પાડવા નહોત્તના ઘણા માણસો ગત દિવ્ય કાર્મ વાતો પ્રચલિત કરે છે અને પ્રચારની એક રીત એવી છે કે એક વાન દગ્ગર વખત મલા કરે એટલે કેટલાક બના માણસો માનતા થતાના અને આવી વાતોથી પ્રજ્ઞમહાને જે અઝકિતમાન બનાવાય તેટલું ખરે હા પ્રજ્ઞમહા પોતાના ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા માટે જે જે પ્રચાર અને બધામણીય ગત્તાઓ સિટિંગ દિન્દ કે ફુલીનાના કાર્મપણ બાગમા નવાયા હોય તો તે સમગ્ર અહીંયા લાગુ કરવા જરૂરી છે કેમ તનો વિચાર કરી અમન બના તજવીજ કરશે ફુનાના દેડના જેવા રહેવાનું પ્રત્યાધાતીઓને માફક આવે પણ આ /ની વિનાસ ગતી સગ્યાઓને આ નીતિ આપધાત નીવડે

ખ નહોત્તમા જે (નોઅર સગીસ) નાના દગ્ગરના અમનદારો ઠ તેની જોડે તમારો સબધ કેમ છે

ઉ નોપરો વગર ગણ્ય ન થવાની સત્ય એ પ્રજ્ઞમહા માને છે અને તેથી તેમને ચોગર પગાડ રજા તથા તેમની પ્રતિષ્ઠા જાળવવી જોઈએ એમ પ્રજ્ઞમહા માને છે અને તે રીતે નર્તન ગાયે છે પણ તે કોઈ અમનદાર નાનો કે મોટો પણ નાય નેતો હોય જુનમ ગ્ગો હોય, ત્રાસ આપનો હોય, પગલણી કરેતો હોય પોતાની ફગ્ગર મગમગ મગનતો ન હોય અને તેથી પ્રજ્ઞના મામને નુશાન થતુ હોય તા પ્રજ્ઞ તેના ફગ્ગરની નિરહતા કરે આના પ્રસંગોમા પ્રજ્ઞમહા જરૂર પડે તો ન સદન ગ્ગના પામેથી કે મીઠા જાણી રો પાસેથી કેફિયા ના, જરૂરી પુરાવા કો ત્ર કરી, પોતાના મનો કસ સાચો છે તેની ખાતી થાય તા ચેજન માર્ગ લે તેના ઉપરી અમનદારને ખચર આપે, ડેપુટેશન નર્મ જાવ પેપરોમા ખચર મૂકે અને આ રીતે આવી ખોળી રીતો મધ કરાવના તજવીજ કરે આ નીતિથી પ્રજ્ઞમહાને સદન ગ્ગ પડે છે પણ તેનો છૂટકો જ નહિ શખપાળ રમ તો જૂનો થયો ચીમનનાન દેસાઈ, ચીમનનાન કે સાગ, વગેરેના કેસો અખ્યાળને પાને ચડેલા છે અને આ નગર પણ ખીળા ઘણા મો મન્યા છે કેલીક નખન ફગ્ગિયાદ ગ્ગના અને તેના સાક્ષીને

વડોદરા ગ્રામઉદ્યોગ સંઘ

ડૉ. રમણલાલ પટેલ

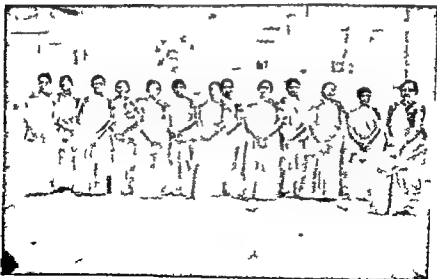
રવિશંકર મહારાજ

ત્રિકમભાઈ

શ્રીમતી બાળાબહેન ઠાપર
વડોદરા રાષ્ટ્રીય સ્ત્રી સમાજના પ્રમુખ

મહેસાણા અધિવેશનની દશમેપિઠાઓ

પતનણી પણ થાય છે ઘણી વખત ફેટવાન નાના અમનદારો એક સ પી
દરી પ્રત્યમડળને આરા કામોમા હગરના તજવીજ દરે છે, કાગળુ
આગે આનો વારો તો આસતી ઢાને આપણે પણ વારો આવે

ખ મોટા અમનદારો જોડે કેમ આવે છે ?

ઉ તેઓમાથી કેટલાક પ્રત્યમડળ ઉપર ચિડાયલા છે પ્રત્યમડળે માગણી
દરી કે વડોદરાના વતનીઓનેજ નોન્દરી મળની જોઈએ પણ વડોદરામા
તો ઘણા બધારના અને તેથી આ પ્રયત્ન ઘણાને ગમતો નથી ફેટવાન
અમનદારો સારા હોના છતા તેઓ જે નીતિનો અમલ કરાવવા માગતા
હોય તે પ્રત્યક્ષીય દષ્ટિએ સાચી ન હોય તો તે નીતિ ફેટી દેના અથવા
મુન્દારો કરાવના જેવું હોય તો સુધારો કરાવનાનો બોલને પ્રત્યમડળનેજ
ઉપાડી લેવો પડે છે અને આ જ્યારે કરાવતું હોય ત્યારે બધાગણીય સર્વ
ઉપાયો ચોજવા જોઈએ ગામડે ગામડે ફરતું, સભાઓ ભરી, કરાવો
કરાવના, સમેતનો ભરના, પતિનાઓ દાદરી, પેપરોમા પ્રચાર કરવો,
વાર્તાનાપો ગાખના, ડાહ્યુગન મોનના, ધાગસભામા ચર્ચા કરવી આ
મધુ દામ વગુ પડે છે અને આ નાત અમનદારોને ન ગમે તે માભાવિત
છે. ગાજકીય અગ્રધાના મુખ્ય દામ આ બે ગણાય છે સગનાની નીતિ
પ્રત્યમડળને અનુસરીને પ્રાસવી તમજ રાત્યત્ર બની શકે તેટલું ચોખ્ખું
ગાખવું—નાચરશત, જોગ, જુમમ, પજવણી વગેરે ન હોય તે પ્રમાણે
પ્રયત્ન કરવો પ્રત્યમડળ ગોતાની શક્તિ બેમા ખર્ચે ૪ પ્રગળે જ્યારે
મુરકની કાગે કે ગાજત નના ખાતાઓ જોડે અસતોત થાર ત્યારે પ્રગ
પ્રત્યમડળ પામે આવે છે, પ્રત્યમડળ યોગ્ય અને નિર્દાર્થ મનાઈ આપે
ઠે અને જ્યા નાત સત્ય વાગે ત્યા થઈ શકે તેટલી જરૂરી મદદ દરે છે
નોટિફિકેશન, ધનીઆની ગિનાખાના, જામીનમહેસુલ, તેમા આપવી
જોઈતી ગદતો, વગેરે ગાજની નીતિના પ્રથમા પ્રત્યમડળ પ્રમાણે દરના
ધણે વખત પ્રત્યમડળને લખુ પડે છે મગની અમનદારો ફેટવી
વખત પ્રત્યમડળ ઉપર ચિડાતા હોય તાજુ કે પ્રત્યમડળ લઘુત્વ
દષ્ટિ (inferior complexion) દર દરે છે અને દૂર દરાવે છે
એટલે અમનદારોને આ સમાનતા ખૂબ છે એટલી વખત સાધાગણ

ગિદ્દ સમાજ કરી નક તેવી જીનાઓ તેમની નીનિ માજ થાય જ તે પડે તેમને ગમતી નથી અને તેમની મુલાગી ચામડીને એ ખુબ દર્ડગ અને અપમાન વળત- રાગે છે

પ્ર ના પ્રવૃત્તિ (National building) ખાતામા પ્રવ્રમ જી સમાગને સધાય છે છે

ઉ પ્રવ્રમ જીના અમ્મની નંતિ- પ્રવ્ર છે - આવા પ્રમેમા ખનતી નહાય આપવી પ્રગરણીની અધ્યાઓમા-સામાન્ય બોર્ડો ગો ક નાતિની બોર્ડો ગો હોય-તે મનામા તનો દિઓ છે પ્રવ્ર ન અથવા સનાગની મ થી આનતી રાગાઓમા-પ્રેમક રડો-ગાનુ ન્યુ હના દુગ, ગિનો- કેગવળી મજા, નડી સવ વિદ્યાનય, ગોગરીઆ મુન, ઉનાવા અને નારતીપુરની સમ્થાઓ, મહિના વિદ્યાનય ગબીગાનુ નનન વિદ્યાનય-સરમા તે પ્રમ જે છે અને આવી સમ્થાઓ દનારા તેમ / વિનાસ નના તે પ્રવ્રત ને છે જ્યા જ્યા નિગાગો હોય ત્યા ત્યા પ્રુમ્નનાત્યાને જરગી મ્થજ વાયનાનોમ તેમ / પ્રુમ્નમાનય મજો કે પ્રુન- સદમારી મ ગમા તેઓ બાગ ન કે આપામ પ્રવ્રસિમા તેઓ વસ વર્ ન્યા છે સદનારી મ જીઓમા-નવસારી અને વડાલગની બે- બોર્ડો-ગે-મેમા, પ્રાન્ન ડીટીટ મે-કોમા, માન વેચાણુ દરનારી સદનારી મ જીઓમા, સનાદ સદમાર સમ્થાઓમા, પ્રવ્રણુ તાનુમા ન્યા સગ-ગ ખૂન વિનામ દરના માગે છે ને સમ્થાઓમા, પ્રવ્રમ-ગના બાજ્યે સગ પ્રમ પ્રી ન્યા છે પ્રવ્રજીની ગ્રામપુનર્થકનાને પ્રવ્રમ-ગના દર્ષકના સનાદ ને જરગી રાગવણી આપી ગ્યા છે તાનુમા મામ મા દરાખાના તથા પાગીના પુરદાના કામમા પોનાનાથી થાન તે પ્રમાએ સનાદ દોગ ની અને ધેમાની મ દ પળુ ને છે આવી મેરાઓ નખવી ને ચોગ્ય ન મળાય પમુ આજે દેનાના મનમ એમ છે કે પ્રવ્રમ-ગના માખુમે ગજવજ વમર ની-તુ નુ ગના નથી તેરાઓની દ્રષ્ટિ બદનાવવા સદેગ આ દેડેડ પડે છે

પ્ર અનામ- મર્ષકમ જે મદામા-એ મના-ઓ છે તે તમે માનો છો અને એ દિશામા દર્ષકમ મગે છો ?

ઉ. હા, અમે માનીએ છીએ અને તેની અમલ અનુવર્તી માટે યથાશક્તિ કામ કરીએ છીએ. પ્રજામંડળનો વિચારક બાગ માને છે કે પ્રજાનાં ઉત્કર્ષ અને પ્રજાની સંગૃહીત શક્તિ માટે આ કાર્યક્રમ ખંડુ વડેરી અને ઉપયોગી છે. અને આપણે આ કાર્યક્રમનો અમલ કરીશું ત્યાગેજ એક ગાંઠ ખલીચું.

મદદના કાર્યક્રમ ખાલી છે. પ્રજામંડળ પશ્ચિમના પ્રતિનિધિ થરા માટે પ્રથમ મત તં ખાલી પડેગતા હોવા જોઈએ. આથી આપણે વાનાવળ ખાલીમય-સાદાઈ, નૈનિકદ્રષ્ટિ, મરીળો નગ્ન અરબાવ-ખનાવવા નજીજ કરે છે. વડોદરા મત્યના ધણા તાથુનાઓમાં ખાલી વેચવાના બહારો નીકળ્યા છે. અને મદદમાણની જગ્યા નિ પ્રસંગે દરસાવ ખાલી વેચવાનો કાર્યક્રમ પ્રજામંડળના મંડળો કરી રહ્યા છે. વડોદરા મહેમમાં તે પ્રમંગે લાખ ઉપિયા જેટલી ખાલી વેચાય છે. ખાલી ખનાવવા માંડે જુદે જુદે ગ્યજો ઁન્દી ઉધડના જાય છે. પ્રજામાં આજં ખાલીનો પ્રેમ વધનો જાય છે

ગ્રામઉદ્યોગનો પ્રથમ પણ વડોદરાની પ્રજાને આકર્ષણ કરી ગયો છે નમડા અને બીજાં ગ્યજો ગ્રામઉદ્યોગનું કામ થતુ હતું. પ્રજા આર્થિક અને આરોગ્યની દ્રષ્ટિએ તેની કીમત સમજ છે અને તેથી વડોદરામાં ડો. ગમણુ ખાનાના પ્રમુખપણા નીચે ચાવનો ગ્રામઉદ્યોગ બહાર બારો વિદાસ પામ્યા છે. આજુ ગામીનુ તેન, લાય જડના ચોખા, દાળ, ઘટીનો લોટ, અને મસાનાઓનો સારો ઉપયાગ રહ્યા છે ખાલી કાગળ, પણ રપનાના જાય છે.

આજે નમડાના ચર્મોવય દામ કરી ગયું છે અને મરેના દોરના ગ્રામડામાંથી આખને મનાર આપે તેવી ચીજો મને છે ચપનોતો રપનાસ ખૂમ વધ્યો છે

ચંદેલી ચીજો સાગ પ્રમાણમાં રપનાય છે ખાલીબહારો ગ્રામ ઉદ્યોગની તથા ચંદેલી ચીજો સારી ગીતે વેચે છે વડોદરામાં તો પ્રજામંડળ પ્રમાણીત ચંદેલી બહાર ચાને છે.

રાષ્ટ્રભાષાના કેન્દ્રો શહેરના નાયુકાના સ્થળો અને ગામડાંમાં પણ નીકળ્યા છે. સુમત્રાના કોષ્ટિપણ વિભાગે કરતાં આ પ્રવૃત્તિમાં વડોદરા રાજ્ય પાછળ નથી.

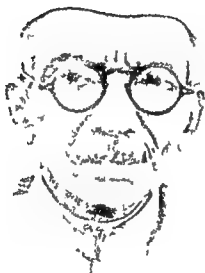
સ્ત્રીઓ પણ વંધારે જનગૃહ જતી છે. તેના કાયદાઓમાં ફેરફાર થયો છે. તેની દૈનિક વિદ્યાળ જતી છે. રાષ્ટ્રિય સ્ત્રીમંડળ નીકળ્યું છે. રાષ્ટ્ર-ભાષાની પરિક્ષામાં પણ તેઓ પછાત નથી રહ્યાં. પ્રારંભિક સારવાર અને A. R. P. માં પણ સારો ભાગ લે છે.

પછાતવર્ગ માટે પ્રગતિમંડળે મેવા કરી છે. રાનીપરજી કોમમાં તો જ્યારે ૧૯૨૭-૨૮માં દારૂના પ્રશ્ન-માનાના નામે ચાલતા હતા ત્યારે પણ દારૂપ્રતિબંધ માટે સારો પ્રયત્ન કર્યો હતો અને ત્યારપછી જે ગણોત્તરો પ્રશ્ન ઉભો થયેલો તેને માટે સરદાર વડલજભાઈ, છોટાભાઈ, મુનશી તથા ડૉ. સુમનના પ્રયત્નો જાણીતા છે. ૧૯૩૫-૩૬ સુધી તો પ્રગતિમંડળ પોતાના ખર્ચે આ કાયદાઓના લાભ લઈ શકાય તે સારું સ્વયંમેચક પણ શેકતા હતા.

દારૂના બાઈઓને માટે પણ ડૉ. સુમન, બાઈચંકર અને બીજાઓ પ્રયત્ન કરતા હતા. સેવામંડળ પણ નીકળેલું. પરિપક્વ પણ બરેલી. તેમનો સુખ્ય પ્રશ્ન દાગરીનો હતો. તે પ્રશ્ન ઉપર રવિશંકર મદારાજ અને પો. ના. મુળા નિબાલકર એકમન થયાથી આજે તેમની દાગરીનું દુઃખ ઓછું થયું છે.

દરિદ્રનોનો પ્રશ્ન અધરો છે. સુના વિચારો છોડતાં પ્રગતિને ધાન્યું હુંકેલીઓ પડે છે. વડોદરા અને બીજા સ્થળે દરિદ્રજનમેચક મંડળો કામ કરી રહ્યાં છે. વડોદરામાં તો મોટી વિદ્યાળ એડિટિંગ આધિસી છે. વડોદરાની દરિદ્રજન પ્રવૃત્તિના પ્રાણ ડૉ. વેળીબાઈ છે.

મુસ્લીમ બાઈઓ જોડે પ્રગતિમંડળને સારો સંબંધ છે. અન્નપાસ સારંગનું નામ સાંબળનાં પ્રગતિમંડળનો અદનો સેવક માથુ નમાવે છે. બીડીશદિન્દની અસર અર્ધિઆ કાંકે થઈ છે છતાં પ્રગતિમંડળની ટિકિટ ઉપર રાજસન અદમ્મ સદમ્મ પડેલ ધારાસભામાં બીરાજે છે. અમરેલીના એક દુરવીમબાઈને પ્રગતિમંડળની ટિકિટ ઉપર ઉભા રહેવાનું કહેયું. પછી

છાગભાઈ સુતરીયા

વ. ગ. પ્ર. મહાનિ આયુર્વેદના પ્રમુખ

તેમનો નિયાર અન્તાયો અને આજે પણ તે પ્રગ્નમડળનું દામ યથાગતિ
 હરે છે. હમણાં ડબોડિયા પ્રોફેટ કે ઉજનાયો તે વખતે વડોદરા શહેર
 પ્રગ્નમડળના પ્રબુખ નીન્તે ગયેના ને સાઠ અઘ્યાતી બાણુ દ્યુ હનુ.

આમાડડ રીતરીનાન્તેમા તો પ્રગ્નમડળના નિયારો આગળ
 પડતા છે. જોગન ડગજે તેનાનો નિયધ અને ખીછ પત્ની ન ડગનાના
 ગિના / સામે તેઓએ પ્રચલન કરી તે બધ ડગરના તન્વીજ દરી છે
 બાગગના પ્રશ્નમા તો તે ગગનારને કેદમા મોનના મુધી આગળ વધેના
 છે કન્થાનિક્ય અને ાદપુરગોના લગ્ન સામે પણ ધાગમબામા આરી
 નુમેશ દરેની મગજ પાછળની ગાતિઓ નધ દરના જગ્યાગ પ્રચલન દરેના
 અને આજે પણ ગિનોગ તાનુકામા સાગી પ્રતિઓ આરી રહેની છે

ધન્મેમે નડઆ પનારનાનુ નામ પણ પ્રગ્નમડળ દરે ૮ શિનોગ
 તાનુના પ્રગ્નમડળના મનીએ તો આ દામ આદ્યુ છે અને આશરે
 નધ નાખ રૂપિયાના લેણુદેણુનો પ્રસ મન્ને પક્ષને અનુકુળ પડે તે ગીત
 તનો નીનાન દ્યો

પ્ર રેનમ નડમા તમે કાઈ નામ કરનુ ખડ /

ઉ ૧૯૭૫-૨૮ મા તા દરવી મેનાનો રેદ્ પડ્યો છે, ડા સુમન, પુરોહિત
 શુનગીઆ, રુનરા વગેરેએ મ્થળે મ્થળે હુમી સારી મદદ પડોઆડી હતી
 ૧૯૪૧ મા નનઆગી પ્રાન્તમા રેનસ નડ આ મુ અને તે વખતે પ્રજા
 મડળે જુગી જુગી સગ્યાઓની મદદ નધ સારી મેના નગી છે શુજગત
 પ્રાન્તિક સમિતિની મદદ તો ધણીજ ઉભા હતી ૧૯૪૧ ના આગસ્ટ
 માસમા મદીમાગમમા આવેની રેન નખતે પણ મદદ સગસ રીત કરેની છે
 ને નાત તો આ / સૌ કાર્ જાણે છે અગ્રાગતી મદદ જગ્તા પ્રગ્નમીય
 મદદ ઉતરતી નહી નીન્તે એમ આજે સૌ માને છે અને ઉતર જે
 આશ્વાસન આપના એરમે દોડી ગરા હતા તથી તો તે ફુખનો બાગ
 ઓઠો થયો હતો આરા એ- મેન- મોહ-બાધ બાપુબાધ પડેને નુવ
 તેણુ અ મ્થાન થયો હતા અને જે મહીના દરાખાનામા રેનુ પડેનુ
 આજે પણ તે ઘા જોઈ મથાય છે

“ ધારાસભામાં દોઢ વર્ષ ”

(૧) સક્ષાદ આપનારી મઠી કાયદા ઘડનારી સંસ્થા થઈ

નવા બંધારણથી ધારાસભા કેવળ સક્ષાદ આપનારી સંસ્થા મઠી કાયદા ઘડનારી સંસ્થા થઈ છે. જ્યાં વડોદરાની પ્રગતિ નવા સુધારા અર્થેન અસંતોષકારક અને નિરાશાજનક લાગ્યા છે. પ્રગતિના કોઈ પક્ષે નવા બંધારણને સંકાર્થ નથી એટલું જ નહિ પરંતુ આજે તો કહેવું જ પડે છે કે સુધારા અપાયા પછી જે વર્તન ગ્રામ્ય રહ્યું છે તે ઉપરથી પ્રગતિને તે અંગે આનંદ અનુભવવાનું કે ઉત્સાહ પ્રાપ્તવાનું મન થાય એવું વાતારણ નથી.

(૨) રાજ્યને ગૌરવરૂપ બંધારણ નથી

જે રાજ્ય પોતાની પ્રગતિ અને સુધારા માટે ઉંચો ખ્યાલ રાખે છે, જે રાજ્ય પોતાના સામાજિક કાયદાઓ અને લોકોપકારક યોજનાઓ માટે ઉંડું અભિમાન ધરાવે છે, તેવા પશ્ચિમ હિંદના એક ભુતર્ગ અને પ્રગતિશીલ રાજ્યને અનુરૂપ અને ગૌરવરૂપ આ બંધારણ નથી, તે તો હરકોઈ વિચારના સંગ્રહને સ્વીકારે જ છૂટકો છે. કોઈદિશિએ એનું મૂલ્યાંકન ગાંડુ માન્યું થયું નથી.

(૩) મહામતીઓ અને બાહ્યરીઓના અંધન

ચુકાગીની મનમતિ, મધુમ્ન મનાવિના અને પ્રથમ ન્તા ચર્ચનું વિચારણા ધો. ૩-એ મવાનુના સાગમા માગ તત્વો નો ન્તા આવકાન ૧૫ અને આશ્ચર્યન જેવા જેવા છે પણ સર્વ જવામ પરીઓનો વિચાર રીતે રીતે નો આખીએ યોજના પામગી, અપષ્ટ અને એ ધારી ન્તાન જેવી દેખાત છે

ધાન્યનાની સ્ત્રા વ રી ઓડી અને ર્ચોદિન ૭ અનુ-મામનોના ધાન્યનાની નાવુ મારી યના નદિ, અનુ-મામનોની ના ન્તાન ન્તા પગનાગી વિના ન્તા ચર્ચાની યના નદિ અને ધાન્યનાની ન્તા નીએની આમનોને પણ વિના સર્વિધારી ન્તા ય-એ કુનાના સનાનીએ અને બાહ્યરીઓના મધનથી ધાન્યનાને ના-ના કુથી ન્તાની લીની છે બધ ડાઠનાની ના નો માનુએ ન્તા પળ દીના ન્તાની વાન પણ પોતાની ન્તા એ-દરે સિગીડ દિન્ય વીન વર્ષ પહેલાં આપવામા આવેના દિનથી નામનથી પણ ઉતરતુ ન ન આગે રાગ ગામ ન્તાપવામા આવુ છે

(૪) ગાજકીય સ્થલ કે ધ્યેય વિનાનું બ રાગ

સિગીડ મા ૧૦ સિગીડ ન્તા માટે સુધાનિન મગ નુ (Dominion Status) અનિન ધ્યેય વિના થુ છે વરો ન જેવા સુરો ન અને પ્રમતિ માન ગ તના મોડ ગ દીર ધ્યેય ર્ચોમાવામા આવુ નથી શીમત ન્તાન ન માટેએ પોનાના દરેગમા “અંતીમ ધ્યેય તરીકે પ્રતને ગાજ કાગે બારમાં મ પૂર્વ મામેલ કરનાનું” અને નુ મધા મ “પ્રતની આર્થિક પ્રગતિની અભિવૃદ્ધિ” ન્તાના સુધાન્ય થવા આપવામા આવુ છે તેમ ન્તા મુ છે શીમત મધાન્ય માટેમુ ધ્યેય “પ્રતને કમેકમે જવામદાર ગાજત્ર આપનાનું છે” એનુ ન્તા ન ન્તા ૦ નિર્દુ કે નિર્ધીન ધ્યેય તેમ નથી

(૫) ગાજકાગુ અને અર્થવ્યવસ્થા

ગાજકાગુ પ્રાનિ સિવાય ર્ચોદિન પ્રમતિની આર્થિક પ્રમતિ ન્તા ર્ચોદિન ને સર્વનાન્ય સિદ્ધાન છે દુનિયાનો દેવો ગાજકાગુ ન્તા અર્થકાગી અ ને

એમ મ્હી ગમે કે હો, પણ કેમ અમર પ્રગતી આર્થિક ઉન્નતિ ગતીય ઉન્નતિ થતા મિત્રાય ગ્રમ્ય છે. દુનિયાના સુધરેલા દેશોનો એક સંજોગ દત્તિદામ પણ એના આપી પૂરે છે. જેમ ના તત્તલ તેવો પ્રગતો આર્થિક ધાટ ને જેવો પ્રગતો આર્થિક ધાટ તેનું તેનું નાતલ. આર્થિક સંઘાઓની ગતીય સંઘાઓના તાટ ધાટ છે અને ગતીય સંઘાઓમાંથી આર્થિક સંઘાઓના ધાટ ધાટ છે. ગતીયમાં અને અર્થવ્યવસ્થાને ધાટ મ પધ છે. અને પગપગ નની છે એક યના એ પેટા છે. દાયની એ માત્ર છે એ વિના ખીનની ઉપયોગીના નથી, આર્થિક નથી.

(૬) આર્થિક પ્રગતિ કેવી રીતે મળે?

દેવે પ્રગતને ગતીયની અર્થવ્યવસ્થામાં અને નાણાક્રિય માનવમાં કંટા અધિન ક્રિયા છે, કેવી રીતે આપનામાં આવી જીત તપાસીએ સંઘારી આરંભ એ ગતીય નાણા- (Public Finance) મળાય ક જા નવા નેના નાખવા, જુના ગુણના કે નવી પદ્ધતિમાં કંટાર ક્રિયામાં પ્રગતના પ્રતિ નિધિયોની સનાદ કે સમિતિ તરખા આપતી નથી. કાર્ક મધાગતીય નરી વ્યવસ્થા કે ચોનાઓને અગ્રે આવી પડનારી જરાગતીઓ અને ખર્ચાન માટે પ્રગતની સમિતિ ક્રિયામાં આપતી નથી. પ્રગતને પડનાની રાત ના દૂર મ્હી પગ જાગાઓની રીના જેવી નજી માનવમાં પણ પ્રગતને વિશ્વાસમાં લવાની સગ વાને જરૂર જણાતી નથી. દરવેગની ખાતમાં ના નાત્ય મ્હી સત્તા અનામત નાખી છે જે ગતીયની અર્થવ્યવસ્થામાં પ્રગતને કાર્કિયાન ન હોય, કાર્ક હક ન હોય, પ્રગતો કાર્ક કાણ ન હોય ત ગતીયની પ્રગતી આર્થિક પ્રગતિ કેવી રીતે સભરે.

(૭) કેવો અને કેટલો અસરકારક કાણુ.

આજે ગતીયની જરૂર ધડનાની સમિતિમાં ધાગાસમાના સભ્યોને ધ્યાન નથી રાતના આર્થિક અને નાણાક્રિય પ્રશ્નોનો નિચા નિનિમ્ય ક્રિયા સિટિશ હિદ અને કંટાડ જેવી રાતોમાં ધારી નાણાક્રિય સમિતિ (Standing Finance Committee) હોય છે તવી ગતીયમાં સમિતિ નથી મેસુર ગતીયમાં ખાતાઓના હિસાબ સરકારી ધાગધારણ પ્રમાણે રખાવ છે કે કમ

તેની તપાસ કરી 'પમિન- એમિટિસ -મિગી' કે તેની વ્યવસ્થા આ નામમાં નથી ખાનાઓના ખર્ચો વિગેરેની માહિતી માગતા મળતી નથી. પ્રશ્નો ગણતરી આર્થિક અને નાણાખરી મામલોમાં થેવા અને કેટલો અમરમર નાણુ છે તે આ ઉપરથી મગત્રાય છે. મધ્યમણ મિગીએ એ- અનાસદ તેવા મુલ્યવેનુ પતા કાર્ડ સમાવે તેવાનો નથી.

(૮) દાઢ વર્ષના કામમાંજુ મગેયુ

દાઢ વર્ષના એ માગત મિલિતી, જે નામાન્ય અને એ- મગેટ બે ૨ મી કુને ચાગ એકે યર્ડ છે પ્રશ્નમડળ પહે આગરે ૪૦૦, ૨૪૧ ૪ ઉમેદનારોએ ૭૧ અને મગમ નિયુક્ત અનામતોએ ૮૭ મી કુને પ્રશ્નો આગરે ૩૫૦ પૂછ્યા છે કુને હગવો ૨૩૧ ૨ જુ થતા જેમાંથી પ્રશ્નમગે ૧૦૦-૨૪૧૩ પહે ૪ અને સગ-નિયુક્ત નમાસદોએ ૫૫ ગજુ થાં છે બજેટ વખતે પ્રશ્નમડળ પહે ૫૫ અને ૨૪૧૩ પહે ૫૫ એ- જ નાપતી દરખાસ્ત ગજુ થી ૭

(૯) હિમાળ પ્રશ્ન કાઢી લે

એ- પપના પ્રશ્નો તથા હગવોના સવિત્તર વિવેચનમાં ઉત્તરવાને આગે અવમાગ નથી તેને માગે માર્ગ અભિપ્રાય ઉચ્ચારવો અવખનતો છે માણી ધર્મ, કામ પક્ષ કે માર્ગ પલુ વર્ગના દિનનો વિચાર થ્યાં વિના કેવળ તે નાણુ અને સનઅદિતની દષ્ટિરો, નીકરપથે પ્રશ્નમડળપહે પ્રશ્નો અને હગવો ગજુ થ્યાં છે તેનો વિચાર મગનાનુ કામ વાચક જનતાની વિવેચનશક્તિ ઉપર છે. હુ જમીન મહેસુલ આનાવાની આપત વેરો દાઢગધી, મુદ ઉલોગ મગદારી, દવાખાનુ અને આરોગ્ય જેવા-પ્રશ્નના સામાન્ય આર્થિક અને નૈતિક ધ નગમા કાળો આપે તેવા સર્વ દેલીર હગવો ન્યા પહે ગજુ થાં છે તેનો હિસાબ પ્રશ્ન કાઢી તે

(૧૦) પ્રશ્નો અને જવાબો

ધારાસભાગ પ્રશ્નો મે જાતના પૂછાય છે એ- તેખિન પ્રશ્ન અને બીજો મૌખિક પ્રશ્ન (Starred Question) મૌખિક પ્રશ્નો સામાન્ય રીતે તાત્કાલિક માહિતીના અને સામાન્ય અવજના હોય છે, બ્યારે તેખિન પ્રશ્નો આ- ૧ અને વિગતવાર માહિતી અગેના હોય છે તેખિન પ્રશ્નોના તેખિન અને મૌખિક પ્રશ્નોના જવાબ જે તે વખતે ધાગસભામાં આપવામાં આવે છે બન્ને

ગતના પ્રશ્નો પૂર્ણ દેવામાં અર્થ અને ઉપયોગિતા એની છે. બ્રિટિશ દિલ્લી મંજૂર, પ્રાંતીય અને મંજૂર જેના દેવી ગત્યમાં પણ અને ગતના પ્રશ્નો પૂર્ણની સમય અધિકારમાં છે. વડોદરા જેના સુધરેલા અને પ્રગતિમાન રાજ્યમાં એકના સેખિત પ્રશ્નો પાઠવાનો મિલ્લત ક્યા સુધારી સ્વીકારવામાં આવ્યો છે ?

નિરોધમાં જે સેખિત જવામે આપવામાં આવે છે તેમાં કેટલાક અમંગલ, અપૂરના અને ભયનાં જ આપવામાં આવ્યા છે કેટલા પ્રશ્નો તે અનુસર જ ગયા છે આ પદ્ધતિ કૃત્રિમ અને ગોભાગ્ધ નથી પ્રશ્નોના જવાબ હમેશા સીધા, નજી અને મુદ્દામાં આપવાની પાર્લામેન્ટરી પ્રભુત્વિત છે (Parliamentary Convention)

(૧૧) હરાવો અને કાપની ફરિયાદો

કુલે જૂથ યથેના ૨૩૧ હરાવો અને ૫૧ કાપની ફરિયાદોમાંથી ૬૪૨ સુધી રૂબ ૬૬ ઉપર જ શ્રીમંત સરકારના દુકમો થયા છે ધારાસભાની મુદત પૂરી થતા સુધીમાં બાબીના માટે દુકમ થઈ જશે તમ માનીયે છોએ હરાવો ઉપરના સરકારી નિષ્ક્રિયતા તાગળ દાહતા એમ જણાયું કે જે હરાવોથી પ્રજાને કોઈ દુકલ અગર જનામદારી મળતી નેય-ભવ પછી તે હરાવો ધારાસભાએ પસાર થઈ નેય-ભવ સામાન્ય રીતે નામ જુદા થયાં છે જ્યારે સામાન્ય રૂપના હરાવો મંજૂર રાખ્યા છે

[કાપના તરીકે જ નર્ગ સુધરાઈમાં નિમજૂ કરના નરમાં ફરકા કરનાનો- મામલપ આપનાને અધિકાર ચૂટનાનો અધિકાર આપનાનો-સારીરિક ક્ષમતા કાપનાની કી ડા રુ દનાના વિરોધા દરાવો શ્રીમત સરકારે નામ જુદા થયાં છે.]

વિશેષમાં કટના દરાવોના નિર્ણય એના રૂપમાં જનામાં આ યા ૭ કે સરકારે તે રીતમાં છે તમ પ્રજાને ઉપન્ટપક જણાય જનારે નાગરિક રીતે તેનો રૂપદ મીધા અને મળરૂપમાં સ્વીકાર થનો નથી

(૧૨) પક્ષોનું વલણ

પ્રજામંજ અને રૂપ નરખનુ વલણ સામાન્ય રીત સારવરનિ- અને પ્રગતિના દરેક હરાવો તરફ મદદઅભિભરુ થનુ જાય છે

(૧૩) હેવાસ પૂરેપૂરો છપાતો નથી

ધાગસબાના કામકામનો હેવાન પૂરેપૂરો છપાતો નથી. માત્ર સારંગિ આપનો હોય તેમ જણાય છે. ક્યાંક ક્યાંક તો સુભાસદે દૃષ્ટુ હોય તેથી '૧૫૬' ના ગિર્ણામાં જણાય છે. ક્યાં તો નોંધ પૂરેપૂરી વેવાની નથી અને આપવામાં આવતી નથી. બ્રિટિશ દિ દિની તેમજ મૈત્રુ, ક્રાંતીની ધાગસબાઓમાં જે તે સુભાસદે બાળક સુધારી વેવામાં આવે છે. આપણે ત્યાં તેવી પદ્ધતિ કેમ નથી તે સમજવું નથી ?

(૧૪) ખારીક લીટી બૂનાઈ નય છે

ચૂંટાયના પ્રમુખ હોય જે ત્યાંની અને દેશી ગાંધીમાં ત્યાં દોહાની રહે દીવાન પ્રમુખ હોય જે ત્યાંની કામકામ કરવાની પદ્ધતિ અને વાલાવજુમાં મોટો કેટ દેખાય છે. ધણીએ નાનુક અને બધાંજીવ પ્રસંગોએ ધાગસબાના પ્રમુખ અને ગાંધીના દીવાન વચ્ચેની ખારીક લીટી બૂનાઈ નય છે મીંગી લાગાની, સરખા, ખેનદિલી અને મૈત્રીબધુ વાલાવજુ જે આવી સમ્બાઓનું ગૌરવ છે તે જાણે—અન્યથે બૂનાઈ નય છે

(૧૫) મૂળમાં ઘા કરનારે પનાહું

ધાગસબાના પ્રમુખની કરનાર સુભાના નામગાન નિયમન કરવાનું તેમ છે હોવાની કરવાનું દોનું નથી. દરેક બોલ-શાસ્ત્રિ ગાંધીના ધાગસબાનો આ કુખ્ય સિદ્ધાંત છે તરોંગના મધાનુના પ્રમુખને કોઈપણ રૂગવની ચર્ચાની વચમાં અને પડી ભોલવાની નેમવાઈ છે. શાસ્ત્રાસનના મળખૂત સિદ્ધાંતોના મૂળમાં ઘા પડનાર આ પડખું છે. ત્યાં ચૂંટાયના પ્રમુખોને પણ આવી સત્તા આપવાનું જરૂર અને દિનાવડ નામું નથી ત્યાં દોહાની રહે દીવાન પ્રમુખને આવી સત્તા મળે ત્યાં ધાગસબાનું મત્તવ અને અર્થગૌરવ કેમ જળાય ? અને અન્યથે તે સત્તાના મર્થાન્તિ, બોલશાસ્ત્રપૂર્વક અને તારવેલીથી અમલ ન કરવાનું આવે ના કોઈપણ ધાગસબાની ચર્ચા આપડ દષ્ટિએ, જ્યાં ધાગે અને નિખાતનાથી કેવી રીતે કરનાર ? અને નવન ઉપયોગ કેવા સન્નેઓના ધર્મને ?

(૧૬) અંધારણુ સ્વરૂપ મૃગજળ જેવું થઈ પડશે

શ્રિદિશ દિંદની માફક આપણે ત્યાં પણ સર્વોપરિ સત્તા શ્રીમંત સરકારની છે. ઉપરાંત દીવાન અને પ્રમુખને વિશિષ્ટ અધિકારો પણ છે. સામાન્ય રીતે ધારાસભાએ પસાર કરેલા ફરવો મંજૂર રહેવા જોઈએ. અધિકારો અને સત્તાઓનો મર્યાદિત અને સંકોચથી અમલ કરવામાં નહિ આવે તો આખાએ અંધારણુ સ્વરૂપ મૃગજળ જેવું થઈ પડશે. પ્રજાની નજરે આવું સ્વરૂપ દેખાવા દેવું કે ન દેવું તે સરકારના સુતસંગાસંગના હાથમાં છે.

(૧૭) પ્રજાનંદની ભાવનામૂર્તિની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા થતી નથી

રાજસ્થાનોના અંધારણીય મુધારા માટે પ્રજામાં આજે બારે વસવસા અને શંકાની લાગણી સંવાઈ રહી છે. સમગ્ર દિંદમાં પ્રથમ પંક્તિની ગણાતી રિયાસતોમાં આજે લોકશાહી સંસ્થાઓના મંદિરો રચાયાં છે પણ તેમાં સાચા પ્રજાનંદની ભાવનામૂર્તિની પ્રાણ-પ્રતિષ્ઠા થતી નથી. અધિકારો આપવાની, સત્તાના સ્ત્રોતો પ્રજાકાય આગેવાનોના હાથમાં મુકવાની વાતો થાય છે. પણ દિશ છૂટવું નથી. પરિણામે એક હાથે આપી બીજા હાથે મૂંઢવી સેવાની નરકીઓ રચાય છે. વડોદરાની પ્રજાની નજરે રાજ્યની લોકશાસિત સંસ્થાઓનું આવું સ્વરૂપ દેખાવા દેવું કે ન દેવું અને મુધારાનો સંઘ દારકા પરોંચવા દેવો તે શ્રીમંત સરકારના કર્મચારીઓના હાથમાં છે.

(૧૮) વડોદરામાં પાર્લામેન્ટરી માનસ

પ્રજામંડળના કેટલાક પીઠ અને અનુભવી કાર્યકર્તાઓનું એમ માનવું છે કે વડોદરામાં પાર્લામેન્ટરી માનસ વધતું જાય છે. વાત સાચી છે. જ્યાં ધારાસભાની પ્રવૃત્તિઓ એ આખાએ કાર્યક્રમના એક અંગ તરીકે ઉપાડવામાં આવે છે ત્યાં તે ઉપયોગી અને કલ્પદાયી નીવડે છે. આપણે ત્યાં તેવી પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણ નથી એ પણ સાચું છે. પ્રજામંડળની મુળભૂત પ્રવૃત્તિઓમાં આથી કાંઈક ઝોક પણ આવ્યો છે.

(૧૯) તો આદર્શ અદૂરંજ રહેવાના છે

પરંતુ પ્રજામંડળે નવું અંધારણુ હાલની રાજ્યની મનોદશા, રિથિતિ અને સંજોગોને લક્ષ્યમાં લઈને કંઈ પ્રયોગાત્મક રીતે સ્વીકાર્યું છે. કોઈપણ

ભરતી ઓટના ચાર મહિના

જ્યનમા કેટલાક દિવસો એના હોય છે કે જાણે આપણે દોડના હોઈએ, જાણે આપણે લાખી ફૂલો બગ્ના હોઈએ, જાણે જ્યનમા કાંઈ એવું વાનાવળું બધું હોય કે તે ચીજ વગર એન ન પડે, જાણે કેઈ અતરનો અરાજ જોરથી આપણને ધક્કો મારી રહ્યો હોય. આના વખતે તે પોતાના નિત્ય કાર્યક્રમ વેગળા મૂકે છે અને તે ધસતો જ-દોડતો ફૂગદમ કરે છે. થોડોમા થતું કામ મહિનામા—અરે દિવસોમા—તે કરે છે.

૧૯૩૮ના ઓક્ટોબરથી ૧૯૩૯ના ફેબ્રુઆરી સુધીમા આવો અનુભવ મને થયો—પટોદગાની પ્રજાને થયો.

૧૯૩૮ના ચોમાસામા એકબાજુ ચાંદી અને રેશમ હિપગની જડાતે મહે-સાણા પ્રાન્તના વેપારીઓને અસ્થ જનાવેના. બીજી બાજુ લવેટના પ્રદેગમા નિસાનો જાત્રત થયા હતા મંત્રી તરીકે અને લાગ્યું કે મારે તે સ્થળોએ જવું જોઈએ અને તેથી પટોદરાથી મહેસાણા અને મહેસાણાથી માંગરોળ અને વાડળની મુસાફરી કરતો મહેસાણાથી ધીલોજ, વડનગર, પિત્તપુર વગેરે સ્થળોના વેપારીઓને મળતો અને બીજી બાજુ માંગરોળના જમીનદારો અને રાતીપગજ બાઈઓને મળતો—સ્ત્રીમા ઘોઘમાર વગસા, રાતી-

મધ્યા અને ત્યાગી પ્રગ્નમ જાનો નાનો મન તા માગમ છોગે પડ્યો ત્યાર વિગટ
જગ માથે નિત્ય કૃતિને પ્રગ્નમ દેરાનો વિગાગી ને નીમ્મી પડ્યો દનો

ગામડે ધૂમતા સેવકો

પ્રગ્નમ જાગાગાઓ ગામડેગામડે ધૂમતા થયા નાના સન્ધ્યા ગામડામા
પણ વિગાગ સનાઓ નડોલગ પ્રાન્તમા ડોર્ તાનમના વહનાગા ગામથી
જો થયેનુ અધિવેગન તિવદરાડામા અદાટ માનરમેદનીની સનાએ અટનુ.
ન માણુઓ, શુ મનેનો, શુ બાગડો, સૌને પ્રગ્નમ થેગ લારનાનુ થેન લાગ્યુ
દનુ ખીજ નાનિત નહિ સખાઓ અધિવેગનો અને પ્રગ્નમની થોણુઓ—
મદાતમા ગાવીજ અને સરદાર વનમખા નિા જયનામેના પોનારો—વદેમાનરમના
ગીનો, મથેમથે આરા દશ્ય ઉબગના રના આગેરાનો કયાયથી બદા
ની ગા આન્યા જેને જે વાગ્યુ તે જોનના થયા—સયમ હતો સૌના મનમા
ધગશ હતી દેગમેરાનો અનુપમ પ્રેમ હતો પ્રગ્નમ જાગાગા આગ્યાની વાન
થતા ગામના બાર્ બકેનો ને બાગડો તેમને થેગી ક્રેતા સખેગની સખામા
લાઢિઆરી પછુ મામ ન પ્રે નટલી ફગૂર મુધી મેટેની સખ્યા, મરેમાણુ
પ્રાન્તમા નીની સખામા પ્રાગ્નિઆરી ઉબગન તેની માનરમેદની, હારીજમા તો
આસપાસના દેવીરાન્થોની પ્રગ્ન પછ આ પ્રગ્નમશ્રુતિના પૂર નેના અને
મેગણુ તેના દોડી આરી અને સિદ્ધપુરમા સખત તડે છતા હનરે માણુસો
શાંતિથી બેકેના, પાટણુ તાનુમના ગાનીમણાની સખામા મુગ્નિમભાર્ઓની
નાગ હતી, આ સનાઓમા સો આન્યા—નાણીયા આ યા પાટીદાર આ યા,
હોકોરો આન્યા, સર્વ વર્ણુ ને જાત બેગી થઈ, દરેક સખા એને મોટો મેજો
હતો જુ તો દરે મથે ધૂમતો હતો, નડોલગ અને મહેસાણુ પ્રાન્તના અધિ
વેશનોમા રખડતો રાતદિનસ ઉગમરો વેકતો હતો, જતા કામ સભાજતો હતો
ઓફિસનુ નામ પછુ ચૂનો નડોતો ચાકનુ તો જાણે નામ જ નહિ પૂર્ણવેગે
જાણે યત્ર ચા'ના જ ડરનુ હતુ આરાપીરાની પરના જ નહિ બસ કામ
ને નામ પ્રગ્નમશ્રુતિ અને તે નશ્રુતિમા જાણે બિડનાન

પ્રગ્નમશ્રુતિનો પડ્યો

નડોલગરાગના સર્વ અમનદારો આ પ્રગ્નમગને પરખી ગયા અત્યાગ
મુધી પ્રગ્નના મોદારો બકેરા ને સભાગાના હના, હવે તો નાના મોટા

પ્રશ્નોનો તરત નિકાલ થવા લાગ્યો. લાંચ લેવાતી બંધ થઈ ગઈ. તે વખતે તેના માટે પદ્મજ્યેષ્ઠા કાંઈકે ઠેકાણે પડી ગયા. સભામાં કાંઈ અડચણ દરવા ન આવે. ને. ના. દીવાનસાહેબ પ્રગ્ભત ગળુવા તાલુકાઓમાં ફરવા નીકળ્યા. પણ આજે તો તે દરબારોમાં શરમ ન હતી, આજે નિર્જળતા ન હતી. આજે તો ગામડાના અબુધ ગણના આદમીમાં પગ દીવાનસાહેબને મોઢે ટહેરાની વિંમન આવી હતી. તાલુકાને ગું જોઈએ તે પૃછાવા માંડ્યું. લોઠાએ રપ્પટપણે ટહેવા માંડ્યું. જમીનમહેસૂલના ગમળ બારની વીનક વાનો સંભળાવી. આવા દરબારો પ્રગ્ભને શરમમાં નાખવા, લઘુત્વની અસર ઉપગ્રવવા, પ્રભાવ પાડવા માટે હોય છે તે તો જાણી ગયું અને એ દરબારોમાં પ્રગ્ભને રપ્પટ વાતો ટહેવાની તક આપતું, અમલદારોને મોઢે મોઢ સંભળાવવાનું, અત્યાર સુધી તેમની નિષ્ફળતા ઉપર અજવાળુ નાખતું સ્થળ બન્યું. આ દરબારો બંધ થયાં.

ધનીઆવી શિકારખાના પ્રકરણ

ધનીઆવીનો પ્રશ્ન ઉપાડવામાં આવેલો. પ્રગ્ભએ નિશ્ચય કર્યો કે થવાનું હોય તે થાય, પણ દવે એ દરણોનું નુકસાન નહિ વેધાય એવા દ્રઢ સંકલ્પ સાથે તા. ૩૧ મી ડિસેમ્બર પછી જરૂર પડે સત્યાગ્રહના નગારા વગાડવાના નિશ્ચય સાથે સમાજનો બાદરણમાંથી બહાર પડ્યા. મોખંડના ચણા ચાવવાની ઇચ્છાવાળાઓનેજ કારોબારીમાં લીધેલા.

જમીનમહેસૂલમાં તપાસ કરવાની જે ૧૯૩૬ માં ના પાડવામાં આવેલી અને તે વખતે જે યુવાનો નિમ્નતન ભેગી રહ્યા હતા તે આ વખતે દ્રઢ નિશ્ચય-પૂર્વક બહાર આવ્યા. સરકારને જે કરવું હોય તે કરી લે પણ આ વખતે તો ગામડાના ખેડૂતોની પામે જવું છે, જમીનમહેસૂલની હપ્તીકત ભેગી કરવા ને તેમની મુશ્કેલીઓની વાત કરવી છે.

ચાદગાર બે બનાવો

તે વખતની મનોરૂપના-ક્યારે નોટિસ આવે કે ન જશે—અને પ્રયત્ન નામ દઈને તે અન્યાયી હુકમ—નો બંગ કરવો તેવી ચર્ચા હતી. પ્રગ્ભના થયેલાં બારોબાર અપમાન આજે હવે ચીટાવવાં છે તે જાતના વિચારો સર્વત્ર થયા.

આગે આ ગધું આયમી ગધું લાગે છે. આગે તે માગણીઓ નથી રહી. આગે જાણે શાંત, ચિથર વાનાવરણ અંધુ છે. તે વખતે આ ગધું કેમ થયું તે હજી સમજાય પડતી નથી. મારા જીવનમાં એ બે બનાવો—નોટિફિકેશન એરીઆ અને આ ચાર મહિના—જીવંત રહેવાના છે. પ્રજાજીવનમાંથી છૂટીશ ત્યારે પણ આ સંસ્કરણો ચિરસ્થાયી રહેવાના છે. તે વખતનું જીવન એ જીવન હતું અને તે વગરનું તો જાણે પરેડ પ્રમાણે ગાલતું રમશિયું ગાડું છે. પ્રજા આવી તકો ઓછી આપે છે અને આપે છે ત્યારે ઓછી ભાગવાય છે. આવી તકો વખતે આપણા આત્માનું દીધું એ દીધું નેમાં ખરચાઈ જાય છે. વેંતિયા જીવનમાંથી વિરાટ દેવરૂપ પ્રગટે છે.

સારી કમાણી કરી છે

વડોદરાની પ્રજાએ પણ આ જીવન પસાર કરવામાં યુમાન્ધુ નથી પણ કમાન્ધુ છે તેની શક્તિનું તેને બાન થયું છે, તેની નબળાઈઓની દડીઓ તે જાણી શક્યું છે. આપણે હવે થોડા બનાવો તે વખતે થયા ને જોઈ લઈએ.

- (૧) ઓખા સંરક્ષણની જગ્યા ચાંદી ઉપરથી નીકળી ગઈ.
- (૨) ધનીઆવી શિકારખાના માટે લોક મિશ્રિત દીવાલ બની કરવા હુકમ કર્યો.
- (૩) પ્રાન્તપંચાયતોને, જ વર્ગની સુધરાઈઓને તથા વડોદરા શહેર-સુધરાઈને ચૂંટણીના હક્કો આપ્યા.
- (૪) પ્રાન્તપંચાયતો વધુ કામ કરી શકે તે માટે કેળવણીનો ને આરોગ્યનો કાળો માફ કર્યો.
- (૫) ડબ્બેમાંથી અંતિમકર નીકળી ગયો.
- (૬) દરજ્જા તાલુકામાં કંડારીમાં કાંસ, એ.વી. સ્કૂલો, ચાર રસ્તાઓ અને ચાર દવાખાનાં મળશે એવું આશ્વાસન મળ્યું.
- (૭) સંખેડા તાલુકામાં ત્રણ મોટા રસ્તાઓ કરવાના ઓર્ડર થયા અને બીજા કાંઈક નાની મોટી ચીજો મળ્યા.

પણ પ્રજાને વધારે અગર દગનાગી-પ્રજાના ગ્રામાનને સતોડા આપનારી
પેરી જામીનમહેસૂલ તપાસમંત્રિની ગરબ અગર જે પેનાદ તાડા મા ફરી મળી

એ ગુજ નદિ પશુ એનો દુડા રિપોર્ટ અને નિવેદન પ્રજામંત્રીની
નારોગારી સના ગાંધીપણમાં તાડા ઉઠી રિપોર્ટને બેગી થનાની હતી
તે નખતે નજીક ગ્રામનો દનો પશુ તાડા રૂઠી રિપોર્ટના રાજ પડોગાગા તપની
જેટલ પ્રજાના ઉપગ્રામી મોગા બોલે જામી મયો-આસરે ત્રીસ વાખ રૂપિયા
જેરી માનગર ગ્રામ તેના બગ્યામાંની દગસાન એગી દગવાની ગાંધી
નીમળી

ધારાસભાની બેઠા મળી અને તે ના દીવાનસાહેબે વડોદરા ગાંધીની
અધ્યાગ્રામીની રૂડોનારી રાજીતિ પહેરીજ વખત જાહેર ગી

એ યોજનાઓ ફરી હોત તો ?

પ્રજાનુ સમાન અગર દગ અને સગર સાહેબનુ તેજ સહન થઈ
રાધુ નદિ સરદાર સાહેબ એ તો ગાંધીજીના પગિય ગાંધીજી રાજમા
માનનાગ રામરાજાની દગદગેશ વાન દગનારા રાજઓના મિત્ર અને તેમના
પ શિષ્ય સરદારસાહેબ સરદારસાહેબ અને દીવાનસાહેબ મિત્ર મન્યા હોત અને
આ બે મહાન મુલકદારી બેગા થકને વડોદરાગાંધીના વિમલ માટે થોડા નરી
હોત તો વડોદરા એ આખાએ દિદુમાનમા સૌથી વિમલ મનેનુ, આગળ
ધપેનુ થાત બધાની આખો નમન રે તેનુ એ વડોદરા મન્યુ હોત પણ
ભાવિના આગળ ગણ મોડુ છે ?

જેઓએ એ મુલેહ-મ પમાં ભ ગાણ પાડ્યુ

પ્રજામંત્રીના માથે પ્રચાર શક રૂઠી વડોદરા સરદાર તો ગુજરાતીઓ ને
દક્ષિણીભાઈઓ દમેગા બાર્ડ બાર્ડ તરીકે સાથે ગ્યા છે અને રડેનાના છે
પ્રજામંત્રી નામથી સગી ઉડેનાઓએ આ દક્ષિણીભાઈઓને ઉરૂધા અને
તમોગી વડોદરાગાંધી સગસામાન સાથે ત્રી મન્યા ગુજરાતનો સરદાર આવે
છે તેરી વાનો નરી મૂળી વડો ગમા સાથે રહેરા છતાં બાના જુગી હોરાથી
વધારે સદગામમા તે ન તી હતી આ વિગનો આગે નખરાની નજીક નથી
પશુ તે પ્રચાર મો ગાંધી આ છે

મહેમાના પ્રાનના પ્રાત્તથી થાળને આવેનાં, ઓઢિસમાં ગરો થાળા અને ઉ નગનના નાનખથી ચક્રરા આવતા હતા તમન નીચે નીચે થાળાં વેગીનાધને ત્યાથી દસ વધને થો આવતા આખોમા અધારા આવતા મહામહેને ચાનીને મારે દાઢે પડોચનાં . પડગો ૧૩ ૩ ચાં દિવસ પડી અનાસાદેમ આવનાના નડોના પ્રાત્ત તો મહાસાદેમ પાછા ગાડો બનેતો અગસાદેમના દર્શન ગવા નાં તે ગાડોનુ બનેતો ફૂન નદિ તો ફૂનની પાંખડી તેમને ચળે ધરના તે આવુ મોનો થોના દિવસોના પ્રવત્તથી આસારે પચીમ દક્ષિણ નેરી માદગાવી ગમ અગસીને ચળે ધરના તે ધમમમનો આવનો હતો

એ કલંકની કાલિમા

મને ખમર પડી કે તોફાન થનાં છે . મારા દક્ષિણી મિત્રોને ઓગણુ છુ મારી વખત પતન રાય છે અને ત વખતે જાણો પણ ગાડો મને છે મને માદિતી મળતા મારી પથાગીએથી મે થી હોગબાઈ સુતરીઆને ખમર આપી કે આપ કાગળ રાખને આજે વડોદરાની પ્રતિષ્ઠા બેખમારાની છે પણ માનુ ગરીમનુ કાચુ માને મારી વાના દુગી મદી મારી પાસે માણુમે હતા તે બધાને ખમર આપી કે થાન ત પ્રમાણે પ્રવત્ત ને પણ અગિસા માચનને

આજે તે નર્ણુન ગરાનો વખત નથી આજે પણ એ અધારી અમાસની ગનના બનાવો જૂની શનાતા નથી નડોતરા રાગનુ એ પાટનગર, પોનીસ અને મિનિનરીનુ ગથા થીમત મહારાજ સાદેમના સાંક સાંક વર્ધી વખણુથેના એ નગર ઉપર તે મનાવે અધારખ ઓઢાડથો છે મને આના તોફાનોથી માર્છ લાગતુ નથી આના તાકાનો થાન, વાગે, મગી પણ જરાપ પણ ગુજ્જાન નરેશના મહાન પાટનગરમા વડો ગલી પ્રળનો એ માનીતો મહેમાન આવે અને જેને પૂજનાને અને નમન નરા હજારો પુરો એ બહેનો આવે તે વખતે આ અમનદારશાહીથી આ તોફાન અટાની ન શાયુ તે ગમથી મારી આખોમાથી અથ્રુ સરી ગના અમે વડોતરાવાસીઓ તો સાથે ગેનારા છીએ આજે લડીયુ ને તે બેગા થધયુ પણ આ અમનદારશાહી ઉપનો જાય ચિંતવી રહેશે

વડોદરાનો પડધો લીમડીએ પાડ્યો

પણ આ તો રાજકીય ખેતો છે જેવો બનાવ અહીંયા બન્યો તેવો જ બીજો મહિને વીમડીમાં બન્યો. ત્યાં દરમારસાહેબ પ્રમુખ હતા. દરમારસાહેબને વીમડીના દોરો પોતાના જમાઈ ગણના હતા. ભક્તિમાને પોતાની દીત્રી ગણના હતા પણ એ સબધોની અસર તો સાધાગણ જનતાને હોય છે. લીમડીમાં પણ એ જ જાનના મનાવેલ. અહીંયા મદાગા દીપતો અને ત્યાં સનાતનીઓ અને ગરાસિઆઓ અને આના મનાવ તો દામિયાનાના દેશી ગાળ્યોમાં જના ત્યાં પ્રજાએ જવાનવાર રાજત ન માગ્યુ ત્યાં બન્યા ધ્યાં છે હવે તેની નવાઈ નથી.

પ્રજા સંગઠિત બને છે ત્યારે

વડોદરાની પ્રજાને તો જે મુખ્ય માગણીઓ હતી તે સતોષાષ્ટ હતી. વડોદરાની પ્રજા સમગ્ર ગર્જકે જનારે પ્રજા સૌ એમન થાય છે—સંગઠિત થાય છે ત્યારે તેના આગળ એ રોડ માગના અમદાવાદો ટાકા બની જાય છે અને તેમની મેવા નરના આગળ વધે છે. અને એ સાથે એ પણ સમજી ગયા કે એ પ્રજાના તોડવા માટે બગ નામના નથી આપતું. જુલમ દામના નથી આવતો. પણ પ્રજાના જુ. જુલમ નિબાગો પાડી અને એ-એ-જેડે લાગી પ્રજાની આગ અગ્ની તગરોથી તેના બગો નિધિન્ટ દરી નાખે છે અને તેથી આમજનનાગો સપૂર્ણ અદનામ અને જુલમ જુલમ નામના કહેરાનો મનભે થા. જો દુગ્ધી જ રહી. પ્રજાના બગના વિરોધીઓએ અત્યાગ મુધી એ ગીને મામ ન્યું છે ને હવે પણ ન્યાં જ કરાના છે માટે આપણી વચમાં ખડી નેવી દીવાનો તોળી સૌ મગ્યા પ્રજાજન થઈએ, એ જ બાદ મદદની બામન, બીજાઓની સમજાવટ કે રોમનાગણથી પણ આપણું અંકુષ તરે નહિ એ જ આપણે રાખ્યા ડીએ.

તા. ૧૬ ફેબ્રુઆરીએ ગીમત નાગમન લાકેમ સ્થાપના ગાયબવા. તુ દરી ગરા તા ૨૦ મી જાનોરાગીનો ધા પ્રજાના હાથ ઉપર લાગેતો અને આ સમાવાદથી પ્રજા તો મુમમાન થઈ.

આગા-નિગાનાં હીંચોળે

તા ૨૦મી ફેબ્રુઆરીએ આપણા ઠાનના મદાગમ શ્રીમત પ્રતાપસિંહગવે સંદેશો આપ્યો. નવું બધાં ગુ આપ્યું, એ-ટીસ વોં ધાગમબાગ મુધાગ આ ના પાડી પાણુ પ્રાનને એનાથી સતો ન થયો.

અને આ ગીન તા ૨૦મી ઓક્ટોબર થી તા ૨૦મી ફેબ્રુઆરીના ચાર મહિના મારે મારે ધણુ જ ચાલ્યાં ને એવા બન્યા આગા ને ઉનામના જોયા શિખરે પણ પળેવ્યો હતો. અને નિગાના પાતાગ મુડીના ખાજાના પણ ગરમાવ થયો હતો. મધ્યુ મધ્યુ ફક્ત ના મધ્યુ જરામદાર ગત ન.

આવતા અદ્ભુત અને તેજસ્વી દિવસો

અને એ આગાની મીટ માડીને બેઠો છું કે ત્યારે પ્રમ બળ આના દરતા વધારે બમ્બી નીબજો, વધારે સમઠનવાળું તે હશે, અને મહીમ્મી નમળાં એ! લખા નામી ગઈ હશે અને તે વખતે પ્રાનત સાથે રચાના દારપેચ છતાં પડી જશે અને જરામદાર રાજાનનુ પાકુ ફળ એનને સપ્રાપ્ત થશે, તે દિવસો આના ગતા પણ વધારે તેજસ્વી અને અદ્ભુત હશે ને તે દિવસોમાં જીશે અને તે દિવસોમાં મામ જશે તે ભાગ્યશાળી હશે અને તેની અદ્વેષાર્થ દરવાનુ મન જરૂર થશે.

પ્રાનના છવનમા મોંની નિમત નથી આરા ચાર મહિનાઓ હમેશા યાદ રહેવાના છે.

મોખરાનો કુર

ગુજરાતના એ પ્રદેશનાં માનપ્રતિષ્ઠા

ગુજરાતના પ્રગ્નકીય જીવનમાં સ્વમાનવું સાચું ઔરવ અને આત્મીયતાની જાગૃતિનું સાચું દર્શન કરવું હોય તો આપણે-મુસ્લિમોના પારડોલી અને ચરોતરના બેરસદ-રાસ તરફ દૃષ્ટિ કરવી જોઈએ.

બ્રિટિશ હકૂમત હેઠળ આવેલા આ બે તાલુકાએ સારાપે સિંદુરતાનમાં એક વીર સત્યાગ્રહીઓ, અને સ્વમાનપૂર્વક જીવન જીવી જાણનારા ખેડૂતો તરીકે, અને વિગતની પનાકાઓ ઉઘાડનારા સી પુરોના પ્રદેશ તરીકે માન અને પ્રતિષ્ઠા સંપાદન કર્યાં છે.

પારડોલીની લડતનું વિદંભાવસોકન કરવાનો આ સમય નથી. પરંતુ સન ૧૯૨૮ની સાલમાં ગુજરાતખરના પ્રગ્નજીવનમાં જે જાગૃતિ, જે રચનાત્મક કાર્યક્રમની ભાવના, અને સદાશરની ઉપાસના જાગી હતી એનો સુપ્રસાર-ડોલીની લડતને કાળે જાય છે.

ખેડૂતોને મજાદી આકર કરાવવા, સામાજિક જમ્યાં, અને દેરાના કળસ, દમેશા બોનરૂપ રવાં છે. એ બેજોને જાણે એકો હોય, તેમ રાતસતાઓ

કુટુમ્બ તેમના માથે મુનુ બાન્ધ રધારા નર છ ઝો ને મુઝે મોઢે ને
મુન મુઝે ત ક તો તેની પી પગ વધુ મગન મુઝે રાય છે

મારડાનીના ખેડૂતો આના આમગ મુ મોખરાના નામમા બીંચાયા, અને
તેથી તેઓએ તે મામે સાચો અવા / અને સાચી જ્ઞાન ઉપાડી અને પગિયારો
તેઓનો વિનય થયો

ખારડાનીની એ નજે આજે મારીરે ખેડૂત આનમમા વિશ્રામ અને
સમાન થો । પુ છે ઝો ખેડૂત જામન ગ્દે, જોનનો થાય અમાન સમજે,
અને ની ગ્તા કેમવે તો, તેડુ કેડુ આડુ ફળ મેઝી શકે છે તે નવો પા
ખારડાનીના ખેડૂતોએ ખેડૂત આનમને જિખ થો છે

સન ૧૯૦૮મા ખારડાનીમા ન્યારે સત્યાગ્રહની રજુમેગિઓ વાગતી હતી
તારે વડોદરા મળ્યના કેટના- તાતુમઓ માથે એ નવા પ્રનગનો મોખરાનો
(નોટિકાઈ એગીઆ) નાખરામા આ થો

એતીના કમ્ને બદલે

મગમગુ આ ર નાખરા માં એમ મહેનુ તુ કે મેશનો અને આની
ન ના ગામેની જમીન ખેતી સિનાયના નામે ઉપયોગ ર એટલે એ જમીનનો
પૂન વધારે પ્રમાણમા આમગ આપવો જોઈએ એ ખાજુ મુ ની હવાની
નાનો નગી અને બીજી જાજુ મ નો માથે તેની પામે અસલ મહેસૂન તેડુ તે
શોનતુ નગેતું

આ જાતના નરણે પ્રથમ વડો રા શહેરમા સન ૧૯૦૪-૨૫મા આ
' મોખરાનો મુ ' નેનાતુ ધોરણ દાખન મેરન ઝો નોટિકાઈ એગીઆમા
આવેની મિન તની નિમતના સેમ્ડે ર ટ । જોડતા ધારો (ગ) તેનાતુ હરા ધુ
વડોદરા મહેમગા જે ધોરણ લાયુ મુ તપુ જ ધોરણ બીજે ઠે ાણે લાયુ
ધુ હોન તો ધી , પગુ નથી નિશ્ચ જાતના પ્રયોગો વડોદરા મળ્યના
તાન ઓમા ગઝ યા

ગણદેવી તાલુકામા આ વેરાના શ્રીગણેશ

પ્રથમ આ ધોરણ ગણદેવી તાલુકાને લાયુ ધુ ગણદેવી તાનમા આ
ગ આ થો તારે બીનીગેરામા પ્રનમ ડળની ખાસ પરિદ ડો મુમત
મહેતાના પ્રમુખપણા હેદગ બગનામા આની ની

અને આ જ આમે નખત અણુઓ ને જ ગવામ આ થો દતો પતુ
અવગ્નિન નિવાન અને નિરગ્નિ નય વિના આ પ્રગ્નિ આગમ ચાલી
નહિ અને ગણેવીને માથે ને જ ચલી થેડો.

મૂળા ગદ્યા માટે

આપણામ સામાન્ય જીવન છે કે મૂળા ઉપર આ ડાર્ડ નાગી મનાને
તૈયાગ હોય છે એટલે જ રે એમ ધારુ કે ગણેવીમા નાજ દયુ નથી અને
પ્રગ્ન જ બનવા તનગ મનાગી નથી.

આ જનના મનની ખ્યાલો નાનીને પાછાથી વગેરે, એક, બિદ્યુર
અને એક નાનુને પશુ આ નોગિદાર્ડ એકીઆનો નાજો લામુ એક.

અને ત્યાથી દો નો દોનો જનલ તાનુમા આ જ આવી પડેનો.

જો જ તાનુમા આ વખતે માર્ગોનીની નજરગની અસર આવતી જતી
હતી અને તાનુમાથી નવજુવાન ભાર્ડઓ અત્રામની હ તમા જે રાંડને
બાંહેની પમેઆ દના માર્ગોનીની ખેલ ચમનગનુ મોટુ ખમ આગ
વરતુ જતુ નેના સપર્શના રેવા જ જનો આ મા નવમન અને અ રન રેવા

આવા મનેજો રેવા જા, અમન ની અતાએ નીચન રે નામુ પ્રમ
ગીર જનલુ તાન જે માથે મોખગનો ન નાખવાનુ હનામય ધારુ.

નન ૧૬૦ દની ના ૨૩-૧-૨૮ના રા / અખાપત્રિમામ નેનાન અ
૧૧૦ માર્ગને ૧ ૧ યુ કે,

‘ આ જામેગનથી જો જ તાનુમા ખેડુ ખાનેદારો તથા દનર
જામનાવગમનાઓને લખારવાન આવે છે કેએનીની લખીન ખેતી
સિંચાવના કામે રોમય તો દાન જે વિશે આમન રવામ આવે ને
તથા ગામ જુનો જમીન નિનુ બાર કે એરા પ્રા થી જે ઉપર
રેવાન અરે છે, તે જથ દી રામયી જમનની કિનનના પ્રમણ
આમર રેવા ન ની નરન મોગલ ૬ ૮ અ ૧૦૫૪ નાગીન

૨૬-૬-૧૯૭૩થી મંજૂર થયેલી છે તે યોગના કચ્છા તાબુકાને લાગુ કરી ખેતી સિરાયનો આકાશ કાપવા સાડ આ કચેરીથી ટી. ઉ. નો અંક ૬ ના. ૩૦-૧૦-૨૭ સાદ કરતાં તે ઉપર નામદાર મંત્રી મંડળનો સર્વે ખાતે હુ. અંક ૧૮/૭ તારીખ ૨૮-૧૧-૨૭ તથા દી. હુ. અંક ૬/૪ તા. ૭-૧-૨૮થી નીચેના ગામોને લાગુ કરવામાં આવે છે. (૧) દરગથુ કામે, (૨) ચોરંદા, (૩) ભરથાલી, (૪) વચાર, (૫) માતોદ, (૬) મોટી કોરલ, (૭) નાની કોરલ, (૮) વેમાર, (૯) ગણપતપુર, (૧૦) ગંધારા) આ મેશનનાં ગામો હોરા કાચે અને તે સિરાયના બીજાં ગામો પૈકી (૧૦) રંગી, (૧૧) ધાવટ, (૧૨) કુગચી, (૧૩) વચણ, (૧૪) કુગઈ, (૧૫) ભરથાણા અને વધારે જણાવ્યું કે મેટ્રબમેન્ટની મુદત પૂરી થાય તે વખતે મકાનો બાંધવામાં નહિ આવ્યાં હોય તો પણ તેમની પાસે એટલી ભારે જમીનમહેસુલ રૂ. ૫૦ થી માંડી રૂ. ૩૦ સુધી લેવામાં આવશે.

ઉપરના પંદર ગામોને મોખગનો કંર વાગુ કરવાની જાહેરાત નીચળતા જ દરગથુ તાબુકાની પ્રજા જામન બની ગઈ

પત્રિકાઓની પ્રસિદ્ધિ

કચ્છ તાબુકાના પ્રજાજનનમાં ઉચ્ચ જ્ઞાન, શુદ્ધ ચારિત્ર્ય, આત્મિક જીવન વિકાસનું બાન કરાવનાર, ખેડૂત પ્રજાના તારણદાર, અને પ્રજાને નિર્ભયતાનું બાન કરાવનાર શ્રી સુનીભાઈ શાકે આ દરની વિદગતા અને તે કંર જો પ્રજાને માથે પડે તો તેથી પ્રજાને શુ શુ ગુસ્સાન થવાનું છે તેની કીજી મોગી વિગતો દર્શાવતી પત્રિકાઓ પ્રકટ કરના માંડી-શ્રી સુનીભાઈ શાકેની આ પત્રિકાઓએ સારાથે તાબુકાની ખેડૂત પ્રજામાં કોઈ અજ્ઞાન જગૃતિ આણી, એટલું જ નહિ પણ આ પત્રિકાઓના ઉતારાઓ ગમ્યના ડાપાઓમાં આવના લાગના તંત્રીઓએ પોતાના અમરેજો લખના નાડયા અને તેની અસર વડોદરાની વડી કચેરીઓ સુધી પહોંચી ગઈ

છતાં કંરી અસર ન થઈ

આમ મોખગના દરની અજાણની ભૂમિકાનું પ્રથમ અગ્ર તેથી સુની ભાઈ શાકેની પત્રિકાઓ - ૫૦ તુ આ પત્રિકાઓથી સરકારને કાર્જ અસર થાય

તેમ નહોતું. એક બાજુ શ્રી સુનીબાર્થ શાહે આ પત્રિકાઓ દ્વારા ખેડૂત પ્રગ્નને જાગૃત કરી હતી અને બીજી બાજુ સરકારને તે કર રદ કરવા બક્ષામણ કરી હતી પરંતુ સરકારી તંત્રમાં તેથી કશોજ ફરક ન પડ્યો.

લડતના મંડાણ

પરિણામ એ આવ્યું કે આ કર સામે વ્યવસ્થિત અને બંધારણપૂર્વકની લડત ચલાવવાને કરજીલ્લામાં પહેલી સભા તા. ૮-૭-૧૯૨૮ના રોજ ધર્મ-શાળાના વિશાળ યોગાનમાં બોલાવવામાં આવી.

કરજીલ્લામાં આ સભા બરાઈ ત્યારે માનવમેદની શેલડી રહી હતી અને પ્રજાઉત્સાહનું દરજ્જા બારે ઉત્સાહપ્રેરક જનુ' હતું. આ સભામાં હાજરી આપવાને હાસના આપણા પ્રજામંડળના મહામંત્રી શ્રી પ્રાણુસાહ મુનશી અને શ્રી નિકતે વકીલ વડોદરાથી આવ્યા હતા—સભામાં હાજર રહેલા પ્રગ્નજનો સમક્ષ શ્રી સુનીબાર્થ શાહે અને આંકડાશાસ્ત્રના નિષ્ણાન શ્રી લક્ષ્મીબાર્થ વકીલે અનેક શાખાદક્ષીનો અને પુરાવાઓ સહિત આ કાયદાની બયંકરતા સાબિત કરી આપી. આ ઉપરાંત શ્રી પ્રાણુસાહ મુનશીએ અને શ્રી નિકતે વકીલે પણ સચોટ અને અસરકારક બાબતો કહેવાં અને તેની છાપ પ્રજા ઉપર સચોટપણે પડી હતી.

કરજીલ્લાની આ સભામાં એક હરાવ કરવામાં આવ્યો અને તે હરાવ દ્વારા આખીએ લડતના ગણેશ મંડાયા.

ડૉ. સુમંતને સાથ

વળી આ સભાને આરોહીની સરબોણ ચાણુના નાયક ડૉ. સુમંત મહેતાએ એક પ્રેરક સંદેશો મોકલ્યો હતો અને તે સંદેશમાં ડૉ. સુમંતે ખેડૂતની સાચી ગરીબાઈનો અને મોખરાના કરની બયંકરતાનો, નેમજ સરકારી અમલદારોના માનસિક વલગુનો ચિતાર આપ્યો હતો.

એ પ્રેરક દરશો

કરજીલ્લાની સભાનું અનુપમ ને ઉત્સાહપ્રેરક દરજ્જા સારાએ વડોદરા રાજ્યમાં જાહેર થયું અને ત્યારબાદ તે જાજો દિવસને આંતરે ગળુપતપુરા, ચોરંદા,

બરથાની, અને વેમાર, નગેરે ગામેમા સભાઓ થના લાગી અને ત્યાગપત્રી તો સ ખેડા પાદરા શિનોર વગેરે તાનુનઓમા પણ સભાઓ થઈ

દરે સભામા માણુઓની ઠક જમતી હતી યુનકમડો રાષ્ટ્રપત્રને લઈને ફરતા હતા અને બજનમડગીઓ દુગ્ધરથી મોખરાના ડગના ગીતો ગાતી આવતી હતી

હાનના આપણા વડા ન્યાયમર્તિ મુધાનર સાહેબ પણ ગણપતપુરાની સભામા તે વખતે આવ્યા હતા અને તેમણે પણ આ કંર કાઢી નાખના સંગઠને બનામણુ કરી હતી ગણપતપુરામા સભા મળી ત્યાગથી ચોમાસુ ચાનતુ હતુ અને માથે નરસાદ ટપડો હતો તે છતાં દસ દસ ગાઉથી લોકો મ ન ખૂદતા સભાઓમા આવતા હતા અને પોતાનો વિરોધ બતા ચો હતો

વિવિધ પ્રકારની અટકલો

પ્રજાગરની જાગૃતિનુ આ મોઝુ એવુ નર અને ઉત્સાહનનુ કે આ સભાઓથી સંગઠને એમ લાગ્યુ કે નરજાગૃતિ મેડુતો સત્યાગ્રહ કરના છે નડોગની વળિઠ ચેરીઓમા અને મોળા અમન રી નર્મમા આ નાનો ફેનાના લાગી વળી પેનાકે તા એમ પણ જણા યુ હતુ કે શ્રી ચુનીભાઈ શાન અને શ્રી નંજુભાઈ નખીની સનદો ખૂચી નાની સંગઠ તૈનાગીઓ ને છે

આમ એનાજુ પ્રજા મજ્જમ નિર્ણય અને નીડગતાના પાદ લીખતી હતી ઓ ખીજ માજુ નડોગની સંગઠરી ચેરીઓમા સત્યાગ્રદનો પરન ફેનાનો હતો

ખીજાં જાગ્યોની સગખામણીમા વડોદગની ઉદાગતા

પરતુ નડોગની સંગઠરમા ખીજા દેલી રા ત્યો ડગતા મર્ધ નધુ ડદાપણુ અને ઉદાત્ત બાનના દેખાન છે આ ડદાપણુ ને ઉદાત્ત બાનના પડેના પગને ની મારી અત્તાઓએ મનારી નથી અને તુ જ વડોદગને મારે પણ બન્યુ જ્યાં સુરી પ્રજા ના મનાવે નરિ ત્યા મુધી સંગઠ મર્ધપણુ જાનતી હટ મના નાડ હોય નરિ

કરજી તાલુકાના ખેડૂતો આ વાન અરાગર સમજી ગયા હતા. કરજીના ખેડૂતોના એ નાયકો શ્રી ચુનીબાઈ શાહ અને શ્રી લક્ષ્મીબાઈ વઘીજની બેઠડીએ પોતાનું કાર્ય બહુ ઝડપભેર અને નીડરતાથી શરૂ થયું હતું.

શ્રી ચુનીબાઈ શાહ માનવતાના સાચા પાક આપતા હતા અને નીડર બનીને ગામેગામ ધૂમતા હતા ત્યારે શ્રી લક્ષ્મીબાઈ વઘીજ મોખરેના ગણિતનું અર્થશાસ્ત્ર અરાગર ગોઠવીને દરેક ગામવાર જમીનની દિંમન, ધારો અને વેચાણ, ખીરોના આંકડાઓ બેગા કરીને સરકાર પાસે આ કરની દુકાના સમજાવવાની તૈયારીઓ કરી ચૂક્યા હતા. આ મોખરાના કરમાં એક વધુ બયંકરના એ પણ હતી કે:

પંચાયતનું કિરાયું જૂંટવાયું

પહેલાં કિરાયાનું ઉત્પન્ન ગામપંચાયતોને આપવામાં આવતું હતું પરંતુ મોખરાનો કર આખ્યા પછી તે ગામપંચાયતોના કિરાયાનું ઉત્પન્ન પણ સરકારે જૂંટવી લીધું હતું અને તેથી કરજી તાલુકાની ગામપંચાયતો ખાલી મુઠ્ઠાની જેમ ખોખાઈ પે બની જવાની હતી.

આ કારણે તાલુકાની કેટલીક ગામપંચાયતોએ પોતાની પંચાયતોના કારબારના રાજનામાં મજી દીધાં હતાં. વળી કોઈ કોઈ ગામોના પટેલોએ પોતાની પટલાઈના રાજનામાં મજવાની દિંમન અને નીડરતા બતાવી હતી.

આ કરની ત્રીજી બયંકરના એ હતી કે મુંબઈ હંસાકામાં માયાદીઠ કરનું બારણું રૂ. ૨ થી ૩ આવે છે, ત્યારે વડોદરા રાજ્યમાં કરજી સિવાયના તાલુકાઓમાં માયાદીઠ કર રૂ. ૬૫ ની આસપાસ બરવાનો દોષ છે. ત્યારે કરજીમાં તે માયાદીઠ રૂ. ૧૨૫ બરવામાં આવતો હતો. તે છતાં મોખરાનો કર નાખીને તે બોલે કેટલાયે દક્ષ વધારી દેવામાં આવ્યો અને ત્યારે કરજીમાં, મોનાતા મોર ન જડના દોષ, તેમ માનીને સરકારે મોખરાનો કર નાંખવા ફરિયાદ.

પ્રગતિના પૂર આગળ વધે છે

પરંતુ આથી પરિણામ ઉતરું આવ્યું અને કરજીના ખેડૂતોએ સાચી નીડરતા બતાવી ગામેગામ ગુરૂ મંત્રો મ્થાણાં, ગામેગામ આતમશુદ્ધિની

પ્રવૃત્તિઓ ગર થઈ અને ડેરટે આ કંર કાઢી નાખના ધારાસભાના સભાસદ શ્રી નવુભાઈ વડીન તા ૨૬મી જુલાઈ સન ૧૯૨૮ ની ધારાસભામાં એક અગત્યનો દગમ લાગ્યા આ ધારાસભામાં આ દગમ આવનાર છે અને અગત્યના ખેડૂતોની વડતનો અગમ પડ્યો પડનાર છે, તેડુ રાનાનગમ ધારાસભા મને તે પડેના જ દેનાઈ નહુ દુ

ખેડૂતોની અંદકૂચ

અને તેથી ધારાસભા સનક્ષ પોતાનો નિરોધ બતાવનાન કંગણુધી ધણી મોગી સખ્યામાં ખેડૂતો વડોદગ આ યા દના રડોદગ રેશનેથી શ્રી સુનીભાઈ ગાદતી સગદારી દેણ ખેડૂતોનુ સઘ ટોણુ ધારાસભાગૃહમાં કૂચ કરુ આ યુ હુ અને પ્રેક્ષ-ગંનરીમાં તો માણુઓ ભગમ મયા હતા

ધારાસભામાં પડ્યો

આ કરાન શ્રી નવુભાઈએ મુખ્યો ત્યારે પ્રેક્ષકોએ તને તાળીઓથી વધાવી લીલો હતો શ્રી લ નુભાઈએ એ દિવસે જે દલીલો અને આંડાઓ નૂ ની હતા તે વડાદરા રાજના ઇતિહાસમાં એ-મુનર અર્થગામની ગૂઆતનો ખ્યાન આપે તેના હતા

આ કરાને અનુમોદન આપનાર મહેમાણા પ્રાતના બાપીના ધારાશાન્તી અને તે રખતની ધારામબાના સભાસદ શ્રી ગમચદ અમીન હતા

શ્રી લ નુભાઈ નખને તગજ શ્રી રામચદ અમીને નગમગ આ ગગર ઉપર સચોટ અને એ-ધારી દલીલો નરીને નથુ ના નેટલો રખત આ કરાના સખધમાં લીધો હતો અને દાખના, દલીલો, દગતાવેછ પુગના તેમજ ખેડૂતની ક ગાનિનતની સમખ્યાઓ મખને ધારાસભાગૃહને ગમવી મૂનુ હુ

ડેરટે નોટિફિકેશન એરીઆ લાય ચનાથી-ખેડૂત ખાનેદારોને શી હગ-તો નડે છે, અને નુ-સાન થયુ છે, તેની તપાસ નરી નિવેલન ગા એ-તપાસ સમિતિ નીમનામાં આવી આ સમિતિમાં પ્રમ્ન તરફથી શ્રી નવુભાઈ વડીન અને શ્રી રામચદ અમીનની નિમણુક કરામાં આવી હતી

ધારાસભાએ આમ આ પ્રમ્ન ઉપર સમિતિ નીના માન આ આખી દિનચાન તુર્નજ સમેગી લીધી

કુન્દલુ, ડોર્બોર્ડ, પાટંગ, ગિનોન, મિદ્ધપુર, અને ડોર્બોર્ડ તાનુનામાંથી
 હર નીધે નુ શુ ડિપજ આવે છે, ખેડૂતને ખેતીમાં કેટલુ તુન્સાન ગળ્ય છે,
 ડિગાય કેટલુ લેવાય છે, નગરે માહિતીઓ ભેગી મળવાનું નામનાનું મ્યથ મેવડો
 માગ્દન શરૂ થઈ ચૂક્યું હતું

અમિતિએ જે પુગવાઓ ભેગા થયા હતા તે ઉપરથી છેવટે આ મોખ
 ગતો હર કુન્દલુની લડનના પગિણામે ગદ થયો

લટકતી તલવાર ચાલી ગઈ

અને પ્રથમ જે ગામોને બાણુ લ્યો હતો તે ગામોમાંથી આ હર હર થયો.
 કુન્દલુમાં મળ્યા પૂરતો અને તે સિવાય મુખ્ય ગામો ક જે ગામોને મોશન
 બાણુ હતા તેના ગામોને સામાન્ય ધોરણે “ ખેતી મિલાયના દામે ઉપયોગ કરે
 તો જમીનમજૂરના કાષદામાં જે વધારાનો દર લેવાનું હગમ્યુ છે તે હર
 લેવાનું ધોરણ આનું મ્યથ અને નવું જાહેરનામું મ થયું આથી ખેડૂતોને
 આનંદ થયો કે તેમના માથે જે તનવાર નટકતી હતી તે તનવાર હમેશને મારે
 ચાલી ગઈ

ખેડૂત પ્રજાના અગત્યથી, પ્રગતિના જીવાગથી, ગ્યનાતમ નારકમથી
 અને સાચા નીકર નેતાઓથી, પ્રગત શુ મેળવી નકે છે, નેનો પુનરો જોમ મન
 ૧૯૨૮માં બ્રિટિશ હકૂમતમાં બાગડોનીએ આપ્યો, તેમ નકોતંગ નાતમાં હર
 વળ્ય તાનુમાં આ નોટિનાડિ એગીઆની બનતી મુનત દાય વગીને નકો
 દનાની પ્રગતને સાચે નીનનાના, સાચી અગત્યગમિના, અને સાચા
 ગ્યનાતમ નારકમના મોધા ને અખમના દર્શન મગાયા છે

આજે પણ ચાલ કડે છે

કુન્દલુ તાનુની પ્રગત આજે પણ આ મોખગના ગતી પ્રગતીય
 પ્રતિતિના આધાર ને અખમના સમ્મજો યા કરે છે સાનેન મરજા
 તાનુની આ મોખગના ગતી વડન સાગથે વકોતંગ ગમ્યના ખેડૂતોને એ
 આદર્શ દાખનાર છે

“ કુન્દલુવાગી ”

પેટલાદ તાલુકાનો સત્યાગ્રહ

વડોદરા રાજ્યની પ્રજા પોતાની વહાની સંસ્થા “પ્રજામંડળ”નો રજત-મહોત્સવ બિજાવવા બાબતે શાળી બને છે તેનો અર્થ તો એ છે કે પ્રજામંડળે પ્રજામાં ઠીક ઠીક મેત્ર બાંધી છે અને પ્રજાને તે પ્રિય થઈ પડી છે. આવે સદ્દત્તે રજતોત્સવને અંગે સમારંભો અને સંમેલનો ગોઠવીએ તે સાથે તેના ખૂલકાળના પચીસ વર્ષ પ્રત્યે પણ દષ્ટિ કરવી જોઈએ.

પૂર્વ મનોદશા-અધિકાર

પચીસ વર્ષ પહેલાની પેટલાદ તાલુકાની પ્રજાની મનોદશા તરફ દષ્ટિપાત કરતાં અંકાર સિવાય અન્ય શબ્દો જણાવુ નથી. પ્રજાના રાજકીય જીવનમાં તો મોડું મીડું હતું. નોકરશાહીનો દોર બારે હતો. એ દમામી દોરથી અંગ્રહને તાલુકાની પ્રજા તેની ખુશામત કરી પ્રજાજીવનમાં આગળ આવવાને પ્રયત્ન કરતી અને તેમાં કેટલાક ‘પટેલિયા’ મનોદશાવાળા ફાટી જતા. ‘પટેલિયા’ જેઓ પ્રજાના પ્રતિનિધિ તરીકે ઓળખાતા હતા અને તે રીતે પોતાની જાતને આગળ ધરતા હતા તેઓ જ પ્રજા પીડનમાં હથિયાર રૂપ થતા. લાંચરુગતની બદી તો પૂરજોસમાં હતી. તેણે તો રાજ્યવહીવટની એક

આવશ્યક નિધિનું સ્થાન લીધેલું જેમ શ્રી ગણેશજીની પૂજા કર્યા સિવાય મોઢ પશુ શુભ કાર્યની શરૂઆત ન થઈ શકે એવી જ માન્યતા પ્રજામાં હતી કે રાજ્યના નો રો પામે કેમને કાયદેમરતુ કે ન્યાયપુત્ર સરતુ પોતાનું નામ દગવરાતુ હોય તે ગણેશપૂજન રૂપી પ્રાધને કાઈ નવાજેશ તો વધી જ ગઈ આમા કોઈ અપવાદ નજે પશુ તે બહુ જૂન

પ્રજાને પોતાના સ્થિતિનનો નાઈ ખ્યાન નહોતો એવે તો નાજી અને પટેનિયાઓની ચડીમા પ્રજા પીસાવા જતી તેમા જમીનમહેસૂલનો દોર બારે હતો સામાન્ય રીતે પામેના બ્રિટિશપ્રદેશ મરતા દોરો બમણે જમીનમહેસૂલનો આના અને તેમા નદીયે છૂટકાની તો વાન ન હોય જાણે પ્રજાને ના રી ધમ્જાને આધીન થયે જ છૂટકા

આના સમયમા પૂજ્ય મહાત્માજી શુજાતમા સ્થિત થયા પછી તેમનાં જીવન સિદ્ધાંતોના લાભ પ્રથમ-એકાગ્રિકરણને રાજ્યે અને ૧૮૧૭-૧૮ ની એકાગ્રિકરણની સત્યાગ્રહની લડતે એકાગ્રિકરણની પ્રજાના હૃદયમા અને સાથે સાથે પટોશમા વસની પેના તાનુ ની પ્રજાના હૃદયમા આરાના ગિણે પ્રમારી. પ્રજાદેશમા દાનન્યનનો નાઈ મર્યા થયે એવામા બોરસદ તાનુ ની પ્રજાએ ‘પ્લુનિટિવ પોનીસ ટેમ’-દેડીઆ વેગ સામે સત્યાગ્રહ દર્શો બોરસદ અને પેનાદ તાનુ ના ગામે ફૂન ગૂથમીએ આવેલા છે પેના તાનુમાની પ્રજાએ મિનકુન તાગ્ગ ગઈને પોનાની સગી આખે બેથુ કે પ્રજા પોનાપ થયેના અન્યાયનો અર્દિસ મામનો રી રીને વી શકે અને શી રીતે તે કામનામા સમજના મેગવી શકે આમ તેને અન્યાય પર્વાર્થપાર રાજ્યે તે અગેાને પ્રજાને તે સમજોય કે અમગ ગીનરા જોડથી પેના તાનુમાની પ્રજામા ગમ્તિ તો હતી જ

૨મ્થ અવગત

એવામા તાનુમાની પ્રજાએ એમ ધન્ય અવસર આવી પ યો આવો અવસર પ્રતિકૂપાર્થી દરમ્ વ્યકિતજીવનને કે પ્રજાનને પ્રાપ્ત થાય છે જ ફૂન વ્યક્તિએ કે પ્રજાએ તેને ઓગમીને અપનાવી તેરો બેડિએ પેના તાનુમાની પ્રજાએ ને ધન્ય અવસરને ઓગમ્યો અને અપનાયો સને

૧૯૨૩ માં વડોદરા સરકારે પેટલાદ તાલુકાનું ગિવિઝન મેટ્રનમેન્ટ નક્કી કર્યું. અને આવીશ દેશ મહેસૂલ વધાર્યું. સરકારના નિયમ પ્રમાણે પણ સને ૧૯૨૮ સુધી આવેલ વધારો ચર્ચાગર નહિ જમીનના કુદરતી ગીતે અમર સરકારના પ્રથમથી સુધારો થયો હોય અમર તે જમીન વધારે દળદ્રુપ મની હોય તો જ જમીનમહેસૂલ વધે એવો જમીનમહેસૂલનો નિયમ છે પણ રાજ્યહીનદેશમાં ખર્ચો રહે-રા ને કોઈ જ નહિ વધે, એટલે જમીનમહેસૂલમાં કટચો વધારો નહોતો એ પ્રથમથી નક્કી થાય અને પછી તે ધોરણે મધ્યમતા દાખવે. ગોધીને સુનિતપ્રસુનિતથી તેટલો વધારો વાજખી ઠગવી આપે એના કુશળ અમલદારને મેટ્રનમેન્ટ ઓફિસર નીમીને તેને એ નામ મોખે એ પ્રણાલીના બનાવવાએ નિર્દયતાથી અખત્યાર દેવી છે પેટલાદ તાલુકાની જમીન પર પણ એ ગીતે ખીજી ગિવિઝન મેટ્રનમેન્ટ ઠાળી મેમા યુ એમા ખાતેનારોની સમતિની જરૂર ને એ છે ના સેટનમેન્ટમાં દેશ નિર્ણયની નોટીસ ઉપર ખાતેનારોની સમતિ અને મીનાર બદલ તેની સહી લેઈએ પણ આ મેટ્રનમેન્ટ ઓફિસરે તો ગોમીસો પહોચાડી દાખા એ ગામે તો નોટિસો લેવાનો પણ ઈ- ૧૨ થરાવી ઝાડ ઉપગથી તે નોટિસો ફેલાવ્યા આવેની આમ આ ના રિવિઝન મેટ્રનમેન્ટના પ્રગતિનો અસર તો વધ્યો.

નવવા અને રૈયતવાગી

આ અમલો વધે એના વાજખી નારણ હતા મરોનગ્ર પ્રદેશમાં નરના પદ્ધતિ (જુમ્મેનારી પદ્ધતિ) હતી એટલે કે ગામના કુલ ૨ આ ઉપર મહેસૂલનો જે આ ડો હોય તેના જગમજગ જમીન ધારણ સરકારના કુલ ખી એના મુખ્ય મુખ્ય માણસો હતા તેમને મનાવો હોવાય છે તેનો ખીને અર્થ જુમ્મેનાર પણ થાય છે સરકાર એ દરાવેના આ-ડાની ધણી-મીન વર્ષ દખનગીરી ગામદાણમાં કે ગામલીમમાં સરકારના હોય નહિ આનો અર્થ એવો થતો કે સરકાર પ્રગતિ રક્ષણ અર્થે તેમજ પ્રજાસમુદાયના ન્યાયાર્થે જે નાઈ પ્રવૃત્તિ કરે તેને આર્થિક દષ્ટિએ પહોચી વધારાને જમીન ધારણ સરકારના પાસેથી સરકાર જમીનમહેસૂલના નામે દર નેતી એ સિવાય સરકારનો ખીને દક્ષ પહોચે નહિ સરકારે એ પદ્ધતિ નોડીને રૈયતવાગી દાખલ કરી અને આજી સુનાખીખાણ ગિજી નીને જમીનના ગણીધારી થઈને

ખેડા. જમીન ધારણ કરનારને પાટીદાર-જમીન ધારણ કરનારને બદલે ખેડૂત બનાવ્યો. સરકારનો મજૂરીઓ બનાવ્યો અને અનેક જાતના મુશ્કેલી નિયમો બનાવીને; નિયમોના બંધનમાં જકડી નાખી. આથી અસતોષ પ્રજામાં હતો જ. તેમાં વળી આ રિવિઝન સેક્ટરમેન્ટમાં વધારો જાહેર ચર્ચા પ્રજાનો અસં-
તોષ વધ્યો.

મહેસૂલ વધારાનો જાહેર વિરોધ

ખેડૂતોમાં આ વિશે ગરમાગરમ ચર્ચા ચાલી તેમને એમ થયું કે આપણને ટાઈફોઈડનાર હોય તો બેરસદ તાલુકાની પ્રજાની જેમ સત્યાગ્રહ કરીએ. આવો અત્યાજ દેરદેર નીકળવા માંડ્યો. કેટલાક મદરથોએ એક અરજી ઘડી દાદી તાલુકાના ગામેના ખાનેદારોની સહીઓ લઈને સરકારને મોકલી પણ તેને કોણ સાંભળે. અરજી પડેંચ્યાનો જવાબ સરખો લોકોને ન મળ્યો. એટલે એક ડેપુટી મેજિસ્ટ્રેટ રાજ્યના અમલક સાહેબ પામે થયું. તે ડેપુટીએ જાણમાં અરજી આપી, અને દાદ માગી. અમલક સાહેબે તો અરજદારોના દેખતાં અરજીને કચરા પેટીમાં નાંખી દીધી અને તુમાખીપણે જવાબ આપ્યો કે જે નિર્ણય થયો છે તેમાં ટાઈફોઈડ રવાનું નથી. આવો જવાબ સાંભળી પ્રજાના દાર્પકોઓ નિરાશ ન થયા. તેમણે આખા તાલુકાના ખાનેદારોની એક સભા તારીખ ૩૧-૧૨-૨૮ના રોજ વડનાથ મુકામે બોલાવી. તાલુકાના સેંટ્રલ ખાનેદારોની આ સભાએ કેટલાક દરાવો કર્યા. તેમાં નીચેના દરાવ કુખ્ય હતા.

૧. પેટલાદ તાલુકા ખેડૂત પ્રજામંડળ સ્થાપવું અને તેની પ્રથમ પરિષદ નાર મુકામે તા. ૧૩-૧-૨૪ના રોજ બરવી.
૨. ચાલુ સાને દુષ્કાળને કારણે જમીનમહેસૂલની રાદત માટે તથા નવા રિવિઝન સેક્ટરમેન્ટના બાણથી સંબંધે પ્રજાની અરજ રજૂ કરવાને શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની હજૂર એક ડેપુટી મેજિસ્ટ્રેટ મોકલવું.
૩. ગામેગામ ગામખેડૂતપ્રજામંડળ સ્થાપવાને દાર્પકોઓની વ્યવસ્થા કરી.

તાલુકાખેડૂતપ્રજાની પ્રથમ પરિષદ

ઉપરના દરાવ પ્રમાણે તાલુકાના એક પ્રતિષ્ઠિત અને જાણીતા વતની અને રીટાયર્ડ અમલદાર શ્રી રાવજીભાઈ બાઈલાવભાઈ પટેલના પ્રબુખપણા નીચે

તાતુ ના ખેડૂનોની એ પરિસ્થિતિ તા ૧૩-૧-૨૪ના રોજ નહિ પણ પ્રમુખશ્રીની અનુકૂળતાને લીધે તા ૨૭-૧-૨૪ના રોજ નાર ગામે બરાર પ્રમુખશ્રીની નિર્ધિક્ષણતાથી તેમ જામ સાડ ચકુ પ્રજાની શક્તિના વેગને વેળી નહિ જતા હે । તેને નિયમનમા રાખી વ્યવસ્થાપુર સર ।મ આગળ લીડુ

નાર ગામે પરિષદ

તા ૨૭-૧-૨૪ના રોજ નાર ગામે પ્રથમપગિય માથી રાજકોનાર્થ બાર્જનાનબાર્જના પ્રમુખપણા નીચે બરાર તેમ જથેગ દગરામા નીચેના દગરામા અગરામા ગણાય

૧ પેના ના તાતુ । ખેડૂતપ્રજામજાની આ પગિયદ શ્રીમત સગાર મા રાજ આકેમને આમદપૂર્વ આજી રે છે કે રજોશ્રીએ આ મેટ મેન્ટ સમધે પૂર્ણ સિચાર રી આ પગિયદના ડખુટેગન સાથે રજે મજદારની અને ત ગગી આ જાની રાગારા ગી, શ્રીમત હજૂ નિવેલન દગરા આ એનએ દગરામા જોમનો હાથ નહિ હોત તેના નિષ્ણાન અમન રોની રિગી નીમરાની કૃપા ગી અને એ રિગીન નિવેલન જૂ સાગ થઈ નિ ।ન થતા સુધી સે મેન્ટો અમન બધ રખાવા દગરામા ગવા કૃપા ગી

૨ આ પગિ દરે ગામનગો આમદપૂર્વ લનામણ રે છે કે ખેડૂ ની આ રાગી નાદે દરે ગામમા નીચે જણા રા પ્રમાણે રચનાતમ ।યને કમરાર અમનમા મૂ વો

૧ (૧) એ તા, (૨) મેતીનુ ગણાય અને આ રાગી (૩) લાથનિરેધ (૪) રાદેલી પ્રચાર (૫) દર અને કુ ર્થસન નિરેધ, (૬) લનાદ, (૭) ગેગ ।યદે થતી દર તો દર રવી (૮) સાર્જનિ ।મેની દેખએખ

પેના ના ખેડૂનોની આ પગિયદમા રડો ગરાજ્ય પ્રજામજાની પણ દોર વણી રતી તે રખને રગરગથ શાણે સાડેમ પ્રજામજાને નિ રાર્થ અને સેવા બારી રોગરણી આપી રલા દના તેમણે આ પગિયદમા હા રી આપી અને રેક સુધી તે સાથમા હા ઉપગત પ્રજામજાના અન્ય અગગણે થી હોગબાર્જ

શુનરીઆ, શ્રી નિકેને અને શ્રી મગનનાર્સિશ્વરભાઈ પાત પપુ પ્રગતી આ
વનમા સાથી હતા

ઉપગતી પરિના હાગેનાનું નાં પરિણામ આ પુ નહિ, સરખાને પ્રતિ
ષ્ઠાનું નાંડે નાગપુ પ્રથમ દનો મુદ્દાનો

૧ મેનમેન્ટ મેદુનોને-નેના પ્રતિનિધિઓને દુઝીને થકુ લેઈએ તેમ
થકુ નથી માટે ડોર્ડ નાલિત અમન અને પચ તરીકે નીચીને તપાસ કરીને,
પ્રગતના પ્રતિનિધિઓને સમગ્રે ખારી ની આપણી કે નવુ મેન મેન્ટ
વાજાથી છે

૨ ના ની આગિન થાય તો ખેડુનોએ મહેસુલ તુરત ભરી દેવુ તેમા
ઓછુવતુ સાગિન થાય તો તે પ્રમાણે આપવુ અને રેવુ

દીવાન માટેમે રચદ સબગારી દીધુ કે ખેડુનોને તેવી માગણી ગ્વાનો
દક્ષ નથી મહેસુલનો નિર્ગય રવાનો સપૂર્ણ દક્ષ સગ અને છે પ્રગત અને
સગ નાં નચ્ચેના મનબેનો દુદ્ધો એ હતો પ્રગત આ મુદ્દો સારી રીતે સમજાતી
હતી સર ન પચ સમજાતી હતી પ્રગત હે કે અમારી સમતિ મિનાન મેન
મેન્ટ રો મકો નહિ ગાંધીપુરથી અને સમતિ ન આપીએ તો બગા નથી-
ગુનમથી અમારી સમતિ હા પણ અમારી સમતિ સિરાવનુ મેનમેન્ટ
અમને માન્ય નથી ન તનો મુદ્દો એ હતો

ઉપર પ્રમાણેનો વિધાન સાયેમનો જવાબ સાબગી પ્રગતએ છેવડનો નિર્ણય
ગ્વાને ધર્મજ સુ મે તા ૧૨-૧૩ એપ્રિલ સને ૧૯૨૪ના રોજ શ્રી ગવર્ન
બાર્ડ બાર્ડનાનબાર્ડ પગના પ્રમુખપદે ચેનાદ તાનુ નાં ખેડુતોની પરિષદ
બગી

ધર્મજની પરિષદ

ધર્મજમા પ્રગતુ મીઝ લેશ જમ્યુ ત્યાં નાં રવાનું હતુ સર ન સામે
ખર સરાની હતી આ નિર્ણયમા બાગુના બિટિશ તાનુ આમા સત્યાગ્રની
લડન લડીને પાવરલા થયેના માનસમાના મર્થ તોઓના અનુભવનો નામ

પણ મળ્યો. સત્યાગ્રહનો દરખાસ થયો. પણ તે બહુ જ સાવચેતી ભર્યો તાલુકાની પ્રશ્નમા તોડાત તો હતી, પણ તેની સાથે તેને પોતાની જનામદારીનું પણ પૂરું ખાન હતું. વળી સત્યાગ્રહના સિદ્ધાંતોના પાઠ સ્વીકારનારા પીઠ દાર્શનિકો. પણ હતા તેથી તેમણે એવો નિર્ણય કર્યો કે સત્યાગ્રહની માગણીમા ઓછામા ઓછી માગણી કરવી પણ તે માગણી સંપૂર્ણ ન મળે ત્યાં સુધી લડવું આમ પૂરા નિયમ પછી મુખ્ય દરખાસ થયો કે —

સરનારે નવું રિવિઝન સેટલમેન્ટ પ્રજાને પૂછ્યા સિવાય નહીં છે જેથી ઘરેલું નવું રિવિઝન વાજબી છે કે ગેરવ્યાજબી છે તેની તપાસ કોઈપણ જનામદાર નિષ્પક્ષપાતી અમનદાર પાસે કરાવવી આ તપાસમા પ્રજાના પ્રતિનિધિઓને સાથે ગળી ઘરના નિર્ણયના વ્યાજબીપણા વિશે તેઓને ખાતરી કરાવે ત્યાંસુધી નવા રીનીઝન સેટલમેન્ટના આધારે વધેના જમીન મહેસૂલનો નધારાનો ભાગ પ્રજાએ ભરવો નહિ.

થયેરો હાગન શબ્દ શબ્દ નોધ્યો નથી પણ તના અર્થમા સંપૂર્ણ છે એ હાગના એ ભાગ છે એક ભાગ ત્રણ સિદ્ધાંતનો છે કે, પ્રજાની સમતિ સિવાય નવું રિવિઝન સેટલમેન્ટ થયું છે માટે તેની તપાસ કરાવને પચ્ચ નીમનું. જે પચ્ચના મુખ્ય આ નર્થમા નિષ્ણાત એના તટસ્થ અમનદાર હોવા તે પચ્ચ તપાસમા પ્રજાના પ્રતિનિધિઓને વિશ્વાસમા લેઈ જે નિર્ણય કરે તેના વ્યાજબીપણા વિશે તે પ્રતિનિધિઓને ખાતરી થયેલી હોય-ગીને કુદો આ પચ્ચના નિર્ણય ઉપરથી આર્થિક લાભનો હનો-ઉપનામ પ્રજાની ખીજ ફરિયાદો પણ હતી સમજાવના કરવી, એ બદલાની વગેરે ફરિયાદો પણ પેટામા મૂકનામા આવેલી.

ઉપરના નિર્ણયની અસર આખા તાલુકામા વીજગા વેગે થઈ દરંધેના એકૂનો પોતપોતાને ગામ ગયા અને લડતની તૈયારીઓ શરૂ કરી. તેને અગે મુખી મતદારોએ અને રામણીઆઓએ રાજનામા આપરાનો, સમય આવે જખીઓ, જમીન હરગાઓ અને જે-વગેરે જે-જે રિધિઓ થાય તે સર્વ સડન શરૂવાને તૈયારી શરૂ કરી.

પ્રજાની બેઠી તાકાત

અમને બધાને નવાઈ લાગેલી કે આવી તાકાત પ્રજામાં ક્યાંથી આવી ? એ તાકાત તાલુકાના કાર્યકર્તાઓએ સત્યાગ્રહની લડતના મુખ્ય હથિયારનું હીક હીક સેવન કર્યું હતું. તે હથિયાર તેમનું રચનાત્મક કાર્યક્રમ હતું. કાર્યકર્તાઓએ તાલુકાના જૂથોમાં લગભગ પંચો સ્થાપ્યાં હતાં. દાદા નિષેધની પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી હતી. ગામે ગામ લોકોનું સંગઠન કર્યું હતું અને આ કાર્ય માટે સ્વયંસેવકોની કુટ્ટીઓ બની હતી. સરકારી અમલદારો જમીન-મહેસૂલ વસુલ કરતા થંબી ગયા. પણ પ્રજાનો ઉપરોક્ત રચનાત્મક કાર્યક્રમ જોઈને સરકારે દીવાની ફોજદારો કચેરીઓમાં મેળા ભરાય છે તેને બદલે તે કચેરીઓ ઉત્તર દેખાતી. બાબે કોર્ટ જૂનો પુગરો કેસ હોય તો તે પૂરતા માણસો ત્યાં જતાં. ગામે ગામ પંચો નીમાયા અને તેમણે બહુજ સુધે કામ કર્યું. લાંચ રોકવનની બની તો સાવ બંધ થઈ ગઈ. પેટલા તાલુકામાં કોઈ તલાટી કે નોંધણીકામદાર કે પોલીસ અમલદાર નોકરી કરવાને પણ રાજ ન હોય, આનું સ્વચ્છ વાનાવરણ થયું. ગામેગામ ઉપસ્થિત થતા કચ્છઆનો નિરાશ થતાથી પ્રજાનું મુંઝ સંગઠન થયું. આવી બેઠી તાકાતથી સરકારી અમલદારો પણ ચેત્યા. તેમણે પણ હીક હીક મર્યાદા સાચવી.

આમ ઉત્તમ શબ્દો સુસજ્જ થઈને પ્રજા પોતાના નિર્ણયનું પાલન કરતી ગઈ. આવા સંગીન કાર્યથી સરકાર વિચારમાં પડી. કોર્ટપણ સખ્તાઈનું પગલું ભરે, અને તેમાં તે નાખીપાસ થાય તો તેની મર્યાદા-માઝા-પ્રતિષ્ઠા તૂટે એવો તેને પૂરો ભય પોદો. શ્રીમંત મદાગળસાહેબ વિચારવા હતા. તે દો અહીંની બધી ખજર મેળવતા. તે વખતના દીવાન શ્રી મુન્શી મહેતાએ બહુજ ધીરજ અને હતાશણ વાપર્યું એમ કહ્યું એજ વાગળી ગણાય. તેમણે જમીનમહેસૂલની વસુલમાં અંગેનું કોર્ટપણ કડક પગલું ન બંધ્યું. બીજા બાજુ પ્રજા પણ એક પગે ચનચની રહી હતી. ધર્મજનાં એક રાત્રે વાવડ આપ્યા કે સવારે જમીનો થશે. બાણે વીગળી ચમકી ગઈ, તે રીતે રાતોરાત ધર-ગામ થયાં, વસોણાં વસોણાં, બેસો દોરાઈ, વાસીદાં થયાં અને દિવસનાં બધાં કામ રાતોરાત કરી પરવારીને ઉપા બેગે તે પહેલાં તો કડાઈને વધાવવાને

નૈયાશી થઈને સર્વ સ્ત્રી પુરુષો રાંદ જોતાં જોઈ. વહીવટદારે એક મુખીને મહેમુલ નથી બચુ' માટે એક જે કલાક કોરટમાં બેસાડી મૂક્યો-પરિણામે મહેમુલ તો ન જ મળ્યું પણ સરકારી કામે પણ મુખીઓએ મહાલની કચેરીમાં જતાનું માંડી વાળ્યું. આમ પેટલાદ તાલુકામાં જાણે રાજસત્તાજ નથી અને ખેડૂત પ્રજામંડળનું જ રાજ છે એમ થયું.

મુલેહના હત

આવી યન સંપુટની શાન્તિ થોડા માસ ચાલી. દરમિયાન રાજનગરના યાત્રીઓ દરદ્રમેશ વાવડ લાવતા કે જપ્તીઓનો હુકમ નીકળ્યો છે, જમીનો દરાજ કરવાની મસલત ચાલે છે. જમીનો રાખનારાઓને જીભા કરવામાં આન્યા છે. મુખ્ય મુખ્ય કાર્યકર્તાઓની ઘરપકડ કરવાના હુકમો નીકળ્યા ચૂક્યા છે, વગેરે વગેરે. પણ એવામાં બાજી પસટાર્કી એક માંગલિક દિવસે પેટલાદના મહેમાનગૃહમાં તે વખતના વડોદરા પ્રાંતના મુખા શ્રી મુકરજનો મુકામ થયો. બપોરના એક વાગે તાલુકા ખેડૂત પ્રજામંડળના મંત્રી અને કાર્યકર્તાઓને બોલાવ્યા. કાર્ક પ્રતિબંધનો હુકમ આપવા તો નહિ બોલાવતા હોય, એવો પ્રશ્ન ઉઠ્યો. મંત્રી વગેરે ત્યાં ગયા. આવકાર સાથે બેસાડ્યા અને સરકારનો હુકમ વાંચી સંજળાવ્યો કે : “પેટલાદ તાલુકાના ખેડૂતોની ફરિયાદ બ્યાનપૂર્વક સાંભળી શ્રીમંત સરકાર એવો નિર્ણય કરે છે કે ‘નવા રિવિઝન સેટલમેન્ટના અંગેની અન્ય ફરિયાદો અંગેની તપાસ કરવાને મહાસનિહાય સરકારના શ્રી અનંત નારાયણ દાનારને નીમવામાં આવે છે.” તેમણે અમુક મુદતમાં તપાસ કરી તેનો રિપોર્ટ કાઉન્સિલ સમક્ષ રજૂ કરવો. તપાસમાં પ્રમુખશ્રીનો સાથ લેવો.

સંકારીસ વાતાવરણ નિશ્ચિત આનંદમાં પસટાર્કી ગયું. તાલુકામાં આનંદ પ્રસરી રહ્યો. સત્યાગ્રહની છતના જ્યઘોષ થયા. તાલુકાના ખેડૂતોની પ્રતિષ્ઠા આખા રાજ્યમાં એક બહાદુર પ્રજા તરીકે ખૂબ વધી પડી. પરમપૂજ્ય મહાત્મા ગાંધીજીએ પણ સરકારનો એ હુકમ નવચ્ચનમાં પ્રસિદ્ધ કરીને સત્યાગ્રહની છતમાં પેટલાદના ખેડૂતોને છત મળ્યા બદલ અભિનંદન આપ્યું. તાલુકામાં આનંદોત્સવ થયો.

તપાસ થયું

નિમગ્ન પ્રમાણે શ્રી દાનાર પેટવાદ તાનુદામા આપ્યા પ્રમુખ, મત્રી અને અન્ય માહિતગાર દાર્પદર્તાઓ તાનુના ગામોમા તેમની સાથે કર્યા તપાસ કરી સમયો નિને અગે કુવાના પાણી તપાસ્યા અને તેમણે ગિપોટ્ ટ્યેલ ને ગિપોટ્ થયો તેમાં પ્રજના પ્રતિનિધિઓની સમતિ હતી તેમણે પ્રજના પીરમળનો વિચાર કરીને તેમના મુખ્ય સિદ્ધાન્ત સંપૂર્ણપણે સાચવીને સમતિ આપી હતી તે ગિપોટ્ ટાઉન્શીન પામે રજુ થયો.

સોશિયલની પરિપક્વ-પૂ. મહાત્માજીની હાજરી

તે દરમિયાન તાનુના ટાઈર્લ્ડોએ આ પ્રસંગનો પૂરો લાભ લેના ધાર્યું તાનુના પ્રજ્ઞની એ- પરિપક્વ વિચલ્ય ધિગત્વવાને અને તાનુની પ્રજ્ઞનુ વધારે સાર સગવળ હરવા અર્થે યોગ્ય, પ્રસુખ તરીકે ડો સુન્ન મહેનાની વળી થઈ. પૂ મહાત્મા ગાંધીજી આ પ્રસંગે પધારે એવો સોજના સ્વાગતમળને આપક હોવાથી તેમના તરફથી એ- પ્રતિનિધિમળ પૂ મહાત્માને આમ તથા હરવાને દોહી મોનાવામા આ પૂ પૂ મહાત્માજી ૨૧ દિવસના અપરાસ-ગને ગુમાવેલુ સ્વાસ્થ્ય મેળવના હતા. આવા લાગા અપવાસ પડી પ્રથમવાગ- તેમને સુસાદરી હરવાની હતી જેથી તેમણે પોતાને અનુદૂળ તાગીખ આપી તે ત્રિમે સોજનામા પરિવહના દિવસો નક્કી થયા હોના હિસાબ, પૂ મહાત્મા- જીની પધગમ્પી, યોગ્ય પ્રયાગનાર, ખિટિશ અને માય-વાડી ગામેની દૂન- મૂલણી વગેરે અંગેગોને ઠારણે નવહમગની વમ્પીવાળા મેજાત્રા ગામના લાખ મારુસની મેહની જમી આ પગિપ ને અગે હગિગન પરિપ, આપના પગિપ, અને મહિના પગિપદો બરાઈ દેખાત એવો હતો કે જલણે મહાસભાની નાનીલી એ- ન નેના આ પગિપમા પ્રસુખથી ડો સુન્ન મહેનાએ તાનુ પામેથી ૪૦ ટાઈર્લ્ડોએ માગ્યા અને તે તેમને મળ્યા હરે- મૂપે ટાઈર્લ્ડોએ તેમણે ગો- ૫

ઉવરની વાયાઘાટ અને જાહેરાત

ડો સુન્ન અને હુ એક દિવસે મહેનાવ ગામે હતા ત્યાં તે વખતના નામ
દિવાન શ્રી રામલાલભાઈ દેસાઈ તરફથી તેહુ આન્હુ' કે પેટલાના સુખ્ય દર્શન

કર્મીઓને દિવાન સાડેમ બોલાવે છે. તે ઉપરથી ટૂંક કલાકના સમયમાં જેટલાને બોનાવી શકાય તેટલાને લઈને ડો. સુમન્ત સાડેમ દીનાનસાડેમ પામે ગયા. સાથે માત્ર પ્રમુખ શ્રી ગવજીભાઈ પટેલ પણ હતા. શ્રી દાતારના રિપોર્ટ ઉપરથી દરેના નિર્ણય વિષે તાલુકાના પ્રતિનિધિઓ સાથે વાટાઘાટ કરવાની હતી એટલે પત્રી એટલે બધા મુદ્દાઓ ચર્ચાયા બેસતાણ થઈ તેમાં ઠાઠ ઠાઈ થયે નરમગમ્મ પણ થવું પડ્યું, અને તેમાં થયેલો નિર્ણય સતોષનાગદ ગણાય. દરેના નવા ટ્રિનિટીન એટલેમેન્ટમાં જોઈતા ફેરફાર કરીને સજસોઈઝનુ ધોરણ બંધુ. મોનસ્વાનું ધોરણ બ્રિટિશ ધોરણે કરવાની ખાત્રી આપી, વગેરે વગેરે જે હુકમ મંત્રીમંડળની સહીથી તા. ૧૬-૩-૧૯૨૫ના રોજ આગાપત્રિનામાં પ્રસિદ્ધ થયો છે. આમ પ્રજાના સ્વગૃહની પ્રજાએ માગેલો ન્યાય મળ્યો છે. અને પ્રજામાં પોતાની શક્તિ માટે શ્રદ્ધા આવી છે.

રાવજીભાઈ મહિસાઈ પટેલ

પ્રજામંડળ અને ફોજદારી કેસો

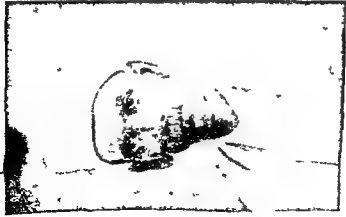
‘પ્રજામંડળે પ્રજાવર્ગને ફેદણાક ફોજદારી કેસોમાં મદદ કરી તેની દ્વંદ્વે નોંધ લખવાનું કામ અને સોંપવામાં આવ્યું’ છે.

સન ૧૯૨૮ પકેસાની વાતની ‘મને ખબર નથી. અને પ્રજામંડળે કદાચ મદદ કરી કરી તે તેનું કોઈએ રેકર્ડ રાખ્યું’ નથી પણ ત્યારપછીના દરેક ફોજદારી મુકદ્દમાનું એાછું વધારે રેકર્ડ પ્રજામંડળમાં છે.

શંખપાળ

૧૯૨૮ પછી પહેલો જાણવાળેગ ફોજદારી કેસ શંખપાળનો થયો. વડોદરાને આંગણે માત્ર પાંચ કે છ માઈલ દૂર મો કોળીઓનું ટોળું આમોગના પાદરે તળાવમાં પડેલું. તે વખતના વડોદરા તાલુકા ફોજદાર શંખપાળનો આસોગમાં સુકામ હતો. દારૂમાં ચક્રચૂર થઈ તેણે તેના ગોડીઆઓ નેડે રાતે આ કોળીઓને ત્રાસ આપ્યો અને જુવાન સ્ત્રીઓ સામે નગ્ન બગાડી તેમને ડરાવવા ગોળીબાર કર્યા—જોરાના પતરાં કાપ્યાં કરી નાંખ્યા.

ફોજદાર વિરૂદ્ધ કેમ દાદ સાંભળે—એક દિવસ ગયો—બીજો ગયો—ત્રીજો ગયો—આ સત્તાપુરના પન્દેરીઓ આખરે ફોજની સલાહથી વડોદરા રોડને

સ્વ. હરિ રાવલ ચાંદેરીકર
પરસારી પ્રાત પ્રજનમંડળના આગેવાન કાર્યકર્તા

શ્રી વામનરાવ તામડેકર
૧ રા. પ્રજનમંડળના દશમા અધિવેશના પ્રમુખ

આ ના તેઓ મે ગ રા પોલીસ નીચર અને નેડ નામદાર દીનાન સાડેગને મળા-તેમને નાચુ કે 11 વગતુ નથી-આશ્વાસન ઉપરાંત આગળ ગાડી ચાલતી નથી તેમની ખામે ખાનાનુ પણ નડોતુ અને તેઓ આ યા પ્રજ્ઞામ ગમા

પ્રજ્ઞા મેવાનો આ મોકો હતો અમનદારો સામે ગરીબ પરદેશીઓને મલે પ્રવાની આ ઘડી હતી અને પ્રજ્ઞામડો આ 1મ ઉપાડી નીધુ ગુના ખન બાગિ 1૬થી તપાસ મ્ગી, ચોરાની ૮મીઓ લીધી-પ્રજ્ઞા રી-અને ગામ પોમોના જના 1 લીધા અને આસપાસથી આ અત્યાચાર મન અને તેમને પુગવો મેળ યો પ્રજ્ઞામ-ગના મ રીઓ ગામડે ગામડે ખા આ ખૂમ ખૂમગણુ ગી-અને આ નાન પૂરી પેગ નહિ ચાત પણ એક દેવી અ રમાત થયો શ્રીમત મજારાજ સાહે 1 શ્રીમત સયાચરાવ મજારાજ મહાર દુગા ની જના પના અને રીઆએ ખૂમ માગી 'ગજ્ય શ્રીમતનુ કે શખપાળનુ' અને નાણા આપી આ નધારો શ્રીમત મોટર જાની રાખીને વેચાતા લીરો-તપાસ ચાની-અને ખાસ ન્યાયાધિશી નીમાઈ શખપાળને ચોગ સજ થઈ

આ ગમે પ્રજ્ઞામડો ને ખમરદારીથી મમ હું તથી પ્રજ્ઞામડળની પ્રતિષ્ઠા ઘટી જ વધી ગઈ સત્તાપુરના લગભગ સો મળાઓને 1 માસ સુધી નડોવરામા રહેવુ પડ્યુ તમને માટે ૭ મહિના ચાતે એટલુ અનાજ અને કેસમા નાગતા નાણા નડોવરાની પ્રજ્ઞાએ આપ્યા આ ઉદારતા માટે પ્રજ્ઞામડળ નડોવરા શરેની પ્રજ્ઞાનુ નક્ષી છે વડોદરા તાનુ ની પ્રજ્ઞાએ આ કેસના મ 1૯૫ વગી તા અમનદાર મામે હજારો રૂપિયા પ્રજ્ઞામડળમા નોધાની-એ મધ્યા મગગો-એ-પ્રજ્ઞામડળની ઓકિંગમા ૫ યા છે વાચીને પારી આવે છે

શખપાળને તમન થઈ ને કુખ્ય તુગમા શખપાળ ફા 1૮૮૨ કેગી હતા ત 1 તુગમા નેગ તરીકે એ આજે 1મ મે ૭ પોતા ની સામે કેસ યો 1૬૦ તેઓ પ્રજ્ઞામ જનો ઉપ 1૨ માને છે-અનુ ચ ને તમાર પ્રજ્ઞામ જનુ માગ ૩૦૦ સુધાયુ -મને પ્રજ્ઞામ જની નાપ નહિ નાગી હોન તો ૯

કેટલાયે અનાચાર કરત-રા. શંખપાત્ર દર બેસતાવર્ષે અને તિળગૂડને પ્રસંગે મારે ત્યાં આવે છે-અને મારે ઉપકાર માને છે. હજુ આ વખતે જ તેઓ કહેતા હતા, તમે મને આ ભવમાં ઉગારી લીધો-“તમને યાદ છે કે તમે અને હું બપોરે રેલ્વેમાં ડબોછથી વડોદરા સાથે મુસાફરી કરતા હતા ત્યારે મારી પાસેના ખોળામાં શું હતું”-“દારૂની બાટલીઓ ભરેલી પડી હતી”-મુનશી સાહેબ તમે અને પ્રબંધને મારું બહુ કૃત્યું છે.

અને ખરેખર, રા. શંખપાળનો જીવનપત્રોટો થયો છે. તેઓ નિર્વ્યસની બન્યા છે. ગીતાના અભ્યાસી અને નિત્યપાઠી બન્યા છે. તેમના હૃદયમાંના રાક્ષસ મરી ગયો છે. તેમનું બહુ થાઓ-ખરા પશ્ચાતાપ પાછળ તે દેવબૂમિ દેખાતી જ રહે છે.

આમરોલીના વણિક

થોડા દિવસ ગયા અને એક દિવસ હું રાતના લગભગ ૯ વાગે થોડોડ ઉપર મારા મકાનમાં ટેબલપર બેઠો હતો અને યોચંબા તા. આમરોલીના કેટલાક વણિક ભાઈઓ રાડ પાડતા આવ્યા. ત્યાંના ફોજદારે એક ગુનાના કામમાં યોચંબાના કાસિદાસ દલસુખ પાસે લાંચ માગેલી અને તે નહિ આપી ત્યારે આ જુવાન વણિકને એક કોટડીમાં થોમી ઘાલ્યો. ગંધાતી, સાફ થઈ ચિનાની મજીરથી ભરેલી કોટડીમાં ચિના ગુને આ વણિકભાઈને આખી રાત ગુમાવવી પડી. તેને ફોજદારે માંડમાંડ છૂટો કર્યો અને તેણે વડોદરે આવી પ્રબંધને મારફત લોરિપટલનો આશરો લીધો. તેને તાર આવતો હતો અને તેના હૃદય ઉપર અસર થઈ હતી. તે આવ્યો ત્યારે તેની આંખો ફાટી ગઈ હતી.

ફોજદાર સામે તેણે રા. કમિશનર સાહેબ પાસે ફરીઆદ ફરી અને ફોજદાર ઉપર કામ ચલાવવા મંજૂરી માગી, પણ રા. ગાડગે જનના મુખી દોઈને આવી મંજૂરી બાબે જ આપના.

ફોજદાર એક મી. નવાબ એણે સરકારી કામે હરકત કરી બદલ વાણીઆ ઉપર સામી ફરીઆદ માંડી અને તે નીકળી પણ ગઈ. વાણીઆ ઉપરનો કેસ સાબિત નહિ થયો. તેને ફોજદારે કોટડીમાં ખેસી ઘાલ્યો અને આખી રાતના વીનક નેને વેડવાં પથાં તે બધું વડોદરા રાજ્યમાં ફોગટ ગયું.

આ પછી નાના મોટા ઘણા ફ્રાજદારી મુદ્દમામાં પ્રજનમંડળે લોકોને સંકાય આપી અને જોને અમલદારી કનડગત થતી તે સામાન્ય રીતે પ્રજનમંડળમાં આવીને રાડ નાખતા અને પ્રજનમંડળ તેમને પોતાનાથી બની શકે તેટલી મદદ કરતું.

મારફત અને ચીમનભાઈ ડબોઈવાળા

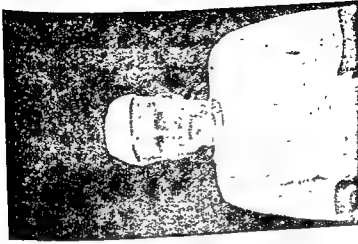
શંખપાસ પછી બીજો કેસ લાંચનો રા. ચીમનભાઈ ડબોઈવાળા ઉપર થયો. ડબોઈ તાલુકાના અખીપુરા ગામે ડેડનાં ઘર બાળી મર્યા હતાં અને પ્રજનમંડળે આ ડેડ લોકોને મદદ કરવા માટે જુદેજુદે સ્થળેથી નાણાં અને ઈમારતી કાટ ઉઘરાવ્યો હતો. આ કાટના વેગનો સેવા અને ઉતારવા માટે સ્ટેશન માસ્તરોએ મારફત માગી—એક સ્ટેશન માસ્તરે કહ્યું “Charity begins at home” વેગનનું મારફત મેલી છો. ડેડ હોય કે બંગી હોય. રા. ચીમનભાઈ ડબોઈવાળા તે વખતે ડબોઈ તાલુકાના મંત્રી હતા. સ્ટેશન માસ્તરના શબ્દોથી તેમનું દિલ કોરાયું અને તેમણે આ વાતનું ચર્ચાપત્ર મરજુમરાતમાં લખ્યું. આ ચર્ચાપત્ર રેલવેમાં પહોંચતા રેલવેના અમલદારોએ આ સ્ટેશન માસ્તરોને ચોખ્ખા થવા ફરજ પાડી—અને ચોખ્ખા થવાની આ ઓછી અછલની પદ્ધતિ અનુસાર સ્ટેશન માસ્તરો ફરીઆદી અને રા. ચીમનભાઈ ડબોઈવાળા આરોપી બન્યા. એક સાચી ફરીઆદ કરનારને આરોપી બની જ્યારે કોર્ટમાં ઉભા રહેવું પડે છે ત્યારે જીવ ઉપર આવે છે. આરોપી તરીકે જ્યારે પહેલે દિવસે રા. ચીમનભાઈનું નામ પોકારવામાં આવ્યું અને તેને ઉભા રહેવું પડ્યું ત્યારે રા. ચીમનભાઈની આંખમાંથી બે મોટાં બિનાં આંસુ ગરી પડ્યાં. મારફત સાબિત થઈ. માસ્તરો ઘેર બેઠા, પણ વડોદરા રાજ્યમાંથી હજુ મારફત ગઈ નથી. પણ પ્રજનમંડળ કેટલા કેસ લડે !!

વિસનગર અને નોંધણીના લાગો

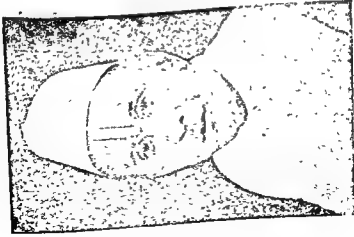
શંખપાસ પછી બીજો મોટો મુદ્દમો પ્રજનમંડળે હાથ પર લીધો હોય તો નોંધણી કામદાર પોતાને માટે દરેક દસ્તાવેજો ૧ રૂપીઓ અને સિપાઈ વગેરેના લાગાના પાંચ આના મળી રૂ. ૧-૫-૦ લેતા તેને અટકાવવા પ્રજનમંડળે પ્રયાસ કર્યો તેમાંથી બીજો થયો. લાંચ રચનાત અટકાવવાની હાકલ વિસનગર

પ્રજનનના અધિવેશનમાં આમાં આવી હતી અને વિસનગરે નોંધણી કરે
 રીના આ નામ સામે જુલેલ શરૂ કરી એક ગણિત નજીક પામે નોંધણી
 નામ રે નાણા સીધા અને વિસનગર પ્રજનનના મનીએએ આ નામ
 મોં ઉપર મૂકી નામ ચર્ચાઈ અને નોંધણી નામદારને ચોખ્ખા થવા જ
 પા નામ આવી આ કચ્છ પાતા પહેલાં મુશ્કેલી અમનદારાએ આ મામતની
 તાનિત તપાસ કરી નજીક ખાનાના મુશ્કેલી અમનદારો અને પોલીસ અમનદારો
 ઠોણ જાણે પેલી મીતે તપાસ કરે છે કે ઘણાજ તે તો તેમને નીચેના
 માણુમેના શુના જડના જ નથી તેઓ જે તપાસ કરે છે તે અને દરે છે કે
 અધૂરી રે છે કે પડી આરાપીના ત્રેય સામે જોઈને તપાસ કરે છે-પણ તપા
 સમાં કોઈ સ્વ ની ગતિ નથી આ વિસનગરના સ્વમાં પણ થોડા એવું થયું
 પણ પ્રજનનના તત્કથી એવી જુલેલ રવામ આવી કે આ સ્વના નોંધણી
 મામદારને ચોખ્ખા થવાની ફરજ પડી પ્રજનનના મની અને પોલીસ એ
 જાણા ઉપર રોડદારી નામ આપુ નોંધણી લામદારને સગા કરી નખીનો
 નામ મળ્યો અને પોલીસ પણ રૂના-વખીનો પ્રજનનની વિરૂદ્ધ નોંધણી
 મામતની મતમાં ગયા પણ અત્યંત મોઝ નહિ રાખી પોલીસે દરાર જોરા
 જોવો છે મોર્ગને માનવું પડ્યું કે વાગો તો તેવાય છે, અને આ નોંધણી
 મામદાર પોતાની જગ્યા ઉપર ચી જાઈને જો તેને મોર્ગ લાવતે રાખે નહોતું
 એમ જાણાયુંઆનો પ્રશ્ન ધાગસભામાં પૂજવામાં આ યો ધારાસભામાં બનતા
 જ જવાનું મળ્યો અને પ્રજનનને દગલનો અગત્યનો ભાગ છાપી પ્રસિદ્ધ કરી
 મનાવવું પડ્યું કે નહિ તાય તેવાઈ છે એવો દગલ થયો છે દગલ ને નામ
 ફીવાન આડેસ પામે મયો અને મેદાય છે કે તેમણે ખાતાને રૂપો દીધો અને
 આગલી બંધી મામતની પડી પેના વિસનગરના નોંધણી મામદાર નો રી
 પડ્યો દૂર થતા.

પણ આ સ્વ હકીકત માનિત દગલામાં પ્રજનનને મોગી મનો અર્થ
 થયેલ પ્રજનનના મનીએએ આરોપી તરીકે જીજ્ઞાસુ પડ્યું અને
 પ્રજનનના સંબંધને પુરાવો મેળવવામાં ગાનડે ગામડે ગમ્મત પડ્યું-
 પ્રજનનના પામે આખા વિસનગર તાનુમાથી દૂર વખતમાં લગનગ આ
 બામતના અડીસો પુરાવા મળ્યા તેમાંના નમબમ સો પુરાવા તો તેખી હતા.

મણીલાલ ખેલ

ચિમનલાલ દસાઈ

ચિમનલાલ કે સારા

બાલકૃષ્ણ મહારાજ

આવા હમલાખંધ પુરાવા પડ્યા છતાં અને અમલદારોની આંખે ચઢી શકે એવા છતાં-પણ આવી લાંચની બદી વડોદરામાં ફૂલે ફાલે છે એ દિલગીરી ભરેલું છે. વિસનગરની પ્રજાએ આ કેસમાં નીડરપણે જે સત્ય હકીકત ન્યાયાધિક્ષીઓમાં રજૂ કરી તે માટે વિસનગર તાલુકાની પ્રજાને ધન્યવાદ છે.

ગૌરીશંકર પ્રેમજી

અમરેલીમાં ગૌરીશંકર પ્રેમજીનો કેસ પણ તેવા જ થયો. તેને તો પોલિસના માણસે કચેરીના ઓટલા ઉપર ઘાત મારી અને કેમો મંડાયા. કેસો લાંબા ચાલ્યા પણ ગૌરીશંકરની છેવટે જીત થઈ.

બાળકૃષ્ણ મહારાજ

વડનગરના બાળકૃષ્ણ મહારાજનો ફોજદારી કેસ જરા જુદા પ્રકારનો હતો. જ્યાં જ્યાં કોર્ટપણ માણસ પ્રજામંડળના કોર્ટ કાર્યકર્તા સામે ફોજદારી કરનાર મળ્યો કે પોલીસને ફોજદારી કેસ બનાવી દેવાનો નશો ચઢે છે.

શ્રી બાળકૃષ્ણ મહારાજ ખેરાળુ તાલુકા પ્રજામંડળના ઉપ-પ્રમુખ હતા. પ્રજામંડળના કામ માટે ભીષ્ માંગી મુંબાઈથી નાણાં લાવ્યા, અને તે નાણાં માંથી રૂ. ૧૫૭ પંદરના કાર્ડ-કવર વેચાતાં લીધાં. મુંબાઈ છોડ્યું ત્યારે તેમને તાવ આતો હતો અને અમદાવાદ સ્ટેશને ગાડી બદલતાં તેમણે કાર્ડ-કવરનું પોટલું શુભામ્બુ. તેમણે તપાસ કરી અને તાલુકા પ્રજામંડળમાં આ પોટલાના રૂ. ૧૫૭ આગરે પોતાના નામે ઉધરાવ્યા પણ ખરા.

પણ પ્રજામંડળના રા. બાળકૃષ્ણ મહારાજના તે વખતના વિરોધી એક બાઈની અરજ ઉપરથી પોલીસે રા. બાળકૃષ્ણ મહારાજ પર કેસ બનાવ્યો. હો. અપમાં રાખ્યા. આ કેસ ખેરાળુ વહીવટદાર પાસે મેજિસ્ટ્રેટ તરીકે ચાલ્યો. ધક્કાનો પાર નહિ રહ્યો. અથડામણ અને રૈએ રા. બાળકૃષ્ણ મહારાજ હેરાન થયા. તેમને વહીવટદાર સાહેબે તો સગ્ન કરી, પણ પ્રાંત ફોજદારી ન્યાયાધીશમાં તેઓ નિર્દોષ છૂટ્યા.

બેટના મગનભાઈ પોપટભાઈ જોશી

આ બાઈ બેટના ઉપ પ્રમુખ હતા. બેટ મુધગઈમાં તેમના તાયાનો ઠારકુન પાચ લે છે અને મુધરાઈનું ઉત્પન્ન જગારે છે એનાં નિવેદનો ગ. મગનભાઈ પોપટભાઈએ બેટ મુધગઈના ઉપ પ્રમુખ તરીકે કર્યાં. આનું પરિણામ મંતોપ ઠારકુન નહિ આવ્યું.

ત્યારે પછી આખા ગામની પચાસનોની પરિવહનના મહાવનિર્માય અગ્રમુખ સાહેબની ઓફિસમાં તે બગરામાં આવી આ પરિવહનમાં રા મગનભાઈને આમત્રણ હતું મેં આ પરિવહનમાં બેગર થએના પ્રવનમળના સભ્યોને મારે ત્યા પ્રવનમળના મંત્રી તરીકે જોનાવ્યા અને તેઓ માત્ર નામના પૂરણા છે કે વડોદરા ગામમાં તેમની ઠાઈ કોમન છે એ જણાવવા માગ્યું. દરેક પોતાની નિગતો વહી તેમાં ગામ મગનભાઈએ પણ વહી જે વાગ્યો ઉપર આ નિગતોના આધાર હતો તે વાગ્યો મેં મગનભાઈ અને તે ઉપરથી 'પ્રવનમળ પત્રિકા' માં હસ લીટીના લેખ નખાં અને નખસુ કે આવડા વાડવાયેા ઠારકુન ત તળી કોણ છે ?

મેં લેખ લખ્યો અને કરીઆદ થઈ ના મગનભાઈ પોપટભાઈ ઉપર આ નાહિત માણસને માગ જખાણને લીધે આરોપીમાં જિભા ગહેવ પડય. તે વખતે દાગકામાં મીં એવકયાન ગાદ મેંજોટ દત્તા.

મુધગઈના ઉપપ્રમુખ ઉપપ્રમુખ તરીકે પોતાના અને ઠારકુનના ઉપરી મેં ઓખા કમીશનર સાહેબને કરેલાં નિવેદનના આધાર ગામ મગનભાઈના ઉપરનો શુનો સામિત માની કે. ૮૦૦ જેટલા દંડ કર્યો. ગામ મગનભાઈનું ધર વેચ્યા નિતા આ દંડ આપી થનાય એમ નહોતું. ૬૩ તો આપવેા પડત-પ્રવનમળનો એક સિપાઈ ગરીમ તો હતો ૪૮-આ દંડ બગીને બિખારી થઈ જતા. પણ રા. મગનભાઈની જાનમેવાનો માનિક પ્રભુ જાગનો એકો હતો તેમણે શુના વિવાદ કર્યો. સારી વધીય શી આપી વધીય કર્યો—અને વિવાદના કામે તેમણે ઠારકુન મામે કરેલા આજ્ઞેષો ખરા થયાં અને બાઈ મગનભાઈ પોપટભાઈ નિર્દોષ છૂટ્યા પ્રભુના ગોઠા આગળ ગામ મગનભાઈનો ઈન્સાક થયો કામલ મામ ન્યાયની કોર્ટ પામે હતું—પણ મુનડી કોર્ટમાં ગામ મગનભાઈને ન્યાય નહિ થયો.

દારકુન દોષીન હત્યો-તેણે લાય લીધી હતી એમ સાબિત થયું. તેને ચોખ્ખા થતા જે સરકારે હુકમ થયો તે સરકારની ન્યાયની ડાટમાં તે મેતો-નાચિયો સાબિત થયો-અને તે નોટરીમાં ચાલુ કર્યો. ગ મગનભાઈએ મુનખી અમનદારને ફો દીવાન માહેમ સુધી અગ્ગ કરી, પણ આ બધી નેની અગ્ગએ ફોગટ મર્ધ “સાહેબ આ તો પ્રજામંડળનો માણસ” મને મરીમ માણસને હેરાન ગવા એકો છે-આ દલીલ એ- ડ્યોરીમાં અગ્ગદાર ગતો હતો આ રાત ગ મગનભાઈએ ધનોગન આબળી અને મારકુન લીગનાન લીનાધર મચી ગયો.

તે નાનકુન ચોખ્ખો થયો હોત તો પ્રજામંડળના માણસ રા મગનભાઈને જાનની નાગી નીચી ચોટત પણ પાચ્યો હતાર ઉપિયા ખર્ચાને મગનભાઈ ચોખ્ખા થયા અને દારકુન મેતો ડ્યો-પણ સયોગ એવો કે આ મેતો નાનકુન નાન્યમા પોરાયા અને આજે પૂર પેનગન ખાય છ-આ કસ એ- નમનાદાર કેમ છે અને આજે મગનભાઈ ને ધધા મારે દુ ખમા મુમાર્જજનુ પડયુ

મેજેટ્ટ મેનનાનભાઈ એમના કર્મને રહેતે થોડા રખતમા ઘેર મેદા તમના ઉપર વાચ ગગરતની અગ્ગ થઈ અને તની તપાચ થઈ ન્યાયખાતાના ઇનચાર્જને તપાચ નરી અને ના મેનનાન જે મેદા-મુનખી અમનદારને તાં તપાચ થઈ હોત તો નાગી ન તમની નજરે તપાસનુ પગિયામ લાનત

ગ. ચુનીલાલ શાહ

માન સન્મની ગ ચુનીલાલ શાહ ફોજદારી નામનાયી નાં મન્યા ન ગગરત નાનનામા કન્યા ગયા લાક અને પોનીમ તેમનો પીડા લીધો ન ન્યા કો તેમ ચુનીલાલની અને પોનાસની મોટ એન્ગીલ પા ના કન્ટી હતી- અને એ- દવાનના ભાઈ ચુનીલાલની ધબી નાક મેચા શીને કો શિના નરી ગ ચુનીલાલની રાનાની નાધ નરા ઉત્તુ- મન્યો દનો ફગુ અસલ મન્યુ, અને તેમણ પ્રવાચ મવ નરી આ મદન એન્ડ રખ વખરા આ લખ ઉપરની ન ચુનીમાર્ડ ઉપર પણ મનજીના કસ થયા પડેની ને ન ચુની ભાઈને સજ નરી પ્રાનમા પ્રાયમ ગલી રન્ટિ નાં નામ પાછુ મોન્યુ અને પ્રાન ફોજદારી ન્યાયાધિક ગ મીદાભાઈ નાદેમે ન ચુનીભાઈને નિંદા કાળા

ગણપતપુરા કેસ

અને ગણપતપુરા કેસ તો વળી વધારે આગળ પડતો છે. દરજ્જાના એક અડંગ દારૂ પીનાર ગરાસિઆએ ગણપતપુરાના એક આખા કુટુંબ અને તેના સાગતા વળગતા માણસો ઉપર સારી ચાલના જામીનનો કેસ થયો. આમાં એક બેચરભાઈ દરીને સાઠ વર્ષ ઉપરાંતના શૂદ્રથે પથ્થુ હતા. તે અને તેમના બાઈઓ ગણપતપુરાના મોટા વનદાર-સરદારી માણસો-પણ પ્રજામંડળના ભક્ત હતા.

વડોદરા પ્રાંતના સુબા એકવાર પાકી આનાદારી જોવા ગયા. ગણપતપુરાના પટેલે સારું સારું દંત્યુ-પથ્થુ જે કુટુંબ ઉપર કેસ થયો તેના એક જીવાનિયાએ દંત્યુ છ આનાથી વધારે પાકું તથા આપ જરા મોટરમાંથી ડોનરો તો આપને ખાતરી કરી આપું-દાકેમ ચીડાયા. અને આ પછી આ કુટુંબના ધરડા અને જીવાન ઉપર કેસ થયો. તપ્પેસે આસે વીધાના આ શૂદ્રથ, ખાનેદારો કાપડનો ધંધો કરનારા-સરદારનો આપખત વેરો ભરનારા આ શૂદ્રથો-ઉપર સારી ચાલના જામીનનો કેસ થયો. અને જામીન વિનાના વોલ્ટો નીકળ્યાં : એમને પકડ્યા અને મારા ઉપર દરજ્જાથી તાર આપ્યો. તેઓ રોજનપર જોવા તો પડેલા તો હું વડોદરા રોજનપર હાજર થયો હતો મારી સાથે પ્રજામંડળના જે માણસો હતા. બાઈ સુનીબાઈ પણ હતા. આ ત્રણમે આરમે વીધાના વનદાર બદમાશને દાથે દોરડા બાંધ્યાં હતાં અને વાટાપાટ કર્મ કે તેમને મોટરમાં સહ જવા કે પગપાળા; અમે તો જોયા જ કરતા હતા, પણ હતા પામે.

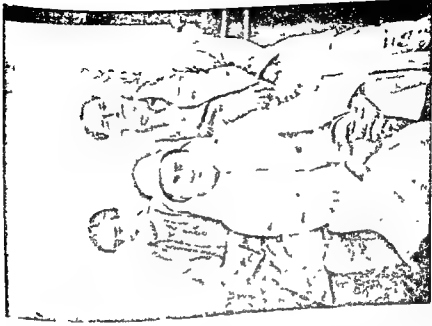
આખરે તેમને દોરડા બાંધી રોજનથી બદ સુધી દોરડા બાંધીને પગે ચાલતા કર્મ જતાનો વિચાર ચોક્કસ થયો અને રખાંડો ચાપરા માંડ્યા.

મારી પામે જોયા પ્રજામંડળના શાકુન મી. દેવરેન મેં ૧૭. ઓરીસમાંથી જેમણે જાવો અને આ બાઈએને ચાલના કર્મ જવા જે તેની જે ત્રણ મથેથી દોરડા આગળથી-દોરિષ્ટક પાસેથી અને ગરબુનાં અને હંમે બદ આગળ બડના કપાટિન્ડાં પેસતાં હાઈએ પાડા.

ચારસામાના સંભ્ય

શ્રી મણિલાલ કાશીવાળા

શ્રી મુરેન્દ્ર ઝવેરી, શ્રી મગનભાઈ પટેલ, શ્રી નાનુભાઈ પટેલ

દું ૮૨૧ મોટરથી બોલ્યો—અને મી. ટોપરે સામક્ષ ઉપર પ્રજ્ઞામંડળ બોલિસમાં ગયા—આ એક ફોજદારની નજર ઉપર આવ્યું—ને અચળે દુયો અને મને જોયો. રસાંગે જે ડગનાં આગળ ગયો—અને અટક્યો—અને આ સારી ચાલના ક્ષત્રીની દેખતા દોરડાધારી આગેપાંચો અગર સામાજીકાને ત્યાર બાદ મોટરમાં બસનાં લગવામાં આવ્યા. મી. કે. બી. દેસાઈ તે વખતે નાવજી મુળા હતા. તેમણે તેમને ઘેર આ મોટેને જામીન ઉપર છોડ્યા.

અને પછી આ કેસ એક વર્ષ ઉપરાંત આવ્યો અને આ ગણપતપુરાના બારીઓ છટી ગયા. આ ગણપતપુરાના બારીઓ અને તેઓ મારી આ ના જામીન લેવા સાબુક હતા કે કેમ નો ખ્યાન આપતા એન્જલ વાન બસ દેરી કે—માનાવાગા પેટ્રી નં. ૧ નો સાન. ૧૫૦ શ્રી બેચ-બાર્ડ એન્ડે ૮૦. ૧ પીટીંગ મોટરિંગની સ્થાપના સગ્ગ દગી એટલુજ નવિ પથ ન્હતા ના. જનિલ દાનની પુત્ર થઈ શ્રીમત અચાનગર સ્થાનને પોતાની પામે એલાવ્યા હતા તેમજ સંસ્થાન કીધી છે અને જાનના પથ પ્રત દાપ મા પોતાની સદગી અપણ કહેની હતી ગણપતપુરાના આ કેસ પછા પાળળ એક મોટું નાટક છે અને એક મોટો મુદ્દાગ પથ છે. આ કેસને કેટલાક નિર્દોષ માણસો હેનન પગ થયા છે. આ બધી વાનો પુરાવો મારી પામે છે જામના કરાન બીલા થાય એવી વાનો પથ છે, પણ કેને કહેવી? માર્ક નખત વેળા જોઈને આ વાનો પથ દરીશ. આજે તો એટલુજ કે—આ વતનદાર માણસોને નાહવના હેનન કરામાં આવ્યા હતા અને પ્રજ્ઞામંડળના માણસ તરફે તેઓએ આ હેનનગતિ હમને ચકેરે મરીદાની લીધી હતી

આ મધ્યે મ. મણીબાર્ડ દારીરાળા, મ. મગનબાર્ડ ગદગબાર્ડ અને મ. પગ્ગેનમ રણહોડદાસ દરીરાળા આ ત્રણ માટે વખણ એવી મને મૂલના થાય છે પણ હું લખતો નથી વખત આવશે ત્યારે બધી વિગતો પ્રજ્ઞાને તે વખતે પૂરી પાડી

મોટરો અને ધારપ

છેલની વાન મી. ધારપની બની વડોદરા ગઢેરમાથી અગ્રેજ સગરો મોટરો મારી અને આ મોટરના રોજના દસ રૂપાઆથી એક રૂપાઓ

મોટગામને નડેનો મળેલ આ વાત ચર્ચાઈ પણ ભાગ્યમા પડી ગઈ-
પ્રત્યક્ષે આ વાત લેવાડી લીધી અને પત્રિકામાં એ વાતનું વર્ણન જ નુ
આ વાત ઠાકુરિસન અને શ્રીમત મદાગાજ સહેબ મુખી ગઈ પર્ણિલામ
આપણે જણાવે તો પોલીસ મિશનર આગેમની ચેરીની મેનર ડોહી
ધોડી ખ ખેનના અન્નો કેટલેયે મરે તો જી ગયો.

વલ્લભદામ અને મેવકલાલ

ન્યાયખાનામાં પણ પ્રત્યક્ષે ઘોડો મરેલો તો ખવામાં શ્રીમત
સંગમને મદદ જી નવમરી ન્યાયાધિયા સામે મૂકી કન્યા નવસાની
પ્રત્યક્ષે ડોહી હતી અને દાન મુનસફ નાડેમની ફરીબાદની પ્રાથમિક
તપાન મે જી તેમના સામેની અજી મે ન્યાયખાનામાં આપી હતી આ અને
મુનસફ થે ગયો.

ફરીબાદની માટે રૂચી

વડોલગામાં સંગમી નો અને પ્રત્યક્ષે માટે તપાનની પદ્ધતિ જુની
જી કે પ્રત્યક્ષે નામેનો પ્રથમ સર્નીય પુરાવો થયો એટલે જેના સામ
આવો પુરાવો થાય તેને ઈસાર માટે પ્રત્યક્ષે માટે ની આપવામાં આવે કે

મન જી નો મન આમ નથી થતું સંગમી નો પણ તે ગમે તેવો નાનો
દોષ તોપત નના વિચ્છેના જેના માટે દોષ તરીકે જુનાની થાય-પત્રી જે
નોગના વિચ્છે આવો પુરાવો થઈ દોષ ન નોગના મેનરે નેનાય અને તા
પોતાના નામમાં પુનાનો નના પત્ર તપ આપવામાં આવે અને આ પ્રમાણ
મેનર નામન ગે મે-આ મની વિધિ પત્ર ને નોગના થવાની મેનર
પા વામાં આવે

આ મની વિધિ નાદ-અ-ગામીના ના આપખન રજુ આવે તમ
ફરીબાદ નોડે નો તમને ખાનામાંથી જ કેમ ની મના મહિનાઓ-૭
મહિનાઓ જાન મહિનાઓ થઈ નય ફરીબાદ મનામે વક્ષા ખાદન
ગામી નય ઉપ થી છતી ઉપ મેરેનો મનગી ના - ગે ને ના નેને
તી આખર્ષી નેથા ર મે અને મે તા ફરીબાદના માટેને નિમ્ન સૂચી
અ ન દાખરમાંથી નાડ અથવા વખત આવે ત્યાર થી ન કેમના પ ના ની
કે આ મન ના અને છે-અને આ મનામાંથી નગી પાન દેનર ન્યારે

મે. પોલીસ કમીશનર માર્કેટ કૃપાવત થઈ નુકસાન કરે કે નોકરે ચોખ્ખા થવું-ત્યાગે તો હા ન વળી નય છે ફરીઆઈ આ નામદાયક વિચિત્રી ફેગન પેશાન અને છે અને “કોણ આ નામમાં પડે” “હું ગમેડા કે આ ફરીઆઈ ની” આમ નિસાસા નાંખીને તે કટાગી નય છે-આ અમા ઉપર વળે મનારી નો-નો આંચ સીધા બદલ અગર ફરીઆઈને ફેગન મ્યાં બદલ ફરીઆઈ નાંચી અમારી નોકરની ગડનથી છે એમ માની તેને ચોખ્ખા થવાની ફેગન પાડવામાં આવે છે અને વડોદરા ગામની આ વિસિદ્ધાને પગિણામે મળતો ફરીઆઈ આગામી તરીકે-તહેમતના બનીને ઉભો રહે ન-પુગવાનો નો-ને તેને માથે પડે છે અને તેને નાખ્યા ખરચી વખત દરવાનો અને પુગવો વગી મીથવાર ભેગો દરવા અને તેના ખરચા બગવાનો બો-ને તેને માથે પડે છે કોઈ મીથવાર ભેગો દરવા અને તેના ખરચા બગવાનો બો-ને તેને માથે પડે છે કોઈ નગરની નો-ને મન કગવતા પડેલા મળના ફરીઆઈન આમ જ પ્રાયમિ-નન થાય છે-કોઈ ના માટે વડોદરામાં સગરની નો-રિદ્ધ ફરીઆઈ દર નીમત દવાય આરી ફરીઆઈ ફરી ગક નવરા માલસ આરી ફરીઆઈ ફરી ગક પખુ ગરીબ ગામડીઓ ખેડત કટલા મદિના મુરી, મટલી હથેરીમા, અને ફેટલીવાર ત-રીક નહન ઓખાયા દર આનુ બાન આ પદ્ધતિના ધનાગને અગર આ પદ્ધતિએ ફેગન દગનાગને કેમ થયુ નથી ન સમજ પડતી નથી તે અમગથી ન આ પદ્ધતિ અખત્યાગ દરવામાં આવી હોય તા તેનો અથ એટલો ને નીદો કે, કોઈ ફરીઆઈ ના દિમલ ન દરે-અગર તો ફરીઆઈને જેટલી અને તેટલી ઓગી થાય અને ચરમરી નો-ર સામે ફરીઆઈ દરનાર હેરાન પેશાન થઈ નય તેટલા ખાનગ જ આ પદ્ધતિ અખત્યાગ દરવામાં આવેથી બાગે છે

જો ગરીબ ટ્રેધન માટે રાજ્યના મોટા અમલદારના હેતુમાં ધ્યાન હોય તો પ્રાયમિક પુગના ઉપરથી સરગરી નોકરને ધકેલી કાઢના જોઈએ ખાખી હાનની પદ્ધતિથી તે સરગરી નોકરને વાંચ લેવાનું-અને પ્રગને હેરાન દરવાનુ ઉત્તેજન મળે છે અને આ વાન જવામદાર ગજતત્ર મળશે ત્યારપછી અસ્તિત્વમાં નહિ રહે, ત્યારે સરગરી નોકરને મીધા દોર થઈને નો-રી કરવી પડશે, અને ફરિયાદ દરનારને મળનારો ન્યાય સીધો, સરળ અને સોધો બનશે.

આ પ્રમ્ત તરફ સરકારના અમલદારોએ માત્ર સરકારી નોકરને જરાએ નરહી ન પડે એ જ ખ્યાલ રાખેલો જણાય છે. કારણ એટલું જ કે આવી કસિયાદો ત્યારે કરવામાં આવે છે ત્યારે સરકાર નોકરની પ્રથમદર્શનીય બદનદી થાય છે અને તેને તો બદનદીવાળું લખાણ સાબિત કરવાનું જ રહે છે. અને બધો પુરાવો જે ખાતા પામે ક્યો દોષ છે તે વળી પાછો ન્યાયાધિકારીમાં કરવાનો ખોળે મળ કરીઆદી ઉપર રહે છે—વડોદરારાજ્યમાં આમ ઘા નાખનારને અને રાડ પાડનારને પોતાના માથાપર આપું આમ લઈને નીકળવું પડે છે. અમલદારોનો રોય જુદો જ—પરિણામનું જેખમ માથાપર—એક નાનામાં નાના સરકારી નોકરને તેણે કરેલા કુબૃત્ય માટે ન્યાયને રસ્તે પહોંચાડવામાં અધમ્ના થઈ જવું પડે છે, દેવાદાર થવું પડે છે, વતન છોડવું પડે છે; ને ગરીબ થવાથી પારકાની યુક્તામી કરવી પડે છે. વડોદરા રાજ્યની આ પણ એક વિશિષ્ટતા છે—અને આ વિશિષ્ટતા બદલવા જેવી છે.

ખાતાના ન્યાયમાં જે નોકર સામે પુરાવો નથી એમ સાબિત થાય તો પોલીસને ખોટી ખબર આપ્યાનો ગુનો તેના ઉપર લગાડી કામ ચલાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને કસિયાદ કરવા જનાર માણસના આમ હાલ દલાલ થાય છે.

પ્રમુ આ બધામાંથી વડોદરાના પ્રજાજનને બચાવે.

પ્રજાજનોને પડતો આની વિટંબણા છતાં પણ ધણી કસિયાદો કરવા પ્રજામંડળ સજાડ આપતું નથી. કોડો નારાજ થાય છે. પણ અહીં રસ્તે જેમી જાય એવા નોકરને આવી કુખનો લગત વિપાડવા દેરી એ સજારબરેલું નથી. જે ખાતું નાલાયક નોકરોને સજા કરવાનો શુદ્ધ ઇરાદો રાખે તો જરૂર ૧૦૦ નોકરો જરૂર ઘેર જેમે—આવડો સડો વડોદરા રાજ્યના નોકરોમાં

પ્રાણલાલ મુનશી

‘૧૯૨૭’નું રેલસંકટ

જે સ ૧૯૨૭ના જુલાઈના આખરી દિવસે ૧૬૬૨ની પ્રથમ કોઈરીતે ખૂલી શકે તેમ નથી, બધા જાણના સાથે આધીના ગોઠા જોડ્યા, અને મુસાફરો ૧૭૬૬ નાગનાગર આ દિવસે ૧૨૭૭૦-૧૧૧૭૦૦નો વેગ નાના ૩૦ માઈનનો હતા કુદરતના આ મારમા કાપથી નાગના ૧૧૬૬૦ તૂટી ગયા આગગાડીઓ અટકી પડી રીલ્વેની રોગનીઓ બુઝાર્ક ગઈ, અને ૧૬૬૨ ગરેમા મોરનનો વિભાગ નો પાણીની અદરૂળી ગયા આ પરિસ્થિતિના આમનો નના દુખ ને નુશાનથી રીલ્વેના પ્રજનજનોને ગદગદ આપના ૧૬૬૨ રોકેની રેલસંકટનિવારણ સમિતિ ૨૧ શ્રીમત ધૈર્યશીરાવના ૧૬૬૨ પ્રમુખપણા નીચે અગ્નિત્વમા આની પ્રજનમડળના નેતાઓએ તા ૫-૮-૨૭ના રાત્રે એ સભા યોજાવી અને પ્રજનમડળના પ્રમુખ, મીસ્ત્ર માન્નપ્રમુખો અને ચાનુ મનીઓની એ-વગર સમિતિ સભ્યો નધારનાની અત્તા સાથે નીમાઈ આ સમિતિ એ “પ્રજનમડળ રેલસંકટનિવારણ સમિતિ” કહેવાઈ અને આ સમિતિએ તાત્કાલિક ગદતને જોડીને નાગની રાહત આપવાનું નામ ગર કર્યું

૧૬૬૨ પ્રાત્ર અને મહેસાણા પ્રાત્રના કટનાં તાનુઓની પરિસ્થિતિની ખાતર ૧૬૬૨ રોકેમા ક સરનાને પણ પડી નકોની મહેસાણા પ્રાત્રમા નો

રેલવેનો વ્યવહાર કપાઈ ગયો હતો, અને ગામડાના સ્ત્રીઓ બંધ રહી ગયા હતા. આવે વખતે એ પ્રાંતના સાચા સમાચાર લાવવા તે વખતના પ્રમુખ સ્વ. શ્રી ડાહ્યાભાઈ પુરોહિત અને પ્રજામંડળના એક અગ્રણી નેતા શ્રી વામન આપાજી નિકેતેએ ઘોડા ઉપર જુદા જુદા તાલુકાઓમાં ફરીને આખી પરિસ્થિતિના સમાચાર અને આંકડાઓ ભેગા કરી સરકારમાં રજૂ કર્યા.

આ રેલસંકટ નિવારણ માટે “દીવાનફંડ” નામે એક ફંડ ખોલવામાં આવ્યું હતું અને તેમાંથી પ્રજાને મદદ તરીકે રૂ. ૨૫૦૦૭ શ્રી ગણેશ ભારતર સાને, સ્વ. શ્રી ડાહ્યાભાઈ પુરોહિત અને ડૉ. સુમન્ત મહેતાને આપવામાં આવ્યા હતા. મારી ધારણા પ્રમાણે પાછળથી કેટલીક વધુ રકમો પણ મદદ તરીકે આપવામાં આવી હતી.

પ્રજામંડળે વડોદરા પ્રાંતના સર્ગભજ જવાજ તાલુકામાં અને મહેસાણા પ્રાંતમાં કેડી, કલોલ, દહેગામ, આનરમુખા અને વિન્તપુર તાલુકામાં દરેક રેલસંકટ પીડિત ગામે માણસ, દોરે, અને ઘર વગેરેનું કેટલું નુકસાન થયું હતું તેના ચોક્કસ અંદાજ કઠાઓ હતા અને ત્યારપછી જુદા જુદા ગામોમાં મક્ત અનાગતી, મુંઢીઆતી, તથા સસ્તા આવે રોગની જરૂરિયાત પૂરી પાડવાની દુશ્વેનો અને બી આપવાની વ્યવસ્થા કરી હતી. તે વખતના ધોરણ પ્રમાણે જુવારને માટે ૨૦ ટકા અને બાંદરી, દાળ નથા ચોખા માટે ૧૨૫ ટકા ઓછા રાખવામાં આવ્યા હતા. ધરોની દુરસ્તી માટે જુદાં જુદાં કેન્દ્રોમાં સામાનની દુશ્વેનો ખોલી હતી અને વાંસ, વળા અને મોબિયા, રેતી, ચૂનો, સિમેન્ટ, પતરાં, કાંપી, ખીસા, વાલસર વગેરે વસ્તુઓ પૂરી પાડવાની ગોઠવણ રાખી હતી. મહેસાણા પ્રાંતમાં સપ્ટેમ્બર આખર મુઘીમાં ૨૩ મથકો, અને વડોદરા પ્રાંતમાં ૧૬ મથકો ખોલ્યાં હતાં. મકાન માટેની મક્ત મદદ તે વખતે રૂ. ૭૫૭ સુધી આપવાનું ધોરણ રાખ્યું હતું અને મુંબાઈની એન્ડ્રસ ફક્ડ રિલીફ કમિટીએ રૂ. એકલાખ વડોદરાનાન્ય પ્રજામંડળ રેલસંકટનિવારણ સમિતિને મોકલી આપ્યા હતા. આ રકમમાં રૂ. ૧૪,૦૩૪૭ બીગલ ઉમેરીને આપણી રેલસંકટનિવારણ સમિતિએ ૨,૮૭૭ અનાથ થયેલા હસિમોને મકાનો બાંધવામાં મક્ત મદદ કરી હતી.

શ્રીમંત સરકારે તે વખતે લાખો રૂપિયાની મફત મદદ અને લાખો રૂપિયાની ભોન આપી હતી. વડોદરા ગાંધીના ઈતિહાસમાં આટલી ઉદાર મદદો આ પહેલાં જ લાખો દેને. અમલદારો મારફત અપાતી મદદમાં નિયમની આંટીઘૂંટીને લઈ અને લોકોમાં જડ કરી બેઠેલા પ્રતિજ્ઞાના ખોટા ખ્યાલોને સર્જી દત્તરો લોકોને જોઈતી મદદ અનાજ, કપડાં, ઘી, માલ સામાન વગેરે વીજે મળી ગઈ ગઈ નહોતી. એવા ઈસિએને મોંઘી મોંઘી પ્રજા-મંડળે મદદ કરી હતી. છેવટે પછાત કોમોના રૂબી મએલા ભાગો જાગ્યા અને જેમને સરકાર પાળ મદદ કરી ચૂકી નહોતી તેવા ૨૦૫ ઈસિએને રૂ. ૮,૮૮૦ની મદદ આપવામાં આવી હતી. ગરીબ એવનો કે જેમના બળદો તથાઈ ગયા હતા અને જેમને સરકાર તરફથી બળદ મળવાની પરિસ્થિતિ નહોતી, તેવાઓને મફત બળદ પૂરા પાડવામાં આવ્યા હતા. મુંબઈ જીવહવાસમિતિ પાસેથી રૂ. ૧૯૨૫ની મદદ લઈ, ૩૦ બળદની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી. અને ગોરક્ષા ફંડ (વડોદરા) પાસેથી રૂ. ૯,૦૦૦) મેળવી ૧૨૫ બળદ મફત આપવામાં ફંડ (વડોદરા) પાસેથી રૂ. ૯,૦૦૦) મેળવી ૧૨૫ બળદ મફત આપવામાં આપ્યા હતા. આ બધા કાર્યને માટે એક મુખ્ય વ્યવસ્થિત કચેરીની જરૂર હતી, અને સારા અને પ્રમાણિત, કામેસ અને નિષ્ણાત સ્વયંસેવકોની પણ જરૂર હતી. બારડોલીમાં એ વખતે શ્રી હિશોરસાસ મરાઈવાળા હતા. તેઓ ત્યાંથી પોતાના સ્વયંસેવકો સાથે અહીં આવેલા, અને એપ્રિલ ૧૯૨૮ સુધી મુખ્ય કચેરીનો વહીવટ કરેલા, ત્યારપછી એ કામ શ્રી પુત્રસાસ સાહેબે લીધું. મુખ્ય કચેરીનો વહીવટ કરેલા, ત્યારપછી એ કામ શ્રી પુત્રસાસ સાહેબે લીધું. એ વખતના ટ્રેઝરર સ્વ. શ્રીપુત્ર વેલ્લચ્છ એન્ડર હતા. વડોદરાગાંધી પ્રજામંડળ એ રેલસંકટનિવારણ સમિતિને ગુજરાત પ્રાંતિક રેલસંકટનિવારણ સમિતિએ હાજરો રૂપિયા અનાજ, અને કપડાં વગેરેની મદદ કરી હતી. તે વખતના ગુજરાત પ્રાંતિક સમિતિના પ્રમુખ સરકાર વલ્લભભાઈ પટેલે કોઈપણ જાતનો બેદરબાવ રાખ્યા વિના આખા ગુજરાતમાં દરેકને મદદ કરી હતી.

સ્વ. નામદાર વિલ્લભભાઈ પટેલ પણ વડોદરા પધાર્યા હતા. જોખમે સેન્ટ્રલ કમિટીના પ્રમુખ સર પુરોહિતમદાસ દાકારદાસ, શ્રી લક્ષ્મીદાસ તેજશી અને શ્રી બડ્યા પણ વડોદરા સુધી આવીને પોતાનો સમભાવ બતાવી ગયા હતા, અને એમના નિવેદન ઉપરથી ઉપરોક્ત જાણાવેલી એટલાખ રૂપિયાની મદદ ઉપરાંત રૂ. ૩૮,૨૫૦ની રકમ સેન્ટ્રલ ફંડમાંથી મળી હતી.

વડોદરા રાજ્ય પ્રજનમંડળને આ એક અમૂલ્ય મેવા કરવાની તક સાંપડી હતી. વડોદરા અને મહેસાણા પ્રાન્તની પ્રજાની જનતી મેવા કરીને પ્રજનમંડળે પોતાનું કર્નવ્ય જનન્યું હતું. ઈ. સ. ૧૯૩૩ના ચોમાસામાં વડોદરા પ્રાંતના વડોદરા, પેટલાદ અને વાઘોડીઆ તાલુકાઓમાં તેમજ મહેસાણા પ્રાન્તના સિદ્ધપુર તાલુકાના ઊંઝા વિભાગમાં કરી વખત પાળી કરી વળ્યાં. અને લોકોના દોરકાંખર અને સામાન તણાઈ ગયા. ખેડૂતો ઉપર આવેલા આ સંકટ વખતે પણ પ્રજનમંડળ ગેલસંકટનિવારણ સમિતિની જયનમાંથી રૂ. ૨,૨૫૦ની મદદ આપવામાં આવી હતી. જેનો મોટો ભાગ ખામ કરીને હરિજનોના મકાનો ફરસ કરવામાં ખર્ચવામાં આવ્યો હતો.

ઉપર પ્રમાણેની દફતર ઉપરથી ક્લેઈ શકાય કે પ્રજનમંડળે પોતાને ભાગે આવેલી મેવાની તકનો એક પ્રજાકીય સંસ્થાને શોભે એવી રીતે જવાબ આપ્યો હતો.

છાયાભાઈ મુતરીયા

રાનીપરજ અને દારૂબંધી

ઈ. સ. ૧૯૨૦-૨૭ માં નવસારી પ્રાંતમાં એક વિગ્ગમપત્ર પ્રસંગ બન્યો હતો. રાનીપરજ કોમમાં માતાબેલી હતી અને એ માતાએ રાનીપરજના બી પુત્રોએ દારૂ ન પીવો જોઈએ એવી જાણ અને આગાઈ કરી હતી અને પગિગામે રાનીપરજ કોમમાં દારૂ નહિ પાનની અસખ્ય પ્રતિજ્ઞાઓ લેવાઈ હતી એજ વખતે એ આ મીએ વસ્તુસ્થિતિની તપાસ કરવા માટે એ તપાસ અમિતિ નીમાઈ હતી એ અમિતિમાં ડો મુમત મહેતા, પ્રા માણિંગન અને ૫ દલા અને અમાગ આગેવાન સાનેદાર હતા તે દિવસે મા માનગદ અને વ્યાન નાનુદામાં દારૂબંધીનું નામ ધારૂ સાથે થયું હતું આની સામે સરકાર તરફથી ઘણા પ્રતિબંધો મળ્યામાં આવ્યા દારૂના ધર્મદારોને જોઈએ એટલી સગરડો આપનામાં આવી, અને સાનેદારના નવસારી અને માનગદના પ્રસાર વખતે ઘોડેચાર પોલીસની નકેનાલ મુદ્દામાં આવી

ઈ. સ. ૧૯૩૦-૩૧ માં આખા ગુજરાત પ્રાંતમાં દારૂના પિકેટિંગનું નામ આવતું હતું એ વખતે રડોદગ અને નવસારી પ્રાંતમાં પણ દારૂના પિકેટિંગનું કામ સારા પ્રમાણમાં થયું હતું એ વખતની ઝિંથિને અનુસરીને રડોદગ

ચહેરમાં આગરે ૪૫ ફૂટ દૂરથી પિકેટિંગ કરવાના કામને શ્રીમંત સરકારે કાયદેસર ગણ્યું હતું. એટલું જ નહિ પરંતુ નવસારી પ્રાંતના મુખાસાહેબે તો પ્રજામંડળના આશ્રય હેઠળ ચાલતા બિલીમોરાના પિકેટિંગને કાયદાના પ્રતિબંધમાંથી નહન મુક્ત રાખ્યું હતું, અને નવસારી પ્રાંતમાં બીજાં જે જે સ્થળોએ પ્રજામંડળ પોતાની દેખરેખ નીચે પિકેટિંગ કરતું હોય, કે કરાવતું હોય, ત્યાં પ્રતિબંધના જાહેરનામાનો અમલ કરાવવાનું મોકુફ રાખવાનું ફરમાવ્યું હતું.

તે પછી સમય બદલાયો, મોટા ભાગે પાછો દારૂ પીવાવાં શરૂ થયો. પણ તપાસમાં એવું તો ચોક્કસ જણાયું હતું કે દારૂ છોડી દેનારામાંથી ઘણા માણસોની આર્થિક સ્થિતિ સારી રીતે સુધરી હતી.

આ ઉપરથી એક રાનીપરજી મુધારા સમિતિ નીમવામાં આવી. તે સમિતિમાં નવસારીના -મ્હાનનીય નેનાઓ સ્વ. શ્રી. -ચંદ્રીકર અને શ્રી. હોમબુકર હતા.

આ પ્રશ્ન એટલો મહત્વનો હતો, કે શ્રીમંત સરકારે પણ એ વિષયના રિપોર્ટો મંગાવ્યા હતા, અને આ રિપોર્ટોમાં શ્રીમંત પિત્તાહરાવ ગાયકવાડ અને રા. રા. હોમરત્નાજ દેસાઈના રિપોર્ટ ઘણા સારા અને સાચા તૈયાર થયા હતા. આનું પરિણામ એ આવ્યું કે સાંચા વખતે ગઢોલ નિયમન નિયંધ કરવામાં આવ્યો, અને ઈ. સ. ૧૯૩૪માં એ પ્રસિદ્ધ થયેલા નિયંધ પ્રમાણે રાનીપરજીના લોકો જમીન ખેડતા હોય, અને ગઢોલ આપે ત્યાં સુધી તેમની પાસેથી કંઈજે છોડાવી શકાય નહિ એ કૃપ્ય સિદ્ધાંત સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો. તે છતાં મૂડીવાડીઓની કરીઆદના પરિણામે પાંચ વર્ષથી જમીન ખેડના હોય તેને જ લાભ આપવા પુરનો મુધારો ૧૯૩૫ માં કરવામાં આવ્યો. અને તે પછી પાંચ વર્ષ સુધી તેજ જમીન ખેડના હોય તો કંઈજે છોડી ન ગડે, એવો મુધારો થયો. આના પરિણામે રાનીપરજીના રજાબુ મારે જે ખાસ દારૂનો કચો દનો તેને પાછો ખેંચી મેલા જેવું પરિણામ આવ્યું, અને પછી તો ધીમે ધીમે એમાં જે મુધાગ થતા ગયા. તેણે જનુ નિયતિ પાછી મૂળ રચણ ઉપર આણી મૂકી.

ઈ. સ. ૧૯૩૪ના અરસામાં સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલના પ્રમુખપણા નીચે નવસારી, સુરત, અને એ વિભાગના તમામ રાનીપરજોનું એક મોટું સંમેલન બરનામાં આયુ હતું. એ સંમેલનમાં વડોદરા રાજ્યની રાનીપરજના લોકોની મુશ્કેલીઓનો અભ્યાસ કરીને એક પ્રતિનિધિ મંડળ મોકલવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. તેને અનુસરીને આખીએ વરતુરિયતિનો અભ્યાસ કરીને એ હકીકત શ્રીમંત સરદાર તરફ મોકલી આપવામાં આવી હતી પણ તેનું કશું જ પરિણામ આવ્યું નહોતું. કાગળો પહોંચ્યાની પહોંચ પણ મોકલવામાં આવી નથી.

આ રીતે રાનીપરજમાં દારૂનિષેધનું થોડું પણ એક દષ્ટિએ કંઈક કામની કામ થઈ શક્યું છે અને હજી પણ એ કામમાં ઘણું કામ કરવાનું ક્ષેત્ર થોડું સેવકોની વાટ જોઈને બેઠું છે.

છાયાભાઈ સુતરીઆ

બહેનોની પ્રગતિ

રડોદરા ગામના પ્રમુખ ડાકના આગામી અધિવેશનમાં ગાંધીય દષ્ટિએ શ્રી ઉત્પતિ સાની ગાય તે માટે એક મહત્વનો દુગાર પચાડ નગરમાં આપ્યો હતો, જે અક્ષરગત ટાકવો અત્ર જરૂરી પામે છે

ગાંધીય ઉત્પતિ થવા માટે શ્રીઓની ઉન્નતિ થવી જરૂરની છે અને પ્રત્યેક દાયકાના ધ્યાનથી જે અન્યાય તથા અકલ્યાણ શ્રીઓને લાગતા વેળા પડે છે તે દૂર કરવા અને અકલ્યાણ નવતર અને મિલન પગના હલો લાગના જમાનાને અનુસાર મળે તે માટેની તપાસ તથા મુદતના દુગાર માટે અમનદાન તથા પ્રગતિ પદ્ધતિ શ્રીઓની એક મિત્ર મિત્રિની નીમવાની શ્રી સંગઠને વિનંતિ કરે છે

(સાતમું અધિવેશન હવાઈ નં ૬)

અને ૧૯૮૮ની સાલનો આ દુગાર શ્રીઓની ગાંધીય આચાર અને શ્રી મનુષ્યના પ્રતીકરૂપે કરી ગયા આ દુગાર નૃકાઓ તે અગામી પ્રગતિ મહત્વમાં ધણી મહેનો જુદા જુદા મિત્રિમાં નીમર્ષકામ નગી હતી, તેમજ શ્રીમતી ગાંધીએ મહેતાના નેતૃત્વ નીચે પોતે પોતે સલાઓ બરી પ્રગતિ

મળના સ્ત્રી સભ્યો ડગ્લાનું, પ્રજામંડળ એટલે શું છે તે સમજાવનારું, તેમજ
ગૌરવ, સામાજિક અને આર્થિક હિતો સ્ત્રીઓના શેમા સમાધેના છે, તે
વ્યાખ્યાનો દ્વારા સમજાવતા હતા સાથે સાથે નડોલગ શહેરમાં સ્ત્રીઓના
કેના સમાજોની સ્થાપના પણ થયેલી હતી અને તેના ખાસ કરીને
નીમના તાલુકા સ્ત્રી સમાજો ગઢવા ઘણા નિર્ધોષ સાગી મદદ કરેલી ૧૯૨૮
માં નડોલગમાં આવેલી બનગ રેના સમિતિમાં મદદરેના માટે સમાજના
બહેનોએ પોગે પોગે ફરીને અનાજ નાસણ તથા પડા ઉધરા યા હતા
શહેરના બના સ્ત્રી સમાજોએ મળી કોમના સમિતિઓ નીમી દરેક કામમાં
તે બહેનોને મદદ જોઈતી હોય તેની નોંધ કરના દરખાસ્તો હતું વળી
બારડોલી હડત માટે પૈમા ઉધરાવા સમાજ તરફથી સ્ત્રીઓ માટે ગરબા,
ટિન્ટ ગખીને વાંસ હતા જેના ઉત્પાદનના રૂપિયા બારડોલી કસબા મોખલી
આખા હતા સરકાર નક્ષબખાર્ડ પોત નડોલગમાં પધારતા તેમને માનપત્ર
આપનામાં આ યુ હતું

મધનિરોધ તથા નિદેલી વસ્ત્ર બહિષ્કાર સમિતિઓમાં સમાજ તરફથી
અહાર બહેનો અન્ય સેવિની તરીકે જોડાયા હતા તેમજ શહેરમાં જુદા જુદા
મહોત્સવોમાં તે માટે થતી સભાઓમાં જઈ બહેનોને સમજાવતા હતા

નિદેલી વસ્ત્રના પિકેટિંગ માટે બહેનો મેનિષ્ટાઓ તરીકે કામ કરના બહાર
પડી હતી હમેશા બપોરે ત્રણથી પાંચ સુધી આખા શહેરમાં ટાપ ની જુદી
જુદી ડુનાનો પામે ગિભા રહી ધગાએ નિદેલી નાપડ નેના સમજાવતી હતી

આ રીતે નડોલગ સ્ત્રી વર્ગ સામાજિક તમજ રાજનીય મામલોમાં ગસ
હાઈ ગણી હોતો પરંતુ એમને જે સ્થાન કાયદેસર રીત કુટુંબમાં, મિત્રમાં
અને નારસાઈ હક્કમાં મળવું જોઈએ તે હજુ મળ્યું નહોતું આ દુગર મૂનાયા
પત્રી મારા ધારના પ્રમાણે શ્રીમત સરનારે એક કમિટી નીમીને અને ધારા
સમાજી સનાહ હર્ષને રેના સુધારા મુજબ નિન્દુ અનિબક્ત કુટુંબના
સદમાગીની વિધના નિ સતાન અથવા પુત્રી સતાન છતા હવે મળનાગની જગ્યાએ
સદમાગી તરીકે આવી શકે છે મનિયારી મિ તમા બાગ માગી તેની વહેવણી
કરાવી શકે છે પતિની મિહનમાં પુત્રોની સાથે નિષ્ઠા વાગસના હક્કથી બાગ

મેળની રહે છે પતિની મા. ૧૦૦૦૦) સુધીની િમનની મિત્રનો વાગ્મે
સપૂર્ણ માનિયાથી અને તે ઉપાનનો વાગ્મે નર્સનિત્કથી વિચારને મળે છે
કુનાની ન્યા નિર્વાહ નથા ખચને મ ત પોનાના બાંડને જે મળી શકે તેના
મેથા દિગ્ગજા જેમ્તો નામ જુો પા વાની માગળી મ્મે રહે છે વિધવા પુરીને
નામગમ્મા નિરાલ નારન ન દોષ તા પિનાના કુટુબમા અનવચ્ચ અને
જેવાનો દમ્મ મળી મ ત આમ દિન્દુ ઓએને આપણા ગ તમા નવા
વાગ્મા દમ્મ મળ્યા

આ પહેલા માગનમ્ પ્રતિમધ વિધવાનિવાન બમ્મિન્દ વગરે મામા
નિત્ સુધાગના ૧૫૫ પશુ અમનમા આન્યા ૭ રળી તાગ્તગ્ના એ જી
દવાન ના મી જી ન વાના અને ઓગન મ્મજે તના જેના અમ મી
માતાઓ ૨ મ્મવાની ધમા રખાની માગલી ૫૫ શ્રીમત માન્ધ ગખી ન આ
૧૫૬ ૨ થા છે આ મવ ધવા ના પશુ દમ્મ ૨૫ આની ૬ વડાંગ
ગ તમા મશિલિન સમ્મગી અને ઉચ્ચ શવલી પામેની તથા મેરાનાવી
મટેનો મેવા ના દા ની વિગ્નન વા ભનામા જીઓના પ્રતિનિધિ તરીકે
ચૂટા ને અથરા નીમાર્ને જવાના ૧૬ ઓએને મ્મજે નથી એ ધ
માચનીય

આ ઉપરાંત મીને મ્મત્વનો વિચાર પણ આ થશે વિચારણા માગી મે
છે અને તેને માટે થોડું નખલુ અને થોડા વાગે છે આપણા હોગમા તેમજ
ગાંવના કેના મોગ માગેમા ધી જી મધ્યાઓ અને મના તે છે પણ
એમાની ધણીખરી મુખ્ય વે મ્મનગમન તથા આનદ તવાના મ્મજો (એન કે)
૧મો જેવી છે પણ દવે સમય મનાયો છે એને આપણે સમનને સમજને
મ્મનગમનને સ્થાન આપવા ઉપરાંત ગાંધીય ભાવના ખીની દેના ધ તમા
મગીન દાગો આપી ગળીએ તે માટે માત્ર ઉપદા ચગ્મા ૧ તેનુ ૧૧ ક્ષેત્ર ન
રાખના આવસ્ય એવા જુદા જુદા માર્ગો એ જાનનાના છે નીચના થર
સુધી માન પ્રતા પગેની જલુ એ જરૂરી છે, કે ના બધ ૨ મગીમાર્
અજાનનાને મરણે જના દુખમા રુમટી હી છે આ વસ્તુગિચિતિ દાખવા
બહેનોએ ધણી મેળી મખ્યામા ૧૫ ત્રવા ની જનાલુ જરૂરી છે

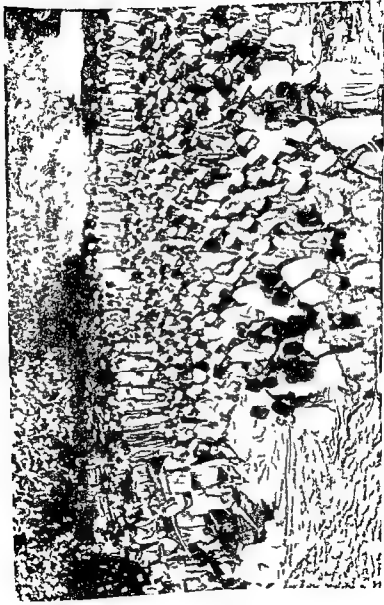
આ દિશામાં કામ થઈ શકે એવા ઉદ્દેશથી વડોદરા શહેરમાં થોડા સમયથી રાષ્ટ્રીય સ્ત્રીસમાજની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. જેમાં સ્ત્રીઓના પ્રશ્નો પરિચલન ઉદ્ધાર, ખાદી પ્રવૃત્તિ, રાષ્ટ્રભાષા શિક્ષણ, ફર્ટ એઈડ (પ્રાથમિક શિક્ષણ) તેમજ ગામડામાં કરી આપણી બહેનોના દુઃખ જાણવા, એ બધું કરવામાં આવે છે.

તાલુકે તાલુકે બહેનોની સંસ્થાઓ નીકળી આપણી બહેનોની સ્થિતિ સુધારવા તથા રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિમાં ભાગ લેના યાચ એમ ઈચ્છી આ લેખ બંધ કરું છું.

બાળાબહેન ઠાકર

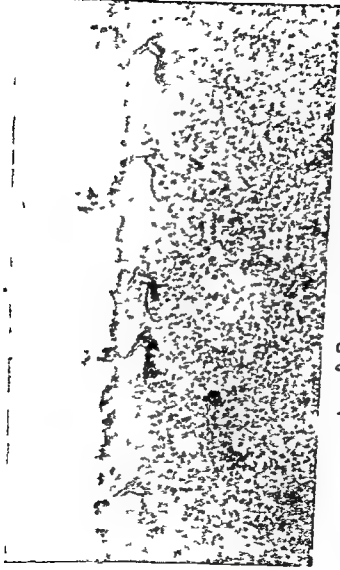
ધનીઆવી શિકારખાનું

ધનીઆવીનું જુગજુનું શિકારખાનું એની આજુબાજુ વડોદરા નથા ડોહા તાલુકાના ૩૮ ગામને ત્રાસદાયક થઈ પડ્યું હતું એ ૧૩૦૦ (તેરસો) વીધાના વિગણ શિકારખાનામાં સમબગ પાંચ-છ હજાર દુગ્ધે, ગ્ધે, એમને માટે શિકારખાનામાં ખેડાણીની કંઈજ વ્યવસ્થા નહિ. એનું ધાત્ર પશુ રાત્રી તરફથી હરગજ ફગી દેરામાં આવતુ. એટલે ઉપર આબ અને નીચે ધરતી સિવાય માત્ર પાણીની વ્યવસ્થા ગટેલી. પરંતુ ખેડાણીમાં તે આજુના ગામેના ખેડૂનોની મદામદેનનનો ખેતીનો પાકજ. શિકારખાનાને કમ્તુ કંપાકિન્ડ નહિ એટલે સફેદાઈથી એ પાક ખાના માટે દરઘે, નીકળા પડનાં પાણી પણ આજુની નીઓમાંથી પીવા અને વિશ્રાંતિસ્થાન કે ગ્ધેદાણુ પણ ખેડૂનોના ખેતરોજ બની ગયેલા એમાંથી અર્ધાંય શિકારખાનામાં નો દોષ નહિ. જલ્દે વારાગતી સફેદ કચ્ચાજ શિકારખાનામાં જઈ આવે અને રાત્રિવચ આ ગામેની ગીમનો પાક ખાઈને નેમજ બાંગીનોડીને અમ્લ નુકસાન કરાજ દરે—અને ખેડૂનોની પાવમાંથી વધારે જતા. એ નાનનાં માનીના દુગ્ધે,ને પ્રાણી મારી મુકાય નહિ. એમના નક્ષત્ર માટે ચાખીનાંગેનું પાકુ' ૧૫૦ જ કં અને ખેડૂનોને મનાયે જાય

ધનત્યાગીમાં શિકારખાના સંકટ નિવારણ માટે મળેલી સભા

धन्याची शिकारणानां नांवांचीन वस्तु।

પગલ દા (નાસેકુ)

કરણો અો તને સાચનાગ બાળીદારોના અસલ નાસથી પૂર્ણ દુખી થઈ આ ગામોના ઘડીઆઓો મન-૧૮૭૦ સન-૧૯૩૦ માં પગલ દા થકુ પડેતુ (નામેકુ નાદેતુ અને સત્યાગ્રહ ની જમીનો ખેડવા સિવાય પ તર મામેની) જેના પરિણામે નામેકુ નાના ગામોમાંથી છેવટ સુધી ૫૫ રેનાગ વગ્યામાં, મુલ્કપુરા, ધનીઆવી, સહાપુરા, મોસમપુરા, કહેના વગેરે ક્ષેત્ર માગ ખામ માગે સ ૧૯૩૦ ના ભાગના મુદ્દા ને દિનસે શ્રીમત સગ રિ કેટનીક ગાદતની ગામધી ની આપી હતી જેમા વધેના મહેસૂનના હકમાંથી ધગડો ની કબા ૧ ના મામાશાહી રા જા ને બન રા રા લેવાના હરાની રા ૧૫ પ્રમાણ મા જ્યોં જેતરમાંથી હજોં ૧૧ રાની છૂટ આપી મગની ચોખાઓ જિવાની તથા તે સાનની પડતર ગડેની જમીનના મહેસૂનમાં મારીની ગાદત અપાઈ ગી આ વાખનાથી ખોન તના ખોન વેચાય અને મગજના મોતી નાવે એ કેવતાનુ રહ્ય સહેનાઈથી સમજાજે

મહેસૂલ ગાહત (૧) કરાગ ભગ

તનાગ પગી થયના નના ગિનિજનમાં પાડો રેકા રી મહેસૂનમાં માન એ -દાક તથા મે આની પ્રમાણ કબાના રા ૧૫ ની જગ્યાએ રા ૦-૧-૦ થી રા ૦ ૮ ૦ આના જેટલુજ મગજ અપાવા નાગ્યુ અને જિહાવેની ચોખાઓ પથુ કરી ખેસાડી અને એ પુગણો ત્રાસ એના અસન રનરપમાજ ચાતુ ગ્યો

સરે ગિમગખાનુ માન શ્રીમત મદારાગસાહે ૧ અને ગાદકુ ૫ માટેનુજ હોઈ અન સન માટે ગિ ૧૦ની ૫ધી છે એટલ હજોંનેા ઉપયોગ નગી સખનામાં થાય ૭ ૧ નારે દરણીઓ વામાં મે રખન વિરાતી હોવાથી એની નગી તા મેસુમાગ નધની ૧ જ્વર અને ખેતીના પા નો નાગ રા જ ગય

હજોંના ત્રાસથી જેતરા સાચના માગ ખજોંને ખેનર ખનર ગખનાગો ગખના પડ જેનો ખર્ચ જમીનમહેસૂન ગા પછા રધુ આરે અર્થાત મજતા વગતર ગા ગખનાગોનો ખર્ચ દસ ઘણો રધુ આવે નદતા ચોવીમે ના

નગના નહિ નહી શવાને નરણે દરણે પા નો નાથ ચંદ્ર નથ. અને
 નગના હોય તોય પા ખાના દરણેને પણ માગી તો શ ૪ નહિ. માત્ર દાગી
 શે એમને તનાની નાલી, અડકટમા આવના પાને બાગી-વડુ તુ સાન નીને
 સાચેના બી ન ખેનમા ૮ દોડી જાવ

પગલે પગલે દાદ માગી

શિનરખાનાના ત્રાસ બાગન તામા સમયથી પોના ચાનુ દનો વડેલગ
 ગાનની ત્રાસ જન વેઠના વિન્ટ પ્રશ્નને પોનાનો બનાવના પ્રગમ-ગતા
 શક્યાનની ૧૬૦ની મુગ્ધથી શી ભાઈલાલભાઈ લેગભાઈ અમીન
 કે જેઓ ૧૧૧ ૧૨-૧૩ વર્ષથી મગની બીમારીમા છે એમણે પણ પોનાની
 નારિઈમાં બને તેમનો પ્રબલ ન્યો દનો પંતુ એ વખતે ખેડૂતામા સમન
 મગી શવાને અભાવે અને અમન ૧૬ બેઠનરીએ પશ્ચિમ આ યુ નહેતુ

ગાનના અમન ૧૨ માટેપોને ૧૫૩ બનાવીને આ ૬૫૫ નિરાન્દા માટ
 અને વખત વિનતીઓ ન્તા દર વખતે એમ મનનમતા ત્યામ ૨૨૫
 ન્તા ? 'તુ સાન ના અમથ છે પગતુ શિ ૧૨ખાતુ ખુ શ્રીમત મદારાજ
 માટેમનુ—૧૬૨૬ હોવાની અમાગની નઈ ચર્ચ શમે નહિ

નગમ ૧૫-૧૬ ૧૧ ૫૦ મે નાથન દીવાન શ્રી ગાગ્ય માહેમને
 પણ આ દરણેનો તામ ૩૫૩ મના યો દના નેન ૮ આજુમા તુના ગામોમા
 આ માટે ૫ ૬૬૦ સનાઓ મેશવીને તેમ ૮ પ્રગમ-ગતા પગિડોના પણ
 દરવખત આ પ્રત્યો ૧૨ ચૂ રો દનો બો પગિડોમા ધગા વખત
 નાથ રી ત્રાસ નિરા બુતી મામ ડીઓ મેની ૮ની પ્રામ-ગ તં થી
 આ માટે તપામ મમિતિ નીનાના સ ૨ મમિનિએ એ ગામોમા—૨૫૩
 ઉપર મર્દ ન ૧૨ નેઈ-૧૫૩૩ ૬ી તામની દગીમના જે નિપોર ન્તા ૭
 તે પનુ તા ૧૫-૧૦-૧૧ની પ્રતમ ૬૦૬ પનિ ૧મા પ્રમથ થયેના ૭

આ ત દના ગામોમા ન ૧૬ી મ-ગીઓના દના કન બ ૧૧ નથી એ
 તપામના અને તોમની દગીમ સાનગરા માટે તા ૧૦-૮-૧૫ના ૨૧ ૮ એ
 વખતના શ્રીમંત યુવગાજી અને દાવના શ્રીમત મદારાજ માહેમ

શ્રી પ્રતાપસિંહરાવ મહારાજ તેમજ હાથના નેકનામદાર દીવાન સાહેબ મર. વી. ડી. કૃષ્ણમાચારી સુદરપુરા મુદામે પધાર્યા હતા ત્યારે પણ આ તરફના ગામેની પાયમાલી દગ્ગાર મુખ્ય કારણરૂપ આ શિકારખાનાના ત્રાસની સર્વ હકીકત એઓશ્રીને નિવેદન કરી હતી

તે પડી પણ પોદાગ ચાલુ જ ગયેલા તા ૧૬-૬-૩૭ ના રોજ રા. ૨૧. શિકાર સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ સાહેબ તથા રા. રા. વડોદરા મહાન વહીવટદાર સાહેબે (આબજના પ્રમાણે હજૂર હુદમયી) ધનીઆવી મુદામ રાખી તમામ ગામેના લોકોને એન્ત્ર કરી પ્રજાની હકીકત અને માગણીઓ લીધેલી તેમજ તા. ૨૬-૬-૩૭ ના રોજ મે. વડોદરા વિભાગ નાયબસૂબા સાહેબ પણ સદર આગત વરણામા પધારી જનામો-માગણીઓ લઈ ગયેના હતા એટલે આ ભતની તપાસ શરૂ થતા લોકોને આશા બેસવા લાગી કે હવે કુ ખનો અત આનશે ખરો.

વરણામામાં ચોકી ?

પરંતુ હાજરના પગ ડામ દેવાનો ભણે બાકી હોય તેમ સન ૧૮૭૩ માં નાસેડા નખતે ઊંઠેલી ચોકીઓ પૈકીની વરણામા ચોકી પણ ફરી બેસાડવાનું હતું. અને એનું કામ તાત્કાલિક જ હાથ પર ચેનાઈ મેજિસ્ટ્રેટ પર જગ્યા પસંદ થઈ તુરંત ખીનીઓ પણ ઠોળના વાગી દામની આટલી ઉતાવળ મળતો ત્રાસ મટાડનામા થવી જોઈતી હતી તેને બદલે ત્રાસ વધારનાના જ મહાશયનાથી વોલો એજન્ટ ચોકી બિચા અને એકન થયા તા ૧૭-૧૧-૩૭ ના રોજ વરણામામા જ ગામની પ્રાથમિક નિયમરણા માટે સભા મળી અને મામા ચોકી નહિ બાધવા બાગતની નાટાધાટ કરના માટે ડેપુટીશન લઈ જનામા આજુનું જેનું કંઈ સતોતકારક પગિલામ આજુ નહિ

શિકારખાના સં. નિ સમિતિ

બાદ તા ૫-૧૨-૩૭ ના રોજ વરણામામાં શિકારખાના અગેના તમામ ગામેની સભા બોલાવી અને સન ૮૪ ચાલુ ગખવા માટે શિકારખાના સંજ્ઞ નિયમરણ સમિતિની સ્થાપના કરનામાં આવી. જેમાં પ્રમુખ

શ્રી ભવાનજીમાં જોસ ગંગાઈ પટેલ, મત્રી શ્રી ચીમનજીમાં હ. અમીન અને શ્રી મંગળજીમાં નર્મિહજીમાં પટેલ તથા ગામનાર પ્રતિનિધિ સ્વયંથી નિમણૂક—ચૂંટણી થઈ.

ગામ વેહતાં ગામો

શિનારખાનાનો ગાસ વેતા રડોદરા તથા ડોહા તાલુકાના ગામો —

- (૧) વગજીમાં (૨) મુલ્કપુરા (૩) ધનીબાલી (૪) સડાપુરા (૫) હતેપુરા (૬) ઊંચીયા (૭) જાપુરા (૮) ગંજીપુરા (૯) ગાધરા પુરા (૧૦) હસાપુરા (૧૧) મુઝાર ગામડી (૧૨) રડોદરા ગામડી (૧૩) બાનીયાપુરા (૧૪) ચીરોદરા (૧૫) રડોદરા (૧૬) હપુરાઈ (૧૭) ગનપુરા (૧૮) તવાપુરા (૧૯) વાનમર (૨૦) મુલતાનપુરા (૨૧) બાનમગ (૨૨) જાલુરા (૨૩) મહાપુરા (૨૪) માફેલ (૨૫) મારેડા (૨૬) ચાપડ (૨૭) ખીપુરા (૨૮) વાસણપુરા (૨૯) અદલાપુરા (૩૦) કેનપુરા (૩૧) હગિપુરા (૩૨) આદરીયાપુરા (૩૩) દેવમપુરા (૩૪) મોમમપુરા (૩૫) કુદેરા (૩૬) પાસવાના (૩૭) દીવાળીપુરા (૩૮) મદમપાલ

અપાયલો અગર

જો પડી શિનારખાના ગાસ નિશારણ હજી જામનનો નિગનોથી બરેલી અગર તેવાઈ હજી તમામ ગામના કાઠોની અદીએસ લઈ તા ૧૧-૧૨-૩૭ ના રોજ મન અમનનારને રજા દળીએ રતનારીને આપો તમ જ શ્રીમંત મહારાજના સાહેબ શ્રી મયાજીગવ મહારાજના મારેડા મારેડા માટે ગે. નુજૂર ગામનાર સાહેબને આપી શ્રીમતની રજા મનાનાવ મજરા માગણી પામુ હજી.

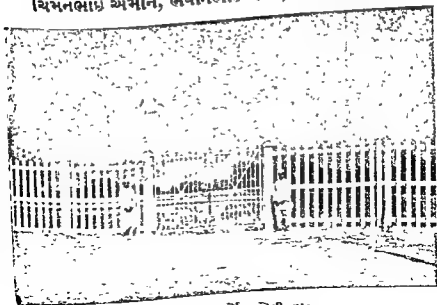
ગર કુદેલી માગણીઓ

આપેલા અરજના નીચે પ્રમાણે મુખ્ય માગ ધીમે હરી હતી.

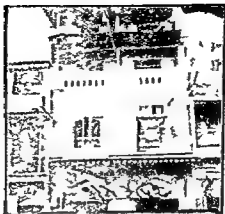
- (૧) મારેડા શિનારખાના આ રાખી ગામો વાંચેલી ખમેડી મુ. અમર શિનારખાના નજ ખમેડી રજાવ તેમ દેવ તો હાટાના તાલુકા ઉ.મુ. હ.જો કુલી મો નદિ તેડુ—૪૫૮—૧૨૧૧

ધનિયાવી શિકારખાના સંકટ નિવારણ સમિતિ
ચિમનભાઈ અમીન, ભવાનભાઈ પટેલ, મંગળભાઈ પટેલ

એક તાપને ખર્ચે ચએલી વાડ
શિકારખાનાનું કુખાઉન્ડ

વડોદરાની જુની મુખ્ય કચેરી

પ્રથમ રાજ્ય પ્રમાણિત વસ્તુલેરાજ વડોદરા

- (૨) ચોખ્ખો, ચોક્કીદારો અને મદાના તમામ હજો શિકારખાનાના ટપાકિન્ડમા ગખવા અને પ્રતિમધ દર દરી બદાર નીકળી નુ-સાન કરતા હજોને માગવાની છટ આપવી
- (૩) ખેડૂનેાને પોતાના ખેતરોના ગદાણુ માટે જોઈએ તેવી ઉચી વાડ કરવાની છટ આપવી
- (૪) ગમ્તના સર્વ સામાન્ય કાયદા મુજબ ખેતી અને સ્વરક્ષણુ માટે હથિયાર (બદ્ક) ગખવાની છટ આપી બધી મુશ્કેલી હથિયાર પ્રતિમધ ૨૬ કરવો—વગેરે

એ પછી પ્રજાપોનાર મજૂ કરના માટે આ ગામેની જાહેર સભાએ મગાનો કાર્યક્રમ શરૂ કરામા આવ્યો તા ૧૯-૧૨-૩૭ના રોજ ધની આવીમા પ્રજામંડળના પ્રમુખ શ્રી પ્રાણલાલ મુનશીના પ્રમુખપણુ નીચે જાહેર સભા ગખવામા આવી હતી જેમા ચએવા માગણીઓનાજા હાલે સર્વ અમનદાર સાહેબોને મોન્ની આપનામા આવ્યા તતા

માન રજામામા નવીન ચોકી નાખનાર નામ તો ખોર મે પડ્યુ.

તા ૨૦-૧૨-૩૭ના રોજ મે મુમા સાટેમને અગળ આપી ૩મડ ગિથિતિ જેવા નિનતી કરતા તા ૨૧-૧૨-૩૭ના રોજ મે મુમા માટેમ તથા મે. નાયમ મુમા સાહેમ ખનીઆરી પધાર્યા અને શિકારખાના સ. નિ સમિ તિના સબ્જો સાથે આગુમાગુના ગામેની સીમમા કરીને નુસ્માનતી તપાસણી કરી જ્યા પાક ખાતા અને નુ-સાન કરતા-હોડતા ટોળામધ હજો જોયા અને પ્રથમ જે વાનેાને અતિશયોકિતરાગી માની હતી, તે ખરી માની એમણે કેવો ગિપોર્ટ જ્યો હશે તે તો એ જાણે

સન-૧૮૭૩મા જિરી ગયેલી ચોક્કીઓ પાછળથી કેટલાક ગામે ફરી ખેસા ડવામા આવી છે જે પ્રમાણે વરણામામા પણ ચોક્કી બાધરાની તજવીજ થતા તા ૭ ૧૨ ૩૭ની ધારાસભામા પ્રજામંડળના જાણીતા કાર્યકર્તા શ્રી મગનભાઈ ચકરભાઈ પટેને પાછો કરાવ દુતો દોવાના દારણે પ્રશ્નો પૂચ્યા હતા જેમા મગેવા જવામોમા સન ૧૯૩૦ (સન ૧૮૭૩)મા ચોક્કીઓ ઉગવી લીધાનેાજ

ઇત્યાદિ જ્ઞાનામા આ યા તમ યોગીઓ ન હોવાથી સીમત સન્નિવૃત્તિ ૬
 તુ માન થના સબલ છે? એ પ્રતના જ્ઞાનામા ત ન આપ્યું ઉપ નવે એવી-
 માન સુદૃઢ આપ્યું તવી-પ્રતિપત્તિ નથી હી ન જાણી ૬ યોગીઓ ન
 હોવાથી (૧) શિશુઆનાને અને (૨) શિશુઆનાના જાનવગે તરફથી
 ખેડૂતોને સુદૃઢ માન વધારો સહાય છે. જ્યારે ખરી રીતે તો હરદેનું
 જ્ઞાન ન વર્તે ન એ ના યોગીઓ આજે જ યોગીઓની મામે વારા
 પાણી માન વધાર્યા ૬ ઘોષ લોકોનો (૧) અને તે પપ્પ વધુદ નગરનો
 જ્ઞાનનામા આ યોગીઓ

નાનવ્યા પ્રમાણે આ નાની મામા સ્વચ્છ રીતિ આપ્યું હી નાખી
 એ ૧૫ જમીન ની નાખવાના ધરો ગિવિજન વખતના એવમેન્ટ નિશન
 એ. આમેશન નદન સાહેબે રિ ૬ ખાનામા જુલ જુલ ન મરા પડાવેના
 ૭ અને તે ધરો જ લાન ૧૫ નાવીના આ ૧૨ જુલ જુલ ન હતા એવમે
 શિશુઆનું જે ત્રી મુધી કાળી વાઈનો આ ૬ અને ક્રિષ્ણાવી લેનામા આવે
 ત્યારે લાલ શાકોનો આ ૧૨ વનામે એમ ખેડૂતોને અપાવના આખતમા પણ
 જાહેર કરતું ૭ જે કે તમામ ગામેમા થઈ લગભગ ૩૫ ૫૦૦૦૦૦ ૧૦૦૦૦
 ગાન નગરી ની પગલુ એની સાથે નામન તા મેદન હતું એવમે તો નામ
 મના રામા આવે ના ૧૨ મેદન બગવાની મૂન ના મુદ્દે રેની અગરમા
 આપેની હતી

રાગમજામા પ્રયત્નો

ધારાસનામા પણુ નોડન સહયો ત થી આ માનન ગર નૂ થઈ
 પાકે- જ્ઞાનામા ગી - વામા આવી હતી પરંતુ એ વખતે એવો જ્ઞાન
 મનો હતો કે પ્રયાગ- જ્ઞાનાથી આગ કે રેન જેના સ્થળ હ વા સપ ૧
 જલ્ય એવન એના નિરા છ માટે અગરમા જલ્યા પુ રતુ કે ૬ પાનમા
 મોડા-નાગ પડોળા ટેકા ૨ ૧ ૧૨ નમજ બોડે દવામ મુખ ત્યા યોગી
 દાર ગો વી જા ૧૬ કે જે એના પ્રમએ દવામ ખોલી નામે પરંતુ આના
 જવનેગ આના-નિવાઈ મુખ તવા-મારો નેનો મારી નાસ કે ન
 કેવળીન સાન્ય નથી વા એ પત જા ૧૫ રતુ કે ૬ આ નાની મામા
 નવેથી શિશુઆનું ૬ જી વવાન આવે ના એ જમીનના ઉત્પન્નના રે ૬

તેમ થાય તેમ જ એમ જા જિનાગ્યાનુ ધનીઆરીઆવી ન જ જિનાગ્યાન
 દા તો બીજે દગુ નદાના તાગ જિયુ-દગુ ૧૧ ની-ગી ગદ નહિ તેનુ-
 પાકિ-ગી નહિ અગુ બી. પડતુ નથી દગુના ખોગ માટે અગધી
 જનીન પે-ગી નેમા નારેતુ જગતુ ૩ જોયી જનનરો પોતાય અને ગદાગના
 પામી આગા ગખરી પડ નહિ

સલાઓ અને ઉપદેશનો

જે પડી જિનાગ્યાનાથી પીજતા ગામેના જગે સલાઓ ગામીને હાથે
 મો-ની તેમજ નેક નામદાર જિવાન સાહેબ અને મે. ખાનગી કાર-
 ભારી સાહેબ, મે. ગરમુખા માહેબ, મે. જેતીવાડી ખાતાના
 અધિકારી સાહેબ, મે. મુખા સાહેબ વગેરે અમનદારોની કમર
 મુનામનો લઈને ખેડતોનો પ્રજા પોતા જૂ-દગા મા-યો જેમા ઘણી વખત
 મુનામનો મગનામા અને ના મગનામા પણ પૂ. ૧. ૩૩-મીમા અનુભવે થયા
 જે અમનદારી માનસના એ પ્રસંગે તો જૂનનાજ ગયા એમા ખાનગીની
 ભરી કૃતના-મીમા-સુખમણીન પ્રસંગે પણ જે જે યા-રહેજે તોન ઓગા
 હિત-ર નથી

ધનીઆરીની સભા પડી તા ૨૧ ૧૨-૩૮ના રોજ કેલનપુરમા પ્રજા-
 મજાના નર્મ-ત્તાં શ્રી. વામનરાવ નિકેતેના પ્રમુખપણા નીચે, તા ૮ ૧ ૩૮
 ના રોજ મુંદરપુરામા પ્રજામજાના નર્મ-ત્તાં અને ધારાસભાના સભ્ય
 શ્રી મગનભાઈ શ કરભાઈ પટેલના પ્રમુખપણા નીચે, તા ૨-૧-૩૮ના
 રો ૮ ગઘવપુરમા પ્રજામજાના નર્મ-ત્તાં શ્રી શિવપ્રભાદ ઠાકરના પ્રમુખ
 પણા નીચે તા ૫-૨-૩૮ના રોજ કુંઢેલામા ધારાસભાના સભ્ય શ્રી ગુણેશ
 ખાન પઠાણના પ્રમુખપણા નીચે, તા ૧૪-૩-૩૮ના રો ૮ જાણુવામા
 ધારાસભાના સભ્ય શ્રી અમૃતરાવ સીતારામ પ્રાંતના પ્રમુખપણા નીચે
 તા ૨૪-૪-૩૮ના રોજ વઘણામા પ્રજામજાના નર્મ-ત્તાં અને ધારા
 સભાના સભ્ય શ્રી બાપુભાઈ ઘેલાભાઈ દેસાઈના પ્રમુખપણા નીચે, તથા
 જાહેરસભાઓ મળી હતી જેમા આગુ તાગુ ૧૧ ગામેના મેડનાની મોગી
 દાગળી રહેતી તેમજ પ્રજામજાના ૧૫ મીઆ શ્રી પ્રાણનાન મુનગી,
 શ્રી મગનમાઈ જ પટેલ, શ્રી મુળીનાન જા શ્રી વામનનાવ નિન્ને, શ્રી શિવ

પ્રસાદ હા-૨, શ્રી હવિત્યક દીનાનંદ, શ્રી નાનુભાઈ પટેલ, શ્રી મોહનભાઈ પટેલ, “નચ્યુ-ગન”ના તત્ત્વી શ્રી ચીમનનાન જેન્ડર, “ભાગત”ના તત્ત્વી શ્રી ગમચંદ બટ, “કોની ૧” અને “મુનાઈસમાચાર”ના ખમગપત્રી શ્રી બીખારાન ન્યાની નગેર અવાગ નનાગ હાન્ડરી આપી ચલાનુભૂતિ દલાવી ગયા હતા.

ઉપરાંત ગિમરખાના સ નિ સમિતિના સભ્યો ઉપગ ઉપરી ને નામ ૧૨ દીનાન સાહેબ, મે ખાતગી નાભારી આરેમ નથા બીજા અમલદારોની મુનાનતો નઈ ત્રામની હખીન્તો નારવાગ જણાવી ત્વરાથી કુ ખનિવાનુ નરવા માટે વિનતીઓ કરી નલા હતા.

દાઝયા પગ ડામ

આટલા અખન પ્રગત ના ગિ ૧૨ખાનાનો ત્રાસ દૂર ન્નાને બંને ના ૨-૬-૮ના રોગ સદાપુગના જમીનનાગ મ. શુદ્ધિસાગર ભાઈભાઈ પટેલ કે જે ગિ સ નિ સમિતિના સભ્ય છ એમણે ગિ ૧૨ખાનાને અડીને આવેના પોનાના ખેતગના પા ના નઈ ગણણ માટે આ ૧ વાનના આધી વાડ નેલી જે નાદી નાખના માટે ખાતગી ખાતણી મુચનારી મનખી ખાનેથી લન્મ છુટયો.

તા. ૧૫-૧૦-૩૮ના ગે ૧ ને ના દીનાન સાહેમની મુનામન ડેપુટેશન જતા મુનામન મળી નહિ.

ગતવિવન હગણના ટોળા ને ટોળા ખેડનાનો મહામટેનનો પાન ખાધને તેના ખાગમનો રોગનો કુટવીને અસલ્ય ત્રાસ ની ગેના જોતા ૧મે ૧૧ એ ૧ પ્રિયાગ આવના કે ગમગના આધાન૩૫ ખેડનાને યા મુનાસર આ ત્રાસ વેરવા પડતા ૧મે ૧ ફુનીરાના કોઈપણ આગળ રધિના દશમા મેડતો આ ગતવની વીજ બખુઝ મોમવના હમે ૧ જવામનાગ રાગત ૩ મેમવવાની નમલા પજુ આના નાસગનન અનુમવોમાથીજ જન્મની દશ ને ૧.

ભાદગા પગિષદમા આખગી હગન

આખરે ના ૩૮-૧૦-૩૮ના રોગ બા ગળમા પૂ મગદાગ શ્રી વલ્લભભા પટેલના પ્રમુખપત્રા નીચે મળેલી યા ગા પનિતમા ત્રાસની

નિગો રમૂ કરના આ માગ આખરી ઠરાવ થયો હતો જે પ્રસંગે સર
દાશીએ આપેલુ ચાલુ આપણુ નીચે જુનાય તેમ નથી

[પરિપદમા પસાર થયેલો આખરી ઠરાવ]

ઠરાવ નં. ૬

“ ધનીઆવી (તા નડોગ) ના જિનાખાનાના દગલોથી તેની
આમપાસના ૩૮ ગામના ખેડનો અસહ્ય દુખ ભોગવી રહ્યા છે તેમાથી
તેને મુક્ત કરના આ પ્રગ્નમ જે અનેક રખત પોનાર ની ગળ્યનુ ધ્યાન
ખેચના પો માથી બનલુ ન્યું છે આ પરિગિ ગળ્યને આખરી ચિનંતી
રે છે કે આ જિનાખાનુ મોજામા મોકુ સને ૧૯૮૦ના ડીમરમરની ૩૧મા
તારીખ સુધીમા ઉઠારી લઈ અગર બીજી મરિપણુ ચરસથા ની ખેડતોના
ધણા નામા રખતની આ કળિયાનુ નગણુ દુર નુ અને નડોગ
રાગ્યની થતી મળનામી અટનાવી ને ગળ્ય તન્દથી ઉપગની માગણી
પ્રમાણે યોગ્ય બચસથા ન નનામા આવે તો આ પરિગિ નાયનાક
મળને આ સમધી ચરગિથત અને અસગર ઉપાયો યોજવાની
મનાદ આપે છે ”

આગણુ પરિગ પછી જિનાખાનાને પાકુ-માગણી પ્રમાણેની તાગની ના
રતાન મન્યુત સિમેન્ટ મેન્ફ્રીટનુ કપાલિન્ડ માધવાનુ ચર કરી એ નાય બીજો
નો ઉપિયા એ-લાખ ખર્ચો પક ન્યું અને પીડિત પ્રગ્નને સતો ર થવો શર થયો
ગળ્યાન પણુ કળી મુનાનો તેવી પડી હતી હજુ મળાગના દગલો માગનાની
છટ મળી ન હતી અને હચિમાગ પ્રતિનધમાથી આ ગામેને મુક્ત ગરામા
આ યા નડોના એટને એ મદાગના દગલોનો નાસ ચાલુ હતો ત્યા તો પુ
મહેસુન નાન આ ૧૦ વરાના મો છગ્યા અને તા ૧-૧૦-૮૦ના
રોજ જાહેરનામા પણુ ની ત્યા

જેથી મુનખી અમરદારો તથા ને નામના દીવાન સા’ ની મુનામના લઈ
એ સાતે લાન આના વચુન ન નડગનાર રો નળે સાથે ન્યુ ની ખેડતોને
મન ૧૯૧૫મા અપાએના જોટખતો પણુ ન્યુ ન્યાં દના જેમા જણુ યુ હતુ
કે — “ આ ગામ પાસેના (ધનીઆવી) ગામમાં જિંદગી ગીઝર્વ

જ્યાં મુઘી ગખવામાં આવે ત્યાં મુઘી પ્રથમ કાળી માહીનો અને નીચળી તથા ત્યાગ્રી કાલશાહીનો આકાર વમૂલ લેવામાં આવે.”

જે પડી જે નામ ૧૦ રીસાત નાદેએ તા ૪-૧-૪૦ના માર્ગ સ્થાન પીચી પીચી એ રાં નાન આના તવાનો મધ આપ્યો અને પ્રતિમધા ૬૦ નાવવાની તરીકે ૪૩ કરી

જે પડી તા ૧-૨-૪૦ના માર્ગ (આજાપરિના તા ૧૭-૨-૪૦) મે ખાન પી નાનારી નામના દુઃખથી પ્રતિમધરાખા આ ગામેને બધીમાવી મુક્ત કરી દયિરા પ્રતિમધ દૂર થોં અને ચોખાઓ પણ ઉતારવા માડી ખેનરાત ગમે તેવી વાડા તવાની છૂં તો ગ્રામાવિ થઈ ગઈ જતા દરજોના તૂથના ગ્રુથ માખાઓની પેડ બમના હતા ત્યા પ્રતિમધ દૂર થતા એ ૧૦ દરજી જેવું મેય મેય હવે શિષ્ટ આપનાના પાકિન્ડમા જવું પડે એ પરિચિતિ આવી માં એને ખેનોએ છૂંતગતો દમ એ-થો અને નાન આના પશુ આપવો મઠ થોં

પાકિન્ડ દરજામાં આવે તો દરજાને અવધુ આવે એમ જણાવાનું હતું ત્યારે સમિતિએ એ મારે જે ઉપાયો સૂચ થા હતા તે ઉપાયો આ પાકિન્ડમા સ્ત્રી ગાયક પા પીની રેન વખતે દરજોને ઉઠા ચડી જવા મારે ઉઠા ૭ ન થતા આન (દવ) વખતે મદાન નહી નાખવા સાર દવાન આપના અને ખોના મારે અતર લીનોતરી-વાવેન પશુ ૪૩ થયું જે મારે મોગવર્ધમની પશુ માર- ગ્રામા આરી છ જે કે દરજોની ના નામે એ ઉગતો પાન સાવવવાનું મન કેવું દુઃખે છે એનો નિ આપનાના અપવાગો અને અમન રોને પી- પી- અનુનવ ચર્-લ્લો ૬

આભાગ

જુગ પૂતા શિષ્ટાપાનાનો નાન દૂર થવામાં પ્ર ૧૦-૭ અને તેના નવ પ્રાંઓએ આ પ્રજને પોતાનો ખલાવી પચેથી છ તે મુઘી સપૂર્ણ મદદ કરેલી છે અને શિ મ નિ નનિનિ-ચપાના પડી નામે ત્યારે પ્ર નમ ગના પર્ધનાંઓને જણાવવામાં આવ્યું છે ત્યારે ત્યારે તુન દોડી આવી ન પૂર્ણ

સાથ આપે છે પ ડા. મુખનત મહેતા કે જે નોથી રજીયામાની હરેક પ્રતિમા રસ વર્તમાન અને માથ આપી રહ્યા હતા એમોળી દાન બદાગ પેઠ તમિયત નરમ હોવા છતા આ નર્મમા જે સાથ આપી સાદાનુભૂતિ દર્શાવી રહ્યા હતા એ બૂનાય તેમ નથી

વર્તમાનપત્રોનો સાથ

આગળ મુન્શીન દાહિયાનાડના અને બડાગના પણ અગ્રેજ-મુન્શીની વર્તમાનપત્રોએ આ બડતમા સપૂર્ણ સાથ આપી ખેતરોમા ચાનના હરણોના નાસના તેમજ સભાઓના ફાટાઓ માથે હેરાતો, નોરો અને અગ્રતેઓ પ્રગટ નરી સમિતિના દાર્શમા ખુમ મોટો માથ આપેનો છે

હિંદુ-મુસ્લિમ ઐક્ય

આ નાસનો નીત્રેડો વાનનામા પીઝિત ખેડૂતો-હિંદુ અને મુસ્લિમોએ તન, મન ને ધન ખર્ચા મપૂર્ણ જહેમત ઉઠાવી દિવોગતની બર્થો સહનાગ સાધ્યો છે અને એ મુસ્લિમ બાઈઓ પણ સનાતથી ઉપજતી સધનજિત અને પ્રજનમ ગના બળની ખૂબજ કિમત આજના થયા છે ત્યાં હિંદુ અને મુસ્લિમાન બધાના સુખદુખ સગખાજ છે ત્યાં-આ દેશમા હિંદુ-મુસ્લિમ મધ્ય મેણે અને તો માટે ઉભા રના રશે ?

મરદાગશ્રીનો સાથ

જેન ગમ્ય તરફથી નાસ નિરાગળની માગણી સ્વીકારના છતાં એના અમનની જે પાગનાર જિજિવના ચાની રહી હતી તેના નિરાગળ માન બાદગળ પ્રજનમ ગળ પરિવત્તા પ્રમુખ પૂ. મરદાગ શ્રી વલ્લભભાઈ પટેલે જે વીર ગર્જનાથી સાથ આપી મજબૂત અને સક્ષ્મ દોગમળી આપી છે એ વ્હોયે બૂનાય તેમ નથી પૂ. મરદાગશ્રી તા ગુ રાતના મેડૂતોના તાનણ ન સમા ઇ એમ મ્હોએ તો એમા જગત અતિશયોમિત નથી દમારના-કચડાયના ખેડૂતો માટે સરદારશ્રીના દિનમા જે નાગણી બની આગ બરેલી છે એ તો નરી આ મે જોઈ ગનાય તેમ ઇ

ધનીઆવી રિકાગ્જાનાના પ્રજની મૂળા નિ ગના પેના તા ૧૪-૭-૪૦ ના ગાગ મુન્શીપુગ મુન્શી પૂ. મરદાગશ્રી ના પ્રમુખપે આ નામોના

ખેડતોની જાહેર સભા શ્રીમંત મહારાજગ્રાહેબનો આભાર માનવા મળી હતી.

જે પ્રસંગે સલામતીના બદલા નીચે વડોદરાથી સુંદરપુરાના રસ્તે વાહન વહેવાર પર પ્રતિબંધ મૂકવાથી અણુધારી મુરકેલી ઉભી થઈ હતી. છતાં વડોદરાથી વરણામા મુખી રેલવેની સ્પેશીયલ ટ્રેન (ગાડી) લાવતાં અને શહેર તથા ગામડામાંથી મોટા સમુદાય પગપાળા આવતાં સુંદરપુરામાં શિકારખાનાના કંપાઉન્ડ સામે જ જળપરી માનવમેદની જાગી હતી. જેમાં પ્રજામંડળ અને રાષ્ટ્રીય મહાસભાના કાર્યકર્તાઓ તેમજ ધારાસભાના સભ્યોની પણ મોટી હાજરી હતી.

વર્ષોથી બહાર નહિ નીકળના માંદગીને જિજાણે-ધરતી દીવાસોમાં પુરાયલા પ. શ્રી બાઈલાલબાઈ એ પ્રસંગે સરદારશ્રીને મળવા સુંદરપુરા આવતાં સરદારશ્રી આ માનવ મેદની વચ્ચે એમને લાગણીથી બેઠી પડ્યા હતા. એ બંને જૂના સાથીદાર-મિત્રોનું રતેહમીયન ખરેખર હૃદયમેદક હતું.

સુંદરપુરા જાહેર સભાના આ અપૂર્વ પ્રસંગે પ્રજામંડળના કાર્ય સાથે રા. ત્રણ હજારની થેલી ફૂલપાંખડી રૂપે પ્રજામંડળના એ પ્રમુખ સરદારશ્રીને અર્પણ કરવામાં આવી હતી.

પ્રભુ હમેશાં પ્રજામાં દુઃખ મુક્તિ અને ન્યાય મેળવવા માટે મક્કમ શક્તિ અને કર્તવ્યપરાયણતા અર્પે તેમજ સત્તાધિકારીઓને પ્રજાના સુખમાંજ રાજનું ખરું સુખ સમજવું એજ પ્રાર્થના.

ચિમનભાઈ હ. અમીન

મંત્રી ; શિકારખાના સં. નિ. સમિતિ

અને

વડોદરા પ્રાંત પ્રજામંડળ (વરણામા).

સંદેશાઓ

[વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંડળના પ્રશુઓ તથા મંત્રીઓએ મોકલી આપેલા સંદેશાઓ છાપતા અમોને આનંદ થાય છે]

વામનરાય તામ્બલુકર :

ઈશ્વરેન્દ્રા હશે તેથી આપની સમક્ષ આ સદિગા કેપે ખડા થાઉં છું અને ઈશ્વરેન્દ્રા હશે તેથી જ પ્રજામંડળની પચીસી ઉત્તરના આપણે જન જનર મન્યા હીએ ત્યારે તા એમ થયું કે ઈશ્વરેન્દ્રાથી જ મનુ મને છે તો પૂરી આપણે આજ મુધી નેના પ્રચાર અો આજે થની ઉત્તરણીની ભાજગડ રી'

પ્રજામંડળની પ્રથમ સરખાત જે બેઠામાંથી જિગી હતી તે આ જ જગતનુ માનની હોના જા પોનાના કળા પાગના મુખદુ ખનો વિચાર પ્રથમ કળાર હશે અને એ દુઃખ્યાન બીજાઓને પણ એના વિચારો આ યા દોય એ સભરિત છે પણ એ વિચારને અમની બનાનનારે જ આપણા પ્રજાજનના આનંદોત્તમ મની મેના પ્રજામંડળને આપણી નજર સમજ ખદ મુ' છે આ પચીસ વર્ષના ગાળા દરમિયાન પ્રજામંડળને મૂર્તિસ્વરૂપ આપવામા કેનાય બેઠા નમે નાગરા હશે' કેટલાય મનોમથનો થરા હશે'

પ્રજ્ઞશ્વનપદ ધા કુનાર નિરમ્બો રચનારાને ગડ ગખરા કેનાય સતાઈ
મેશ દશ' અ । એમ જતા કેનાય પ્રતિનિધારાને દમાવી દઈ પ્રજ્ઞશ્વનને
પોરના માટે પ્રાણ પાથરવા જખતા હશે

બને ગમે તમ ગેય પણ પ્રજ્ઞમજની નપ નર્ની નગદીમા સનચ્વના
ભોગ આરી પ્રજ્ઞમજ નજે ભેખ તના માન એ ન વ્યક્તિ આપણને
હારી છ પણ બાઈ સુનીનાન સાફ જેવા મનોમગ ધગનનારા થા । હોય
રના મુધી ન એમા બ નના બામે

પ્રજ્ઞ બને મેનકો-સરનારી નોશરે અને પ્રજ્ઞમડળના અવસેનાના
માનસનુ પ્રથક્કણુ મળતા મરે તમા દેખાઈ આવે છે કે પ્રજ્ઞમજનો અવાજ
કીનના પ્રજ્ઞ આતુર નરને ગડ નેઈ ગદી છ શુ પ્રજ્ઞમજનો અવાજ
બરા મનોને અથડાન છ ? મધાને આખરે પે તો બગનાનુ ન છે અને મેવા
રવાની મહેનજા હતા સજેગોનો વિચાર પણ રવો થો તો માન શુજરાનની
ચિંતામાથી મુક્ત મીને પ્રજ્ઞમજની મેવાઓમા ધણુને રત મરી શકીએ
આમ નરા માટે વ્યવ મેનકોમા પગપગ સજા સાધના અને મૂચનાડા નખત
પ્રત્યક્ષ મદદ મળનાની ખાત્રી કેમવી શુજરાન માટે ન મૂચનાર્સ જેના બાઈ
ઓને પ્રજ્ઞસેના માટે આગમ નાવવા નેહએ

આવા વ્યવમવ સધ માટે સર્વન્ટસ ઓફ દુડીઆ મોમાયગીનુ મધા
ગણુ ખ્યાનમા ગમીને મેનકા જે વેતન મેગવે છે તે મ ન પ્રજ્ઞનો ટોણો
સાબગનો ન પડે તે માટે પ્રજ્ઞમજના બડોમથી અલગ પણ પ્રજ્ઞમજને
જવામદાર એનુ બડોગ ઊણુ મરુ જોઈએ અને આશા છે કે આ બડોગ
ઊણુ દરનામા નડોલગ રાજ્યની પ્રજ્ઞ પાલી પાની રે તેમ નથી આવા વ્યવ
મેનકો કેવળ ગગમણુમા ન ખૂચી પડવાની જરૂર નથી ખરી રીતે તો
પ્રજ્ઞશ્વનના અગોપામને સકલની પાના સિદ્ધ વૈદ્યો રોધી શોધી સઘવ્યા
જોઈએ આમ પાગગતા પ્રજ્ઞવનમા એવી મહેન આણી શાય કે જેથી સહેજે
બંધી સતાએ પ્રજ્ઞમજના દમ્તમ્બનમા થનમની જોડે અન પ્રજ્ઞમજને
ધામનરૂપમ દર્શન મળનાર્યો ભીમમય વિગમવરૂપના દર્શન કરી મિથ્યા
-રોપણના પાપમાથી મુક્ત મને

પ્રજ્ઞાનમ - જા માટે આવું સ્વયમેવદદમ ક્રિયુ દરનાનો રખત આજે ને આજે,
આતારે જ આવી પડ્યો કે બચ ચાટે માગુથી ડોમ્બિયા ની ન્હો ઠે મોધ
નારી અને ખીજત આક્રમણો આપણી પ્રજાને ચૂથી નામે ને પડેના ચોળના
અને અમનના પ્રત્યક્ષ દર્શનમાં સૌ સદાયમૂત મનો અને પ્રજ્ઞાનમ - જાના
અનનના ખીજત તમકામાં મક્કમ પ્રવેશ ના કૃષિ સૌમાં સદૃશ્ય પ્રેરે.

ગણેગ વ્યાખ્યાન માને :

પ્રાર્થના ૧લી :—વડોદરા ગાંધી પ્રજ્ઞાનમંડળ વિશે

સ્વામી જગન્નાથ પ્રભુ શ્રીકૃષ્ણ પંચમાત્માને જે પ્રેમો તારી કૃપાથી
પ્રજ્ઞાનમ - જા સ્વપાત્ર પ્રજ્ઞાની હાનત જોઈ જોમના હૃદય ટપી ગિડેના તે ઉમગી
વિશ્વતિઓના મનમાં ઉત્પન્ન નેની તારી પ્રેરણાઓથી ' વડોદરા ગાંધી
પ્રજ્ઞાનમ - જા ' નામુ તે માન તારી કૃપાથી ઉદ્ભવ્યુ અને આજે હાનત ઉમ
(પચીસ વસન) થયુ છે હવે વખત આ ચો છે કે તિજેગીની કૃષિઓ તે
જુનાનના હાથમાં આપી તે કેવો વડેનાર ચનાવે છે ત એ-કેરે મેમતે જોનાનો
તાગ આશિષ ત જુનાન માગ ને હમેજને માટે આપના જોવાની કૃપા નગો
તાગે અનના છે ' પાત્રાણાક સાધુના વિનાશાય ચ દુષ્ટતામ્ ॥ પ્રજ્ઞાનમ - જાને
મક્કમ મનારને અને સાગ મગ આપને ન જોથી તાગ બચપણમાં જોના ખેન
જુ મચો તના અદ્ભુત ખેન તે એ ' શાનિસ્તુ ગુપ્તિસ્તુ, ગુપ્તિસ્તુ ' તાર
આવીરંચન જોઈએ કે ' તથાગુ

પ્રાર્થના ૨જી —પ્રજ્ઞાનમંડળના માર્યવાહકોને

મનીનો વેશ તીધો તા કૃષ્ણ તા વેશુ જ પડ પણુ ને કૃષ્ણ શુભ
પગિલામી ડોર છે કૃષ્ણી પ્રજ્ઞ માટે આપ પ્રયાસ ની ગ્યા છે ત ધન્યવાદ
આપના યોગ્ય છે ત પ્રયાસ ની રખત આચને ગ્ગ આપ ત બાવના
એ માગુએ બેસાડો મારી આમક વધ છે મારા વખાણુ ચાર છે ? મારી
જોનાવાયા થાય છે મારાગમામ હા પ જોઈ એવી માનના ન ગમે અસહાર
પ્રજ્ઞાનુ બનુ થાય તે એ જ માન પ જ્યાન ગખી યત રા નિદા થાય
શિક્ષા થાય, અપમાન થાય, ઉત્પાન મગ થાય થાય તા બન પણ
પ્રાર્થનમુલમનાનવરિયવતિ આવામ્ પી શિખામયુ નતમારે વે રામ્ય નરા

પ્રાર્થના ૩૭ :—તમામ પ્રજાને

પ્રજામંડળના સખાસદ થવા આગ્રહ પકડો; જુદા જુદા વિરોધી મંડલે સ્થાપીને પ્રજામંડળમાં બેઠે પાડીને તેના પગ બાંધી ના નાખશો સાચા નેનાએ પ્રથમ ઝોળખી કાઢો અને તેમના પગે પગ મૂકે. વધુમતિના ડરાવેને મા આપો. મારું કલાતું માન્યું નહિ તેથી હું અદાર પડું છું એવી જતિ નાખશો. પ્રજામંડળના અધિવેશનોમાં દગ્ગરોમાં દાગ્ગરી આપી 'મંહતિ સર્વ સાધિકા' આ વચનની સત્યતા સાબિત કરો. કરેલા જેવું નો અહુ છે. પાટ્ટકામાં સમજી લેઓ.

પ્રાર્થના ૪૧ :—જુદા પ્રજામંડળ સંસ્થાને

ગરમાનમાં કશું જ હતું નહીં. નવી રેલવેલાઈન બ્યારે નખાય છે ત્યારે એક જ મૂંપડું તે જ રહેયન. એક જ માણસ તે જ રહેયન માનર, તાર માસ્તર, સુદીગકપાર્ક, સીઅલર, અતિવાળો, થંટડી વગાડનાર વગેરે વગેરે એકથો જ હોય છે. તેવી રીતે પ્રજામંડળમાં કાર્યકર્તા થોડા દના. પોતાનું મુખપત્ર ન હતું 'સચાઈ વિગત' અને પછી 'નવગુજરાત' દોસ વગાડતાં. 'જાપખાનું' ન હતું, તંત્રી ન દના, મંત્રી એક જ વગેરે; મને ૧૯૨૨ થી ૨૭ સુધી હું પ્રજામંડળનો એક મંત્રી દનો તે વખતની દાવન ખૂટી હતી. દવે તો મેના વધી છે. મને યાદ છે કે ત્યાં ત્યાં નેને ને જ સોડો મળ્યું. હું, ડો. સુભન્નબાઈ તથા વરખામાના અખીન બાઈબાસબાઈ માર્થે વડોદરા ગામના ખુલ્લેખુલ્લે બટકપો. કાળીપરગનું કામ આપ્યું, હેડ કોડીનાર મુખી મખાસદ બનાવવા વગાડના રહેને ખેતરોમાંથી જળદ માડાં અને મોટરો મળદદાડો દોડાવી ત્યારે થોડાજ લોકો સાથે આપના ને વખતની નિયતિ ક્યાં? અને દાસ નાનુકે નાનુકે, સાખા મંડળો રથપાયાં છે, પ્રજામંડળનું મનન મુખપત્ર છે, તંત્રી રાનરિવમ એક જ પ્રજામંડળના વિચારમાં વખત ગાયો છે. મુ. પુ શાદ જેવા સેખ સખવામાં દત્તપદ છે. મંત્રીઓમાં જુદા જુદા ખામ વડેમાયા છે. મુનરીઆ જેવા ગાદોસ, નીરે વડોલ, પ્રજામંડળ પોતાનો એક અસીય માનીને બેઠા છે (અર્થાત્ વમર શી વાગો અગીય) ને દાસની નિયતિ ક્યાં? જમીન આપમાનનું અંતર ! પ્રજામંડળનું નાણીપામર મિનપ્રતિનિન તાર જળ વધનું મળ્યું છે, સંમતિ થાય છે. દિમર

તો પ્રજાની ગુરુત્વા મળી જશે અને શ્રીમત ગાયના સંગતતા બન નીચે
તને જવામદાર રાજ્યના અને અતર્ગત માન ય અગ્રણી અગ્રણી હો નથી
નગરની પગેયમા આસતુ જાય છે

પ્રાર્થના પત્રી :—રાજદારી અધિકારી વર્ગને

મહેશ્વર સાહેબો! તમારી બન છે પ્રજામંડળ તમારો દુરમન નથી
તમારો મનગાર, અનાદનાર કે પ્રાપ્તિ ગામને એ રાજ્ય ગતિ મારાગત
ખાતગી નતન નથી એ તમે નવો છે ગામ પ્રજાનો દુર્ગી કે પ્રજાના મુખ્ય
માટે ગામ નવાવે છે તે અનાવવા સાથે પ્રજા ગામની તિતેગી બગી આપે
છે હા અવશ્ય ગામનું માન હિતમાન ગામનું જ નેત્રિએ વ્યારે પ્રજાન
હિત સાચવનાર છે ત્યારે તે હિત શામાં છે, પ્રજાની જરૂરિયાતો સી સી છે,
દુષ્ટતા ત્યાં છે તે દુષ્ટતાના માર્ગ ત્યાં તની માહિતી જાણી છે આ
માહિતી કાણ આપે ? તે આપનાર પ્રજામંડળ એ તમારો મુખ્યતા
એજન્ટ (agent) કે આપ હોગો કે આ માહિતી અગ્રે અમાની આમે
વેધને મેળવીશ પ ! તમે માછ હિતની પહે સદસાક્ષ નથી આપન એ જ
દષ્ટિ કે અને તે પ્રથમ ગામી નગર જે તે ગામવાસી પ્રજામંડળ ન
એ મીટ દષ્ટિ જ છે આપનો રાજવાગમાપન રત્ર (barometer)
છે માટે કૃપા કરી પ્રજામંડળ તરફ રક્ષક દષ્ટિ ન ગામગો ત મતુ નથી મિત
કે, અમતુ—

ત્રિયામયુક્તનૈપયારવધુવાનવચનીયા પ્રમવાડનુગારિત્ર
મત્રાડહાનનનુમયાધુમાધુવાતમનારાજ્યનુમય

મુખ્ય મહેતા :

વડો રા પ્રજામંડળની પગે પગે પગે થઈ ગઈ છે અને તને અગ્ર
પ્રજાજનોને આનંદ થાય એ ગામવાસી કે એ પનીમ રોમાં આપણ પ્રજાનો
ઉત્સાહ, અનિ ઉત્સાહ, ઉત્પાદનના અને ફરિયા ઉત્સાહના બનતી મોટા અન
બન્યા છે વડો રા અગ્રણી નામ પીઓ રામ, બચ, અમદનાર, મુખ્યા
રમેરે પી આપણે અન કરી લીધી કે, અને અને નાનામોટા નય મોટો મા
ગતના પગિઓ મોમવા પ થા છે કોઈ મ અમત ગો પી સ્થાનમતિ,

સામી બાળુએથી એ પણ કહેવાની જરૂર છે કે ખોટા સંતોષથી પ્રગતિ તથા પ્રવૃત્તિ મંદ પડી જાય છે અને વ્યક્તિ મૂઢ જની જાય છે

આજે સંદેશ કરવાનો પ્રસંગ છે કે પ્રજાજનો ઘણી મોટી સંખ્યાની અંદર પ્રજાસેવા કરવા માટે કમર કરીને મેદાનમાં આવી જાય.

આપણા પ્રજામંડળને ગૌરવ યેવા જેવી ઘણી બાબતો છે. ૧૯૧૬માં માત્ર વડોદરા રાજ્યમાં જ નહિ પણ આખા હિંદમાં જ્યારે રાજકીય પ્રવૃત્તિ ઘણી સતેજ નહોતી, ગાંધીજીએ રાજકારણમાં પ્રવેશ પણ નહોતો કર્યો ત્યારે પ્રજામંડળની સ્થાપના થઈ. વખતે બધાં દેશી રાજ્યોમાં આ પહેલામાં પહેલું પ્રજામંડળ હશે કે જેણે સતત પ્રગતિ કરી હોય-ખીજી હકીકત એ છે કે એક માત્ર ૧૯૧૮થી ૧૯૨૨ સુધી જ પ્રજામંડળમાં બારે મંદી આવી હતી. તેના કારણોમાં ઉત્તરવાર્ધી ક્ષેત્ર લંબાઈ જાય. આ ચાર વર્ષ સિવાય પ્રજામંડળે સતત પ્રવૃત્તિ કરી છે, એટલા કે વધારે પ્રમાણમાં.

શરૂઆતના વર્ષોની કામગીરી કે હરાવો વાંચીને કોઈએ એમ ન માનવું જોઈએ કે એ વર્ષોમાં પ્રજામંડળની પ્રતિષ્ઠા એટલી હતી. રાનીપરજની ચળવળ વખતે અને પેટલાદ સત્યાગ્રહ વખતે સરકારે પ્રજામંડળને માન આપીને જે વળણ લીધું હતું તે મારા કથનના પુરાવારૂપ છે. ગઈ કાલથી જ પ્રજાનું ઉચ્ચું એમ માનવાની બૂલ કોઈ ન કરે.

અવિધ્ય

આજના સંજોગોમાં અવિધ્ય બાબતોની મૂર્ખતા કોણ કરે? હું તો એટલું જણું છું કે આપણે આજસુધીમાં મેળવ્યું છે તે પાશ્વરીમાં પહેલી પૂણી જેટલું છે. આપણે રાજસત્તા નહિ જેટલા પ્રમાણમાં મેળવી છે. આજની ધારાસભા કે મ્યુનિસિપાલિટિઓમાં સાચા સ્વરાજ્યનું તત્ત્વ નહિ જેવું છે. રાજ્યસત્તા પ્રજાને જવાબદાર બિલકુલ નથી એમ હું કહેવો નથી. ખરી મહત્ત્વની બાબતોમાં ખીનજવાબદાર છે, નમાસી બાબતોમાં નમતું મૂકે છે.

પણ, આજે તો હિંદી ગપ્ટ તરીકે આપણે ઇનીશું કે નહિ, વધારે સ્વનંત્ર યશ્વિં કે એટલા, આપણા દેશની રિયનિ પણ અઘરેસ જેવી યરો કે કેપ, દુસ્મનોનો સામનો કરવામાં દિલી પ્રજા શો બાગ બગવરો એ પ્રશ્નો ખડા થયા ૪

કે દિગ્ગ પ્રગ્ન (વડાનનો સમાવેશ થતો નથી) ડાબી બાજુએ અને પ્રસંગાનુસાર નીડળા તથા દિશાની યુગ્માર્થે એ તો અવિશ્વ ક્ષેત્રના હતા, યુવાનોના નમીયમાં તે જડગ જડગી શુભ અને ખુબશે મોગીનો નમ્ય હ

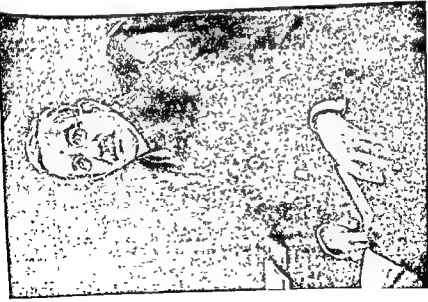
વજ્રસાં વાઘજીભાં પટેલ :

પ્રગ્નનગ્નનો પાયો નવનાગીના પચાસ પગિ બનાઈતે વખતે પ્રમુખ ન. મ. હંગોવિદ્વાસ નાટકાગાની સૂચના સનાદ અનુસાર પ્રગ્નમગ્ન નામ ગણવામાં આવ્યું અને પ્રથમ જનન્ય મેટ્રોગીઓ નીમ્યા તે પછીનો એકદમે

પ્રગ્નમગ્ન નવો કહે, પગવીએ પમથીએ દા આદ ને ગ્ના નીમે અવા ૧ શ્રીમતને પળી ૨ આ જનુનર શ્રીમત નગ્ના સુપાડનાર મદાગ ૧ સ્ત્રીએ 'પચાસ પ્રતિનિધિ સના' ની ન્યના ગી, ૧૦૦ મદાનમાથી, પ્રાગ માથી એક એક સનાતન ચૂદાઈ આવે તેને વરોળનામા ગાત્યમદેમાન તરીકે મરી નુખનગવડે આથી સનામા ખુ મદાગ ૧ માલ્ય તાને પદારી મરી દગીનો દગ્નો સૂચનાઓ નામથી યોગ્ય ન નિહાર આવનો દનો આ સગ્થા ચાન્ની એકે પ્રગ્નનગ્નનુ નિનારાન થયું પણ એવી મુ ને પાડ પ્રગ્નમગ્ન શરૂ થયું ૬ સગ્થા પચાસ પ્રતિનિધિ સના મધ કરી.

પચાસનોના પ્રતિનિધિ તરીકે આ પગિ ૩૧ બાગ આરા ઉપગન ખનીવાડી સદાદના મગ, આપા સદાદના મગ મદન મેનેગી બોઈ, રવે અવાડગી બોની ગ્થાપના સગ્થા મગી તમા ચૂદાપના નનાસદો નીમે સવાદ તમા, પ્રોગામ વડાવના એવી ગીને ગાત્યની દરક પ્રતિમા પ્રગ્નનો અવા ૧ સગ્થા શ્રીમત ૮ સુ દયા

એક વખત શ્રીમત મદાના ૭ નાડેમ મને મદનુ ૬ ૧૦૦ મ ૧૬ બાગ તેમા માગે પ્રગ્ન સગ્થા અને રો પામ દાટી વચ ને ગ્થા પોને નિમાન કહે એ માની કલ્પા છે

શ્રી મહાસિંજીભાઈ ગુનીલાલ

શ્રી વરજીભાઈ વાઘજીભાઈ

શ્રી માણેકલાલ અંબારામ હોક્ટર
૯. રા પ્રજામંજી ધીમ અધિવેશનના મંત્રી

શ્રી મણિલાલ વસનત દસાઈ
૧. રા પ્રજામંજી ધીમ અધિવેશનના મંત્રી

સન ૧૯૬૩માં સ્થાનિક પંચાયતોની સ્થાપના કરી ત્યારે નામદાર દત્ત માટેયની સનાદથી જનામદાર ગણતર પ્રગતને આપનાની પૂર્વ કરી.

ગામપંચાયતોને

પ્રાથમિક- શાળાઓ, ગામ નો-રો, વે-સીનેશન ખાતુ, સુગ્રત યુ, નાના નાના દારાઓ, નાની નાની ટો-લ્લો કચિયાદો સાબળનાનો અધિદાર, મો ખદના કરા, નાની ગમનુ મપનમેગન આપના વગેરે ઠક્કો આપ્યા

ગ્રામપંચાયતોની, મધ્યસ્થપનો નીમી, દીવાની કેટોમાં ખર્ચ થતુ મચાનના, અદરઅદર સમાધાન કરના નિનાન ગના પ્રમથ ધ્યો

મહાસપ્ત પંચાયતોને

મહાનમા થના પચાસતના બાધનામે ઉપગત પ ન ખાતાએ નો-હિતના કરનાના નમો કરના, જગ પડે તો ગામનામે પામેથી હામ કરનાના, વહીવટ દારના અરહરહટુ તપાસના શાળાઓ ઉપર દેખરેખ ગખના, તાનુનાના દરેક દરેક ખાતાના નારિ- ગિયોર્ગી ઉપર ચર્ચા કરના ધાગમધામા અમાસદ ચૂની મોનવા અધિનાર આપના

પ્રાંતપંચાયતોને

આખા પ્રાંતમાં બાધનામે કરનાના અદાને, ન-શાઓ પાસ નરવા, હામે કરનાના, મહાનમા પચાસતના અમનતારો નીનના, સુમાનુ અરહરહટુ તપાસના, ખેતીનાડી- નાપાર ખાતાના સનાનાર મળમા મેમરે ચૂટના, પ ન ખાતાનુ બજેટ પ્રાંત પનુ અભિપ્રાન મારે, રગવો, પ્રતો પૂજનાના ઠક્ક સાથે નાધમેરી ઉપાર્દમેન્ટને મદ નરવા, પ્રાંતના ખાતાના ગિયોર્ગી ઉપર મીન કરવા, તાગાખાતાના નો રોની નિમજો- બદલીઓ કરના અધિાર આપના

આ મધુ પ્રગતને જનામ ન ન ન આપના મારે આપેતુ (તે નખનાના નાન નત સાટે ના ૩ ૪ મેમા નામે ના ખાતો ચમેકે જનામદાર ગણતર ન આપુ નુ)

પણ મનામતાના માર્થ, પક્ષાપક્ષીન લીલે એ તમનો દુરુપયોગ થતા
તોરામા આપ્યો તેમતમ એથી ને આજે સગયાઓના ખોખા લા

પણી પ્રગમળની જાગૃતિમા એા રિ નનાઈ મન્દાત ન નભાઈ
તોરા પ્રયુષો તારી તમના અનુનન સુનનો રાન નહ પ્રગમળ પગનર થયુ

પ્રગમળની પ્રાનની મલારની નાખાઓ છે અરુની અમનતારાની
મુરો જૂનો ગોરી ગગન મગ બનારી અમન નરુ મને ઉર ગ્વાન માન
પ્રગમળ છે કેએમ નાગના પ્રગમળ ઉપર અમન નરુ નો ગમ થયો
વધો નર નરુ મુદી એગી વાનારુ મુ મુ અરુપર પ્રગમળે મુદાના
હાલો ગી આરી નાની નાની ગમના પ્રાન મનાને મોપી દોન તો
મગમળની પ્રગમળ ઉપર અવકૃષ્ટા ન જલ્લાન

દિલ મનાસનાના ધોગણે ગગન અમન રોની ખોગી જૂના તોરા ગના
રાગના ધોગણે મુદા વા મુદાના હાલો મનાની જલ્લા છે

આજા ઠ ક આ પ્રગમળ દિલ મનાસનાના ધોગણે મામ વર્ધ ગમતની
હાલો તોનીએ નવેનર પ્રગમને ત્યાગ નર ગગનર અપારના રિનર રિવે
સદા મ રે તા પ્રગમળ અરુપર ઉપયોગી ગગન પ્રગમને અનુકુલ દિશાએ
વાગી વાક અને હેતુ પૂરેપૂરો આપા મી મ

મળીલાલ વ દેમા

જૂન ગામા પ્રગમળના જાનના થ નગના એક થ વૈરા તરીકે તેના
મગમળની બનીને તેના વાર્ષિક અધિવેગનના મત્રી તરીકે મુ લન લાયમા નરને
પ્રગમળ જતા જૂન ગામા દનિદાયમા માગો આપ્યો છે તે હેતુમર પ્રગમળ જતા
ગૌર મહોત્સવના પ્રસંગે સદેગો મોરના આપના નિમત્રમુદી મેગઈ માગ
વિચાર દર્શાવુ ધ

કોઈ પણ પ્રગમળ ગ દ ધાતગમા ગગનકીય સગયા એ એક પ્રધાન અગ
છે એ સર્વમાન છે આરી સગયા વધારે ઉજવળ બને એના સગાવડો
વધારે શાસ્ત્રિયતા બને અગયાના ધ્યેયને પુરા વધા નર ગદે અને ધમરા બોગી

તરૂંથ દષ્ટિએ પ્રગ્નહિનની તુલના એ એનું આ મધ્ય મહોત્સવને પ્રસંગે આપણે ધ્યાન કરીએ.

પ્રગ્નમંડળનું ધ્યેય લાન્ગાસનનાં છ સુધરેલા કહેવાતા દેશોમાં હાનની રાજકીય તેમજ બીજી પરિસ્થિતિ જોતા લાન્ગાસનનાં એ રાજકીય સિદ્ધાન્ત તરીકે સર્વમાન્ય રહેશે કે કેમ એ પ્રશ્ન રાજકીય સરથાના સચાનકો પામે ગભીર વિચાર માગે છે એ સબધે એક અગર બીજી માત્રાનું નિર્ણય ખરેખર મત્ય નિર્ણય છે એમ કહેવું હાનના સમયમાં ઉચિત ગણાય કે કેમ એ પ્રશ્નપ્રશ્ન છે જે રાજકીય પદ્ધતિ વહેનારું દષ્ટિએ નિર્ણય નીચે અગર નીચે એવો સનાચી બધ નાખી સનાચ એમ કોય તે રાજકીય પદ્ધતિને ધોર તરીકે મીનરી થઈ તે પાછળ રત્ન રહેલા કે કેમ તે પણ હાનના જમાનામાં વિચારી જોવા જેવો પ્રશ્ન છે.

પ્રગ્નમંડળ દેશી રાજ્યમાં અગ્નિવત્ ધરાનનારી રાજકીય સમ્પ્રદાયે દેશી રાજ્યનું મધારણ, તેના ઉપરનો સાર્વભૌમસત્તાનો પ્રભાવ ન મામનોથી અનિષ્ટ રહી રાજકીય સમ્પ્રદાય દેશી રાજ્યમાં વી રીતે ચલાવતી તે પણ વિચારના જેવું છે.

પક્ષવાદ એ મિટિશ રાજ્યમધારણમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી વસ્તુ છે આધુનિક થોડા વર્ષોનો ઇતિહાસ એમ સીખવે છે કે દરેક રાજ્યને પ્રસંગે રાજકીય પક્ષોને પક્ષના છાન્નો પળો છે અને એ પક્ષનાં ઓડી દીધાથી જ નાર્યસિદ્ધિ થઈ છે થોડા નર્ચના ઇતિહાસમાં અને આપણા પોતાના ઇતિહાસમાં જોયેનું, જણાયેલું અને ગીખાયેલું રાજકીય મૂલ આપણે તદ્દન નિસરી જઈ મિટિશ દિલ્હીનામાં ચાલી રાજકીય ચળવળનું અનુગ્રહ કરી, રાજકીય સંસ્થાનો નિનાસ નગાની ધાગણ રાખી એ સમય પ્રગ્નહિનની દષ્ટિએ હિંદુ કે કેમ એ પ્રગ્નમંડળના સચાનકને વિચારના જેવો પ્રશ્ન છે.

આ પ્રસંગે પ્રગ્નમંડળ તરફ મારી નુબેન નર્ચનાના મો આપે પ્રસંગ આપે છે તે જ ન આપનો આભાર માનું છું.

મહાગુણભાગ ચુનીલાલ ગેઠ, વિમનગર :

વડોદરા રાજ્ય પ્રજામંજરી પૂજા પત્રીસ નં. થનાથી તે નિમિત્તે તેની સિદ્ધવર જ્યુબિલી ઉજવવાનો જે માગનિ-પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો તે માટે મને અત્યંત આનંદ અને સતોષ થયો છે તેના જે હાથે છે એટલે તો તેના સ્થાપકો પેળાનો એ-૬ દોનાથી વડોદરા નાજ્યમાં એ સંસ્થાકર્મ વક્ષ દ્વારા, ફૂની અને ઘણા ભાગે ફોનુ જેવી તેના બીજાંરોપણમાં ભાગ લેનારની આખો અને હૃદય હરે એ નવાબાવિ-૭ રાને બીજી ૧૭જી એ ૬ એ સંસ્થા સ્થાપનાન પ્રેરણાત્મક-નાનાગણ ઉપગ્રિયત ગ્રામા બૂત ૧૧ની અમારી જૂની કંડી પ્રાંત મહાજન મહાની સંસ્થા દષ્ટિગોચર થાય છે

એ સંસ્થાનું અગ્રણી થતા જણાવના ન વડે હું એમે મહેમાણા પ્રાંત (તે વખતે ની પ્રાંત) ના મહાજનોએ સવત ૧૯૧૦ના નીપ્રાંત મહાજન સભા સ્થાપી તેની પહેલી એ-૬ પાછળમાં, બીજી મહેમાણામાં, અને ત્રીજી એ-૬ બેંગાળુ મુનામે ભરેલી તે પછી તેની ચોથી મે-૬ પ્રાંતના પ્રતિનિધિઓ અને બીજા પ્રાંતાના આગેવાન શુદ્ધ્યોને માનનીય મહેમાન તરીકે આમ ત્રણ આપી સિદ્ધપુર મુનામે મોનાવેની તેમાં આ ૧૨ હજાર ઉપર માપુસોએ હાજરી આપી હતી તોવે થના બા-૧૩ રાથી પધારેના હરિભક્તિવાળા નગર રોઠ મહાનભાઈએ સભાને સમોની એવી મનમનુ આમદપૂર્વ-જણા પુ ૦ “આગે પ્રાંતના મહાજનોની આવી સમગ્ર સભા રાજ્યમાં સ્થપાય તો કેટલું બધું સંજીન હામ ફગી ગમાય ? ” આની તેમની મળવા ૧૩૧ ભરેલી મૂચનાને તાળીઓના અગજની વધાવી વેરામ આવી

ત પછી નગરજી મહાનભાઈએ ખાતગી રીતે ચાર પ્રાંતના આગેવાનોને આમ ત્રણ આવી મોનાને ત્યાં વડોદરા મોનાન્યા ૨ જૂનના ન દોડ તો નર સારી તરફથી રા નામન ૧૨ તામણુ-૭ અને ન ચોદોની-૭, અમરેલી તરફથી રા હરિનાન ગોર્સિદ્ધજીવની, મ્હી પ્રાંત મના ૧૧ મહા તરફથી ૨ અને વડો મ પ્રાંત તરફથી નગર મે-૬ તથા મી ન ઘણા શુદ્ધ્યોની સળી સ મ્યા હતી બધાની અમનિ અને મના ૧૦ અગરાથી “વડો મ ના ત્ય મદાજના મહા ” સ્થાપવી અને તેની પહેલી મે-૬ ન વામનગવે તથા મ ચોદોની-૭ નવસાગી

ભાર્ગવોની સનાડ મેળવી નવસાગીમા મેળવના નિત્ય જો પ્રચાર નામમા
 દેવોદ નખત વીત્યા માદ તેની પહેલી બેઠક ગ. આ. હરગોવિંદદાસ
 કંઠાવાળાના પ્રમુખપણા નીચે નવસાગીમાં તા. ૩૧-૧૨-૧૯૧૬ ના
 દિવસે “રડોદરા ગજન પત્રાવન પત્રિકા” એ નામથી મળી તે પત્રિકામા
 મધારણનો ખરડો તૈયાર કરી એ સંસ્થાનું નામ “વડોદરા ગજન
 પ્રજામંડળ” નક્કી થયું અને બીજા હગવો કરી લેદેદારો નીમવામા
 આયા

ત્યાર માદ બીજી પત્રિકાની બેઠક રડોદરાના ભગવાન નક્કી થયું અને
 તેના પ્રમુખ મનાગતા ભાર્ગવો અને રેન આગેવાનને નામના મારે સ્વ. શ્રી
 વિક્રમભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલનું નામ નક્કી થયું તેમની સાથે પ્રમુખ શ્રી
 હરગોવિંદદાસે મુખ્ય-નાદગ પત્ર ચલાવ ગર થયો, શ્રી નિરંભાઈએ સમતિ
 આપી પણ તેમણે ખાસ જણાયું કે “રડોદરા ગજનના ગજનત્રયી મને
 સંપૂર્ણ નામદગાર હના કોઈ જણીતા ગુરુથને મારે ત્યા મોના” તે વખતે
 હુ મુખ્ય રડોદરા હતા તેથી પ્રમુખશ્રીએ માર નામ શ્રી નિરંભાઈને જણાવ્યું
 અને તે બામતનો મારા ઉપર પડ આ યા પ્રમુખશ્રીની ધરહાનસાગ આગરે
 વીસ દિવસ સુધી રા નિરંભાઈને વાદરે સનાગ સાજ મળના જતો તે વખતે
 હુ ધાગસભા, પ્રાન પચાન, સુધરાઈ ગરે નાની મોગી સંસ્થાઓમા રાભા
 સદ હનો તથી ગજનની ચાતુ પત્રિકાનિત્ય વામદગાર હોનાથી ગરઆતમા
 વાતચીતથી તમન ગજનત નનો નાન આખો અને રાજ્યના જેવાના ઉપરથી
 ખરી ગુરુગિથિ સમજાવી આ મવી હીમત માબળી તેનુ દૂરમા દાયજ
 લખી આપના મને સચના કરી જેથી માર પ્રથ નહી જન નમિ મે તેમની
 સચના પ્રમાણ દાયજ તૈયાર કરી આપ્યું અને મે નમને આમદપૂર જણાવ્યું
 કે “આ મના પ્રતોમા વાગમભાને રીતસગની ધાગમભા બનાવવાનો
 પ્રશ્ન મહત્વનો છે. તેમણે પ્રસન્ન નહને જણાવ્યું કે “ભાવજી બહાર
 પડશે ત્યારે તમે જાપુરો” ત્યાર પછી હુ છગ પગો શ્રી નિરંભાઈએ
 ભાગ્યુ તૈયાર થુ અને તા ૧૫-૧૯૧૮ની વડોદરામા મેળવી બીજી
 પત્રિકામા ગગી પ્રવન-જમા નનુ જેન પ્રગિત થયું અને તે બે મા
 પ્રવન-જમા મ સાબુમા જે ઉદન ન્યાનિ-ગગનની સંસ્થાઓમા પ્રજા

બાગ લઈ રાજતંત્રમાં તેને રસ ફેલી કરવી એવી મનઃસજ્જતા હતો તેમાં રસ ફેલી કરી પ્રજાને જવાબદાર રાજતંત્ર મેળવવું એટલા શબ્દો ઉમેર્યાં.

તે પછી બીજી પરિષદો મળી શરૂઆતમાં મંત્રીઓ પૈકીનો એક હું પણ હતો, અવરથાપક મંડળમાં પણ રહેતો. અત્યાર સુધી ૧૭ બેઠકો મળી છે તે પૈકી ૧૬માં મેં વિસનગરના પ્રતિનિધિ તરીકે જોડાઈ સભામાં બાગ લીધો છે. તા. ૧૭-૪-૧૯૪૦ની મહેસાણાની ૧૬મી બેઠકમાં શુદ્ધ ખાદીધારી હોય તેજ પ્રતિનિધિ તરીકે આવી શકે એવો ઠરાવ થવાથી અમરેલીમાં છેલ્લી ૧૭મી બેઠક તા. ૧૦-૫-૧૯૪૧ના રોજ મળી તેનો દુ જો કે સ્વદેશીવસ્ત્રધારી તો હું પરંતુ શુદ્ધ ખાદીધારી નહિ હોવાથી પ્રતિનિધિ તરીકે જોડાઈ શક્યો નહોતો. પરંતુ પ્રેક્ષક તરીકે દાગરી આપવાથી પ્રમુખ શ્રી છોટાભાઈ મુનરીઆએ કાપદાને અનુસરી પ્રજાને જવાબદાર રાજતંત્રના ઠરાવને અનુમોદન આપવા મને કરમાન કરવાથી અનુમોદન આપી મારું હૃદય વ્યક્ત કરી શક્યો હતો. પ્રજામંડળની કોઈપણ સભામાં હું ગેરદાગર રહેવા નથી. સિંધવર ન્યુબિલીનો માંગલિક પ્રસંગ મારા પાંસડા વરસતા જીવનના સંધ્યા સમયે જોવાનો પ્રસંગ મળ્યો છે તે માટે પ્રજાનો ઉપકાર માનું છું.

હોકારમાં તા. ૫-૫-૧૯૩૬ ના રોજ પ્રજામંડળની ૧૩ માં બેઠક વખતે શ્રી અખ્યાસસાહેબનો અને મારો મુકામ શ્રીમળીઆરાના મકાનમાં સાથે હતો. શ્રી અખ્યાસસાહેબ સાથે વિસનગરના કાઝી મીયાને લઈને મારો જૂનો સંબંધ હોવાથી તેમણે મને સુરખી બાવે પૂછ્યું “ તમે પ્રજામંડળમાં પ્રથમ તો ખુબ રસ લઈને કામ કરતા હતા, મંત્રી તરીકે પણ કામ કર્યું છે, દરે રસ ઓછો સો હો એમ જાણ્યું છે એ વાત ખરી છે ? ” મેં જવાબ આપ્યો “ એ વાત ખરી છે, કારણ કે કોઈ કોઈ પ્રશ્ન ઉપર કોઈની સાથે મતભેદ થાય એટલે તે પ્રશ્ન વધારે નહિ ચર્ચતા હું છોડી દઉં છું. મતભેદ બંને દોષ પણ તેમાંથી હૃદયભેદ પડે તે જોવા હું ઈચ્છતો નથી ” પછી ચોટીસાર વિચાર કરી મને પૂછ્યું “ તમે નવનુજ્જ્વાળ પત્ર વાંચો છો ? ” મેં જવાબ આપ્યો “ હું ધણી સારી રીતે વાંચું છું અને આપના મંત્રાંશમાં મોખમ સખાવેલા લેખો પણ મેં વાંચ્યા છે. તે સંબંધી મેં શ્રી છોટાભાઈ મુનરીઆને પણ

૫મી ખુનામી પણ મંગાવેતા. આના મતભેદના ઠાગણોથી પ્રથમના જેવો ગસ લેનો નથી પરંતુ મારું હૃદય તો પ્રજનમંડળ માથે વળગેલું છે તે હૃદય થવાનું નથી” આ સાબળી તેમણે જણાવ્યું “ત્યારે તમે માન સબધી પણ વાન જાણો છો તે જાણી ખુશ થયો છો. આજ ગત્રે ડાણ મળામંત્રી નીમાય છે તે જોવાનું છે.” ત્યાર બાદ મગદા સાથે સદ્ગાર અને અસહન દારથી કામ ફેવી રીતે લેનાય તે સબધી પોતાના વિચારો વ્યક્ત કર્યા. આ પ્રમાણે જમતાં જમતાં અને મામો બેસાડી વગબગ એક દલાદ મુધી વાત કરી.

ગત્રે વિપવનિયામક સમિતિના મહામંત્રીના હોદ્દાની દગખાસ્ત નીચળતા રા પ્રાણુવાન મુનશી, ગ. છોટાભાઈ મુતરીઆ, ગ. મુનીબાઈ શાહ વગેરેએ આગળથીજ ના પાડી. વાન બહુ ચર્ચાઈ કોર્ટ હા પાડે નહિ એટલે શ્રી અમ્યામ સાહેબ ડીઆ થઈ શ્રી છોટાભાઈ મુતરીઆને મડપથી જગા ફૂર લઈ જઈ અર્ધાં કરાદ મુધી મુગખીભાવે ખાતગી રીતે ખૂબ સમજાવી તે હોદ્દો સ્વીકારના આગ્રહ કર્યો શ્રી મુતરીઆએ તેમને માન આપી તે હોદ્દો સ્વીકાર્યો અને કામ શાંતિપૂર્વક આગળ ચાલુ

આવા મોટા દિનના અને ગમ ખર્ચ ફક્તપૂર્વક કામ કરનાર કાર્ય વાદકો હોવાથી પ્રજનમંડળનું કામ સત્યાપકારક રીતે ચાલે છે. મારે આ મથળ ખુશ હૃદયથી જોતું પડે છે કે કેટલાક વખતથી અત્યાગ મુધી મુનશી, મુતરીઆ અને શાહ એ ત્રણેની ત્રિપુટી વગેરે નામ કરી પ્રજનમંડળકપ નોંધાનું મુખાન હાથમા લઈ નોન મસાગ સાગમમા ન દારી ગયા છે વચ્ચે ખડકો અને નાનામોડાના નોકાનના ચિઠ્ઠી આવે છે પરંતુ સુનાનીઓ કુનેદથી અને શાન બુદ્ધિગળથી ને ફૂર કરી નિર્નિમે શાંતિપૂર્વક સાગમમા મગ દગી ગયા છે.

ઉપરાંત ત્રિપુટીને વખવામાં અને બોનવામા કામ અને ઝામ ઉપર એટલો મધો સારો કાણુ છે કે તે નીડગપણે પોતાનું હૃદય વ્યક્ત કરી ને કહેવાનું હોય છે તે મારા તમ્હેમા દહી મારી અમર નરી શકે છે. મોટી અખ્યામા પ્રજનમંડળના મજ્યો થયા છે અને પોતાના પ્રજનમંડળ નામના

વાજીંગ દ્વારા જે આખા ગામના પ્રજામંજના મહેતાના મૂરો પડેલાં
 રહ્યા છે અને તે પ્રમણે ગુદ્ધ હૃદયથી અને નીચ્છતાથી નામ વચાથી આ
 સિવાય જ્યોતિનીનો પ્રમગ જીવનના પ્રજામંજ બાગનાથી થયું છે

છેવટે જેની રીતે આ સિવાય જ્યોતિની મહેતાના જીવનનાનો પ્રમગ
 પ્રજામંજને પ્રાપ્ત થયો છે તેની રીતે મને તની સનાથો બવિધમા મુવર્ણ
 મહોત્સવ, હાગક મહોત્સવ, અને ગતાગ્રિહ મહોત્સવ ની વચાનો
 પ્રમગ પ્રાપ્ત થાય એવી પંચાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે નથાપુ
 ના ૧૮ ૩ ૧૮૪૦

કાશીલાલ જ. પટેલ :

આપ સર્વે જાણે છો કે હરે-દેવની પ્રજાઓમા, જે દેશની પ્રજા
 વધારેમા વધારે મગદિન પ્રજા ગેન એ-વ વચાથી-સમૃદ્ધિવાન, બગવાન,
 મુખી, પ્રજાનુ હયાથુ થાય તેની પ્રજાઓ હાથ ધરનારને બીજા પ્રજાઓ
 તરફથી નમનાન મેળવીને ની પ્રજા દોર છે

આપણા ગામ પ્રજામંજે ઘડુ હામ નું છે આ ઘડુએ ગામનુ બાકી
 છે, પ્રજાની અગાનતા, ગરીબારી, ગુનામી નાનસ, ધનાઢન તેમ જુદિમાનોની
 આ મંજ તરફ ઉતારીના વગેરે જાણેથી પ્રજાનુ સગાન જોઈએ તેવું
 મન્યુ નથી ને આપણને પ્રજાને જવાનતા નાજાન મન્યુ નથી

જેથી હરે-આર્જુનની કન્ન છે આ પ્રજામંજમા તેમણે જોનાનું
 જોઈએ ને દિનુઆનની ગ્રેમે જોતા તેન પૂજ્ય મત્તાઓએ થોજોનો
 જ્યોત્સવ માનકન અપનારવો જોઈએ પ્રજામંજના દિનુઆનો એ તો-
 જોઓ પ્રજા રાજુ અથે તેમા જો જાના દોષ તેમણે એનિનાથી-પ્રજાને
 ઉચ્ચ ગ્યાને નાવના અનિર્ગ મર્વ જોમે પ્રજાનુ નો જો છે તેમ જ જોઓ
 જોનાના ગ્યાર્ય ને પ્રજા રાજુ જો માન જોનારના દોષ તેમણે તથા જોઓ
 જોનાના ગ્યાર્ય સાધના માટે જો જાના દોષ તેમણે પ્રજામંજ મન્યોનો નાનિ
 થાય તેવું નાઇ જુ જોઈએ નાનિ તેના સિદ્ધાન્તો ને સિદ્ધ પામી જોઈએ
 જોનાનો ગ્યાર્ય સધાય નાનિ નેથી પ્રજામંજ જો હાડી દર નના મગ મના

તરફ અદેખાઈ ને ધૂણા કરવી જોઈએ નહિ તેમ સ્વાર્થ સાધવા માટે અંદર રહી પ્રજનમંડળને છેલ્લું દર્ધ મનસ્વી રીતે તેના સિદ્ધાન્તોને બાજુએ હડસેલી મૂકી અવગણના કરવી જોઈએ નહિ. આવા બાઈઓ પ્રજનમંડળના દુર્ગમનેા કરતાં પણ બારે દાનિ પ્રજનને ને મંડળને કરે છે—તેમણે ચેતવું જોઈએ. પ્રજનમંડળ તરફ એવા વર્તનવાળા અમીચ્છાને પ્રજન ઘટતી રીતે ન્યાય આપશે.

નવસારી પ્રાંતના પ્રજનમંડળના બાઈજડેનોને વિનંતી છે કે તેમણે પ્રાંતમાં બધા તાલુકાઓમાં તેમાંય વળી પછાત તાલુકામાં પછાત વર્ગની પ્રજનમાં ખૂબ જ સંસર્ગ સાધવાની જરૂર છે ને પ્રાંત પ્રજનમંડળને ખૂબ જ મજબૂત બનાવવું જોઈએ છે.

જગજીવનદાસ નાગાયણદાસ મહેતા :

આપનો પત્ર મળ્યો. આપ, પ્રજનમંડળ રૌપ્યમહેતસવ ગ્રંથનું પ્રકાશન લગભગ પુરું કરવા આજ્ઞા છે. તેમાં પ્રજનમંડળની રાજ્ય પ્રજાલિતની પ્રવૃત્તિઓના કાર્યની સંક્ષિપ્ત ઐતિહાસિક ઘટનાઓ તેના જુદા જુદા પ્રસંગો, દરારો, નેંધિા વગેરે ઉપયોગી વિગતો પ્રગટ થશે. આથી રાજ્યને અને પ્રજાને, વહેવારિક દૃષ્ટિએ ધણું જાણવાનું મળશે, એ જાણી સૌની સાથે મને પણ ધણો જ હર્ષ થાય છે. આ કાર્ય સારી રીતે પાર પાડવા માટે, આ કાર્યમાં જલ્દમન ઉદાવનારા આપ સૌને મારા અભિનંદન.

આ પ્રસંગે આ ગ્રંથદ્વારા આપ મારે સદેશો મારો છો !!! પણ મારા જેવા એક ગામડિયા કૌનિક અને સેવકને શો સદેશો આપવાનો હોય ? સદેશો તો પૂ. ગાંધીજી, આપણા સ્વ. રાજ્યપિતા કે સરકાર વક્ષબભાઈ, સ્વ અજ્યાસયાપુજી, સ્વ. ચિદંબભાઈ કે ત્યાગવીર દરબાર સાહેબ જેવા મહાનુભાવીના જ, પ્રજનમાં ચેતન રેડી શકે—પ્રજનને દોરી શકે. આવા મહાન પુરોગાએ આપણને ઘણા સદેશો આપ્યા છે. એ સર્વ આપણા જીવનમાં પ્રાણ રેડો એવી મારી પ્રજા પાસે પ્રાર્થના છે.

પ્રજનમંડળ શ્રીમંત સરકારની હજારોવા નીચે પ્રજાને જવાબદાર એવું રાજ્યનંત્ર માટે છે. આ પ્રજનમંડળનું આજીવ્યુધીનું કાર્ય મજહૂર છે. એ કાર્ય જ સાચિતી આપે છે કે, તેણે રાજ્ય અને પ્રજા બંનેની સેવા કરી, અનેક

અડચણો વેળી, ભોગો આપી, પ્રગ્લહિત સાધવા ભગીરથ પ્રયત્નો કર્યા છે, અને કર્યું જાય છે. અને તેમાં કેટલેક અંશે તેણે સફળતા પણ મેળવી છે. આ તેના મહાન કાર્યો પામે મારો સંદેશો શી વિમાનમાં?

મારો માન્યતા પ્રમાણે પ્રગ્લમંડળ, ભેદભાન સિવાય, સમદષ્ટિ રાખી, હિન્દુ-મુસલમાન, તત્ત્વગર-મતોખ, બહેલ-અબલ, ગુજરાતી-મરાઠી, કામદાર-મજૂર, ખેડૂત-શાહકાર, પછાત કોમ, નોકરવર્ગ, ગરાસિયા, એમ સર્વે વર્ગની એક સરખી રીતે, પોતાની શક્તિ અને સાધનના પ્રમાણમાં, સહકાર સાધી સેવા કરી ગયું છે. સર્વનો હિતકર્તા સાધવા ઈચ્છતી આવી, એક સંસ્થાના કાર્યમાં રસ લેતા થઇને, અને નેને પુષ્ટિ આપી, તેના સહયોગી, આપણે તેને વધુ મજબૂત બનાવવી જોઈએ; એ આપણો પરમ પવિત્ર ધર્મ છે આથી વિશેષ મારે શી વિનંતી કરવાની હોય." વલ્લભાચાર્ય

શિવપ્રસાદ ચંદ્રપ્રસાદ ઠાકર :

પાટોશી બ્રિટિશ હદમાં, નાગેતરમાં ત્યાંના ફોર્મિસ સરકારના અમલદારના ત્યાંની પ્રજાએ ધારાસભાઓમાં જઈ, પ્રધાનપદ સ્વીકારી, આમ જનતાનું ક'રાબુ માધરા અગત્યના પદે આગેદૂત્ય કરે ત્યારે આ રાજ્યની મંદશક્તિ પ્રજા શીમંત મંદશક્તિની હત્તબાજી નીચે જતામંદગ ગત્યવંત મેળવવાની મદતવાંચના મેવે એ કેરળ આજીવિક દત્ત. અને તેના અંતરમાં ઉદ્ભવેલી પ્રેરણાને આધીન થઈ આ રાજ્યની પ્રજાએ આજીવ અધિવેગનની ભેડમાં એ આગતો ઐતિહાસિક દગલ પમાડે છે.

આ મનુ થયા છતાં પ્રજાને ગભ્યત નમા ડોર્ડપણ પ્રધારની સત્તા મળી નહિ, અને ગભ્યતીય ક્ષેત્રમા ખરી સત્તા સાથેની પ્રગતિ સાધવાની પ્રજાની મૂખ નયમ રહી

આથી આજે પણ જે રાજ્ય પ્રજામંજનનું મુખ્ય ધ્યેય શ્રીમત સરનારની ઇતિહાસ નીચે જનામદાર રાજ્યતત્ર મેળવનાનું છે એ તરફ પ્રયાણ કરવા દરેક નાદેસર પ્રયાત્ન જરૂર કરવો રહ્યો અને તે સાથે હાનના ધાનસભાના પ્રજામંજન પક્ષના સભ્યોએ ધારાસભામા પચાસતો અને સુધરાઈઓમા પ્રજામંજન તરફે ચૂંટાયના પ્રજાના પ્રતિનિધિઓએ તે સભાઓમા જ્યારે ને ત્યારે નિમ્ન નિમ્ન, કાયદા અને વટકુ-મોમા પ્રજાના ગભ્યતીય નિદાસમા અવરોધ કરતી દરેક બાબતોનો અભ્યાસ કરી બનતી તરારોએ ના કૌશલ્ય અને સાધનાથી આ નિયમમા આગેકુચ સાધની આનસ્મ છે

તે સાથે આમ પ્રજામા આવી બાબતોની સમજ આપના પ્રજામંજનના બંધન નિર્ણયનાના મોગ સૌએ ગામે ગામ પ્રચાર કરી પ્રજામનને પડવો આવી દરેક બેન સરથામા પાડવો જરૂરી છે

આજે તો ગ્રામીનતા, રતત્રતા અને રતરાજ્યતા તરના સમગ્ર દુનિયાની પ્રજામા પ્રવ્રી રહી છે ને ગ્રામી બાળવી થાય તેમ નથી જ્યારે શાંતિને માર્ગે જવામદાર રાજ્યતત્ર અને ને પણ શ્રીમતના ગભ્યતત્ર નીચે મેળવનું એ પ્રજામંજનનું ધ્યેય છે આ ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા પ્રજામા કોણ નિરૂદ્ધ હોઈ શકે ? પ્રજામંજનની નીતિ તેના ધ્યેય ઉપરથી ગભ્ય સાથે પૂર્ણ સહકારથી હામ લઈ નીર પછે પ્રજા મેના કરનાની અને તે રસ્તે રાજ્યમેના કરનાની પણ છે અને આ નરણે રાજ્યના અમનદારોએ પણ પ્રજામંજન તરફ સંપૂર્ણ દિનમોજ થવું રહ્યું

હું તો પ્રજામંજન અગ્યને, પ્રજાના ઉત્તર્ય માર્ગે જરૂરી અગ તરીકે તેમ જ એ સગ્યમા મને શ્રદ્ધા છે નગમગ ૧૩-૧૪ વર્ષની થયાગમિત પ્રમગીરી પડી અને તેના નિર્ણમા રસ પડે છે અને એ જાતની મળના આ સરથાપ્રત્યે મારગમા જાગી છે એમ મનુ તો તેમા અતિશયોક્તિ નથી કશ્વર પ્રત્યે એટલીજ પ્રાર્થના છે કે બરિષ્ઠમા એ આન રહે તે માત્ર અનુગ્રા મળેગો માયમ રાખે

અન્યથા વેળી, બોગો આપી, પ્રબલિત સાધના ભગીન્ય પ્રયત્નો ન્યાં છે, અને ન્યેં જાય છે અને તેમ ક્રેટને- અગે તેણે સફળતા પણ મેળવી છે આ તેના મનન નયો પામે મારે મદ્દગો શી વિસાનમા ?

મારી માન્યતા પ્રમાણે પ્રજ્ઞમળ, બે બાન મિત્રાન, સમદષ્ટિ ગામી, હિન્દુ-મુસલમાન, તરગર-ગનીબ, બહેન-અબણ, ગુજરાતી-મરાઠી, નામદાર-મજૂર, ખેડૂત-નાટ ૧૨, પલાન કામ, નો નવર્ગ, ગંગામિત્રા, એમ સર્વે વર્ગની એ- સ બી રીતે, પોતાની સમિતિ અને સાધનના પ્રમાણમા, સદાગ સાધી મેવા ની ગત્યુ છે મર્નો ઉત રી સાધના ઈન્દ્રી આવી, એ- સમ્યાના નર્મમા ગસ તેના ચઠને, અને તેને પુષ્ટિ આપી, તેના મબ્બો બની, આપણે તેને વધુ મન્યૂત મનાવવી જોઈએ, એ આપણે પરમ પવિત્ર ધર્મ છે આથી નિગેષ મારે રી પિનતી ગવાની હોય. ' ' વર્તમાનરમ

ગિનપ્રમાદ થ કપ્રમાદ હાકર :

પાકોટી સિટિશ હલમા, તાજેતરમા ત્યાના કૌએસ સરારના અમન ગમ્યાન ત્યાની પ્રજાએ ધારાસભાઓમા જઈ, પ્રધાનપદ સ્વીકારી, આમ જાનનાનું દારી આવવા ગ્વાગ્ત્યના પથે આગેદૂત્ય ને ત્યારે આ ગાત્યની મગ્ની પ્રજા શ્રીમત અગમગી ઇત્તલાયા નીચે જવામગ ગાત્યન મેળવવાની મલ્તવા હા મેવે એ કેવળ ગ્વાભાનિત હતુ અને તેના અતગમા ઉદ્ભવેની પ્રેક્ષાને આસિન થઈ આ ગાત્યની પ્રજાએ બાલ ગુ અધિવેશનની પ્રેમા એ માનવનો ઐનિદામિત હગવ પસાર થયે.

પ્રજ્ઞમળે ગામેગામ પ્રચાર થયો ને એ હગવનુ રદમ્ય પ્રજાને મમજનન્યુ પ્રજા જાગૃત થઈ શ્રીમત સગરે પણ આ હગનની માગણીની વાગ્દરિત્તા અમગ તરફ ધણા વોટથી અમતોનેતી અબિનાદા ખ્યાનજગ તેવા ચોગ્વ ધાયુ અને જમીનમહેસુલમા ધગરે. આપનવેગમા મુધારે ધનીઆરી શિગર ખાનાથી થના ત્રામનુ નિવાગ્વ વગેરે દેરી મગનો દાય પગ ધગી આ અગ થના સવાગે અને ડેવર ધાગસમા વિમાગનો પ્રમ પકુ રિચારી હઈ તેને વિગ્નન મની પ્રજાને દેને અશે રાજન આપી.

આ બધું થયા છતાં પ્રગતિ રાજ્યતંત્રમાં ઠાઠપણ પ્રકારની સત્તા મળી નહિ, અને રાજકીય ક્ષેત્રમાં ખરી સત્તા સાથેની પ્રગતિ સાધવાની પ્રગતિની શૂંચ કાયમ રહી.

આથી આજે પણ જે રાજ્ય પ્રગતિમંડળનું મુખ્ય ધ્યેય શ્રીમંત સરકારની ઉત્ક્રાંતિ નીચે જવાબદાર રાજ્યતંત્ર મેળવવાનું છે એ તરફ પ્રયાણ કરવા દરેક કાયદેસર પ્રયાસ જરૂર કરવો રહ્યો. અને તે સાથે હાલના ધારાસભાના પ્રગતિમંડળ પક્ષના સભ્યોએ ધારાસભામાં પંચાયતો અને મુધરાધ્યોમાં પ્રગતિમંડળ તરફે ચૂંટાયેલા પ્રગતિ પ્રતિનિધિઓએ તે સંસ્થાઓમાં જ્યારે તે જ્યારે નિર્ણય નિયમ, કાયદા અને વટકુઓમાં પ્રગતિ રાજકીય વિકાસમાં અવરોધ કરતી દરેક બાબતોનો અભ્યાસ કરી બનતી ત્વરાએ દક્ષા કૌશલ્ય અને સાધવાનીથી આ વિષયમાં આગેકુચ સાધવી આવશ્યક છે.

તે સાથે આમ પ્રગતિમાં આવી બાબતોની સમજ આપવા પ્રગતિમંડળના અન્ય કાર્યકર્તા-નાના મોટા સૌએ ગામે ગામ પ્રચાર કરી પ્રગતિમંતો પડશે આવી દરેક લોકલ સંસ્થામાં પાડવો જરૂરી છે.

આજે તો સ્વાધીનતા, સ્વતંત્રતા અને સ્વરાજ્યની તમન્ના સમગ્ર હિન્દી પ્રગતિમાં પ્રકટી રહી છે. તે કોઈથી ખાળવી શકાય તેમ નથી. જ્યારે સાંતિને માર્ગે જવાબદાર રાજ્યતંત્ર અને તે પણ શ્રીમંતના રાજ્યછત્ર નીચે મેળવવું એ પ્રગતિમંડળનું ધ્યેય છે. આ ધ્યેય પ્રાપ્ત કરવા પ્રગતિમાં કોણ વિરૂદ્ધ હોઈ શકે ? પ્રગતિમંડળની નીતિ તેના ધ્યેય ઉપરથી રાજ્ય સાથે પૂર્ણ સહકારથી કામ લઈ નીડર પણે પ્રગતિ મેળવવાની અને તે રસ્તે રાજ્યસેવા કરવાની પણ છે. અને આ કારણે રાજ્યના અમલદારોએ પણ પ્રગતિમંડળ તરફ સંપૂર્ણ દિલમોજ થવું રહ્યું.

હું તો પ્રગતિમંડળ સંસ્થાને, પ્રગતિના ઉત્કર્ષ માટે એક જરૂરી અંગ તરીકે મેળવું, છું. એ સંસ્થામાં મને શ્રદ્ધા છે. લગભગ ૧૩-૧૪ વર્ષની યથાગતિ કામગીરી પછી મને તેના કાર્યમાં રસ પડે છે. અને એક બાબતની ખબત આ સંસ્થાપ્રત્યે મારામાં જાગી છે એમ કહું તો તેમાં અતિશયોક્તિ નથી. ધ્વજ-પ્રત્યે એટલીજ પ્રાર્થના છે કે બચિષ્વમાં એ આવું રહે તે સાર અનુકૂળ સંજોગો કાયમ રાખે.

પ્રજ્ઞ પોતાના કલ્યાણ માટે પ્રજ્ઞમંડળ જેવી સંસ્થામાં રસ લેતી થાય, એ સંસ્થા પોતાની છે એવી બાવના કેળવી દર્શાવે. ને લાભોની સંખ્યામાં સભ્યો બની વ્યવસ્થિત અને સંગઠિત થઈ તેનું બળ વધારે તો શુભાશ અને જવાબદાર ગણવત્ર પ્રજ્ઞ જરૂર મેળવે એમાં લેગ માત્ર શંકા નથી.

પ્રજ્ઞમંડળના એક કાર્યદર્શી તરીકે પ્રજ્ઞના નિર્દેશ સમાગમમાં જ્યારે જ્યારે આવવાનો અને પ્રમગ પ્રાપ્ત થયો છે ત્યારે એકવાનું જરૂર લેઈ શક્યો છે. પ્રજ્ઞમાં પ્રજ્ઞમંડળ સંસ્થા માટે માન છે, પ્રેમ છે, બાવના છે, યોગ્ય પ્રસંગોમાં, બાકોશ અને શુભનિર્ણયની દોરગળી, તેમને ઉત્સાહી, કર્તવ્યશીલ અને મેવાભાવી બનાવી કોઈપણ જાનના ભોગ માટે તૈયાર કરી શકે છે.

પ્રસંગ ભવે ચૂકાડીના જ બનો હોય, અધિવેગન કે પશ્ચિદ બંધાનો હોય, કોઈ આત્માની સુસનાનીનો સમય આવી પડ્યો હોય, નાની મોટી કાઈ મદદનું કાર્ય આવી પડ્યું હોય તો પ્રજ્ઞએ સહાયતાથી, કર્તવ્યનિષ્ઠાથી અને પૂર્ણ ઉત્સાહથી યથાગતિ કાગો આપી પ્રજ્ઞમંડળના આદેશ પ્રમાણે એ દામ પાગ પાડ્યું દશે.'

આપણા ખેત તરફની આપણી દુન ધણી ધીમી મનિની બને હોય આપણે દનાશ થવું પાનવે તેમ નથી. આજે આપણને નિરાશાનો અધકાજ ફેટવીદનાર દેખાઈ આવે છે. પણ પ્રજ્ઞ, પોતાનું કર્તવ્ય મમજ જઈ, તેના ઉત્કર્ષના આ મહાન કાર્યમાં હૃદયની મજબુતાથી અને આત્માના મપૂર્ણ બળ સાથે યથાશક્તિ કાગો આપવા દરિગદ થઈ જાય તો એ અધકાજ સૌ ધારે છે તે કરતાં ધણું વધુનો દૂર થઈ જાય અને પ્રભાવનો ગમણીય પ્રદાશ સૌ કોઈ દોષ શરૂને છેવટ આ સંસ્થાની પ્રગતિ ને ઉત્કર્ષણ કીર્તિ માટે પ્રભુને પ્રાર્થના કરતો આ સદનો પૂરો દે છે.

શા. માણેકલાલ અંબારામ ડોક્ટર :

શ્રી વડોદરા નાન્ય પ્રજ્ઞમંડળને ૨૫ વર્ષ પૂર્ણ થતા તેનો રીપ્પ મદોતસવ જાજવાનો મુખ્ય પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો છે તે આનંદપ્રાપ્ત અને અભિનંદન છે. આ રીપ્પ મદોતસવને હું સફળતા ઈચ્છું છું.

પ્રજનમંજીમાં શરૂઆતમાં ઘણા વર્ષ સુધી મત્રી તથા સભ્ય તરીકે રાજ્ય પ્રજનની બનતી સેવા મેં બજાવી છે અને પ્રજનમંજી તેના ઉદ્દેશને અનુસરીને રાજ્ય-પ્રજન વચ્ચેના સહનર અને શુભ સમજૂતી પ્રગતિ અને પ્રગતિની પ્રવૃત્તિ હજુ પણ ચાલુ રહે અને તેનો નવો સુનર્ણ મહોત્સવ મુગ નધારે યશસ્વી અને પ્રજાહિતનારી બને એમ હું ધૃષ્ટિ છું

પટેલ અંબાલાલ ગિવલાલ :

છેલ્લી ચૂંટણીઓના પ્રમુખ તરીકે ઉપસ્થિત થયેલ વાતાવરણ

પ્રજનમંજીનું નામ તથા નર્મ આજે એના શહેરો કે દર્યાઓમાં કેન્દ્રિત નથી પણ દરેક ગામમાં ઘેઘેર તેનું નામ જાણીતું થઈ ગયેલું છે નવા શાસન નિમિત્તે અન્યથે થયેલી ચૂંટણીઓમાં પ્રજનમંજી, બાગ લર્ડ એ- રાજકીયપક્ષ તરીકે ઉમેનારો જોવા માં હતા અને ઘણી મોટી સંખ્યામાં ઉમેનારો સફળ થયા હતા તથા પ્રજનમંજી તેની નિમિત્તે સેનાઓથી, પ્રજા-પ્રીતિ સંપાદન તરીકે પ્રજન-દેવ ઉપર નૈતિક રીતે પ્રચલિત કાળુ મેગ્નિટો છે તે વસ્તુ સચોટ રીતે સાબિત થાય છે છેલ્લી ચૂંટણીઓમાં જો કે કેટલાંક ઉમેનારો તથા પ્રજનમંજીના નર્મ-રોને ઘણી અથડામણો સામે સામનો કર્યો હતો પણ પરિણામ એ આપ્યું છે કે ઘણાઓના દબાવવામાં આવ્યા છે અને સાચા નર્મ-નર્મીઓની કસોટી થવા પામી છે નગી જીવી જીવી કેમો વચ્ચે ભાગલા પડાવવાની નીતિનું સ્વરૂપ તથા તેની પાછળ યાત્રા કરી રીત પીઠ બજા છે ત બાણના મધ્ય છે અને કેટલા સંખ્યાની અમલદારોની અમલદાર-શાહીનું નિર્માણ થયેલું છે આની પરી કસોટી થઈ ત પણ રી-થુ હજુપણ સરકારની રાજનીતિ, રાજકીય ક્ષેત્રમાં સક્રિય અને અનુચિત (not liberal) જણાય છે નર્મ-નર્મીઓ પર લટકી તવનાર જેવું વાતાવરણ છે એને આ બધા સંજોગોનો વિચાર કરતા પ્રજનમંજીનું નર્મ, બિચ્ચના મી રીત થતું જોઈએ તે માટે પુરબ બોધ-પા મળી જ છે હજુ સુધી પ્રજનમંજી તેનું સ્વમાન તથા પ્રતિષ્ઠા જાળવી રાખેલા છે અને પ્રજનમંજીના અગ્રણી સુ નર્મીઓએ તેમની નર્મ-

દક્ષતાથી સંસ્થાની નેક-ટેક જાળવી રાખી, પ્રજામાં પ્રાણ પૂરી નહું એતન આપ્યું છે.

એકનિષ્ઠ અને નીડર બની રચનાત્મક કામો ઉપાડી લેવાની જરૂર

આવી ગૌરવવાળી સંસ્થાને ૨૫૫ પચીસ વર્ષ પૂરાં થતાં, તેનો રીઝ્ય મહોત્સવ જિજ્વાસ એથી પ્રજાનાં હૃદયો ગ્રેમથી છલકાય છે. પણ બલિષ્ઠ માટે હજુ, વધુ ને વધુ રચનાત્મક કામો કરવાની જવાબદારી દરેક કાર્યકર ઉપર આવી પડે છે તે જુઠાવું ન જોઈએ. અને આગેવાનોએ પણ નીડર અને ત્યાગી બનીને, તેમના ધ્યાવીસે કલાક એકનિષ્ઠાથી-હવે પ્રજામંડળ-સંસ્થાને સમર્પણ કરવાની ધડી આવી ગયેલી છે તે પણ ચોક્કસ છે. અને કપરા સંજોગોમાં જોણે-જીવનની તેમની તૈયારી હોવી ઘટે તે પણ સ્પષ્ટ છે. હવે સિચિત્ત વૃત્તિ તથા સિચિત્ત પ્રવૃત્તિ નબી રાકે તેમ નથી કે ચક્ષારી લેવાય તેમ નથી. આજની પરિસ્થિતિમાં, ગામડે ગામડે, ક્યાં ક્યાં કામો દરેક પ્રજામંડળના કાર્યકરે કરવાના છે તે બધાના વિગતવાર લેખો પ્રજામંડળ પત્રિકામાં આવે છે. તો તે પ્રમાણે દરેક તાલુકા, પ્રજામંડળે કાર્યદિશા નક્કી કરી કામ કરવું જોઈએ. અને કોડો વચ્ચે સંપૂર્ણ અને સંગઠનની સાંકળ વધુ મજબૂત બનાવવી જોઈએ. અને અરસપરસ સહકારથી, પ્રામોદાર અને રાષ્ટ્ર-વિધાયક રચનાત્મક પ્રવૃત્તિઓમાં ઉમદા અને જીવંત હાથો અર્પવો જોઈએ. અને પોતાના તાલુકાનું નામ દીપાવવું જોઈએ.

જવાબદાર રાજ્યતંત્ર અર્પવા માટે આપણી સરકાર
અમરસ્થાન લે તેવી શુભેચ્છા

અત્યારે કાળ-પુરુષ (સમય-ધર્મ) પણ પોકારીને આજ વરણ કહી રહેલ છે કે પ્રજાને રાજ્ય-તંત્રના વહીવટમાં સફળ રીતે બાગ લેતી કરવાની દરેક રાજ્યની તાત્કાલિક (imminent) ફરજ છે. આ પ્રમાણે ફરજ છે. આ પ્રમાણે જરૂરી બને તો પ્રજામંડળનું ધ્યેય સંપૂર્ણ રીતે પાર પડવાનો સોનેરી દિવસ જિજ્ઞાસે કહેવાય! આ ધ્યેય પાર પાડવાને માટે પરમકૃપાળુ પ્રજુ, રાજા તથા પ્રજા-ઉલ્લાસને જરૂરી બળ અર્પો! એ જ મારી શુભેચ્છા અને મહેનદા પ્રગટ કરી હું વિરમું છું.

ઉધરસ

આવે ત્યારે

આંખ આડા કાઠ

ન કરો

એ ભયંકર વસ્તુ છે.

ઉધરસની દરકાર ન કરો
તો તે શ્વાસ—નળીને
ગંભીર તુકસાન કરે છે.
ખાંસી અને શરદીને
થતા વેંતજ અટકાવવાનો
સર્વોત્તમ ઉપાય

એ લેમ્બિક

ગ્લોડીન

ટર્પ વસાકા

ખાંસી શરદીનો સમજાણ ઉપાય

પાચનશક્તિ વધારનારું આ દૈનિક

તમારામાં હુમેશાં તાકાત રહે છે

તમે નબળા હો, સર્જિ ડીન હો, તમારું મગજ નબળું હોય, અને કોઈપણ શારીરિક કે માનસિક કામ કરવા માટે તમારામાં તાકાત ન હોય તો તેનું એ કારણ છે કે તમારું શરીર ખોરાક પચાવી શકતું નથી અને જોતલી અડપથી તમારી તાકાત ખર્ચી નાંચે છે નેટલી અડપથી તે પેદા કરી શકતું નથી.

નબળાઈ અને અગતિ દેખાય કે તરતજ એંલેમ્બીકનો હેમોડ્રાફોમાલ્ટ

લેવાનું રહેલું. તેમા લોહી બનાવનારું હેમોગ્લોબીન, પાચનશક્તિ વધારનારું તાવ અને ગ્લુકોઝ-ફોસ્ફેટસ, માઈકાલુ સેલ્વ, ચેપસીન અને કલ્શિયમ ટ્રાઈબોફોસ્ફેટ પ્રમાણમાં છે.

તમારા શરીરમાં નવી તાકાત, નવું જીવન, નવી શક્તિ અને નેમ ચમત્કારિક રીતે આવે છે

એંલેમ્બીક કેમીકલ વર્કર્સ કંપની લિમિટેડ, વડોદરા.

અલેમ્બીકનું

હેમો-દાક્ષા-માલ્ટ

તમામ વયના માણસો માટે ગમે ત્યારે લઈ શકાય તેવું ફિલ્ડનું ઉત્તમોત્તમ દૈનિક...

ટેલિફોન નં. ૬૪૯૯

ટેલિગ્રામ્સ “DINESH” વડોદરા.

શ્રી. દિનેશ વુલન

મિલ્સ લિ.

વુલન મેન્યુફેક્ચરર્સ,

પાડરા રોડ, વડોદરા.

સુંદર આકર્ષક ડીઝાઇનો, મુલાયમતા, ટકાઉ-
પણું તથા શુદ્ધ ઊનમાંથી બનેલ ગરમ કાપડ માટે

“શ્રી. દિનેશ ફેબ્રીકસ”

હિંદબરમાં પ્રખ્યાત છે. વળી તમામ વર્ગની પ્રજાને
અનુકૂળ પડે તેવી જાતના કાપડો અમે બનાવીએ
છીએ જેવાં કે :—

૦ લેંકેટ્સ, રજ્જ, શૉલ્સ, ટવીડઝ, પટુ, કોર્ટીંગઝ,
ગ્રાવર કોર્ટીંગઝ, સર્જીસ, ફ્લેનલ્સ, કામળા, ટેક્સટાઇલ
ક્લોથ, સાઈઝીંગ ફ્લેનલ, કલીયરર ક્લોથ, બન્ટીંગ-
ક્લોથ, પટીઝ. વિ. વિ.

ખરીદી કરતી વખતે હમેશાં “શ્રી. દિનેશ
ફેબ્રીકસ” જ માંગો.

શ્રી. દિનેશ મિલ્સ લી.

પાડરા રોડ. વડોદરા.

મંનેશુ ગ એજન્ટમ,

મગનલાલ લીખાલાઈ લી.

**A LAND-MARK IN INDIAN
INDUSTRIALISATION !
THE HINDUSTAN COLOUR,
CHEMICAL & MFG. CO. LTD.,**

**have replaced foreign auxiliary products
by**

**equal or better
Swadeshi Sizing, Finishing, Dyeing &
Bleaching Auxiliaries
OUR PRODUCTS**

MAIZE STARCH	for Superior quality with Economy
DEXTRINES	and BRITISH GUM
FRIGELIN	Cold Swelling starch
TABRITEX	Thin Boiling Starch
LUSTRASIT	Paraffin Wax Emulsion
TALLOWIN	Better and Cheaper than tallow
PROTAMYL CONC	Best Dyeing Agent

**DISCARD FOREIGN MATERIALS
ENCOURAGE INDIAN INDUSTRY**

Approach

Sole Dealers

**C V. MEHTA LTD.,
Kathwada, Via Naroda, A P Rly.**

OR

C DOCTOR & CO

**Railwayपुरा Post
Ahmedabad**

**41-A, Bruce Street,
Fort, Bombay**

OR

OUR OTHER SUB-DEALERS

રેલિકેશન નં. ૫૨૯૭

રેલિગિયસ "JOY" અમદાવાદ

ધી ન્યુ રાજપુર મિલ્સ કંપની લિમિટેડ.

ગોમતીપુર રોડ

રેલવેપુરા પોષ્ટ

અમદાવાદ

સુંદર આકર્ષક ડિઝાઈનો, મુલાયમ
ટકાઉ તથા ફેન્સી કાપડ માટે પ્રખ્યાત.

અમારી મિલમાં મુતરાઉ તથા રેશમી ફેન્સી,
લેઈટરટ ડિઝાઈનની સાડી, ઘાંતી, દુપટા, શર્ટિંગ,
ટવીલ્સ, પોપલીન, લાંગ કલૉથ્સ્, દોરિયા, મલમલ
વગેરે બને છે અને તમામ વર્ગની પ્રજાને અનુકૂળ
પરે તેવા વાજબી ભાવે વેચાય છે.

ધી ન્યુ રાજપુર મિલ્સ
કંપની લિમિટેડ.
ગોમતીપુર રોડ,
અમદાવાદ.

મેનેજિંગ ઓફિસર
લીખાભાઈ જીવાભાઈ
એન્ડ કું. લી.

સયાજી આયર્ન વર્ક્સ-વડોદરા

વેળીરામ ખાંગ

આયર્ન ઍન્ડ બ્રાસ ફાઉન્ડર્સ, કૉન્ક્રીટર્સ ઍન્ડ
સ્પ્રિંગ્સ ઍન્ડ ઍન્જિનીયર્સ.

તારત્ સરનામું
FOUNDRY

સ્થાપિત
સને ૧૯૧૫

ટેલિફોન નં.
૭૮૬

અમારી ખનાવટો :-

ખેતીવાડીના ઍન્જિનો : કપાસ ઉપાડવાના માથુસા, ચુધરેલાં
કરણ, હાથ ઈં

ઘરગથ્થુ મશીનરી : બોરીંગ પર મૂકવાના “ પ્રભાત ”
ડીપવેલ પાવર પંપ, છેદલી ઢબના
ગ્રેલોવેલ તથા સેન્ટ્રીફ્યુગલ પંપ, ઈં

ઉદ્યોગની મશીનરી : પાવરની ઘાણી, હલર, ક્રાંકેટ મીકસર,
આસ્ફાલ્ટ મીકસર, ચૂનાની ચક્કીઓ,
મિલની પ્લીઝીંગ-ચૌરીંગ-કેમીક્રીંગ
મશીનરી, ટાઈલ મેકીંગ મશીનરી,
ઍર્થલ ક્રીકટર પ્રેસ, ઍકસ્પેલર
બોરીંગ મશીનરી, ઈં

વૉટરવર્ક્સ-ફ્રેન્ચ

ફીટીંગ્સ : દરેક જાતના સ્લુસ વાલ્વ, ઍર વાલ્વ,
સ્ટેન્ડપોસ્ટ, હાઈડ્રન્ટસ, મેન હોલ્સ,
સ્પેશીયલ કાન્ટીંગ, ઈં

કાપકની મિલો માટે : ક્રૅન્ક ટ્રેપેટ બ્લીડમ, શટલ ગાઈડ-
સ્લેટમ, ડ્રમ પુલીઝ, ઈં

અમારી વિશિષ્ટતા : દરેક જાતનું બીડ તથા પિત્તળનું
કાન્ટીંગ, સેન્ટ્રી ફ્યુગલ કાન્ટીંગ.

તમારી જરૂરિયાતો માટે મળેા યા લખો.

The Mark That
Inspires Faith!

SHRI AMBICA MILLS, LTD.

MANAGING AGENTS

HARIVALLABHDAS KALIDAS & CO,
AHMEDABAD

Our fabrics are the
choice of discriminating
people everywhere
Reputation built on
such solid grounds—
Thousands of satisfied
customers is your
guarantee that fabrics
leaving our mills are
the very best in quality
and price. Our popular
prices are meant to
make quality fabrics
available for people of
modest income.

Ask your
cloth stores
to show you
the new range of
our suiting fabrics
They will please
you dress-sense
Attractive yet
restrained

Managing Director
**Harivallabhdas,
Jaykrishna
Baroda.**

▲
COATING
SHIRTING &
ALL GENTS'
WEAR

SHRI

J
A
G
D
I
S
H

MILLS,
LTD.

શ્રી બરોડા કૉટન એક્ષચેન્જ એસોસીએશન

લિમિટેડ : વડોદરા

[વડોદરા રાજ્યના સુવત ૧૯૭૧ના કપડાની બીજા નિબંધ અનુસાર દાખીથી (ગ્રેડ મીથી) નિયમિત મુદતની કપડાની]

આ એસોસીએશન જે ઉદ્દેશો માટે
સ્થાપવામાં આવ્યું છે તે નીચે મુજબ છે.

૧. વડોદરા શહેરમાં તેમજ વડોદરા રાજ્યમાં અન્ય સ્થળોએ કૉટન એક્ષચેન્જ સ્થાપના અને કૉટનમાં તૈયારી અને વાણ્યતા મોઢા કરવા અને તે વેપારમાં મોઢા માટે સગવડો સર્જી આપવા માટે
૨. વડોદરા રાજ્યમાં તથા હિંદુસ્તાનમાં અને હિંદુસ્તાનમાંથી કૉટનની નિષ્પાસને નિયમિત બનાવવા અને વડોદરા રાજ્યમાં તૈયારી કરવા (Ready Contracts) અથવા વાણ્યતા મોઢામાં (Forward Contracts) કૉટનના વેચાણ અને ખરીદી માટે ધાગરો કરવા
૩. કૉટન જેવા હાઉસ માધ્યમ મેગારા, જે હાઉસમાં કૉટન મુદવા, અને જે હાઉસમાંથી કૉટન વડોદરા અથવા અન્ય સ્થળોએ નિકળવા અને વાવવા
૪. ક્રીમ અને પ્રેસીંગ ફેક્ટરીઓ ઉની કરવા કે ઉગાડવામાં ખૂટતાને મદદ કરવા, કે ના પાળે મદદ કરવા, કૉટન કાર્મી નલાવવા વગેરે
૫. એકમનું થવા માટે ઉપગતા સગવડો પત્ર સંદેશ દ્વારા જેથી બીજા સભ્યો માહિતી પૂરી પાડવામાં આવશે

૨૦૪૨ ઑફિસ
ધડિયાળી પોળ
વડોદરા

શા. શાન્તિલાલ વીરચંદભાઈ
પ્રમુખ
શ્રી બ. કૉ. એ. એ. લિમિટેડ

ધી સ્વસ્તિક ઑઇલ મિલ્સ લિમિટેડ—મુંબઈ

— ગુજરાતના મોલ ટીસ્ટ્રીબ્યુટર્સ —

મેસર્સ મગનલાલ પુરુષોત્તમદાસ એન્ડ કું.

ઝંડીગેટ રોડ—વડોદરા

અને

કલોલ (ઉ. ગુજરાત)

સ્વસ્તિક માર્કના

ધોવાના સાબુ.

નં. ૭૭૭ અને શિદ્ધ છાપ.

લાલ અને ચોરમા

મુપરકાઇન સાબુ

સાબુની બૂકી.

સ્વસ્તિક માર્કના

પરફ્યુમ્ડ હેર ઓઇલ્સ

કેસ્ટર ઓઇલ

ફીનાઇલ

બેલતેલ.

સ્વસ્તિક માર્કના

રીફાઇન્ડ

કોકોનટ ઓઇલ

અને

ગ્રાઉન્ડનટ ઓઇલ.

સ્વસ્તિક માર્કના

ન હાવાના સાબુ:

શિકાકાઇ સેન્ડલ

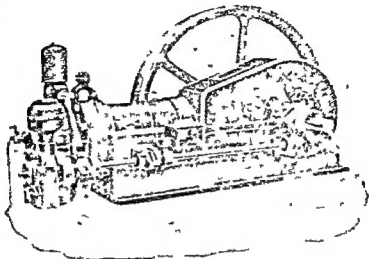
* કાન્તિ ટુકીશ

* ખસ નીમ

* વહાઇટ રોઝ.

ગુજરાતમાં ગામે ગામે સ્વસ્તિક માર્કના મોલ મળી શકે તેવી ગોઠવણ ટ્રેડીસ્ટ મારફત થઇ છે. વધુ વિગત લાવતાલ માટે ઉપરના મરનામે પત્ર વહેવાર કરો.

કુપર ઑઈલ એન્જન

સંપૂર્ણતાનાં કારણો :-

- * કોલ્ડ સ્ટાર્ટિંગ
- * એરલેસ ઇન્જેક્શન
- * ઇન્જી એક્સિબિલિટી
- * હેવી ડ્યુટી વર્ક
- * અનિરૂપિત બનાવટ

પસંદગીનાં કારણો :-

- * વધુ દક્ષિ
- * સારી બનાવટ
- * મરજા વર્કિંગ
- * ફેલ્ની કસ્ટમર
- * કિંમતમાં મસ્તુ

દિનંદ સગવળના કોલ્ડ-સ્ટાર્ટ નર્મીંગ કુપર ઑઈલ એન્જન મરજાગે 1 ના પાડ્યાં છે. વડોદરા મન્યામાં નયા પન્નીકમા પએ કેલમે પાનુ અમાગે એન્જનમાનુ થયેમાં છે. ઉપગત પંપ, દબાવટી મીન ટાઈમો, પાનુ, પ્રીમીંગ નેમજ કુપર ઑઈલ એન્જનના મેચર પાદ મારે અમને પંખા માન કીમીમ્યુટમ પગાબાઈ પટેલ એન્ડ કું. મુંબાઈ કન્સ્ટ્રક્શન હાઉસ, ઑલાઈ એન્જિન

એજન્ટ મર મગનભાઈ શંકરભાઈ મહીમદ રાઃ
ગુજરાત અને પટેલ એન્ડ કું. વડોદરા.
કાઠિયાવાડ

તાનુ મનામુ : "અનિરૂપિત"

એન્જિન કો. ન. "દક્ષિ"